

ALGEMENE PRAKTISCHE RECHTSVERZAMELING

INTEREST

Jacques PETIT

Emeritus Voorzitter van de Arbeidsrechtbank te Gent
Emeritus Hoofddocent aan de K.U. Leuven en de R.U. Gent

1995

E. Story-Scientia

ISBN 90 5583 079 8

D 1995 2664 62

© 1995, Kluwer Rechtswetenschappen België
(Kluwer Rechtswetenschappen België en E. Story-Scientia)
Santvoortbeeklaan 21-25,
2100 Antwerpen
Telefoon: 0800/14500 (gratis oproepnummer)

Niets uit deze publikatie mag worden gereproduceerd of opgeslagen in een retrievalstelsel, en evenmin worden overgedragen in welke vorm of welke wijze dan ook, elektronisch, mechanisch of door middel van fotocopieën, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

Nr.

LITERATUURLIJST

Hfdst. I	BEGRIIP EN KORTE HISTORISCHE SCHETS	1-12
Hfdst. II.	CONVENTIONELE OF BEDONGEN INTEREST	13-34
	§ 1. Begrip	13-15
	§ 2. Verbruiklening tegen interest	16-19
	§ 3. Rentevoet	20-24
	§ 4. Hypothecaire lening	25-26
	§ 5. Lening op afbetaling	27
	§ 6. Lening terugbetaalbaar in annuïteiten	28
	§ 7. Soorten renten bij lening	29
	§ 8. Moratoire interest bij niet-terugbetaling van verbruiklening	30
	§ 9. Kwijting van kapitaal en interest. Niet verschuldigde interest	31
	§ 10. Commissie bij geldlening	32
	§ 11. Art. 1254 B.W.	33
	§ 12. Verjaring	34
Hfdst. III	MORATOIRE INTEREST	35-71
	§ 1. Begrip	35-37
	§ 2. Voorwaarden voor toekenning van moratoire interest	38-49
	1° een geldsom	38-40
	2° vertraging in de betaling	41
	3° eisbaarheid	42-43
	4° ingebrekestelling	44-49
	§ 3. Moratoire interest ten opzichte van het gemene recht	50-51
	§ 4. Rentevoet	52
	§ 5. Andere schadevergoeding dan de rentevoet	53
	§ 6. Moratoire interest bij onteigening	54-56
	§ 7. Moratoire interest in het fiscaal recht	57-58
	§ 8. Moratoire interest in het sociaal recht	59-60
	§ 9. Moratoire interest bij subrogatie	61-66
	§ 10. Moratoire interest en hoofdelijkheid	67
	§ 11. Moratoire interest en borgtocht	68
	§ 12. Moratoire interest en art. 1254 B.W.	69-70
	§ 13. Verjaring	71
Hfdst. IV	WETTELIJKE INTEREST	72-134
	§ 1. Begrip	72-74
	§ 2. Wettelijke interest in het burgerlijk recht	75-90
	§ 3. Wettelijke interest en de rekening-courant	91
	§ 4. Wettelijke interest en de Wet van 1 mei 1913	92-94

	Nr.
§ 5. Wettelijke interest en de Loonbeschermingswet	95-101
§ 6. Wettelijke interest en de borgtocht	102
§ 7. Wettelijke interest en de Arbeidsongevallenwet	103-105
§ 8. Wettelijke interest en de Beroepsziektenwet	106
§ 9. Wettelijke interest in het fiscaal recht	107-119
§ 10. Wettelijke interest in de R.S.Z.-wet	120
§ 11. Wettelijke interest en het Sociaal Statuut Zelfstandigen	121-122
§ 12. Wettelijke interest bij overheidsopdrachten	123-124
§ 13. Rentevoet	125
§ 14. Subrogatie	126
§ 15. Art. 1254 B.W.	127-130
§ 16. Verjaring	131-134
Hfdst. V VERGOEDENDE INTEREST	135-175
§ 1. Begrip	135-136
§ 2. Schade	137-139
§ 3. Onderscheid tussen vergoedende en moratoire interest	140
§ 4. Rentevoet	141-143
§ 5. Moratoire interest bij waardeschulden	144-147
§ 6. Begin looptijd van de vergoedende interest	148-152
§ 7. Beoordeling door de rechter	153-154
§ 8. Herwaardering	155-156
§ 9. Beperking van de schade door de benadeelde	157-160
§ 10. Vergoedende interest bij toekenning van voorschotten	161-163
§ 11. Vergoedende interest bij onteigening	164-168
§ 12. Vergoedende interest en de Stedebouwwet	169
§ 13. Vergoedende interest bij overheidsopdrachten	170
§ 14. Vergoedende interest bij forfaitaire schadevergoeding	171
§ 15. Vergoedende interest in het sociaal recht	172
§ 16. Vergoedende interest bij subrogatie	173
§ 17. Vergoedende interest en art. 1254 B.W.	174
§ 18. Verjaring	175
Hfdst. VI GERECHTELIJKE INTEREST	176-188
Hfdst. VII RENTEVOET	189-203
Hfdst. VIII ANATOCISME	204-218
Hfdst. IX WOEKER ALS MISDRIJF	219-230
Hfdst. X INTEREST IN DE GERECHTELIJKE PROCEDURE	231-296
Afd. I Vordering van interest	231
Afd. II Waarde van een vordering	232-233
Afd. III Bevoegdheid van de rechter om uitspraak te doen	234
Afd. IV Faillissement en de verschuldigde interest	235-241
Afd. V Interest bij gerechtelijk akkoord en boedelafstand	242-247

	Nr.
Afd. VI Interest bij vereffening van een vennootschap	248-250
Afd. VII Interest, voorrechten en hypotheken	251-273
Afd. VIII Uitvoerbaarheid van vonnissen, beslag en interest	274-296

ZAAKREGISTER**AANGEHAALDE WETSBEPALINGEN**

LITERATUURLIJST

A. BELGIË

1. Algemene werken, verhandelingen en monografieën

- BALLON, L. en GROGNARD, L., *Vente à tempérament*, Brussel, 1958.
- BELVA, L., *L'expropriation pour cause d'utilité publique*, *Novelles* VII, Brussel, 1980.
- BOES, R., *De wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon* in *Verzamelmwerk Arbeidsrecht*.
- BOUCKAERT, F., *De handelszaak*, in *A.P.R.*, Brussel, 1989.
- BRAECKMANS, H., "Bankrekeningen, betaal- en kredietverrichtingen" in *Handels- en economisch recht*, I, B (*Beginnelen van Belgisch privaatrecht*, XIII, Brussel, 1989).
- CAEYMAEX, J., *Manuel des sûretés mobilières*, Ed. Jeune Barreau de Liège, 1986.
- CEREXHE, E. en VERSTRAETE, B., *La vente à tempérament et son financement dans le marché commun. Les droits belge et luxembourgeois*, Brussel-Namen, 1971.
- CHABOT-LÉONARD, D., *Saisies conservatoires et saisies exécutions*, Brussel, 1979.
- CLOQUET, A., *Factuur*, in *A.P.R.*, Brussel, 1954.
- CLOQUET, A., *Les concordats et la faillite*, *Novelles, Droit Commercial*, Brussel, IV, 1975, tweede uitgave.
- COUSY, H., "De lening in Bijzondere overeenkomsten". *Actuele problemen*, Antwerpen, 1980, 299 e.v.
- CUYPERS, A., DIRIX, E. en LANOYE, L., *Voorrechten en hypotheke* (artikelsgewijze commentaar), Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1992.
- DALCO, R.O., *Traité de responsabilité civile. Les Novelles, Droit civil*, twee delen, I, Brussel, 1959, II, Brussel, 1962.
- DE BONDT, W., *De leer der gekwalificeerde benadeling*, Antwerpen, 1985.
- DEKKERS, R., *Handboek Burgerlijk Recht*, II (tweede uitgave), Brussel, 1971.
- DE LEVAL, G., *La Saisie-arrêt*, Luik, 1976.
- DE LEVAL, G., *Traité des saisies*, Luik, 1988.
- DEL MARMOL, C., *La répression de l'usure*, Kortrijk, 1943.
- DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, Brussel, 1965, derde uitgave; IV, eerste deel, Brussel, 1975, tweede uitgave; V, Brussel, 1975, tweede uitgave; VI, Brussel, 1953; VII, Brussel, 1957, tweede uitgave; VIII 1, Brussel, 1962, tweede uitgave; VIII 2, Brussel, 1973, tweede uitgave; IX, Brussel, 1974, tweede uitgave; X, Brussel, 1949.
- DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, vol. II, Brussel, 1990, vierde uitgave.
- DERINE, R., VAN NESTE, F. en VANDENBERGHE, H., *Zakenrecht*, IA, Antwerpen-Amsterdam, 1974.
- DERYCKE, R., *Voorrechten*, in *A.P.R.*, Brussel, 1958.
- D'HOOGHE, D., *De gunning van overheidscontracten en overheidsopdrachten en het toezicht door de Raad van State en de gewone rechtbanken*. Brugge, 1993.
- DIRIX, E. en BALLON, G.L., *Factuur*, in *A.P.R.*, Deurne, 1993.
- DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag*, in *A.P.R.*, Deurne, 1992.
- DIRIX, E. en DE CORTE, R., *Zekerheidsrechten*, Antwerpen, 1989.
- ENGELS, Chr., *Het uitvoerend beslag op onroerend goed*, Antwerpen, 1981.
- ENGELS, Chr., *Maritieme voorrechten en hypotheke*, Gandiaus 6, Gent, 1985.
- FAGNART, J.L., *La réparation du dommage corporel en droit commun*, Brussel, 1994.
- FLAMME, M.A., *Traité théorique et pratique des marchés publics*, Brussel, 1969, twee delen.
- FLAMME, M.A. en DE GRANDRY, A., *Praktische commentaren bij de reglementering van de overeenkomsten*. Brussel, 1974, derde uitgave.
- FLAMME, M.A., MATHEÏ, Ph. en FLAMME, Ph., *Praktische commentaren bij de reglementering*

van de overheidsopdrachten, Brussel, 1986, vijfde uitgave.

FREDERICQ, L., *Traité de droit commercial*, VII (eerste deel), Gent, 1949; IX, Gent, 1952.

FREDERICQ, L. en S., *Handboek van het Belgisch Handelsrecht*, Brussel, I, 1976, II, 1978, III, 1980, IV, 1981.

GERLO, J., *Huwelijksvermogensrecht*, Brugge, 1989.

GILISSEN, J., *Historische inleiding tot het recht*, Antwerpen, 1981.

JANVIER, R., *Arbeidsongevallen. Publieke sector*, Brugge, 1988.

JAUMAIN, C., *Les principes de la capitalisation des dommages et intérêts en droit commun*, Brussel, 1982.

KLUYSKENS, A., *Beginnelen van het burgerlijk recht*, I, *De Verbintenissen*, Antwerpen, 1948, vijfde druk; VI, *Voorrechten en hypotheke*. Gent, 1951, tweede uitgave; IX, *De contracten*, Antwerpen-Brussel-Gent-Leuven, 1952, tweede druk.

LAMINE, L., *Het retentierecht*, Antwerpen, 1982.

LAURENT, F., *Principes de droit civil*, Brussel - Parijs, 1878, derde uitgave.

LEDoux, J.L., *Les saisies. Chronique de jurisprudence*, Brussel, 1984.

LEURQUIN, Ch., *Code de la saisie-arrêt*, Brussel, 1906.

Liber amicorum Fredericq Dumon, Antwerpen, twee delen.

NELISSEN, J.M., *De rekening-courant*, Antwerpen-Amsterdam, 1976.

PAULUS, C. en BOES, R., *Lastgeving*, in *A.P.R.*, Gent-Leuven, 1978.

PAULUS, C., *Lening* in PAULUS, C., *Lexicon van privaatrecht. Gebruikelijke contracten*.

PAULUS, C., *Verkoop, Lening en persoonlijke lening op afbetaling* in PAULUS, C., *Lexicon van privaatrecht. Gebruikelijke contracten*.

PEREMANS, R., "Sancties", d. VIF in *Het onroerend goed in de praktijk* (Losbladige uitgave Kluwer/Antwerpen, 1980).

PINTENS, W. (ed.), *Vereffening-verdeling van de huwelijksgemeenschap*, Antwerpen-Apeldoorn, 1987.

PIRET, R., *Le compte courant*, Brussel, 1932.

PIRET, R., *Le droit au prix du vendeur de meubles corporels et ses garanties*, Leuven, 1941.

PIRET, R., *Les variations monétaires et leur répercussion en droit privé belge*, Brussel-Leuven, 1935.

PUTTENEERS, A. en VAN DE RYCKE, J., *Arbeidsongevallen*, Antwerpen, I, 1980, II, 1979.

RONSE, J., *Aanspraak op schadeloosstelling uit onrechtmatige daad*, Brussel, 1954.

RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, in *A.P.R.*, Gent, 1984, I.

RONSE, J., *Wisselbrief en orderbriefje*, in *A.P.R.*, Gent-Leuven, 1972, twee delen.

STEYAERT, J., DE GANCK, C. en DE SCHRYVER, L., *Arbeidsovereenkomst*, in *A.P.R.*, Brussel, 1990.

TAQUET, M. en WANTIEZ, C., *Congé, préavis, indemnité*, Brussel, 1975, twee delen.

THEUS, Ph. en PEETERS, J., *Juridisch-praktisch Lexicon van de kredieten en de zekerheden*. Antwerpen, 1991 (geraadpleegd voor Hoofdstuk VIII).

VAN ACOLEYN, O., *Successierecht*, Brussel, 1976, drie delen.

VAN CAENEGHEM, R.C., *Geschiedenis van het strafrecht in Vlaanderen van de XIe tot de XIVe eeuw*, Brussel, 1954.

VAN CAUWELAERT, W., *Bewaargeving en sekwestering*, Antwerpen, 1982.

VANDEN BERGH, J. en DE CALUWÉ, A., *Afbetalingsovereenkomsten*, in *A.P.R.*, Gent-Leuven, 1975.

VANDEPUTTE, R., *De overeenkomst. Haar ontstaan, haar uitvoering en verdraging, haar bewijs*, Brussel, 1977.

VANDEPUTTE, R., *De economische doctrine van de Islam*. Licenciaatsverhandeling Gent, 1989.

VANDEUR, M., *Arbeidsongevallen*, Tongeren, 1973.

VANDEVELDEN A. en SCHAMP, M., *Arbeidsongevallen, Privé-sector*, R.S.R., nr. 11, Antwerpen, 1981.

VAN GERVEN, W. e.a., *Handels- en economisch recht*, I, B *Ondernemingsrecht*, (XIII) in *Beginnelen van het Belgisch privaatrecht*, Brussel, 1989, derde druk.

VAN HERREWEGHE, V., *Beslagzakboekje*, Antwerpen, 1992.

- VANHOUDT, C.J. en CALLEWAERT, W., *Belgisch strafrecht*, Gent, 1968.
- VAN OMMESLAGHE, P., "Les liquidations volontaires et les concordats", in *L'entreprise en difficulté*, Brussel, 1981.
- VAN RYN, J. en HEENEN, J., *Principes de droit commercial*, III, Brussel, 1986, tweede uitgave; IV, Brussel, 1988, tweede uitgave.
- VAN ROYE, R., *Manuel de la partie civile*, Brussel, 1945.
- VEROUGSTRAETE, I., *Manuel du curateur de faillite*, Brussel, 1987 (vijde uitgave).
- VRANCK, A.W., "Deposito- en consignatiekas" in *Administratief Lexicon*.
- WERDEFROY, F., *Registratierechten*, in *A.P.R.*, Brussel, 1964, twee delen.

2. Tijdschriftartikelen

- ANDRÉ, R., "Comment évaluer les dommages-intérêts moratoires ou compensatoires et les intérêts judiciaires", *Bull. Ass.*, 1943, 617 e.v.
- BACCARA, R., "Le cantonnement sur exécution provisoire", *J.T.*, 1949, 177 e.v.
- BAERT, K., "Over het bewarend beslag", *T.P.R.*, 1980, 280 e.v.
- BAYART, J., "Les effets de la loi de redressement du 22 janvier 1985 sur le recours du fonds de fermeture contre l'employeur", *J.T.T.*, 1985, 353 e.v.
- BERTEN, J., "Le droit de rétention et ses effets à l'égard des biens", *J.T.*, 1956, 109 e.v.
- BIQUET-MATHIEU, C., "Saisies et intérêts", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1990, 183-186.
- BIQUET-MATHIEU, C., "Commentaire sommaire de la loi relative au crédit de la consommation", *Actualités du droit*, 1993, 47 e.v.
- BLONDIAU, P., "De quelques aspects de la rémunération", *T.S.R.*, 1966, 193 e.v.
- BOES, R., "Sociaalrechtelijke beschouwingen met betrekking tot de vergoeding van reiskosten, de gratis of goedkope maaltijden en de maaltijdcheques", *R.W.*, 1985-86, 2315 e.v.
- BOSMANS, M., "Standaardbedingen", *T.P.R.*, 1984, 33 e.v.
- BRUYNEEL, A., "Anatocisme", *Bank en Fin.*, 1989, nr. 7, 396 e.v.
- BUSKENS, F., "De feitelijke muntdepreciatie met betrekking tot de schadeloosstelling wegens aantasting van de fysieke integriteit door een onrechtmatige daad", *R.W.*, 1974-75, 1153 en 1811 e.v.
- CAENEPEEL, C., "Over het kantonnement", *R.W.*, 1964-65, 1849 e.v.
- CLAEYS BOUUAERT, F. en D'HOORE, A., "Rechtsmiddel van de niet betaalde verkoper bij de verkoop van roerende goederen", *Jur. Falc.* 1991-92, 91 e.v.
- COLLIN, P., "La clause de révision quinquennale dans les prêts hypothécaires", *T. Not.*, 1987, 386 e.v.
- COPPÉE, J.P., "L'expropriation", *J.T.*, 1979, 97 e.v.
- COPPÉE, J.P., "Les règles spéciales de la procédure d'extrême urgence en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique", *Rev. Rég. Dr.*, 1985, 7 e.v. en 143 e.v.
- CORNET, A., "Les intérêts moratoires, compensatoires et judiciaires", *T. Vred.* 1953, 81 e.v.
- CUYPERS, D., "Kapitalisatie van interesten in het arbeidsrecht", *Or.*, 1988, 164 e.v.
- DAL, A., "Le régime des intérêts en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique", *J.L.M.B.*, 1990, 531 e.v.
- DE BRUYN, E., "La procédure du cantonnement", *Rev. Prat. Not.*, 1970, 122 e.v.
- DECLERCQ, J., "De toepassing van nalatighedsinterest op sociale uitkeringen", *B.T.S.Z.*, 1981, 422 e.v.
- DE CORTE, R., "Samenloop van preferente aanspraken", *T.P.R.*, 1983, 213 e.v.
- DE KEYSER, Ph., "Het begrip loon", *Or.*, 1973, 99 e.v.
- DE LEVAL, G., "Aspects actuels du droit des saisies", *J.T.*, 1980, 625 e.v.
- DELPÉRÉE, N., "De nalatighedsinteresten in de pensioenregeling voor werknemers en zelfstandigen", *B.T.S.Z.*, 1979, 306 e.v.
- DEMUYNCK, I., "Conventionele (schade)vergoedingsregeling en de Wet op het consumentencrediet", *T. Vred.*, 1994, 3 e.v.
- DERMAGNE, J.M., "Une réforme opportune: le relèvement du taux d'intérêt légal", *J.T.*, 1981, 549.

- DE SCHRYVER, L., "Sociale voorrechten", *T.P.R.*, 1987, 241 e.v.
- DESMET e.a., "Les intérêts de retard en matière de sécurité et d'aide sociale", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 63 e.v.
- DETERCK-SPILLEBOUDT, M., "Réflexions économiques sur l'évaluation exacte d'un dommage subi avant le jugement", *R.G.A.R.*, 1982, 10498.
- DE WULF, C., "De vereffening en de verdeling van het huwelijksvermogen en de nalatenschap: enige actuele problemen", *T.P.R.*, 1985, 413 e.v.
- D'HONDT, J., "Les financiers d'Arras au XIIIe siècle", *Rev. Banque*, 1941, 279 e.v.
- D'HONDT, J., "L'activité financière des Templiers", *Rev. Banque*, 1941, 319 e.v.
- D'HONDT, J., "Notes d'histoires de crédit. Le mort-gage", *Rev. Banque*, 1941, 237 e.v.
- D'HOOGHE, D., "De herstelmaatregelen inzake stedenbouw", *R.W.*, 1988-89, 1001 e.v.
- DIRIX, E., "Het minnelijk kantonement", *R.W.*, 1991-92, 536 e.v.
- DISCART, A., "De bevoorrechte schuldeisers en het concordaat", *R.W.*, 1956-57, 1489 e.v.
- DISCART, A., "Het voorrecht van de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid", *R.W.* 1961-62, 361 e.v.
- DIZIER-WILKIN, M., "Garantie du Fonds d'indemnisation des travailleurs licenciés en cas de fermeture d'entreprise", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1985, 239 e.v.
- DUMON, Y., "De la requête en concordat judiciaire, des propositions concordataires, jusqu'à l'homologation du vote des créanciers", *B.R.H.*, 1975, 25 e.v.
- DUMONT e.a., "Les intérêts de retard en droit du travail", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 107 e.v.
- DURIEX, J., "Le sort des intérêts hypothécaires en cas de faillite", *Rev. Banque*, 1969, 311 e.v.
- FAGNART, J.L., "L'évaluation et la réparation du préjudice corporel en droit commun", *R.G.A.R.*, 1994, 12248 (eerste deel) en 12268 (tweede deel).
- FLAM, L., "Simon de Mirabello, banquier et homme politique du XIVe siècle", *Rev. Banque*, 1943, 110 e.v.
- FONTEYNE, J., noot, *R.G.A.R.*, 1956, 5679.
- FONTEYNE, J., "Les intérêts compensatoires et moratoires ou Le sommeil des justes", *R.G.A.R.*, 1968, 8132.
- FUNCK, H., "Brut, nets et intérêts", *Soc. Kron.*, 1986, 89 e.v., 1987, 30 e.v.
- GÉRARD, P., "La règle de l'égalité entre les créanciers d'une société en liquidation", *R.C.J.B.*, 1977, 634 e.v.
- GLANSDORFF, F., "Conséquences de la dépréciation monétaire entre l'accident et le moment du jugement", *R.G.A.R.*, 1980, 10130.
- HANNEQUART, Y., "La protection des emprunteurs en dehors de la loi sur les ventes à tempérament", *R.C.J.B.*, 1960, 45 e.v.
- HEENEN, J., "Lacunes et incertitudes de la réglementation du concordat judiciaire" in *Liber amicorum F. Dumon*, I, 143 e.v.
- HEENEN, J., "Les garanties du vendeur de meubles et leurs avatars", *R.C.J.B.*, 1973, 9 e.v.
- HEILIER, M., "Essai sur les intérêts", *Rec. Jur. Nivelles*, 1969, 116, e.v.
- HENRARD, M., "Wat te verstaan onder loon?" *Or.*, 1974, 229 e.v.
- HEURTERRE, P., "Enkele beschouwingen over het retentierecht" in *Liber amicorum F. Dumon*, I, 159 e.v.
- H.F., "Saisine du juge et intérêts de retard en assurance maladie-invalidité", *Soc. Kron.*, 1991, 90 e.v.
- JEANMART, Y., "Questions spéciales relatives à l'évaluation des dommages in Garanties et réparation des risques de circulation. Questions spéciales". *Rapports de la journée d'études du 26 avril 1985*. Edition Jeune Barreau de Liège, 1985.
- KAISIN, H., "Intérêts légaux et Assurances", *Jur. Liège*, 1938, 273 e.v.
- 'T KINT, F., "Le concours des créances d'une société en liquidation", *R.P.S.*, 1977, nr. 5946, 161 e.v.
- KOKELENBERG, J., "De wetgever helpt een fonds in moeilijkheden", *R.W.*, 1984-85, 2667 e.v.
- KOKELENBERG, J., "Het voorrecht van de werknemers: anders en (misschien) beter", *R.W.*, 1977-78, 589 e.v.
- KRUIJTHOF, R., "Contractuele wijzigingen en aansprakelijkheid", *T.P.R.*, 1984, 233 e.v.
- LECLERCQ, M.J., "L'application des intérêts moratoires aux prestations sociales", *J.T.T.*, 1980,

- 282 e.v. en 301 e.v., *T.S.R.*, 1980, 297 e.v.
- LENAERTS, H., conclusie (over kapitalisatie van de rente), *R.W.*, 1986-87, 2850 e.v.
- MALTER, O., noot, *R.G.A.R.*, 1937, 2577.
- MAQUET, N., "La clause pénale; quelques éléments de fait", *B.R.H.*, 1980, 396 e.v.
- MARTENS, P., "L'exécution provisoire en matière patrimoniale", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 181 e.v.
- MASSANT, B., "Voordelen van alle aard en het arbeidsrechtelijk loonbegrip", *Or.*, 1989, 237 e.v.
- MELOT, conclusie (anatocisme), *Pas.*, 1896, I, 81.
- MERCHIEERS, Y., "Schadevergoeding voor laattijdige betaling van een vreemdgeldschuld na devaluatie van het vreemd geld", *R.W.*, 1969-70, 1957 e.v.
- MOERMAN, F., "Interestvastheid en hypothecaire leningen", *T.B.H.*, 1987, 84 e.v.
- MOREAU-MARGRÈVE, J., "Une institution en crise: la clause pénale", *R.C.J.B.*, 1972, 459 e.v.
- Nationale arbeidsraad, advies nr. 894 van 5 juli 1988 (o.m. over anatocisme).
- NELIS, L., "Art. 96 van de Herstelwet van 22 januari 1985, een slag in het water?", *R.W.*, 1985-86, 281 e.v.
- NELISSEN-GRADE, J.M., "Derdenbeslag op bankrekeningen" in *Liber amicorum F. Dumon*, II, 677 e.v.
- NICAISE, H., "La notion de rémunération", *Rev. Jur. Hainaut*, 1970, 100 e.v.
- NIYONZIMA, M., "Vorderingen in een vreemde munt rechtsvergelijkend bekeken, in het bijzonder naar Engels en Belgisch contractenrecht", *T.P.R.* 1990, 9 e.v.
- NIJS, J.P. en VAN GYSEL, A-Ch., "Existe-t-il des subrogations spécifiquement sociales", *J.T.T.*, 1987, 361 e.v.
- PARIJS, R., "De verhuurder: een bevoorrechte schuldeiser", *T.B.H.*, 1989, 748 e.v.
- PARIJS, R., "Het voorrecht van de kosten gemaakt tot behoud van de zaak", *T.B.H.*, 1988, 421 e.v.
- PARIJS, R. en VAN BUGGENHOUT, Chr. "Het voorrecht van de werknemers: een op hol geslagen sociaal voorrecht", *T.B.H.*, 1990, 820 e.v.
- PARMENTIER, C., "Anatocisme, compte-courant et compte en banque", *J.L.M.B.*, 1989, 408 e.v.
- PETIT, J., "Interest", *Or.* 1990, 91 e.v.
- PIRET, J., "Intérêts légaux civils ou commerciaux", *J.C.B.*, 1946, 121 e.v.
- PIRET, R., "La 'réadaptation monétaire' du 21 septembre 1949 et les conflits de droit privé", *J.T.*, 1949, 489 e.v.
- RAYET, A., "L'allocation d'intérêts moratoires sur la restitution des sommes payées indûment au Trésor", *J.L.M.B.*, 1992, 328 e.v.
- RENAULD, J., "Effets de la clôture de la liquidation sur l'existence des sociétés commerciales", *R.C.J.B.*, 1963, 49 e.v.
- RENAULD, J. en COPPENS, P., "La notion de concours entre créanciers, son application au régime des sociétés dissoutes et des successions acceptées sous bénéfice d'inventaire", *R.C.J.B.*, 1965, 101 e.v.
- REYNDERS, W., "L'anatocisme ou la capitalisation des intérêts", *T.S.R.*, 1991, 287 e.v.
- ROLAND, S., "Les droits de la victime d'un accident vis-à-vis de l'assureur de la responsabilité civile de l'auteur du dommage", *Rechtspr. Antw.*, 1977-78, 103 e.v.
- ROUFFY, S., "Les intérêts en matière de responsabilité", *R.G.A.R.*, 1955, 5624.
- SARTINI VAN DEN KERCKHOVE, conclusie (anatocisme en rekening-courant), *Pas.*, 1930, I, 129.
- SCHREUDER, E., "La protection juridique du vendeur non payé d'effets mobiliers", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1979, 13 e.v.
- Seminarie Gerechtelijk Recht — R.U.G., "Over enkele knelpunten van het beslag- en executierecht", *R.W.*, 1989-90, 978 e.v.
- SIMON, P. en HENNEBICQ, M.R., "Les privilèges et hypothèques maritimes et l'inscription des droits relatifs aux navires en construction", *Rechtspr. Antw.*, 1968, 3 e.v.
- STRANART, A.M., "Les conditions générales des saisies conservatoires", *T.B.H.*, 1985, 739 e.v.
- STUYCK, J., "Toetsing van verhogingsbedingen", *R.W.*, 1977-78, 515 e.v.
- SUETENS-BOURGEOIS, G., "De onteigeningsvergoedingen", *R.W.*, 1973-74, 2079 e.v.
- SUETENS-BOURGEOIS, G., "Onteigening", *R.W.*, 1987-88, 65 e.v.

- TAQUET, M., "La notion de rémunération dans la loi du 12 avril 1965", *T.S.R.*, 1968, 337 e.v., *J.T.*, 1968, 181 e.v.
- TAQUET, M. en DENIS, P., "La nature juridique des primes et autres avantages alloués à l'employé", *J.T.*, 1969, 61 e.v.
- THOMAS, F., "Le point de départ de la déduction des intérêts compensatoires", *De Verz.*, 1969, 173 e.v.
- TIMMERMANS, "Interesten", *T. Vred.*, 1976, 12 e.v.
- TOP, Fr., "Loonbeslag, loondelegatie en loonoverdracht: problemen bij de evenredige verdeling", *T.P.R.*, 1983, 363 e.v.
- TRINE, A., en BLONDIAU, P., "La notion de rémunération dans la loi du 12 avril 1965", *T.S.R.*, 1965, 285 e.v.
- TRINE, A., "Le pécule de vacances ne fait pas parti de la rémunération", *T.S.R.*, 1971, 232 e.v.
- VAN BUGGENHOUT, Chr., "De doorlopende rente op tegoeden uit retentierecht", *B.R.H.*, 1979, 312 e.v.
- VAN BUGGENHOUT, Chr. en CORNELIS, L., "Retentierecht, pand en faillissement", *R.W.*, 1977-78, 1409 e.v.
- VAN BUGGENHOUT, Chr. en PARIJS, R., "Kanttekeningen bij artikel 96 van de wet van 22 januari 1985", *T.B.H.*, 1985, 615 e.v.
- VANDEURZEN, A., "Over interesten", *R.G.A.R.*, 1986, 11042.
- VANDEURZEN, A., "Nog eens 'Over interesten'", *Limb. Rechtsl.*, 1994, 49 e.v.
- VAN GERVEN, W., "Matiging van verhogingsbedingen", *R.W.*, 1976-77, 1379 e.v.
- VAN HONSTE, V., "Beschouwingen over het begrip loon", *R.W.*, 1976-77, 769 e.v.
- VAN MULLEM, J., "L'incidence des variations monétaires sur le droit belge des obligations", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1978, 57 e.v.
- VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., "Het kort geding: herstel van schade bij andersluidende beslissing van de bodemrechter", *T.P.R.*, 1985, 1051 e.v.
- VAN OMMESLAGHE, P., "Observations sur les effets et l'étendue du droit de rétention et de l'exception 'non adimpleti contractus' spécialement en cas de faillite du débiteur", *R.C.J.B.*, 1963, 69 e.v.
- VAN OVERLOOP, D., "Het voorrecht van de verhuurder", *Jur. Falc.*, 1979-80, 27 e.v.
- VAN PARIJS, E., "Le privilège des transporteurs et commissionnaires", *Rev. Faill.*, 1940, 5 e.v.
- VAN RYN, J., "Nature et fonction de la clause pénale selon le Code civil", *J.T.*, 1980, 557 e.v.
- VANSWEEVELT, Th., "Het strafbeding en de redactie van het Code Napoleon", *R.W.*, 1984-85, 2467 e.v.
- VANSWEEVELT, Th., "Schadebedingen in enkele bijzondere wetten", *J. Falc.*, 1984-85, 361.
- VAN WERVEKE, H., "Le mort-gage et son rôle économique en Flandre et Lotharinge", *Rev. Belge de philologie et d'histoire*, 1929, XIII.
- VERBRAEKEN, Cl., noot (anatocisme), *J.T.*, 1987, 11 e.v.
- VERBRAEKEN, Cl. en DE SCHOUTHEETE, A., "L'anatocisme", *J.T.*, 1989, 101 e.v.
- VERHEGGE, G., "Enkele sociaalrechtelijke problemen als gevolg van een faillietverklaring", *R.W.*, 1983-84, 1441 e.v.
- VERWILGHEN, M., "Les effets des dépréciations monétaires sur les rapports contractuels", *B.R.H.*, 1971, 744 e.v. en *B.R.H.*, 1972, 99 e.v.
- VIGNERON, R., "Le nouveau taux d'intérêt légal et le régime des intérêts octroyés en justice", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 49 e.v.
- VOTQUENNE, V., "Ontstaan en eisbaarheid van het recht op aanvullende opzeggingsvergoeding", *J.T.T.*, 1990, 401 e.v.
- WILMS, W., "De betekenis van de ingebrekestelling in de Code Napoleon", *T. Vred.*, 1983, 33 e.v. en 66 e.v.
- WINANDY, Ch., "Les comptes en banque et les intérêts", in *La Banque dans la vie quotidienne*, Brussel, 1986.
- WYMEERSCH, E., "Matiging van verhogingsbedingen", *R.W.*, 1976-77, 1381.
- WYMEERSCH, E., "Toetsing van verhogingsbedingen", *R.W.*, 1976-77, 135 e.v.
- WYMEERSCH, E., "De betwistingen rond het strafbeding: een stand van zaken", *B.R.H.*, 1982,

428 e.v.

X, "Les intérêts de retard en droit de travail", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 105 e.v.

B. FRANKRIJK

COLIN, C. en CAPITANT, H., (herwerkt door Julhot de la Morandière), *Traité de droit civil*, Parijs, I, 1957, II, 1959.

DE JUGLART, M., *Cours de droit civil*, I, 2. *Biens obligations* (elfde uitgave), Parijs, 1989.

IBANES, J., *La doctrine de l'Eglise et les réalités économiques au XIIIe siècle: l'intérêt, les prix et monnaie*, Parijs, 1967.

LE GOFF, J., *De woekeraar en de de hel*, Amsterdam, 1987 (vertaald uit het Frans).

MALAUURIE, Ph. en AYNÈS, L., *Droit civil. Les contrats spéciaux*, Parijs, 1990 (vierde uitgave).

MARTY, G. en RAYNAUD, P., I, *Les obligations. Les sources*, I, Parijs, 1988 (tweede uitgave), II, vol. I., *Les obligations*, Parijs, 1962.

MARTY, G. en RAYNAUD, P., *Droit civil*, II, vol. I., *Les obligations*, Parijs, 1962.

MAZEAUD, R. en L. en MAZEAUD, J., *Leçons de droit civil*, Parijs, II, 1973 (vijfde uitgave), III, 2, 1974 (vierde uitgave).

MAZEAUD, R. en L. en J. en CHABAS, Fr., *Leçons de droit civil, Obligations*, II, vol. 1, Parijs, 1991.

MONIER, A., *Manuel élémentaire de droit romain*, Parijs, 1947, vijfde uitgave.

VINEY, G., *Traité de droit civil*, V, *La responsabilité: effets*, Parijs, 1988.

C. NEDERLAND

ASSER, C., "Handleiding tot de beoordeling van het Nederlands Burgerlijk Wetboek. Verbintenissenrecht, bewerkt door Hartkamp, A.S., I, Zwolle, 1992 (negende druk), II, Zwolle, 1993 (negende druk), III (achtste druk), Zwolle, 1990.

FEENSTRA, A., *Romeinsrechtelijke grondslagen van het Nederlands privaatrecht*, Leiden, 1978, tweede uitgave.

KASER, M., *Romeins recht*, vertaald en bewerkt door WUBBE, F., Zwolle, 1971, tweede uitgave.

KROP, H., *Johannes Buridon. De ethiek*, Baarn, 1988, inz. 62 e.v.

KUNST, A., *Historische ontwikkeling van het recht*, Zwolle, 1969, tweede uitgave.

PITLO, A. en BOLWEG, M.F.H.J., *Algemeen deel van het verbintenissenrecht*, Arnhem, 1979 (achtste druk).

HOOFDSTUK I

BEGRIIP EN KORTE HISTORISCHE SCHETS

1 Interest of intrest is, volgens Van Dale, een percentsgewijze vergoeding voor het gebruik van geleende bedragen geld of andere zaken. Als synoniemen worden rente en, verouderd en Zuidnederlands, kroos gebruikt. In Nederland komt ook het woord “interessen” voor. Het woord interest is afkomstig uit het Latijn. De juristen spraken in de Middeleeuwen van “quod interest” (wat belang heeft). Hiermee bedoelden zij het verschil tussen hetgeen de uitlener verdiend zou hebben met zijn geld zonder uit te lenen. Het woord rente gaat terug tot het volkslatijn. Rendita is het verleden deelwoord van reddere (opbrengen), terwijl de of het kroos ontstaan is uit het Middelnederlands croys afkomstig van het Latijn crescere (groeien) via het oudfrans croist (van croistre = groeien). Woeken betekent eigenlijk groter worden. Het is verwant met wassen (groeien).

In het Middennederlands betekent woeker rente. Dit is ook zo voor het oud Engels wokor.

Daar een rente dikwijls als abnormaal of overdreven werd ervaren, kreeg het woord woeker een negatieve betekenis.

Dit is ook zo met het Latijns woord “usura”, dat oorspronkelijk het gebruik van iets betekende, inzonderheid van een geldsom. Door metonymie kreeg het woord usura de betekenis van een vergoeding voor het gebruik van een geleende geldsom of interest. In het Frans betekent “usure” nu woeker. Een “intérêt usuraire” is een woekerrete.

2 Interest was reeds in de oudheid bekend in Egypte, Mesopotamië, Griekenland en Rome en bij de Hebreëen (GILISSEN, J., *a. w.*, 709).

De Codex Hammoerabi bepaalt de gewone rentevoet op 20 t.h. en die voor een lening van gerst tot 33 t.h. Bij woeker ging de schuldvordering bij wijze van sanctie verloren.

In het vroeg-Romeinse recht is er reeds sprake van interest (*fenus, usura*). De XII-Tafelenwet bepaalde volgens Tacitus dat het “*fenus unciarum*” als maximum gold. Die interest werd bij “*nexum*” toegepast. *Nexum* was vermoedelijk een soort zelfverpanding met het doel een geldlening te verkrijgen (KASER, M., *a. w.*, 193). Het “*fenus unciarum*” bedroeg één “*uncia*” (ons of twaalfde van een pond) van ieder as (pond) of het twaalfde van het kapitaal per maand (KASER, M., *a. w.*, 171). Concreet betekent dit 8,33 t.h. per maand of 100 t.h. per jaar. In de vierde eeuw voor Christus werd dit maximum gehalveerd.

De *lex Genucia* (342 v. Chr.) zou zelf een renteverbod ingevoerd hebben (KUNST, A., II, 434).

Bij overtreding moest volgens de *lex Murcia* de geïnde rente terugbetaald worden (MONIER, R., *a. w.* nr. 92, 114).

In de laat-Republikeinse tijd bedroeg de interestvoet 1 t.h. per maand (*centisimae usurae*).

Voor het "fenus nauticum" (ook *pecunia traiectitia* genoemd) was er geen maximum.

De financier van een zeetransport droeg het risico bij het vergaan van het schip en mocht een hogere rentevoet aanrekenen, die eigenlijk een risicopremie was.

Tijdens het Keizerrijk (27 v. Chr. - 476 v. Chr.) werd een wettelijke maximum-rente van 12 t.h. ingevoerd.

In het na-klassieke Romeinse recht heeft Justinianus (527 - 565 n. Chr.) onder invloed van de christelijke leer (zie verder, nr. 4 e.v.) de rentevoeten verlaagd: maximum 6 t.h. voor schuldenaars van hogere stand, 4 t.h. voor kooplieden, 12 t.h. voor het *fenus nauticum*.

De totale interest mocht vanaf de IIIe eeuw na Christus ook niet meer dan de hoofdsom bedragen (MONIER, R., *a. w.*, nr. 92, 116).

3 Het Romeinse recht kende in bepaalde gevallen moratoire interest toe. Indien een vervalldag vaststond was er geen ingebrekestelling vereist. "Dies interpellat pro homine" of de termijn stelt in gebreke in plaats van de mens. Van rechtswege was in sommige gevallen interest verschuldigd, b.v. bij niet-betaling van een koopsom vanaf de levering van de zaak.

Lening van een geldsom of van een vervangbare zaak (b.v. zaaizaad) was waarschijnlijk oorspronkelijk renteloos. Het ging om een vriendendienst (FEENSTRA, A., *a. w.*, nr. 242, 182; KASER, M., *a. w.*, 193). Bij geldlening werd later ook interest bedongen. Dit gebeurde in een afzonderlijke "stipulatio" (MONIER, R., *a. w.*, nr. 92, 113). Deze "stipulatio" was een aantrekkelijke vorm om de lening te bevestigen en een verboden interest te vragen. Er werd een bepaalde hoofdsom als lening vermeld, terwijl in werkelijkheid minder aan de ontlener werd overhandigd. Het verschil was de interest. Hiertegen kon de ontlener reageren met een *exceptio non numeratae pecuniae* (exceptie dat het geld niet was uitbetaald) waarbij de bewijslast bij de crediteur lag (FEENSTRA, A., *a. w.*, nr. 370, 302). Anaticisme (*usurae usurarum*) was volgens de Digesten verboden (KUNST, A., *a. w.*, II, 435; MONIER, R., *a. w.*, nr. 92, 114). Woeker door boven de toegelaten maxima interest te eisen werd bestraft.

Volgens Tacitus (Ann., 6, 16) stond reeds in de XII-Tafelenwet dat de woekeraar tot het vierdubbele van de gevraagde interest veroordeeld werd ("Maiores in legibus posiverunt feneratorum quadrupli condemnari").

4 Het lenen tegen interest werd door de christelijke leer zeer vroeg als woeker (*usura*) beschouwd. Het concilie van Elvira ($\pm$ 300 n. Chr.) verbood het voor geestelijken en dat van Clichy (626 n. Chr.) voor de leken. Dit verbod sloot aan bij een voorchristelijke wijsgerige opvatting. Aristoteles (384 - 322 v. Chr.) aanvaardde dat de mens zich goederen toeëigende die nog aan niemand toebehoorden (b.v. wild) of ze door handel verkreeg, doch het was "onnatuurlijk voor geld

om geld voort te brengen” (Politeia, boek I, C 8 - 9). Er bestond dus een algemeen renteverbod.

De regel was “Gij zult niet woekeren met uw geld” (“*Pecuniam tuam non dabis ad usuram*” Hiëronymus, kerkvader, 340 - 420 n. Chr.). Voor het renteverbod werd verwezen naar een viertal teksten uit het Oude Testament (Exodus 22, 25; Leviticus 25, 35 - 37; Deuteronomium 23, 19 - 20, Psalm 15) en vooral naar de evangelist Lucas: “leent zonder vergelding te hopen” (6, 34 - 35).

Karel de Grote (742 - 814 n. Chr.), die bijna over heel West-Europa heerste, verbood met zijn *Admonitio generalis* (Aken 789) zowel aan geestelijken als aan leken te woekeren. “*Omnino omnibus interdictum est ad usuram aliquid dare*” (Het is aan iedereen verboden iets tegen interest te geven). *Usura* betekent voortaan woeker.

Woeker kan verschillende vormen aannemen. Zo schreef Thomas van Aquino een verhandeling “*De usuris*” (2e helft XIIe eeuw). Woeker was “*plus accipere quam dare*” (meer ontvangen dan geven), zoals de kerkleraar Ambrosius (340 - 397 n. Chr.) het uitdrukte. Woeker werd door de kerkleraar Anselmus (1033 - 1109 n. Chr.) zelfs met diefstal gelijkgesteld. Heden wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen woeker en lenen tegen interest. Toen werden beide begrippen vermengd.

5 De Kerk trad tegen het lenen tegen interest op omdat zij zich als beschermer van de armen opwierp. Rente werd verboden omdat ze de gelijkheid in het ruilverkeer aantastte. Geld diende voor het ruilverkeer doch geld kon geen geld voortbrengen (“*Nummus non parit nummos*”, Thomas van Aquino). Woeker was een vorm van hebzucht (*avaritia*). Het was ook oneerlijk geld te verdienen door tijdsverloop. De tijd behoorde aan God alleen. Daarenboven moest de mens “in het zweet van zijn aanschijn” (Genesis 3, 19) zijn brood verdienen. Rente werd door luiheid verkregen. Tot in de twaalfde eeuw waren er weinig problemen met geldlening. Indien men graan leende, gaf de ontlener een grotere hoeveelheid graan terug. Abdijen leenden geld met het zgn. dode pand. De abdijen hadden in de XIIe eeuw belangrijke inkomsten van hun landbouwprodukten die zij aan de groeiende stadsbevolking verkochten. Zij leenden ook geld aan de handelaars van de opkomende steden. Dit geschiedde in de vorm van het dode pand (VAN WERVEKE, H., *a.w.*; D'HONDT, J., *a.w.*, “*Rev. Banque*”, 1941, 237 e.v.). De lening van 3 tot 9 jaar werd gewaarborgd door een onroerend goed waarvan de ontlener het vruchtgebruik had. Was het geleende geld niet terugbetaald na het verstrijken van de gestelde termijn, dan ging het onroerend goed over in de handen van de uitlener.

Vanaf de XIIIe eeuw zou de massale ontginning van gronden de prijs van de landbouwprodukten doen dalen en de abdijen zelf in geldnood brengen. De nieuwe geldschietters waren rijk geworden handelaars. Voor Vlaanderen kwamen ze uit Atrecht (Arras) (bekend waren de families Crispin en Louchart).

6 Vanaf de XIIe eeuw ontstond dus een grotere behoefte aan geld. Er werden weer grote goud- en zilverstukken geslagen, het eerst in Noord-Italië. Vooral in de XIIIe en de XIVe eeuw, met de opkomst van het kapitalisme, werd de lening met interest bestreden. Doch geld was nodig. De “drapier” (lakenproducent) had geld nodig om zijn wevers te betalen in afwachting dat hij zijn laken kon verkopen. Het is inzonderheid in de XIIIe en de XIVe eeuw dat de kerk de woeker bestreden heeft.

De concilies die over woeker handelden volgden elkaar op: tweede concilie van Lateranen (1139), derde concilie van Lateranen (1179), vierde concilie van Lateranen (1215), tweede concilie van Lyon (1274), concilie van Vienne (1311). De theologen en vele verhandelingen hadden het over woeker. Dante plaatste de woekeraar in de hel. “Maar terwijl de woekeraar gaat langs andere wegen, veracht hij de natuur en die haar volgen; zijn hoop is toch gegrond op andere dingen” (Elfde zang, versen 109 - 111).

Hoewel dikwijls door het gewone volk veracht, werd op de woekeraar een beroep gedaan, zelfs door

wereldlijke en kerkelijke vorsten. Wat meer is, ze gaven hun licenties om pandjeshuizen, ook “lemmerds” genoemd, te openen en kenden aan bepaalde families monopolies toe. De “bankiers” van Atrecht waren in de 13e eeuw de gewone financiers van de graven van Vlaanderen en van de steden (D'HONDT, J., *a. w.*, “Rev. Banque”, 1941, 279, e.v.). Zeer bekend waren ook de “lombarden”, afkomstig uit Astri of Chieri (nu Piemonte).

Met “lombarden” werden dikwijls alle Italianen bedoeld (de Gallerani en de Bonsignori uit Sienna, Dino Rapondi uit Lucca, de Bardi, Perruzzi, de Medici en de Portinari, familie van Dantes Beatrice uit Florence waren bv. in Brugge actief). De Medici's stonden met de dood van Karel de Stoute, aan wie ze ruime kredieten hadden verstrekt, aan de rand van het bankroet. In Brugge werden in 1379 door de geestelijkheid aan veertien pandhuizen een vergunning verleend, wat erop wijst dat het lenen tegen interest ook bij de katholieke kerk allengs aanvaard werd. Ook de steden leenden geld bij de “lombarden”. In Luik overtraden de schepenen het verbod van de bisschop en zij lieten zich omkopen door de lombarden. De bisschop zou de lombarden persoonlijk verjagen, doch zou in 1302 uit weerwraak door hen vergiftigd zijn (DEL MARMOL, C., *a. w.*, 54, noot 4). Doch de lombarden krijgen in de steden, alhoewel vreemdelingen, het “jus civitatis et liberae negotiationis” en zelfs meerdere privileges. In Gent zal een zekere Mirabello zich volledig integreren en zijn naam later in Van Halen veranderen (FLAM, L., *a. w.*, “Rev. Banque”, 1943, 110 e.v.).

Daar het Oude Testament geldhandel voor vreemdelingen toeliet, mochten de joden wel geld uitleenen. Het hun opgelegde verbod een reeks beroepen uit te oefenen heeft hen daarbij als het ware naar geldhandel gedreven.

De inwoners van Cahors in Frankrijk waren eveneens bekende financiers. Zij werden in Vlaanderen “Cahorsijnen” of “Cauwersijnen” genoemd, al werd die benaming er eerder gebruikt als synoniem van geldlener tegen interest.

In oorlogstijd werd “woeker” wel toegelaten: “Ubi jus belli, ibi ius usurae” (Ambrosius en Decreten van Gratianus).

De “woekeraar” heeft eigenlijk het kapitalisme helpen ontluiken.

7 De groei van de economie bracht mee dat de katholieke kerk, die oog kreeg voor de op gang zijnde ontwikkeling in de economie, een lening tegen een matige interest aanvaardde. De Kerk heeft het kapitaal zelf nooit afgewezen (IBANES, *a. w.*, 20 e.v.). Het concilie van Lateranen van 1215 stelt dit duidelijk: “Om te voorkomen dat de christenen op dit gebied onmenselijk behandeld worden door de joden besluiten wij dat er geen sprake kan zijn van handel tussen christenen en joden indien joden zware en buitensporige interest hebben berekend.” De rentevoet moest met de marktprijs overeenstemmen. In Florence werd een beroep gedaan op joden om te concurreren met de plaatselijke woekeraars aangezien deze onmogelijke eisen stelden (ANTONETTI, P., *Het bruisende leven in Florence*, Utrecht-Antwerpen 1988, 169).

Wat onder redelijke interest werd verstaan verschilde van plaats en tijdstip.

Zo werd in Venetië een interest van 5 à 8 t.h., in Florence een interest van 20 à 30 t.h. en in Frankrijk een interest van 33,3 t.h. toegepast en redelijk geacht. In Oostenrijk werd in 1244 een interest van 74 t.h. als normaal aanvaard. In Brugge werd in het begin van de XIVe eeuw een interest van 2d per pond of 43,75 t.h. aanvaard. Voor Geraardsbergen gold in 1401 een zelfde rentevoet. Wel trachtte Maria van Boergondië in 1477, doch vergeefs, dit percentage op de helft terug te brengen. De “bankiers” van Atrecht vroegen een interest van 12 t.h. De lombarden, de naam voor Italianen in Frankrijk, die als woekeraars doorgingen, vroegen een interest tussen 34 en 266 t.h.

In Florence verstrekte de gilde van Calimala, die uit handelaars bestond, leningen met rente van 30 tot 100 t.h. (ANTONETTI, P., *a. w.*, 125).

De scholastiek aanvaardde interest in de volgende gevallen :

1. bij vertraging in de terugbetaling (*damnum emergens*)
2. bij verlies van winst (*lucrum cessans*).

De uitlener had zijn geld anders een andere bestemming kunnen geven.

3. vooral als beloning voor de inspanningen (*stipendium laboris*).

De uitleners moesten reizen, zich naar jaarmarkten begeven, geld wisselen en boekhouden. Zij werkten.

De juristen spraken van “quod interest” (wat belang heeft). Dit is het verschil tussen hetgeen de uitlener gehad zou hebben zonder uit te lenen.

4. bij risico (*periculum sortis*). Het gevaar zijn geld te verliezen

Renteverbod werd ook ontdoken. Zo was er de antichresis, waarbij aan de schuldeiser bij bezitspand van een onroerend goed ook de vruchten werden toegekend zonder dat zij in mindering van de verschuldigde hoofdsom gebracht mochten worden.

8 Calvijn (1509-1564 n. Chr.) was de eerste kerkhervormer die de leer verliet dat “geld geen geld kon opbrengen”. Met zijn “Brief over de interest” stelde hij in 1545 dat geld produktie mogelijk maakt en dat de vruchten van die produktie onrechtstreeks aan het geld te danken zijn. Met de ontdekkingen van Spanje en Portugal, op zoek naar de specerijlanden, was de wereld enorm vergroot. Dat bood een mogelijkheid voor hen die geld bezaten om zich te verrijken. De Italiaanse kooplieden leidden reeds wereldondernemingen. De vorsten en pausen deden op hen een beroep om aan geld te geraken. Ook in andere landen doken bankiersfamilies op. De Fuggers en de Welsers in Zuid-Duitsland zouden geld lenen aan de Habsburgers, de Lyonse bankiers aan de Franse vorsten. Het oorlogvoeren met huurlegers vereiste geld om de huurlingen te betalen. Ook de koopman-kapitalist moest kunnen investeren.

Luther (1483-1546 n. Chr.) en Zwingli (1484-1531 n. Chr.) bleven tegen interest gekant.

In de XVIIe eeuw zou in Nederland een zwaar dispuut ontstaan met de gereformeerde overheid over het renteverbod. Gijsbrecht Voet, professor in de theologie te Utrecht, wilde het renteverbod streng handhaven. De Staten van Utrecht namen de volgende stelling aan “het subject en de determinatie van de interessen niet en specteert tot de kennisse ende oordeel van Kercke-Raden, Classen of Synoden, nemaar tot de voorzorge ende definitie van de politicque Regeeringe” (KUNST, A., a. w., II, 435).

Wat de katholieke kerk betreft stelt men vanaf de XVe eeuw vast dat zij zich minder heftig tegen het toekennen van rente verzet. De economische behoeften en de laïcisering van het recht leggen dit uit. Bepaalde soorten geldlening, zoals bodemerij, bestemd om een schip of een lading aan te schaffen of om een schip uit te rusten, werden door de Kerk zelf aanvaard. Dit kan verklaard worden door de bestendige oorlogen tussen Christenen en Mohammedanen.

In Noord-Nederland werd integendeel in 1549 bij plakkaat bodemerij verboden, behoudens bodemerij uit noodzaak tijdens de reis.

Het zou nog duren tot paus Pius VI vooraleer het renteverbod voor de katholieke kerk volledig opgeheven werd.

9 Het strafrecht in Vlaanderen bevat, onder invloed van de katholieke kerk, meerdere bepalingen tegen woeker. Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, reageerde in 1199 bij verordening voor heel het land tegen woeker.

“Inhibeo itaque cum summa districtione, ne quis in terra mea pecuniam suam det ad usuram, et qui hoc fecerit inimicus meus erit” (Daarom verbied ik met de meeste strengheid dat niemand in mijn land geld tegen interest leent, en wie dat doet zal mijn vijand zijn).

Stedelijke verordeningen gingen plaatselijk dezelfde richting uit.

In Gent gold verbod “ghelt te leenne omme meer ghelt” zo de rentevoet hoger lag dan het wettelijk aanvaarde.

De Keurbrief van Aardenbrug aanvaardt als maximum twee penningen het pond (libra of lb) per week, wat op 43,3 t.h. per jaar neerkomt.

Als sanctie op woeker stond geldboete (10 lb in Ieper, 20 lb in Aardenburg, 50 lb in Brugge) met daarbij het verlies van sommige burgerschapsrechten zoals voor dieven (VAN CAENEGHEM, R.C., a.w., 133).

Vanaf de 15e eeuw zal het lenen tegen interest meer en meer openlijk of oogluikend toegestaan worden. Het Parlement van Parijs, hoogste rechtbank in Frankrijk, zal nochtans elk rentebeding in een overeenkomst nog nietig verklaren. Meestal echter zal tegen woeker gereageerd worden. Lening tegen een redelijke interest wordt aanvaard. In 1510 zou Karel V nog de lening tegen interest radicaal verbieden, doch hierop snel terugkomen daar hij zelf verplicht was bij de Fuggers en de Florentijnen, gevestigd te Antwerpen, te lenen.

Met het Eeuwig Edict van Karel V uit 1540 werd voor de eerste maal de lening wettelijk geregeld. Dit edict bepaalt de maximumrente voor kooplieden op 12 t.h. en de duur van de lening mag een jaar niet overschrijden. In Holland zou tijdens de republiek voor kooplieden eveneens 12 t.h. als maximum gelden, voor anderen 6, 7 of 8 t.h. volgens de aard van de schuld. De hertogen Albrecht en Isabella zouden maatregelen nemen om de lombardenpraktijk te bestrijden. Bij een edict van 8 mei 1600 leggen zij hun op de door hen toegepaste rentevoet van 33 op 21 t.h. terug te brengen.

Het beste wapen tegen woeker was door de overheid of door caritatieve instellingen krediet te verlenen tegen een lagere rentevoet of ten kosteloze titel. De Franciscanen waren de eersten om in Perugia in 1462 een “Monte de Pieta” op te richten. De idee werd in de tweede helft van de 16e eeuw in onze streken overgenomen. In Brugge kwam er een stedelijke leenbank “Waerachtighen Bergh van Charitaete”. Het ging om een “buerse ofte tafele van liberale ende gratuite leninghe”. De “Berg van barmhartigheid” werd na de Belgische onafhankelijkheid bij de Wet van 30 april 1848 heringericht. Deze wet werd gewijzigd en aangevuld bij de Wet van 17 december 1923, waarbij de bena-

ming gewijzigd werd in "Openbare Kas van Lening" (O.K.L.).

In 1848 waren er 22 "Bergen van Barmhartigheid", in 1923 nog 6.

De enige thans overblijvende is die van Brussel.

Tevens werd gedacht (o.m. door bisschop Triest van Gent) aan een bank die kosteloze leningen zou toestaan. Op verzoek van de hertogen Albrecht en Isabella werden op initiatief van Wenceslas Cobergher in alle steden "bergen van barmhartigheid" opgericht om de woeker te bestrijden.

Sommige bleven actief tot in het begin van deze eeuw, andere overleefden de Franse bezetting niet.

Over het probleem van de geoorloofdheid van interest waren de rechtsgeleerden het verre van eens. GROTIUS en DUMOULIN (*De Usuris* 1546) aanvaardden leningen op interest, DOMAT en POTHIER niet. Onder de filosofen gaan Montesquieu (*Esprit des lois* XXI, 20) en VOLTAIRE (*Dictionnaire philosophique*, V° Intérêts) normale interest als rechtvaardig verdedigen.

10 Met een Decreet van 3-12 oktober 1789 werd bij het begin van de Franse revolutie de lening tegen een bij de wet vastgestelde rentevoet toegelaten. De Wet van 5 thermidor jaar IV (23 juli 1796) voerde, volgens jurisprudentiële interpretatie, de vrije rentevoet in. Artikel 1905 van het Burgerlijk Wetboek van 1804 laat toe dat de bedongen interest de wettelijke te boven gaat tenzij de wet het verbiedt. De Wet van 3 september 1807 stelde echter vrij vlug een beperking in. Een rentevoet van 5 t.h. in burgerlijke en 6 t.h. in handelszaken werd opgelegd.

Zeer vlug werd de Wet van 1807 bekritiseerd omdat ingezien werd dat de interest nooit stabiel bleef (LAURENT, F., *a.w.*, XXVI, nr. 524 e.v., 546 e.v.). De wettelijke interestvoet werd omzeild door de toevoeging van een commissie of door de rechtspraak die aannam dat het disconto niet viel onder de bepalingen van de Wet van 1807.

De liberale regering Rogier Frère Orban kwam met de Wet van 5 mei 1865 opnieuw tot de vrije rentevoet voor overeenkomsten (art. 1). Artikel 2 van de wet bepaalde de wettelijke interest op dezelfde hoogte als de Wet van 1807. Die wettelijke rentevoet was van belang wanneer er geen rentevoet was overeengekomen of voor de moratoire interest (LAURENT, F., *a.w.*, XXVI, nr. 527, 551). De economische crisis van 1929 zou enkele beperkingen inzake leningen tegen geld aanbrengen. Met de Wet van 27 juli 1934 werden het huidige art. 1907 en een nieuw art. 1907bis van het Burgerlijk Wetboek ingevoerd (zie verder, nr. 19, 20, 22, 28 en 31). Bij K.B. nr. 148 van 18 maart 1935 werden de art. 1907ter B.W. (zie verder, nr. 24) en art. 494 Sw. (zie verder, nr. 22 en Hoofdstuk IX) ingevoegd. Het K.B. nr. 225 van 7 januari 1936 zou de hypotheaire lening regelen (zie verder, nr. 25). Bij K.B. nr. 147 van 18 maart 1935, bevestigd bij de Wet van 4 mei 1936, werd art. 2 van de Wet van 5 mei 1865 gewijzigd en de wettelijke rentevoet op 4,5 t.h. in burgerlijke en 5,5 t.h. in handelszaken vastgesteld.

De Wet van 30 juni 1970 bepaalde vanaf 1 juli 1970 de wettelijke rentevoet op 6,5 t.h. zowel voor burgerlijke als voor handelszaken. Deze interestvoet kon verder bij een in ministerraad overgelegd koninklijk besluit aangepast worden, wat ook gebeurde (zie verder, Hoofdstuk VII).

Bij de Wet van 4 augustus 1992 werd een nieuwe regeling voor het hypothecair krediet ingevoerd (zie verder, nr. 26), al blijft het K.B. nr. 225 van 7 januari 1936 nog voor bepaalde overeenkomsten van toepassing (zie art. 55 Wet 4 augustus 1992).

11 De Islam, die niet alleen een godsdienst is maar ook een wet, waarvan de Koran de grondslag vormt, aangevuld met de Soenna en de Shariak, kent nog een renteverbod (Riba). Dit verbod wordt beschouwd als een van de drie pijlers van het Islamitisch economisch systeem (VANDEPUTTE, R., Islam, *a.w.*, 14). Er bestaat echter geen eenheid van interpretatie van wat onder renteverbod of riba verstaan moet worden.

Voor de fundamentalisten gaat het om een volledig verbod, terwijl door de hervormingsgezinden aan het woord riba de engere betekenis van woekerrente wordt gegeven (VANDEPUTTE, R., Islam, *a.w.*, 55). De meeste islamitische auteurs houden het bij een algemeen renteverbod. Uitleen is altijd verboden, ontlene is wel zondig maar kan in geval van dringende nood aanvaard worden (VANDEPUTTE, R., Islam, *a.w.*, 60).

Het verdienen van geld in de vorm van interest is immoreel en schept ongelijkheid. Bepaalde landen, zoals de Maghreb-landen, erfden van de kolonisatietijd financiële instellingen die het rentesysteem toepasten. Alleen samengestelde of buitensporige rente is er verboden. In landen die het renteverbod absoluut toepassen, zoals Pakistan en Iran, wordt interest door profit sharing (delen van de winst) vervangen (VANDEPUTTE, R., Islam, *a.w.*, 73-74). In de praktijk kan echter het renteverbod omzeild worden.

Het toekennen van goedkope leningen door in België gevestigde islamitische banken werd, alhoewel zij niet aan Belgen worden toegestaan, niet discriminatoir geacht (*Vr. en Antw. Kamer*, 1989-90, 9393, vraag nr. 197 DEWINTER).

12 Er bestaan verschillende soorten interest. Zo onderscheidt men enkelvoudige en samengestelde interest. Bij enkelvoudige interest wordt de interest na elke kredietperiode opgenomen.

Gaat het om samengestelde interest, dan wordt de interest na afloop van de termijn aan het kapitaal toegevoegd en brengt hij op zijn beurt interest op zoals het kapitaal.

Gewoonlijk gaat het om een jaarlijkse interest (*per unum* of *peruum* genoemd). Staat een kapitaal (k) gedurende een bepaalde aantal jaren (n) op samengestelde interest (i), dan is de slotwaarde $K = ku^n$.

Bij geldlening tegen een bepaalde rentevoet gedurende een bepaalde periode, is het mogelijk de schuld te delgen door elk jaar de interest te betalen en na het

verstrijken van de periode van lening het kapitaal terug te geven. Het is ook te betalen met annuïteiten of jaarrente. Die kan contant zijn. Men kan ook een bedrag ter aflossing betalen bestaande uit een rentebestanddeel en een aflossingsbestanddeel van het kapitaal waarbij het bedrag van de jaarlijkse betaling verschillend is.

Juridisch kent men de volgende soorten interest :

- *conventionele* interest (zie verder, Hoofdstuk II)
- *moratoire* interest (zie verder, Hoofdstuk III)
- *wettelijke* interest (zie verder, Hoofdstuk IV)
- *compensatoire* of vergoedende interest (zie verder, Hoofdstuk V)
- *gerechtelijke* interest (zie verder, Hoofdstuk VI).

De *rentevoet* (zie verder, Hoofdstuk VII) is niet voor elk van deze soorten interest dezelfde.

Kapitalisatie van interest of *anatocisme* is aan bepaalde voorwaarden onderworpen (zie verder, Hoofdstuk VIII), terwijl *woeker* nog steeds een misdrijf is (zie verder, Hoofdstuk IX).

Ten slotte komt de interest in de gerechtelijke procedure aan bod (Hoofdstuk X).

HOOFDSTUK II

CONVENTIONELE OF BEDONGEN INTEREST

§ 1. Begrip

13 De conventionele interest is die welke door partijen wordt overeengekomen. De termen “contractuele”, “obligatoire” en “bedongen” interest komen in Nederland voor. De rentevoet wordt vrij door de contractanten vastgesteld. Hij kan overeenkomen met de marktprijs of lager liggen als voordeel toegekend aan de ontlener. De conventionele interest komt voor bij verbruikleningen.

Lening is eigenlijk een overeenkomst waarbij een persoon (de uitlener) aan een andere (de ontlener) het tijdelijk en kosteloos gebruik van een zaak afstaat (art. 1875 en 1892 B.W.). Het Burgerlijk Wetboek onderscheidt, in navolging van het Romeinse recht, twee soorten lening: de bruiklening (ook commodaat genoemd, afgeleid van *commodatum* in het Romeinse recht) en de verbruiklening (of *mutuum* in het Romeinse recht) (art. 1874 B.W.). Bij bruiklening wordt een zaak in gebruik gegeven, b.v. een werknemer krijgt van zijn werkgever een bestelwagen in gebruik om zijn verhuizing te doen (Luik, 3 december 1975, *Jur. Liège*, 1975-76, 233). De gebruikte zaak moet teruggegeven worden (art. 1876 B.W.). Daartegenover is er, indien overeengekomen is dat de in gebruik gegeven zaak (b.v. boeken, geld) verbruikt mag worden, sprake van verbruiklening. Een zelfde zaak kan in bruik- of in verbruiklening gegeven worden, b.v. een aandeel. Een aandeel kan aan een ontlener gegeven worden om verkocht te worden of met het recht het aan een derde in pand te geven. In dit laatste geval gaat het om een bruiklening (zie Cass., 7 oktober 1935, *Pas.*, 1935, I, 349). Bij verbruiklening gaat de eigendom van de zaak op de lener over (art. 1893 B.W.) en moet deze “evenzoveel van gelijke soort en hoedanigheid teruggeven” (art. 1892 B.W.). Het is een teruggave *in genere* en niet *in specie*. Beide soorten lening hebben als essentieel kenmerk het overhandigen van een zaak van een persoon aan een andere om er gebruik van te maken. Dit maakt het onderscheid uit met de bewaring, waarbij de bewaarnemer aan wie een zaak overhandigd wordt, in beginsel er zich niet van mag “bedienen”, zoals art. 1930 van het Burgerlijk Wetboek het uitdrukt.

Bij altyddurende of eeuwigdurende rente verbindt de lener zich interest te betalen voor een kapitaal dat de uitlener niet zal terugvorderen (art. 1909 B.W.). De schuldenaar van een altyddurende rente kan tot aflossing genoodzaakt worden:

1. indien hij gedurende twee jaren ophoudt zijn verplichtingen na te komen;
2. indien hij verzuimt ten behoeve van de uitlener de bij het contract beloofde zekerheid te stellen (art. 1912 B.W.).

De altyddurende rente is aflosbaar (art. 1911, eerste lid B.W.). Partijen kun-

nen slechts overeenkomen dat de aflossing niet zal geschieden dan na verloop van een zekere tijd, die tien jaren niet mag te boven gaan, of zonder dat de schuldeiser vooraf zal zijn gewaarschuwd met inachtneming van de door hen bepaalde termijn (art. 1911, tweede lid B.W.). De nu niet meer voorkomende altijd-durende rente vertoont gelijkenissen met de lening doch verschilt ervan doordat het kapitaal in beginsel niet hoeft te worden terugbetaald.

Bij lening is de vervreemding van het kapitaal tijdelijk.

14 Bij deposito's in een bank is er eveneens een bewaargeving doch degene die op een depositoboekje stort, streeft niet alleen een bewaargeving na maar denkt er vooral aan zijn geld te laten renderen (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 110, 114; PAULUS, C., *Lening*, I, nr. 16, 6). Eigenlijk gaat het om een lening, meer bepaald een verbruiklening, wat echter wat betreft de zichtrekeningen niet algemeen aanvaard wordt (zie verder, nr. 91). Een andere zienswijze zou meebrengen dat aan een deposant een vergoeding voor zijn depot gegeven zou worden (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 268, 262).

Wat betreft de depots en de consignaties bij de Deposito- en Consignatiekas, een openbare dienst behorend tot het Ministerie van Financiën, kan echter moeilijk sprake zijn van een lening, zelfs al kent die instelling interest toe (art. 16 e.v. K.B. nr. 150 van 18 maart 1935) en doet ze beleggingen (art. 22 K.B. nr. 150 van 18 maart 1935) zodat ze zich als een bankier gedraagt. Het gaat om een onregelmatige bewaargeving (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 270, 263; VRANCKX, A. W., *a.w.*, nr. 13, 23; COUDYSER, C., "Caisse des dépôts et consignations", *R.P.D.B.*, Bijw. V, nr. 29, 124).

De Deposito- en Consignatiekas hoeft niet, zoals art. 1932 van het Burgerlijk Wetboek bij bewaargeving voorschrijft, dezelfde zaak terug te geven.

Die openbare dienst mag ook, in afwijking van art. 1930 van het Burgerlijk Wetboek, de toevertrouwde gelden beleggen.

15 De Deposito- en Consignatiekas betaalt voor rekening van de schatkist een interest uit aan de rechthebbenden op elke som die in consignatie is gegeven (art. 16 tot 21 K.B. nr. 150 van 18 maart 1935). Die interest is per jaar betaalbaar. De niet betaalde interesten worden uitgekeerd bij de betaling van het kapitaal of de teruggave van het deposito. Voor de geconsigneerde notarisgelden geschiedt de betaling bij het afsluiten van de rekening waarop ze betrekking hebben (art. 4, derde lid, K.B. 26 mei 1936). De rentevoet wordt elk jaar bij de begrotingswet vastgesteld (art. 17 K.B. nr. 150 van 18 maart 1935).

In de loop van het jaar kan volgens een sedert 1970 in de begrotingswetten opgenomen bepaling, de rentevoet aangepast worden bij ministerieel besluit genomen door de minister van Financiën (zie verder, nr. 193).

§ 2. Verbruiklening tegen interest

16 Er zijn twee vormen van lening (zie boven, nr. 13) die grondig verschillend zijn: de bruiklening en de verbruiklening.

Bij een bruiklening gaat de zaak, die in gebruik wordt gegeven, niet teniet

door het gebruik. Een bruiklening geschiedt kosteloos, b.v. ouders die een woning kosteloos ter beschikking van hun kind stellen (Rb. Luik, 31 maart 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1145 met noot P.H.). De kosteloosheid is een essentieel kenmerk van die vorm van lening (art. 1876 B.W.; Cass., 29 november 1963, *Pas.*, 1964, I, 342 en de in noot 1 aangehaalde rechtsleer, *J.T.*, 1964, 293 met noot DALCQ, R.O.; Rb. Kortrijk, 8 mei 1979, *T.Not.*, 1980, 50). Wordt toch een prijs bedongen, dan staat men voor een huurovereenkomst (Vred. Roeselare, 19 november 1982, *R.W.*, 1983-84, 2839).

Bij verbruiklening integendeel is er kosteloosheid in beginsel, doch ze is niet verplicht. Er mag uitdrukkelijk of mondeling een prijs voor het "verbruik" bedongen worden: de interest (art. 1905 B.W.).

Vóór de Wet van 27 juli 1934 (zie boven, nr. 10) moest een interest schriftelijk bedongen worden. Art. 1907, tweede tot vierde lid B.W. gaat er ten onrechte van uit dat die verplichting nog bestaat (KLUYSKENS, A., *a.w.*, nr. 434, 559). Het rentebeding kan uitdrukkelijk of stilzwijgend zijn. De partijen mogen het met alle middelen rechtens bewijzen. Indien bij een lening geen verplichting tot teruggave bestaat en ook geen melding is gemaakt van het betalen van interest, kan er geen sprake zijn van geldlening (Cass., 8 april 1976, *R.W.*, 1976-77, 665).

De interest maakt het onderscheid met de gewone verbruiklening. Niettegenstaande die prijs blijft het om een verbruiklening gaan.

Het wordt een overeenkomst onder bezwarende titel in plaats van een eenzijdige overeenkomst (over de discussie hieromtrent, zie DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 1183, 131, en nr. 139, 143 en vgl. PAULUS, C., *Lening*, nr. 83, 38).

De interest wordt niet alleen voor geldlening maar ook voor de lening van roerende zaken bedongen (art. 1905 B.W.).

Soms wordt het bestaan van een lening tegen interest vermoed, b.v. in handelszaken (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 153, A, 159; *anders*, *R.P.D.B.*, X, Tw. Prêt, nr. 208, 152). Dit is ook zo voor een schuldvordering opgenomen in een rekening-courant (KLUYSKENS, A., *a.w.*, IV, nr. 435, 560). Vroeger gold de opvatting dat bij rekening-courant een partij aan haar correspondent een lening toestond. De schuldvorderingen, die opgenomen worden, worden immers slechts bij de afsluiting geïnd. Die opvatting is thans verlaten (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 23, 67).

Interest kan ook onrechtstreeks bedongen worden, b.v. wanneer de overeenkomst bepaalt dat een geldlening wordt toegestaan zonder dat tijdens de eerste drie jaren een interest verschuldigd is. Hieruit volgt dat na het verstrijken van de termijn van drie jaar interest verschuldigd zal zijn.

17 Bij een lening van geld aan een vennootschap tegen interest doet de vraag zich voor of het hier om een verbruiklening of om een inbreng in een vennootschap gaat. Het onderscheid is van belang bij faillissement (RONSE, J., *Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, Leuven 1975, 127; PAULUS, C., *Lening*, *a.w.*, nr. 19, 9). De interest zal variëren volgens de winst van de maatschappij. Is de bijdrage van de geldschieter ook aan het verlies onderworpen, dan

gaat het om een inbreng (vgl. Cass., 5 september 1961, *Pas.*, 1962, I, 29 met noot W.G.; Cass., 11 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 611, *R.W.*, 1966-67, 342; Cass., 15 april 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 769, *R.P.S.*, 1969, 164 met noot COPPENS, P.).

18 *Wederinkoop*, waarbij de verkoper zich het recht voorbehoudt om de verkochte zaak terug te nemen tegen terugbetaling van de prijs en een vergoeding (zie art. 1673 B.W.) kan soms een lening met interest verbergen (DE PAGE, H., *a.w.*, IV, nr. 316, 328).

Zo kocht een vennootschap, met recht van wederinkoop voor de verkopers binnen een termijn van vijf jaar, titels van haar aandeelhouders. De aandeelhouders behielden al hun aan de verkochte aandelen verbonden rechten. Er werd beslist dat het geen wederinkoop betrof (Cass., 27 oktober 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 269, *R.P.S.*, 1979, 237).

Andere vormen van overeenkomst kunnen een geldlening verbergen. Dit is het geval met de overeenkomst met pandverkoop (DE PAGE, H., *a.w.*, IV, nr. 317, 329), het dode pand (zie boven, nr. 5), de mohatra-overeenkomst (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 160, 172), een rentebeding (KLUYSKENS, A., *a.w.*, nr. 439, 567), enz...

19 *Verbruiklening* tegen geld geschiedt voor een bepaalde tijd. Die termijn wordt contractueel vastgelegd of kan uit andere contractuele bepalingen afgeleid worden, b.v. geldlening gedurende tien jaar. De uitlener mag het geleende niet terugvragen vooraleer de termijn verstreken is (art. 1899 B.W.). De ontlener kan wel vervroegd terugbetalen (art. 1187 B.W.) behoudens indien een interest werd bedongen (Bergen, 13 november 1984, *Pas.*, 1984, II, 155 met noot: DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 151, 2°, b, 155). De uitlener kan immers geleend hebben tegen interest als een vorm van geldplaatsing. Daarom kan hij zich tegen een vervroegde terugbetaling verzetten (Cass., 7 juni 1900, Cass., 1900, I, 289 en noot). Bij een hypothecaire lening kan de kredietgever, behoudens andersluidend beding, zich hiertegen niet verzetten (vroeger art. 25 K.B. 7 januari 1936, nu art. 26 §1, eerste lid, Wet 4 augustus 1992). De bepaling van een termijn wordt geacht enkel in het voordeel van de lener te zijn bedongen, tenzij uitdrukkelijk anders bedongen is (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 151, 2°, b, 155; nr. 169, 5°, 181). Wel kan de kredietgever een vergoeding krijgen voor wederbelegging van de terugbetaalde som (ook "remises" genoemd). De vergoeding voor wederbelegging mag niet groter zijn dan zes maanden interest, berekend over de terugbetaalde som en de in de overeenkomst bepaalde rentevoet (art. 1907bis B.W.). Die beperking geldt niet wanneer bij uitdrukkelijk ontbindend beding de terugbetaling vervroegd moet geschieden door een fout van de ontlener (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 164c *in fine*, 182; HANNEQUART, Y., *a.w.*, *R.C.J.B.*, 1960, 54, punt VIII; zie ook vroeger art. 31 K.B. van 7 januari 1936; DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 169, 7°, 182). Bij hypothecaire lening mag die wederbeleggingsvergoeding niet meer dan drie maanden interest bedragen (vroeger art. 11 K.B. 7 januari 1936, nu art. 12 §1 Wet 4 augustus 1992).

Indien de kredietgever bedongen had dat de eerste vijf jaar geen terugbetaling

van de hypothecaire lening toegelaten was doch niettemin met een terugbetaling vóór het verstrijken van die termijn instemt, is geen wederbeleggingsvergoeding verschuldigd en ook geen interest op het vervroegd terugbetaalde bedrag (Brussel, 25 juni 1986, *R. W.*, 1987-88, 477).

Bij lening op afbetaling en persoonlijke lening op afbetaling kon de uitlener, mits bepaalde voorwaarden nageleefd worden, zich evenmin tegen een vervroegde terugbetaling verzetten (art. 18 en 19 *sexies* Wet 9 juli 1957 tot regeling van de verkoop op afbetaling en van zijn financiering, opgeheven bij art. 111 Wet 12 juni 1991).

De consument heeft te allen tijde het recht om vervroegd aan zijn verplichtingen uit hoofde van een kredietovereenkomst te voldoen (art. 23, eerste lid Consumentenkredietwet van 12 juni 1991; zie ook art. 10 K.B. 4 augustus 1992). Zowel bij verkoop op afbetaling (art. 41, 8°) als bij lening op afbetaling (art. 56, 6°) vermeldt het aanbod de mogelijkheid om op elk ogenblik vervroegd terug te betalen. De schuldeiser moet bij aangetekend schrijven een maand tevoren kennis krijgen van de vervroegde terugbetaling. De schuldenaar van een lening op afbetaling heeft bij vervroegde terugbetaling recht op een *ristorno*. Er is geen wederbeleggingsvergoeding verschuldigd.

Een beding dat vervroegde terugbetaling zou uitsluiten zou volstrekt nietig zijn.

Wanneer geen termijn van teruggave van een lening is vastgesteld (b.v. bij lening tussen familieleden), kan de rechter uitstel van betaling toestaan (art. 1900 B.W.; Cass. 20 april 1989, *Arr. Cass.*, 1988-89, *R. W.*, 1989-90, 513; Bergen, 13 november 1984, *Pas.*, 1984, II, 155). Dit uitstel heeft niets te maken met art. 1244 van het Burgerlijk Wetboek. De rechter zal uitstel verlenen rekening houdend met de omstandigheden, de bedoeling van partijen en de noodzaak om aan de lener toe te staan een normaal genot van zijn lening te hebben.

Zolang de termijn, toegestaan door de rechter, niet verstreken is blijft de conventionele interest verschuldigd (Rb. Brugge, 19 oktober 1977, *T. Not.*, 1983, 305).

Indien enkel is overeengekomen dat de lener zal betalen wanneer hij zal kunnen of wanneer hij de nodige middelen daartoe zal bezitten, is het de rechter die de tijd van betaling bepaalt, naar gelang de omstandigheden (art. 1901 B.W.).

Het beding waarbij de geldlener zal betalen wanneer hij wil, is geen louter potestatieve voorwaarde.

Meestal wordt aanvaard dat de rechter geen termijn van betaling kan vaststellen. De lener kan niet tot terugbetaling gedwongen worden (COUSY, H., *a. w.*, 312).

§ 3. Rentevoet

20 De rentevoet bij verbruiklening wordt vrij bedongen (art. 1907, eerste lid B.W.).

De Wet van 5 mei 1865 heeft die vrijheid ingevoerd (zie boven, nr. 10).

Hij mag de wettelijke rentevoet (zie verder, Hoofdstuk VII, nr. 192), die sedert 1 augustus 1986 8 t.h. bedraagt, te boven gaan, tenzij de wet het verbiedt.

Soms wordt hij aan het indexcijfer van de consumptieprijzen gekoppeld.

Wordt niets bedongen, dan geldt de wettelijke rentevoet (art. 1907, vierde lid B.W.). Dit is ook zo indien de partijen overeenkwamen dat de normale rentevoet betaald zou worden (Brussel, 27 november 1963, *Pas.*, 1965, II, 29).

Daar de rentevoet bij verbruiklening in beginsel vrij is, bestond het gevaar dat de ontleners, om aan zijn dringende geldbehoeften te voldoen, onverschillig welk percentage zou aanvaarden.

Ter bescherming van de ontleners werden wegens de economische crisis van 1929 bij de Wet van 27 juli 1934 en de Koninklijke Besluiten nr. 148 van 18 maart 1935 en nr. 225 van 7 januari 1936 beperkende maatregelen ingevoerd (zie verder, nr. 21 tot 26).

21 Hoewel de wetgever van 1865 (zie boven, nr. 10) dus in beginsel de vrijheid in het bepalen van de conventionele rentevoet voorstond, bestaan hierop enkele beperkingen.

Beperkingen aan de vrije bepaling van de conventionele interest zijn:

1. de interest mag bij vertraging in de (terug)betaling met niet meer dan een half t.h. per jaar op het verschuldigd kapitaal verhoogd worden (art. 1907, derde lid B.W.; zie verder, nr. 22).
2. een overdreven rentevoet (b.v. 30 t.h.) is ongeoorloofd zodat de leningsovereenkomst vernietigd kan worden (zie verder, nr. 23). Hierbij moet onderstreept worden dat art. 494 van het Strafwetboek niet de woekerinterest bestraft maar de woekeraar. Daar dit artikel enkel de gewoonte bestraft is het praktisch nooit toepasselijk aangezien één geval op zichzelf geen gewoonte uitmaakt (zie verder, Hoofdstuk IX).
3. de rentevoet van een lening kan wegens benadeling van de lener bij een misbruik van omstandigheden door de uitlener voor de rechter aangevochten worden (zie verder, nr. 24). Op vordering van de lener kan de rechter diens verplichtingen verminderen (art. 1907ter).
4. de strenge regeling van de hypothecaire lening (K.B. nr. 225 van 7 januari 1936, thans vervangen door de Wet van 4 augustus 1992, zie verder, nr. 25 en 26).
5. de Afbetalingswet, die in de art. 17 en 19 *quinquies* maximalastenspercentages oplegde, nu opgeheven en vervangen door de Consumentenkredietwet (zie verder, nr. 27).

22 Voor het geval van vertraging in de betaling kan een verhoging van de interest bedongen worden. Dit verhogingsbeding mag een half t.h. per jaar op het verschuldigd gebleven kapitaal niet overschrijden (art. 1907, derde lid B.W.; Vred. Borgerhout, 20 augustus 1970, *R. W.*, 1970-71, 453 met noot SCHILTZ, H.; zie ook Vred. St.-Niklaas, 2 november 1981, *R. W.*, 1982-83, 2285; Kh. Luik, 20 januari 1959, *R.C.J.B.*, 1960, 41 met noot HANNEQUART, Y.).

Partijen kunnen immers in plaats van de schadevergoeding door de rechter te laten bepalen zelf bij overeenkomst het schadebedrag vaststellen (DE PAGE, H., *a. w.*, III, nr. 117, 150, e.v.) Het gaat om een schadebeding (zie verder, nr. 52, 2°).

De vermelde beperking van de als schadebeding opgelegde bijkomende interest wil vermijden dat langs die weg een te hoge interest bedongen wordt, zodat de uitlener belang zou hebben bij een vertraging van de terugbetaling van de interest (DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 164, B, 175).

Betwist wordt of de beperking van het verhogingsbeding tot een half t.h. per jaar alleen geldt voor de niet betaalde interest of ook voor het niet betaald kapitaal. Voor DE PAGE, H., (*a. w.*, V, nr. 164, B, 175) geldt het enkel voor de interest. Dit is niet de mening van HANNEQUART, Y. (*R.C.J.B.*, 1960, 51). Deze laatste auteur staft zijn zienswijze aan de hand van de parlementaire voorbereiding van art. 1907 B.W.

Inzake lening op afbetaling en persoonlijke lening op afbetaling was voormelde bepaling slechts van toepassing indien de verhoging tot gevolg had dat het maximumlastenpercentage overschreden werd (zie verder, nr. 27).

23 Een overdreven interest kan ongeoorloofd zijn. In beginsel bepalen partijen vrij de rentevoet.

Indien het om *woeker* gaat in de zin van art. 494 van het Strafwetboek, wat zeldzaam is aangezien de vordering tot vermindering van de rentevoet betrekking zal hebben op een enkel geval, zal het noodzakelijk om een ongeoorloofd beding gaan.

Doch wanneer er strafrechtelijk geen misdrijf is, zal het rentebeding niet noodzakelijk ongeoorloofd zijn doordat het een hogere rentevoet bedingt dan de wettelijke (vgl. Cass., 25 november 1977, *Arr. Cass.*, 1978, 343, *R. W.*, 1978-79, 169). Wel zal, met toepassing van de art. 6 en 1131 van het Burgerlijk Wetboek, het beding *nietig* verklaard kunnen worden, of ongeoorloofd, indien het, gelet op de omstandigheden, overdreven voorkomt (Cass., 3 februari 1898, *Pas.*, 1898, I, 79; Gent, 7 april 1897, *Pas.*, 1897, II, 360; Kh. Verviers, 9 januari 1964, *Jur. Liège*, 1963-64, 253; KLUYSKENS, A., *a. w.*, nr. 438, 566). Volgens HANNEQUART, Y. (*R.C.J.B.*, 1960, 51) kan de rechter die nietigheid ambtshalve opwerpen. In afwijking van wat volgens het gemene recht zou geschieden, kan de overeenkomst, zelfs volgens DE PAGE, niet nietig verklaard worden, doch enkel een vermindering van de ongeoorloofde rentevoet gevorderd worden (arg. art. 494, derde lid Sw.; DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 158a, 171; Kh. St.-Niklaas, 13 juli 1954, *R. W.*, 1954-55, 625). Volgens DEL MARMOL (*a. w.*, nr. 387, 398) blijft de mogelijkheid om, met toepassing van de art. 6 en 1131, de overeenkomst nietig te verklaren, bestaan (zie hieromtrent Kh. Brussel, 8 februari 1950, *J.C.B.*, 1951, 174). Meestal zal echter, als de wettelijke voorwaarden vervuld zijn, een beroep gedaan worden op art. 1907 ter B.W. (zie verder, nr. 24).

24 Bij misbruik van omstandigheden door de uitlener, kan de rentevoet welke de lener noodgedwongen aanvaardde, wegens benadeling verminderd worden (art. 1907ter B.W.).

De wet vereist dat drie voorwaarden vervuld worden :

1. de uitlener moet misbruik gemaakt hebben van de behoeften, van de zwakheden, van de hartstochten of van de onwetendheid van de lener.

Voor DE PAGE gaat het om gevallen van benadeling (*a.w.*, V, nr. 158, D, 167).

Het gaat om een gekwalificeerde benadeling omdat tussen de wederzijdse contractuele verbintenissen van partijen een duidelijke en gewichtige wanverhouding bestaat die haar oorsprong vindt in de uitbuiting van de ene partij door de andere partij door misbruik te maken van de zwakkere positie, de benarde toestand of de onervarenheid of de onwetendheid van die partij (DE BERSAQUES, A., "Le juge, peut-il réduire le salaire stipulé par le locateur d'industrie", *R.C.J.B.*, 1974, 201 e.v.; VAN GERVEN, W., *Algemeen deel in Beginselen van privaatrecht*, Antwerpen, 1973, 350, nr. 114; DE BERSAQUES, A., "La lésion qualifiée et sa sanction", *R.C.J.B.*, 1977, 1037; DE BONDY, W., *a.w.*, 97, 99, 141 en 292; DELI, D., noot, *R.W.*, 1986-87, 1493 e.v.).

Er is misbruik aanwezig :

- wanneer de verrichtingen zo ingewikkeld werden gemaakt dat de ontlenaar niet meer concreet kan uitmaken wat zijn verbintenis is (Brussel, 11 juli 1961, *Pas.*, 1962, II, 218).
- wanneer de ontlenaar in de waan werd gelaten dat hij tegen een lagere rentevoet (15 t.h.) ontleende terwijl die in werkelijkheid 29 t.h. bedroeg (Rb. Ieper, 5 januari 1972, *R.W.*, 1971-72, 1205).
- wanneer misbruik werd gemaakt van de moeilijke situatie waarin de ontlenaar zich bevond (Rb. Namen, 22 juni 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 1320).

Een enkel feit van misbruik is voldoende (Kh. Luik, 7 november 1936, *Jur. Liège*, 1936, 155; DEL MARMOL, C., *a.w.*, nr. 396, 406-407).

Het valt wel te betreuren dat er nog andere tekstverschillen bestaan tussen art. 1907ter B.W. en art. 494 Sw., hoewel het verslag aan de Koning bij het K.B. nr. 148 van 18 maart 1935 het anders voorstelt.

Zo treft men de volgende tekstverschillen aan :

art. 1907 B.W.	art. 494 Sw.
— de uitlener	— wegens een geldlening
— niets	— van enigerlei vorm
— de normale interest en de dekking van het risico	— de wettelijke interest overschrijden (art. 494, eerste lid Sw.).

DEL MARMOL (*a.w.*, nr. 402, 409-410) stelt niettemin voor beide teksten op identieke wijze te interpreteren (in die zin Luik, 29 juni 1939, *Pas.*, 1940, II, 16; anders, Rb. Brussel, 8 februari 1936, *Rev. Prat. Not.*, 1936, 248).

2. de bedongen rente moet de normale interest overschrijden (b.v. 50 t.h. interest, zie Kh. Luik, 7 november 1936, *Jur. Liège*, 1937, 155; 45 t.h. interest, Kh. Verviers, 9 januari 1964, *Jur. Liège*, 1963-64, 253; 40 t.h. interest, zie Kh. Gent, 12 februari 1948, *R.W.*, 1948-49, 1019; 24 t.h. interest, zie Kh. St.-Niklaas, 13 juli 1954, *R.W.*, 1954-55, 625).

Om te weten of de normale interest overschreden werd, moet gekeken worden naar de genotswaarde van het kapitaal van de lening, de geldende voorwaarden op de kapitaalmarkt, de kosten voor het opmaken van een dossier van lening

(financieel onderzoek, verzekering, beheerskosten) en de normale dekking van het risico (Rb. Ieper, 5 januari 1972, *R. W.*, 1971-72, 1205).

Er werd gerefereerd aan de rentevoet toegepast bij verkoop of lening tegen afbetaling (Rb. Namen, 22 juni 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 1320).

In 1964 werd een interest van 16,5 t.h. als geoorloofd aanvaard (Brussel, 21 mei 1987, *J.T.*, 1987, 703). In 1981 werd 30,68 t.h. interest als overdreven beschouwd (Rb. Charleroi, 24 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1991, 530), terwijl in 1950 10 t.h. (Rb. Antwerpen, 18 januari 1951, *R. W.*, 1950-51, 919) en in 1990 21,5 t.h. aanvaardbaar werd geacht (Bergen, 2 mei 1991, *J.T.*, 1991, 794).

3. de dekking van het risico van de lening overschrijden.

De verstrekte waarborgen (b.v. een hypotheek) kan het risico gemakkelijk verminderen.

Art. 1907ter van het Burgerlijk Wetboek vindt geen toepassing op de verkoop op afbetaling, waarvoor een eigen regeling bestaat (zie verder, nr. 27).

De vordering op grond van art. 1907ter moet binnen drie jaar te rekenen van de dag van de betaling ingesteld worden (art. 1907ter, tweede lid B.W., Kh. Brussel, 18 november 1960, *J.C.B.*, 1961, 114; Brussel, 27 november 1963, *Pas.*, 1965, II, 29; Rb. Ieper, 5 januari 1972, *R. W.*, 1971-72, 1205).

Het is dus niet de datum van het sluiten van de leningsovereenkomst die als aanvangsdatum wordt genomen.

Wanneer er meerdere betalingen zijn geweest, wordt voorgesteld de laatste verrichte betaling als aanvangsdatum te nemen (DEL MARMOL, C., *a. w.*, nr. 417, 419).

De termijn van drie jaar kan niet gestuit of geschorst worden zoals een verjaringstermijn.

Het gaat eerder om een vervaltermijn (DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 163, 174).

Art. 1907ter is echter niet van openbare orde. Het kan enkel door de lener ingeroepen worden (DE PAGE, H., *a. w.*, *t.a.p.*).

De rechter past een burgerlijke sanctie toe.

Hierbij is hij gehouden door hetgeen art. 1907ter voorschrijft: de terugbetaling van het geleende kapitaal en de betaling van de wettelijke interest, thans 8%.

Het strafbeding, dat een vermomde interest omvat, zal eveneens verminderd worden.

§ 4. Hypothecaire lening

25 De hypothecaire lening werd bij het K.B. nr. 225 van 7 januari 1936 aan strenge voorwaarden onderworpen.

Zo b.v. de verplichting afzonderlijke bedingen te hebben voor de tijdsbepaling, de rentevoet, de regeling inzake wederbelegging, de vaste rentevoet, enz.

Wel is het zo dat de verplichting van de vaste rentevoet (art. 5 K.B. nr. 225 van 7 januari 1936) vroeger omzeild werd door een beding van periodieke eisbaarheid. De uitlener kon de lening opzeggen en ze met een nieuwe rentevoet voortzetten (CATTARUZZA, J., "Validité des clauses prévoyant l'adaptation du taux d'intérêt d'un prêt hypothécaire", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1987, 375 ev.).

De rechtspraak bleef verdeeld over de vraag of een dergelijk beding geoorloofd was (aanvaardden de aanpassing: Brussel, 27 oktober 1978, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1979, 380; Luik, 11 april 1986, *Rev. Rég. Dr.*, 1986, 240; Luik, 11 juni 1986, *Rec. Gen. Enr. Not.*, 1987, 59, *Bank Fin.*, 1986, nr. 10, 87; Gent, 30 mei 1989, *T.G.R.*, 1989, 122; Rb. Dendermonde, 10 april 1978, 114, *T. Not.*, 1978, 349; Rb. Antwerpen, 25 april 1986, *T.B.H.*, 1987, 114; Beslagn. Antwerpen, 3 oktober 1989, *Bank Fin.*, 1990, 117; verwierpen dergelijk beding als leonisch: Gent, 29 september 1989, vernietigd bij Cass., 15 februari 1991, *Arr. Cass.*, 1990-91, 655; Rb. Hoei, 28 november 1983, *Pas.*, 1984, III, 83; zie ook MOERMAN, F., a.w., *T.B.H.*, 1987, 84, nrs. 3-5; COLLIN, F., a.w., *T. Not.*, 1987, 386).

Bij een arrest van 15 februari 1991 (*Arr. Cass.*, 1990-91, 655; *De Verz.*, 1991, 574 met noot J.R.) besliste het Hof van Cassatie dat geen enkele wetsbepaling de partijen verbiedt met het oog op het opvangen van het risico van een stijging van de marktrente, in een akte van hypothecaire lening met een lange looptijd een beding in te lassen waarbij de geldschietster zich het recht voorbehoudt bij Cass., 15 februari 1991, *Arr. Cass.*, 1990-91, 655; Rb. Hoei, 28 november 1983, *Pas.*, 1984, III, 83; zie ook MOERMAN, F., a.w., *T.B.H.*, 1987, 84, nrs. 3-5; COLLIN, F., a.w., *T. Not.*, 1987, 386).

Het kon ook voorkomen dat partijen bij notariële akte een hypothecaire lening van b.v. 7 t.h. overeenkwamen en bij tegenbrief de werkelijke interest op b.v. 15 t.h. bepaalden.

Een dergelijke tegenbrief werd geldig geacht (art. 1321 B.W.; Gent, 30 mei 1989, *T.G.R.*, 1989, 122).

Indien echter de tegenbrief een wetsbepaling van openbare orde zou omzeilen, zou men voor een wetsontduiking staan.

Ook zou de tegenbrief nietig kunnen zijn indien de interest abnormaal hoog zou zijn, wat in het gegeven voorbeeld niet het geval is (zie boven, nr. 23).

26 De Wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet laat nu uitdrukkelijk toe dat de rentevoet vast of variabel is (art. 7).

Indien een vaste rentevoet is bedongen, geldt hij voor de gehele duur van het krediet (art. 8).

Indien een veranderlijke rentevoet is bedongen, zijn de volgende regels van toepassing (art. 9 §1):

1. de rentevoet moet zowel in meer als in min schommelen;
2. de verandering van de rentevoet moet gebonden zijn aan de schommelingen van een referteindex; deze moet worden gekozen uit een reeks referteindexen waarvan de lijst en de berekeningswijze bepaald worden door de Koning, bij een in de Ministerraad overlegd besluit, genomen op advies van de Nationale Bank van België, van de Commissie voor het Bank en Financieuzen en van de Controledienst voor de Verzekeringen nadat deze de Commissie voor Verzekeringen geraadpleegd heeft;
3. de rentevoet verandert in een zelfde verhouding als de referteindex. Hij wordt in voorkomend geval afgerond tot het dichtstbijzijnde halftiende percent;
4. de referteindex die in aanmerking moet worden genomen is deze van de tweede kalendermaand die de datum, bepaald voor de verandering van de rentevoet, voorafgaat.

Het is de bedoeling de rentevoet te laten schommelen volgens het marktgebeuren en niet volgens de toestand of de commerciële politiek van de kredietgever (*Gedr. St.*, Kamer, 1990-91, nr. 1742/1, Memorie van Toelichting, blz. 6).

De vestigingsakte bepaalt dat de verandering van de rentevoet zowel in meer als in min beperkt wordt tot een bepaald verschil ten opzichte van de oorspronkelijke rentevoet, zonder dat dit verschil in geval van stijging van de rentevoet meer mag bedragen dan het verschil in geval van daling.

De vestigingsakte mag verder bepalen dat er geen wijziging van rentevoet is dan wanneer de wijziging in meer of in min, ten aanzien van de rentevoet van de vorige periode, een bepaald minimumverschil bereikt (art. 9 §2).

De Koning bepaalt bij een in de Ministerraad overlegd besluit hoe dit verschil moet worden berekend.

De spaarbanken vrezen dat, indien de index door de Koning maximaal op 0 t.h. berekend zou worden, dit de variabiliteit van de rentevoet onmogelijk zou maken.

De bedoeling is, door het verschil te bepalen, te vermijden dat te grote schommelingen van de rente onmiddellijk doorberekend kunnen worden.

De rentevoet mag slechts veranderen bij het verstrijken van bepaalde periodes die niet minder dan één jaar mogen bedragen (art. 9 §3).

Indien de eerste periode een kortere duur heeft dan drie jaren, mag een verhoging van de rentevoet niet tot gevolg hebben dat de rentevoet die van toepassing is gedurende het tweede jaar verhoogd wordt met meer dan één procentpunt 's jaars ten opzichte van de oorspronkelijke rentevoet, noch dat de rentevoet die van toepassing is gedurende het derde jaar verhoogd wordt met meer dan twee procentpunten ten opzichte van die oorspronkelijke rentevoet (art. 9 §4).

Bij verandering van de rentevoet moet de wijziging meegedeeld worden aan de kredietnemer op zijn laatst op de datum dat de interesten aan de nieuwe rentevoet beginnen te lopen. In voorkomend geval moet bij die mededeling kosteloos een nieuw aflossingsplan gevoegd worden (art. 9 §5).

De tijdstippen, voorwaarden en modaliteiten van verandering van de rentevoet evenals de referteindex die slaat op de oorspronkelijke rentevoet moeten voorkomen in de vestigingsakte (art. 9 §6).

In geval van verandering van de rentevoet en wanneer er aflossing is van het kapitaal, worden de bedragen der periodieke lasten berekend aan de nieuwe rentevoet volgens de bepalingen van de vestigingsakte (art. 9 §8, eerste lid).

Bij gebreke van zulke bepalingen worden de periodieke lasten berekend in functie van het verschuldigd blijvend saldo en van de overblijvende looptijd, volgens de technische methode die oorspronkelijk gebruikt werd (art. 9 §8, tweede lid).

In geval van verandering van de rentevoet en wanneer er geen aflossing is van het kapitaal, worden de interesten berekend aan de nieuwe rentevoet volgens de technische methode die oorspronkelijk gebruikt werd (art. 9 §9).

De interesten moeten berekend worden :

- in geval van aflossing, op het verschuldigd blijvend saldo ;
- in geval van reconstitutie, op het kapitaal of, na een gedeeltelijke terugbetaling, op het nog terug te betalen kapitaal.

In het geval van een kredietopening moeten de interesten berekend worden op het gedeelte van het kapitaal dat opgenomen is.

Is verboden, het eisen of het doen betalen :

- a) van interesten vóór het verstrijken van de periode waarvoor zij berekend zijn ;
- b) van interesten in gedeelten van de perioden waarvoor zij berekend zijn (art. 10, derde lid).

Indien de interesten krachtens de vestigingsakte aan een derde moeten worden betaald, is deze betaling bevrijdend voor de kredietnemer tegenover de kredietgever (art. 10, vierde lid).

Het kapitaal mag aan geen enkele index gekoppeld worden, behalve wanneer het krediet toegestaan is onder de vorm van een lening zonder beding van interest ; in dit geval mag geen andere index gebruikt worden dan de index der consumptieprijsen (art. 16, tweede lid).

De oorzaken van vervroegde opeisbaarheid moeten in een afzonderlijke bepaling voorkomen in de vestigingsakte. Zij mogen niet voortvloeien uit een toedoen van de kredietgever (art. 25).

Deze laatste bepaling verbiedt een beding in de vestigingsakte waarbij de kredietgever zich het recht voorbehoudt om het krediet naar goedgevallen of bijvoorbeeld om economische redenen op te zeggen.

Het vroeger gebruikelijk beding van opeisbaarheid na vijf jaar is niet meer mogelijk (*Gedr. St.*, Kamer, 1990-91, nr. 1742/1, Memorie van toelichting, 11).

Wel is een veranderlijke rentevoet mogelijk (vgl. boven, nr. 25).

Indien de kredietgever de wettelijke bepalingen niet naleeft mag de kredietnemer op ieder ogenblik en zonder enige vergoeding het krediet terugbetalen. Indien de kredietnemer van dit recht gebruik maakt en de rente niet kan worden bepaald doordat de vestigingsakte niet de nodige elementen bevat, worden de gelopen interesten berekend aan de wettelijke rentevoet (art. 28 §1, eerste lid).

Bij wanbetaling van een verschuldigd bedrag dient de hypotheekonderneming binnen drie maanden na de vervaldag, aan de kredietnemer een ter post aangezekende verwittiging te zenden die de gevolgen van de wanbetaling vermeldt.

Bij niet-naleving van deze verplichting mag de contractuele verhoging van de rentevoet wegens vertraging in de betaling zoals voorzien in art. 1907 van het Burgerlijk Wetboek (zie boven, nr. 22) voor deze vervaldag niet worden toegepast ; bovendien moet voor deze vervaldag een betalingsuitstel van zes maanden te rekenen vanaf de achterstallige vervaldag zonder bijkomende kosten of interesten worden toegekend (art. 45).

§ 5. Lening op afbetaling

27 Bij lening en persoonlijke lening op afbetaling moest volgens een bij koninklijk besluit bepaalde wijze het lastenpercentage uitgedrukt worden en mocht dit bepaalde maxima niet overschrijden (art. 13, 3°, 16, 19ter, 5° en 19^{quater} Afbetalingswet).

Dit lastenpercentage moest in één maandelijks en jaarlijks percentage uitgedrukt worden.

Een andere berekeningswijze was verboden (Cass., 28 juni 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1327, *R. W.*, 1968-69, 354, *J. T.*, 1968, 562 met noot MASSON, J.P.; Rb. Antwerpen, 30 december 1964, *R. W.*, 1964-65, 1032 met noot).

Het lastenpercentage werd berekend op grond van de "totale lasten", die o.m. de rente, de beheers-, administratie- en inningskosten en de premie voor kredietverzekering omvatten.

Art. 1907ter van het Burgerlijk Wetboek (zie boven, nr. 24) was niet van toepassing op overeenkomsten van lening en persoonlijke lening op afbetaling beheerst door de Afbetalingswet (Brussel, 29 december 1970, *J. T.*, 1971, 400; Kh. Kortrijk, 28 september 1978, *R. W.*, 1978-79, 1923; VAN DEN BERGH, J. en DE CALUWÉ, A., "Afbetalingsovereenkomsten", *a. w.*, nr. 933, 369; VAN LIER, H., *J. T.*, 1983, 60, nr. 35; PAULUS, C., *Afbetaling*, nr. 97, 39; anders, MOREAU-MARGRÈVE, J., *J. T.*, 1966, 737, nr. 32).

Het verhogingsbeding (zie boven, nr. 22) kon hoger liggen dan een half t.h. per jaar.

De Afbetalingswet voorzag in eigen sancties (art. 8, eerste lid, art. 17, eerste lid, art. 19^{quinquies}, eerste lid en art. 19^{octies}, tweede lid) (zie b.v. Luik, 19 december 1989, *Act. Dr. Liège*, 1993, 167; Luik, 21 maart 1991, *Act. Dr. Liège*, 1993, 171; Luik, 27 oktober 1992, *Act. Dr. Liège*, 1993, 175).

Ze werd opgeheven bij de Wet van 12 juni 1991 op het Consumentenkrediet.

Die wet, die ook toepassing vindt op de verkoop op afbetaling en de lening op afbetaling, voorziet niet in een beperking van de bedongen rentevoet doch de Koning bepaalt het maximale kostenpercentage, waarin de rentevoet begrepen is (art. 21 §1 Consumentenkredietwet).

Wanneer het maximale kostenpercentage niet kan berekend worden kan de Koning onder meer de maximale debetrente bepalen (art. 21, §2 Consumentenkredietwet).

Die debetrente wordt op jaarbasis uitgebracht (art. 1, 8° Consumentenkredietwet en K.B. 4 augustus 1992).

Een variabele rentevoet kan contractueel niet overeengekomen worden (art. 30 Consumentenkredietwet), behoudens bij uitzondering (art. 60 Consumentenkredietwet) en mits naleving van de gestelde voorwaarden (art. 58 §2, 4°, 59 §2 en 60, tweede lid Consumentenkredietwet).

Wanneer de wijziging van de rentevoet meer dan 25 pct. bedraagt van de aanvankelijke of voorheen overeengekomen rentevoet, heeft de consument voor overeenkomsten gesloten voor een termijn van meer dan een jaar de mogelijkheid de overeenkomst op te zeggen.

Art. 1907ter B.W. wijkt dus voor de specifieke regeling van de Consumentenkredietwet (DEMUYNCK, I., *a. w.*, *T. Vred.*, 1994, 6).

Bij persoonlijke lening op afbetaling moet, wanneer de schuldeiser om vervroegde terugbetaling vraagt, omdat de schuldenaar in gebreke blijft de beloofde termijn te betalen, het bedrag van de nog te vervallen termijnen verminderd wor-

den met de toekomstige rente en de beheerskosten (zie Rb. Kortrijk, 28 september 1978, *R.W.*, 1978-79, 1923).

§ 6. Lening terugbetaalbaar in annuïteiten

28 Een andere beschermingsmaatregel van de ontlener betreft het geval van een lening terugbetaalbaar in annuïteiten.

Alsdan moeten de rentevoet van de lening en de voor de wederherstelling van het kapitaal bedongen rentevoet, door afzonderlijke bepalingen van de leningsakte vastgesteld worden (art. 1907, tweede lid B.W.).

Het doel van die bepaling is te vermijden dat bij een totaal bedrag voor de terugbetaling van kapitaal en interest een overdreven interest verdoken wordt (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 164 A, 175).

Indien de rentevoet niet bij een afzonderlijke bepaling is vastgesteld zal de wettelijke rentevoet worden toegepast en de lener zal niets verschuldigd zijn als commissie (zie verder, nr. 32) of als bijkomende vergelding (art. 1907, vierde lid B.W.).

Met terugbetaling in "annuïteiten" kan een tekstuele of een ruimere interpretatie gehuldigd worden.

Letterlijk betekent annuïteit een jaarlijkse betaling ter aflossing van een schuld (in die zin Gent, 14 april 1970, *B.R.H.*, 1970, 573).

Ruim opgevat wordt elke terugbetaling met geregelde storting bedoeld (Brussel, 23 november 1972, *R.W.*, 1972-73, 812; Vred. Borgerhout, 20 augustus 1970, *R.W.*, 1970-71, 1153; HANNEQUART, Y., *R.C.J.B.*, 1960, 54; PAULUS, C., *Lening*, nr. 91, 43; *anders*, Gent, 14 april 1970, *B.R.H.*, 1970, 573; Kh. Gent, 27 januari 1969, *B.R.H.*, 1970, 573).

§ 7. Soorten renten bij lening

29 Bij geldlening bestaan er verschillende soorten rente.

De rente kan vast zijn (b.v. 10 t.h.), progressief (b.v. 10 t.h. bij betaling binnen drie jaar, 12 t.h. bij betaling na drie jaar, 9 t.h. bij vervroegde betaling), variabel (volgens de winsten van de lener of gebonden aan de index).

De kapitaalschommelingen die het gevolg zijn van een indexatiebeding waarbij het terug te betalen kapitaal aan de index van de consumtieprijzen gebonden is, maken geen interest uit.

Hetzelfde geldt voor een valutawaardeclausule of een beveiligingsbeding.

Indien integendeel bij een obligatielening een premie wordt toegekend zal zij een bijkomstige interest betekenen (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 154, 4°, 160).

Wordt aan enkele effecten een premie verbonden aangeduid door het lot dan is er lening gepaard met loterij, doch die premie is geen interest.

§ 8. Moratoire interest bij niet-terugbetaling van verbruiklening

30 Indien bij verbruiklening het kapitaal of een schijf ervan niet tijdig wordt terugbetaald, loopt de conventionele interest niet verder dan de vervaldag (zie nochtans Luik, 16 maart 1904, *Pas.*, 1904, II, 214).

Art. 1153, eerste lid van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat inzake verbintenissen die alleen betrekking hebben op het betalen van een bepaalde geldsom, de schadevergoeding wegens vertraging in de uitvoering nooit in iets anders dan in de wettelijke interest bestaat, behoudens wettelijke uitzonderingen.

Vanaf dat ogenblik kan na ingebrekestelling moratoire interest (zie verder, Hoofdstuk III) gevorderd worden (art. 1904 B.W.; Brussel, 30 mei 1953, *Ann. Not.*, 1953, 294; Rb. Brussel, 10 januari 1895, *Pas.*, 1895, III, 21; Rb. Ieper, 18 april 1962, *R. W.*, 1962-63, 1254; Rb. Brussel, 25 november 1965, *J. T.*, 1967, 332, zie ook *Vred. Tubeke*, 16 maart 1993, *T. Vred.*, 1994, 56).

Dit kan ten gevolge hebben dat tussen de vervaldag van teruggave van het kapitaal en de dag van ingebrekestelling om moratoire interest te krijgen geen enkele interest verschuldigd is (Rb. Brussel, 25 november 1966, *J. T.*, 1967, 333).

Voor LAURENT (*a. w.*, XXVI, nr. 516, 536) en met hem andere auteurs (*R.P.D.B.*, X, Tw. Prêt, nr. 224, 153) loopt de conventionele interest verder.

DE PAGE, H. (*a. w.*, III, nr. 143, 176) heeft het standpunt van LAURENT weerlegd. Vanaf de datum van ingebrekestelling wordt de wettelijke rentevoet toegepast (zie ook DEKKERS, R., *a. w.*, II, nr. 1181, 664).

Dit is niet het standpunt van de Nederlandse rechtspraak. "Bij het bestaan van een rentegevende schuld moeten ook na de dagvaarding de interessen op den bedongen voet worden berekend" (Rb. Alkmaar, 19 oktober 1992, *N.J.*, 1923, 1208; zie ook Rb. Groningen, 22 november 1929, *N.J.*, 1930, 610). De Nederlandse rechtsleer (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a. w.*, I, nr. 526, 477; PITLO, A. en BOLWEG, M., *a. w.*, nr. 1286, 96) is dezelfde mening toegedaan.

Wanneer de bedongen rente minder bedraagt dan de wettelijke rente, menen de meeste auteurs dat de lagere rente door de wettelijke vervangen wordt (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a. w.*, I, nr. 526, 478). Dit is ook de zienswijze van een deel van de Nederlandse rechtspraak (Hof Arnhem, 24 juni 1924, *N.J.*, 1925, 313; Rb. Haarlem, 8 januari 1935, *N.J.*, 1935, 296; *anders*, Hof Amsterdam, 27 februari 1924, *N.J.*, 1926, 148; Rb. Arnhem, 24 maart 1932, *N.J.*, 1932, 1217; Rb. Utrecht, 30 mei 1934, *N.J.*, 1935, 264).

Art. 1153, eerste lid B.W. is echter niet van openbare orde (DE PAGE, H., *a. w.*, III, nr. 142, 175). Partijen kunnen ervan afwijken en bepalen dat de conventionele interest wel verder loopt (zie b.v. Rb. Namen, 1 april 1988, *J. T.*, 1988, 410). Zo kunnen zij bedingen dat de conventionele interest bij niet tijdige terugbetaling van het kapitaal verder loopt zonder enige ingebrekestelling (art. 1139 B.W.).

De conventionele interest loopt ook verder wanneer de rechter, ingeval voor de teruggave van een geldlening geen termijn was bepaald, aan de geldlener uitstel van betaling verleent (art. 1900 B.W.; Rb. Ieper, 18 april 1962, *R. W.*, 1962-63, 1259; DE PAGE, H., *a. w.*, III, nr. 143, C, 1° 180).

Indien het voorwerp van de verbruiklening waren zijn, is eveneens "interest"

verschuldigd vanaf de dag van de aanmaning.

Het woord "interest" heeft hier niet zijn gewone betekenis maar bedoelt een schadevergoeding voor de door de uitlener bewezen schade (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 144, D, 149; PAULUS, C., *Lening*, nr. 76, 35; *anders*, LAURENT, F., *a.w.*, XXVI, nr. 511, 530 voor wie het ook in dit geval om moratoire interest gaat in de zin van art. 1153 B.W.).

Dit is ook het geval voor een geldschuld in vreemde munt. In België geldt het nominalisme (art. 1895 B.W.) en de Belgische frank wordt geacht zijn waarde te behouden, zelfs bij devaluatie. Wel gaat de rentevoet ook mede het verlies ingevolge inflatie dekken. Het nominalisme vindt echter geen toepassing voor schulden in vreemd geld, wanneer de verbintenis door het Belgisch recht beheerst wordt. Een schuld in vreemd geld is alsdan geen geldschuld maar een zaakschuld (zie b.v. Gent, 25 april 1934, *Pas.*, 1934, II, 135; Brussel, 15 januari 1965, *Pas.*, 1965, II, 310; Luik, 23 mei 1966, *Jur. Liège*, 1966-67, 113; Kh. Gent, 16 september 1948, *R.W.*, 1948-49, 503; Kh. Brussel, 24 juli 1952, *R.W.*, 1952-53, 648). Art. 1153 B.W. vindt geen toepassing (MERCHERS, Y., *a.w.*, *R.W.*, 1969-70, 1957), tenzij na omzetting in BEF (Brussel, 15 januari 1965, *Pas.*, 1966, II, 310). Devaluatie van een vreemde munt kan de schuldeiser schade toebrengen. Dit maakt het voor de schuldeiser mogelijk een schadevergoeding te vragen bij devaluatie na de ingebrekestelling (Cass., 4 september 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 20, *R.W.*, 1975-76, 1561, met noot VAN HOUTTE, H.; zie ook Brussel, 24 december 1964, *Pas.*, 1965, II, 293; Antwerpen, 15 januari 1980, *R.W.*, 1979-80, 2910; Arbh. Brussel, 11 april 1978, *J.T.T.*, 1978, 234; MERCHERS, Y., *a.w.*, 1969-70, 1957, e.v.; PAULUS, C., *Lening*, nr. 73, 33). B.v. het verschil tussen het bedrag verschuldigd op de vervaldag en hetgeen werkelijk betaald wordt, al kan de schadevergoeding meer bedragen (PIRET, R., *a.w.*, *J.T.*, 1949, 490; MERCHERS, Y., *a.w.*, *R.W.*, 1969-70, 1958, nr. 5; PAULUS, C., *Lening*, nr. 73, 33).

Indien de schuldverbintenis niet door de Belgische wet beheerst wordt, moet de vreemde wet toegepast worden (Brussel, 30 juni 1966, *J.C.B.*, 1967, 34; Rb. Brussel, 14 oktober 1963, *J.T.*, 1963, 622; Kh. Brussel, 3 februari 1964, *J.C.B.*, 124; die uitspraken betroffen leningen in Congolese Fr.; zie hieromtrent LEJEUNE, Chr. en DIERICKX, L., "Des obligations contractées au Congo", *J.T.*, 1962, 217 e.v.; vgl. o.m. Cass., 28 januari 1967, *Pas.*, 1967, I, 654; Brussel, 15 januari 1965, *Pas.*, 1965, II, 310; Brussel, 5 februari 1965, *Pas.*, 1965, II, 314, *J.T.*, 1965, 153; Gent, 13 maart 1969, *J.T.*, 1969, 421; Rb. Brussel, 14 oktober 1963, *J.T.*, 1963, 662; Rb. Brussel, 26 mei 1965, *J.T.*, 1965, 660; Wrr. Ber. Brussel, 15 oktober 1962, *J.T.*, 1962, 627; *anders*, Gent, 5 april 1922, *Pas.*, 1922, II, 115; Kh. Antwerpen, 11 september 1933, *J.P.A.*, 1933, 405). De schuldeiser heeft dan recht bij vertraging in de betaling op moratoire interest, doch niet op schadevergoeding.

In Nederland wordt het nominaliteitsbeginsel ook toegepast voor verbintenissen tot betaling van een bepaalde geldsom uitgedrukt in buitenlands geld (zie b.v. H.R., 2 januari 1931, *N.J.*, 1931, 274: Mark is Mark; H.R., 3 november 1961, *N.J.*, 1962, 55).

Men beschouwt er als "zaakschuld" de oneigenlijke geldverbintenis of geldvoorwerpschuld, zijnde de levering van zekere specifiek of generiek omschreven munten of bankbiljetten.

Een geldverbintenis uitgedrukt in buitenlands geld blijft een betaling in geld (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a. w.*, I, nr. 507, 458). Het koersverschil kan wel vergoed worden (H.R., 8 december 1972, *N.J.*, 1973 en art. 115 nieuw B.W.).

§ 9. Kwijting van kapitaal en interest. Niet verschuldigde interest

31 Kwijting van het kapitaal zonder voorbehoud dat nog interest verschuldigd is, doet vermoeden dat deze betaald is en heeft bevrijding ten gevolge (art. 1908 B.W.; Bergen, 16 november 1982, *J.T.*, 1983, 121).

Het gaat om een onweerlegbaar vermoeden waartegen alleen een bekentenis of een eed ingebracht kunnen worden (DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 155, 1°, 161; KLUYSKENS, A., *a. w.*, IV, nr. 436, 561; AUBRYEN RAU, *a. w.*, VI, 106, noot 8; MAZEAUD, H. en L. en J., *a. w.*, III, vol. 2, nr. 1480, 735; *anders*, HUC, aangehaald in *R.P.D.B.*, X, Tw. Prêt, nr. 229, 154; zie ook art. 1352, tweede lid B.W.).

Indien slechts voor een deel van het kapitaal kwijting zonder voorbehoud wordt gegeven, geldt dit vermoeden slechts voor de interesten verschuldigd op dit deel van het kapitaal.

De lener die interesten betaald heeft welke niet uitdrukkelijk bedongen waren, kan die niet terugvorderen noch ze op het kapitaal in mindering brengen (art. 1906 B.W.; zie Rb. Dendermonde, 6 maart 1936, *R.W.*, 1935-36, 1071).

Betwist wordt wat de grondslag is van die bepaling (DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 155, 2°, 161; KLUYSKENS, A., *a. w.*, IV, nr. 435, 560).

Wordt verondersteld dat er stilzwijgend interest bedongen werd, nu bewezen door de gedane betaling, dan blijft interest verschuldigd op het deel van kapitaal dat niet terugbetaald werd (LAURENT, F., *a. w.*, XVI, nr. 522, 544; COUSY, H., *a. w.*, 316, noot 72).

Gaat men ervan uit dat het om een natuurlijke verbintenis gaat, dan is de lener, die tot dan vrijwillig betaald had, niet verplicht verder interest te betalen (KLUYSKENS, A., *a. w.*, nr. 435, 560; zie ook H.R., 28 juni 1940, *N.J.*, 1941, 61).

Een deel van de rechtsleer neemt aan dat bij betaling van interest waarvan de lener aantoonde dat hij bij vergissing meende dat hij die verschuldigd was, er wel terugbetaling mogelijk is (LAURENT, F., *a. w.*, XXVI, nr. 522; MAZEAUD, H. en L. en J., *a. w.*, III, vol. 2, nr. 1479, 735; *R.P.D.B.*, X, Tw. Prêt, nr. 209, 152 en aangehaalde rechtsleer in andere zin).

Een ander deel van de rechtsleer oordeelt dat, aangezien het gaat om een vermoeden *juris et de jure*, er nooit tegenbewijs mogelijk is (DEVOS, D., *J.T.*, 1983, 89, nr. 9).

In het oude recht gold als regel: “*Usurae solutae non repetendae* (betaalde interesten kunnen niet teruggevorderd worden).

Het feit dat de terugbetaalde interest hoger ligt dan de wettelijke rentevoet is zonder belang.

Art. 1906 B.W. vindt alleen toepassing wanneer het gaat om een lening waarvoor geen interest bedongen werd, doch niet wanneer het een lening betreft waar-

van de oorspronkelijk vastgestelde interest op een bepaald ogenblik niet meer verschuldigd is en toch verder interest betaald wordt (Kh. Brussel, 24 september 1981, *J.T.*, 1982, 649 met noot BUYLE, J.P., *R.P.S.*, 1981, 255; DEVOS, D., *J.T.*, 1993, 80, nr. 9).

Tegen die zienswijze werd opgeworpen dat na het verstrijken van de vervalltermijn de conventionele interest niet verder loopt zodat men staat voor een lening zonder interest waarop art. 1906 B.W. wel toepasselijk zou zijn (BUYLE, J.P., *J.T.*, 1982, 653).

§ 10. Commissie bij geldlening

32 Benevens het betalen van interest kan bij geldlening ook bedongen worden dat de lener een commissie verschuldigd is. Er is echter nooit commissie verschuldigd indien de rentevoet niet door een bijzondere bepaling in de leningsovereenkomst werd vastgesteld (art. 1907, vierde lid B.W.). Die commissie is geen interest.

Om te vermijden dat onder de mom van commissie de rentevoet abnormaal zou worden verhoogd, werd voor hypothecaire leningen vereist in art. 5 van het Koninklijk Besluit van 7 januari 1936, dat de vergoeding die de ontleners bij hypothecaire lening verschuldigd is voor administratiekosten, commissie en negociëring van de lening het voorwerp zou uitmaken van een afzonderlijk beding in de overeenkomst.

De nieuwe Wet van 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet somt op limitatieve wijze de kosten op die aan de kredietnemer aangerekend kunnen worden (art. 11, 12, 13 en 48).

Die kosten (ereloon notaris en hypotheekbewaarder, kosten van schatting en dossierkosten, fiscale rechten, vergoeding voor het ter beschikking stellen van het kapitaal bij kredietopening) worden afzonderlijk vermeld (zie art. 12 §3, 14 en 47 §3).

De andere kosten zoals voor briefwisseling, fiscale attesten maken deel uit van de algemene financiële kosten van de kredietgever.

Ze worden gedragen door de interestopbrengsten (*Gedr. St.*, Kamer, 1990-91, nr. 1742/1, 7).

§ 11. Art. 1254 B.W.

33 Luidens art. 1254 B.W. kan de schuldenaar van een schuld die interest geeft of rentetermijnen opbrengt, buiten de toestemming van de schuldeiser, de (gedeeltelijke) betaling die hij doet niet toerekenen op het kapitaal eerder dan op de rentetermijnen of de interesten. De betaling die op het kapitaal en de interesten gedaan wordt, maar waarmee de gehele schuld niet is gekweten, wordt in de eerste plaats op de interesten toegerekend.

De schuldenaar heeft er belang bij eerst het kapitaal terug te geven om de aangroei van interesten te beëindigen terwijl de schuldeiser de betaling van interest,

als vorm van geldplaatsing, kan verkiezen.

De wet oordeelt dat aan het belang van de schuldeiser voorrang gegeven moet worden. Hij kiest trouwens hoe hij betaald wordt (art. 1243 en 1244, eerste lid B.W.).

Art. 1254 B.W. ontnemt aan de schuldenaar de mogelijkheden hem geboden bij art. 1253 B.W. om, wanneer hij verscheidene schulden heeft, bij de betaling te verklaren welke schuld hij wil voldoen.

Partijen kunnen wel van art. 1254 B.W. afwijken en bepalen dat eerst het kapitaal afbetaald wordt en dan de interest.

De toepassing van art. 1254 B.W. is aan geen enkele voorwaarde onderworpen, zo b.v. dat er een ingebrekestelling geweest moet zijn of dat een afrekening van de interesten toegezonden moet zijn (Cass., 15 februari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 779).

Wanneer er meerdere schulden zijn, dringt de vraag zich op of art. 1254 of art. 1256 B.W. eerst toegepast moet worden.

Het is in het belang van de schuldenaar dat voor elke schuld eerst de interest betaald wordt (Rb. Brussel, 27 januari 1978, *J. T.*, 1978, 591, met noot waarin verwezen wordt naar rechtsleer; LAURENT, F., *a. w.*, XVII, nr. 608, 693).

Bij betaling van een rentedragende vordering bepaalt art. 44 van het Nederlands Burgerlijk Wetboek, bij gebreke van een afwijkende regeling bij overeenkomst, dat de betaling van een geldsom in de eerste plaats in mindering van de kosten strekt, vervolgens in mindering van de verschenen (vervallen) rente en ten slotte in mindering van de hoofdsom en de lopende rente (na vorige vervaldatum ontstane doch nog niet opeisbare rente).

§ 12. Verjaring

34 Luidens art. 2277 van het Burgerlijk Wetboek verjaren de interesten van geleende sommen door verloop van vijf jaren.

Hoewel de tekst enkel gewag maakt van interest wegens geldlening wordt aanvaard dat hij ook geldt voor elke conventionele interest (Antwerpen, 27 januari 1992, *Pas.*, 1992, II, 16; Rb. Namen, 15 juni 1886, *Pas.*, 1886, II, 252; Besl. Aarlen, 27 april 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 119; Vred. Verviers, 2 juli 1982, *Jur. Liège*, 1983, 163; LAURENT, F., *a. w.*, XXXII, nr. 445, 468; *R.P.D.B.*, X, Tw. *Prescription en matière civile*, nr. 609, 74; DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 1322, 1172). Art. 2277 is immers toepasselijk buiten de interesten op geleende sommen op "in het algemeen al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen".

Art. 31, eerste lid van het K.B. nr. 150 van 18 maart 1935 betreffende de inrichting en de werking van de Deposito- en Consignatiekas verwijst naar art. 2277 B.W.: "Overeenkomstig art. 2277 van het Burgerlijk Wetboek verjaren de renten van de deposito's in vijf jaren".

In art. 3 van het Koninklijk Besluit van 23 januari 1991 betreffende de effecten van de staatsschuld wordt gesteld dat, tenzij anders bepaald in het uitgiftebesluit of de leningsovereenkomst, de interesten na verloop van vijf jaar en het kapitaal na verloop van dertig jaar met ingang van de vervaldag verjaren.

Van de verjaringstermijn van vijf jaar wordt bij art. 45 §1 van de Wet van 24 juli 1921 op de ongewilde buitenbezittingstelling van de titels aan toonder afgeweken.

De interesten van titels aan toonder waarvan personen ongewild buiten bezit zijn gesteld, zijn onverjaarbaar.

Het gaat om een bepaling van openbare orde (TART, L., "La prescription des coupons d'actions et d'obligations", *R.P.S.*, 1923, 335).

Ze geldt niet voor de titels op naam, waarop de gewone verjaringstermijn van vijf jaar toepassing vindt (*R.P.D.B.*, X, Tw. *Prescription en matière civile*, nr. 622, 76).

Het is niet vereist dat steeds hetzelfde bedrag aan interest vervalt.

Het mag, zoals dikwijls het geval is met hypothecaire leningen, ook gaan om een periodiek verschillend bedrag (Cass., 26 juni 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 1972, *T. Aann.*, 1973, 3 met noot HERBIET, M.).

Art. 2277 B.W. streeft de bescherming van de schuldenaars na.

Het gaat terug op een Franse Ordonnantie van Lodewijk XII van 1510 en wil de schuldenaar behoeden voor een opeenhoping van kleine periodieke schulden die uiteindelijk een groot kapitaal gaan uitmaken (LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 431-433, 456-459).

Sommige rechters (Gent, 11 april 1892, *Pas.*, 1892, II, 374 met in noot 2 verwijzingen naar Franse cassatierechtspraak en rechtsleer; Luik, 2 maart 1933, *Jur. Liège*, 1933, 145; zie ook LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 432, 458) hebben daarom zelfs beslist dat art. 2277 B.W. van openbare orde is.

Algemeen wordt aanvaard dat de instelling van de verjaring op zichzelf van openbare orde is, doch het opwerpen van het middel na de verjaring raakt enkel de privé-belangen (VAN OEVELEN, A., "Algemeen overzicht van de bevrijdende verjaring en de vervalltermijnen in het Belgisch privaatrecht", *T.P.R.*, 1977, 1763-64, nr. 10).

Het recht om op de verjaring een beroep te doen is een wilsrecht.

De rechter mag dan ook de verjaring van gevorderde interesten niet ambtshalve opwerpen (art. 2223 B.W.) en de schuldenaar kan van de verjaring afstand doen (art. 2220 B.W.).

De verjaring van art. 2277 heeft enkel betrekking op de vervallen interesten doch niet op het recht op interesten, waarvoor de dertigjarige verjaring van toepassing is (Cass., 10 januari 1856, *Pas.*, 1856, I, 185; LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 444, 468; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1319, 1170-1171).

De vijfjarige verjaring begint te lopen vanaf de dag dat de schuld opeisbaar is (Cass., 15 oktober 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 212, *T.S.R.*, 1976, 30, *J.T.T.*, 1976, 106; LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 15-16, 27-28; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1147, 1043) en gaat van die dag vijf jaar terug (LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 475, 498-99; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1329, 1181).

De dag waarop de schuldvordering opeisbaar wordt telt niet mee bij de berekening van de verjaringstermijn (art. 2260 B.W.; Cass., 11 maart 1886, *Pas.*, 1886, I, 105, zie nog Arbh. Brussel, 16 november 1973, *J.T.T.*, 1978, 32; Brussel, 16 november 1977, *Eur. Vervoerr.*, 1980, 319; Arbh. Luik, 18 januari 1978, *Jur. Liège*, 1977-78, 273; vgl. art. 52, eerste lid Ger. W.; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1159, 2, 1054). Er moet immers met volle dagen gerekend worden (art. 2260 B.W.). De einddatum wordt wel meegerekend (art. 2261 B.W.). B.v. voor een schuld van 100.000 fr. die eisbaar wordt op 12 december 1991 zijn alle conventionele interesten vanaf 12 december 1986 tot 11 december 1991 niet verjaard. Zondagen en feestdagen worden in de termijn begrepen.

De vijfjarige verjaringstermijn kan of geschorst of gestuit worden (Gent, 24 december 1980, *R.W.*, 1980-81, 2261; Beslagr. Namen, 17 februari 1984, *Rev. Rég. Dr.*, 1984, 273; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1166 e.v., 1060 e.v. en nr. 1215 e.v., 1091 e.v.; VAN OEVELEN, A., *T.P.R.*, 1977, 1794, nr. 36).

De stuiting geschiedt op de wijze bepaald in de art. 2241 en 2246 van het Burgerlijk Wetboek.

Bij dagvaarding neemt de stuiting een einde daags na het beëindigen van de rechtspleging (Cass., 11 januari 1957, *Pas.*, 1957, I, 523; Cass., 22 december 1961, *Pas.*, 1962, I, 501; Cass., 24 januari 1964, *Pas.*, 1964, I, 552; Luik, 17 juni 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 105; LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 162, 169; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1208, 1086 en nr. 1211, 1088).

In afwijking van hetgeen bepaald wordt in art. 2252 van het Burgerlijk Wetboek, loopt de vijfjarige verjaring tegen minderjarigen en onbekwaamverklaarden (art. 2278 B.W.).

HOOFDSTUK III

MORATOIRE INTEREST**§ 1. Begrip**

35 Moratoire interest is de interest verschuldigd wegens vertraging in de uitvoering van de verbintenis die een geldsom tot voorwerp heeft (art. 1153 B.W.).

Door de vertraging in de betaling van de verschuldigde geldsom lijdt de schuldeiser verlies en dus schade (vgl. H.R., 30 januari 1959, *N.J.*, 1959, 162; H.R., 8 december 1972, *N.J.*, 1973, 377; H.R., 5 januari 1979, *N.J.*, 1979, 207). Het niet betalen van een geldsom berokkent schade aan de schuldeiser daar hij zijn geld niet kan beleggen (Kh. Charleroi, 27 november 1991, *J.L.M.B.*, 1992, 449; DEKKERS, R., *a.w.*, II, nr. 359, 204).

De vergoeding voor de schade bestaat in beginsel alleen uit de moratoire interest. De schuldeiser hoeft de aanwezigheid en de omvang van de geleden schade niet te bewijzen. Hij kan echter niet aantonen dat hij een grotere schade leed dan de moratoire interest waarop hij aanspraak kan maken, terwijl de schuldenaar niet mag aantonen dat de schuldeiser minder of geen verlies leed (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 522, 473). Indien de schuldeiser in afwachting van de betaling van de hem verschuldigde som een renteloze lening aanging, kan de schuldenaar zich hierop niet beroepen (vgl. H.R., 1 februari 1985, *N.J.*, 1985, 560). Moratoir komt van het Latijnse *mora* of verzuim. In *mora* stellen betekent in gebreke of in verzuim stellen. Moratoir betekent in het Nederlands achterstallig. Synoniemen van moratoire interest zijn verwijlinterest, nalatigheidsinterest, verzuiminterest, vertragingsinterest of uitstelrente. De term “moratoire interest” komt in het Burgerlijk Wetboek niet voor, wel b.v. in art. 233 W. Reg.

Art. 1153, eerste lid B.W. omschrijft het als volgt: “schadevergoeding wegens vertraging in de uitvoering die nooit in iets anders bestaat dan in de wettelijke interest”.

De term “verwijlinterest” (*intérêt de retard*) komt voor in art. 28 §1 van de R.S.Z.-wet, in art. 97 van de Kinderbijslagwet Werknemers en in art. 59*quater* van de Arbeidsongevallenwet en in art. 61 §6 en §15 Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen (zie verder, nr. 74).

In art. 2*bis* van de Besluitwet van 10 januari 1945 betreffende de maatschappelijke zekerheid van de mijnwerkers en ermee gelijkgestelden, in art. 9 §1, tweede lid van het Besluit van de Regent van 10 januari 1945 betreffende de werking van de Rijksdienst voor maatschappelijke zekerheid en in art. 59 van de Beroepsziektenwet, komt de term “nalatigheidsinterest” voor.

In art. 45, eerste lid van het Koninklijk Besluit van 19 december 1967 houdend algemeen reglement van het sociaal statuut der zelfstandigen, komt de term “mo-

ratoriuminterest" voor. Het betreft een interest van 2 t.h. per kalenderkwartaal op de te veel geïnde sociale bijdragen.

In art. 418, eerste lid, vroeger art. 308, eerste lid W.I.B., is er eveneens sprake van een moratoriuminterest tegen een rentevoet van 0,8 t.h. per maand bij terugbetaling van belastingen.

Moratorium betekent een uitstel van betaling van schulden verleend aan iemand die buiten zijn schuld door moeilijke omstandigheden niet in staat is zijn geldelijke verplichtingen na te komen, zodat de term "moratoriuminterest" onjuist is.

Voor het Hof van Cassatie gaat het om *moratoire interest* (Cass., 20 februari 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 580; Cass., 7 december 1972, *Arr. Cass.*, 1973, 344; Cass., 29 oktober 1987, *Arr. Cass.*, 1987-88, 271; Cass., 14 april 1989, *Arr. Cass.*, 1988-89, 933, Cass., 25 mei 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 1129; Cass., 12 oktober 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 198; Cass., 18 december 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 1446, *R. W.*, 1992-93, 1057). Doch er is geen ingebrekestelling zodat het om interest gaat die van rechtswege verschuldigd is (conclusie MAHAUX, P., bij Cass., 20 februari 1969, *Pas.*, 1969, 549, inz. 552). Derhalve is de zgn. "moratoriuminterest" een wettelijke interest (zie verder, Hoofdstuk IV, inz. nr. 107).

36 De toekenning van *moratoire interest* bij vertraging in de uitvoering van een verbintenis die een geldsom tot voorwerp heeft, vertoont verschillpunten met hetgeen gebeurt met andere verbintenissen.

Allereerst veronderstelt *moratoire interest* een vertraging in de uitvoering van de *geldverbintenis*, terwijl bij andere verbintenissen het zowel kan gaan om een vertraging in de uitvoering als om de niet-uitvoering van de verbintenis (art. 1147 B.W.). De gewone verbintenis om iets te doen of niet te doen wordt immers omgezet in schadevergoeding ingeval de schuldenaar de verbintenis niet nakomt. initieel gaat het dan om een waardeschuld.

Bij wanprestatie, onrechtmatige daad of onteigening kan de schadelijder ook interest als schadevergoeding vragen, de zgn. *compensatoire* of *vergoedende interest* (zie verder, Hoofdstuk V), die een afzonderlijke schadepost uitmaakt. Van zodra het totale schadebedrag (hoofdsom en vergoedende interest) door de rechter vastgesteld werd, ontstaat er een *geldverbintenis* waarop bij vertraging in de betaling *moratoire interest* kan verkregen worden (zie verder, nrs. 146 en 147, 2°). De geleden schade, die oorspronkelijk een waardeschuld was (over die begrippen zie Cass., 26 februari 1931, *Pas.*, 1931, I, 94; noot 1 bij Cass., 28 mei 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 1323; VAN MULLEN, J., *a. w.*) werd immers in een *geldschuld* omgezet.

Voor verbintenissen die een *geldsom* tot voorwerp hebben is het onmogelijk ze om te zetten in een *geldschuld* daar ze reeds uit een *geldsom* bestaan. In de regel is er dan ook voor die verbintenissen geen toekenning van een andere schadevergoeding dan *moratoire interest* (zie nochtans verder, nr. 53 en 54).

Een tweede verschil is dat de *moratoire interest*, behoudens afwijkende regeling, volgens een vast bedrag, zijnde de wettelijke rentevoet, berekend wordt

(thans 8 t.h.), terwijl de schadevergoeding bij gewone verbintenissen variabel is volgens de werkelijke schade.

Een derde verschil betreft de bewijslast. Terwijl de gewone schuldeiser de omvang van de geleden schade moet bewijzen, is de moratoire interest verschuldigd zonder dat de schuldeiser enig verlies bewijst (Kh. Aalst, 30 oktober 1936, *R. W.*, 1936-37, 1142; Kh. Brussel, 26 december 1959, *R. W.*, 1959-60, 1559).

37 Art. 1153 van het Burgerlijk Wetboek, zoals gewijzigd bij art. 6 van de Wet van 1 mei 1913, luidt als volgt: "Inzake verbintenissen die alleen betrekking hebben op het betalen van een bepaalde geldsom, bestaat de schadevergoeding wegens vertraging in de uitvoering nooit in iets anders dan in de wettelijke interest, behoudens de bij wet gestelde uitzonderingen. Die schadevergoeding is verschuldigd zonder dat de schuldeiser enig verlies hoeft te bewijzen. Zij is verschuldigd te rekenen van de dag der aanmaning tot betaling, behalve ingeval de wet ze van rechtswege doet lopen. Indien er opzet van de schuldenaar is, kan de schadevergoeding de wettelijke interest te boven gaan."

Wanneer een partij haar verbintenis niet nakomt kan de rechter haar verplichten tot uitvoering van haar verbintenis (behoudens voor de natuurlijke verbintenis). De schuldeiser kan overgaan tot gedwongen uitvoering die bestaat in een rechtstreekse uitvoering van de verbintenis of, wanneer de rechtstreekse uitvoering niet mogelijk blijkt, in een geldsom, die als schadevergoeding een uitvoering bij wijze van equivalent uitmaakt.

Wanneer het voorwerp van een verbintenis het betalen is van een geldsom, is het niet mogelijk bij niet rechtstreekse uitvoering van die verbintenis als equivalent de betaling van die geldsom als schadevergoeding op te leggen. Niettemin lijdt de schuldeiser verlies door het feit dat hij over die geldsom niet kan beschikken. Dit verlies wordt vergoed door het toekennen van een interest, moratoir genoemd omdat er eerst een ingebrekestelling (Latijn *mora* = het talmen, vertraging) is tot betaling van de verschuldigde geldsom.

Moratoire interest is niet verschuldigd indien de schuldenaar kan bewijzen dat de te late uitvoering van zijn verbintenis aan een vreemde oorzaak te wijten is (Arbh. Brussel, 22 maart 1985, *R.A.B.*, 1985, 271; Arbh. Brussel, 12 juli 1990, *Soc. Kron.*, 1991, 391).

Indien de schuldeiser nalaat aan de Belgische Staat, die registratierechten (zie verder, nr. 58) moet terugbetalen de nodige inlichtingen te verschaffen, is de vertraging in de betaling van die geldschuld te wijten aan een vreemde oorzaak en is de Staat geen moratoire interest verschuldigd zolang de nodige inlichtingen niet meegedeeld werden (Rb. Brugge, 7 februari 1983, *T. Not.*, 1986, 31).

Art. 1147 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt immers dat de schuldenaar niet veroordeeld kan worden tot betaling van een schadevergoeding hetzij wegens niet-uitvoering van de verbintenis, hetzij wegens vertraging in de uitvoering, wanneer hij bewijst dat het niet nakomen het gevolg is van een vreemde oorzaak die hem niet kan worden toegerekend. Zo werd beslist dat de tijd nodig voor een sociale

openbare dienst om binnen een redelijke termijn zijn verbintenis uit te voeren, een vreemde oorzaak uitmaakt in de zin van art. 1147 (Arbh. Brussel, 12 juli 1990, *Soc. Kron.*, 1991, 391 met noot DELANGE, M.; zie ook H.F., *a.w.*, *Soc. Kron.*, 1991, 91).

Weigert de schuldenaar de betaling, dan is volgens de Franse rechtspraak (Cass. civ., 28 april 1982, *Bull. civ.*, I, nr. 151, 132) en rechtsleer (VINEY, G., *a.w.*, nr. 338, 445) de moratoire interest verschuldigd tot aan de consignatie van de verschuldigde som.

§ 2. Voorwaarden voor toekenning van moratoire interest

Voor de toekenning van moratoire interest is de vervulling van de volgende vier voorwaarden essentieel:

1. het moet gaan om een geldsom (zie verder, nr. 38 tot 40)
2. die met vertraging wordt betaald (zie verder, nr. 41)
3. de som moet eisbaar zijn (zie verder, nr. 42 en 43)
4. er moet ingebrekestelling geweest zijn (zie verder, nr. 44 tot 49).

1° een geldsom

38 Met verbintenis tot betaling van een geldsom bedoelt art. 1153 B.W.: alle geldverbintenissen tot betaling van een bepaalde som, bij overeenkomst of bij wet vastgesteld, (zie nochtans, Cass., 11 mei 1923, *Pas.*, 1923, I, 303, waarbij de verbintenissen krachtens de wet uitgesloten zouden zijn). Te denken valt aan:

een geldlening op interest (zie boven, nr. 30), de prijs verschuldigd door een koper, de huur te betalen door de huurder, het bedrag voorkomend op een wisselbrief, de geldsom op een cheque, een sociale uitkering (zie verder, nr. 39), onderhoudsgeld of alimentatie (Luik, 26 november 1986, *Rev. Rég. Dr.*, 1987, 25), het bedrag vermeld in een dading (Bergen, 24 juni 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10445; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 139, 171, noot 3), het loon verschuldigd aan de lasthebber (DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 430, 429), het van de accipiens die te goeder trouw was teruggevorderd bedrag van een onverschuldigd betaalde som (zie verder, nr. 80), het bedrag terugbetaald wegens onrechtmatige verrijking (zie b.v. Bergen, 4 februari 1991, *Rev. Not. B.*, 1991, 474; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 48, 62), de som toegekend als onteigeningsvergoeding (Cass., 14 december 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 529, *R. W.*, 1989-90, 1358; zie verder, nrs. 54 e.v.), de sociale-zekerheidsuitkeringen (zie verder, nr. 39), de arbeidsongevaluitkeringen (zie noot 1 bij Cass., 28 mei 1986, *Arr. Cass.*, 1985-86, 1323), het regres door de houder van een wisselbrief voor de kosten gemaakt in verband met de inning ervan (RONSE, J., *Wisselbrief*, II, nr. 1784, 547 en nr. 1814, 555), de verplichting tot betaling van vergoedingen tot herstel van een zekere schade veroorzaakt aan private goederen door een natuurramp (Cass., 24 oktober 1991, *Arr. Cass.*, 1991-92, 183), de prijsherziening op grond van art. 16B van het algemeen kohier voor overheidsopdrachten (Cass., 20 september 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, 76; Cass., 28 september 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 126, *R. W.*, 1989-90, 816), de geldsom waartoe veroordeeld wordt bij overtreding van de Stedebouwwet en die gelijk is aan de meerwaarde of een deel daarvan (Cass., 23 februari 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 602 met conclusie DE SWAEF, zie ook verder, nr. 172), het niet betaalde honorarium van een arts (Rb. Gent, 4 maart 1964, *R. W.*, 1963-64, 1715), de in geld uitgedrukte schadevergoeding, met inbegrip van de vergoedende interest, bij aquiliaanse schuldverordering (zie verder, nr. 144 tot 146 en nr. 147, 3°), de gedingkosten vastgesteld bij de uitspraak van het vonnis of het arrest (Cass., 24 september 1953, *Pas.*, 1954, I, 36).

In Frankrijk is er zeer lang discussie geweest nopens de vraag of art. 1153 B.W. alleen op contractuele geldverbintenissen of op alle geldverbintenissen toepasselijk was. Die laatste en ruimste opvatting heeft het gehaald (VINEY, G., *a.w.*, nr. 341, 447), zoals in België trouwens (vgl. b.v., Cass., 11 mei 1923, *Pas.*, 1923, I, 303 en Cass., 28 mei 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1323).

Wanneer de geldsom verschuldigd is als schadevergoeding of compenserende vergoeding ten gevolge van een misdrijf, een oneigenlijk misdrijf, vindt art. 1153 B.W. geen toepassing (Cass., 3 juli 1919, *Pas.*, 1919, I, 172; Cass., 11 mei 1923, *Pas.*, 1923, I, 303; Cass., 24 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 155; Cass., 18 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1212; Cass., 27 oktober 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 238; Cass., 7 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 224; Brussel, 20 oktober 1977, *R.G.A.R.*, 1978, 9941, *J.T.*, 1978, 31; Bergen, 18 mei 1987, *Rev. Rég. Dr.*, 1987, 375; LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 311, 369 e.v.; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 139, 172). Initieel was er immers geen geldsom verschuldigd doch alleen een te begroten schadevergoeding of een waardeschuld. Dit zal wel het geval zijn na de rechterlijke uitspraak (zie verder, nr. 144). Zo kan ook geen moratoire interest toegekend worden bij onteigening zolang de onteigeningvergoeding niet vastgesteld is (zie verder, nr. 43).

De verbintenis moet, om art. 1153 te kunnen toepassen, van het begin af een geldsom tot voorwerp hebben. Art. 1153 B.W. is ook niet toepasselijk wanneer een partij haar verbintenis niet nakomt of niet meer kan nakomen.

Wanneer de uitvoering in natura of de uitvoering bij wijze van equivalent anders dan door schadevergoeding niet mogelijk is, heeft de schuldeiser alsdan recht op schadevergoeding (art. 1146 tot 1148 B.W.; Cass. 22 mei 1953, *Pas.*, 1953, I, 735; Cass., 25 juni 1953, *Pas.*, 1953, I, 858; Cass., 30 mei 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1001; Brussel, 13 mei 1893, *Pas.*, 1893, II, 382; Brussel, 20 oktober 1977, *J.T.*, 1978, 31, *R.G.A.R.*, 1978, 9941. Brussel, 30 mei 1978, *J.T.*, 1978, 633; LAURENT, F., *a.w.*, VXI, nr. 329 e.v., 392; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 139, 172). Op die schadevergoeding is, zolang zij niet begroot is en behoudens wanneer zij wel van bij het begin begroot kan worden (b.v. opzeggingsvergoeding van werknemers), geen moratoire interest verschuldigd. De reden is dat een geldsom hier ook niet van de aanvang af als verbintenis voorkomt.

39 Oorspronkelijk stond de rechtspraak weigerachtig tegenover vorderingen om moratoire interest op sociale uitkeringen toe te kennen en om te erkennen dat het om een geldschuld ging. Het argument was dat de relatie tussen de sociaal verzekerde of rechthebbende en een openbare dienst van een andere aard was dan die tussen twee individuen. Het recht op sociale uitkeringen werd geacht als politiek recht door het administratief recht beheerst te zijn en niet door het privaatrecht (Arbh. Brussel, 8 april 1971, *Inf. RIZIV*, 1971, 342; Arbh. Luik, 24 juni 1971, *J.T.T.*, 1972, 59; Arbh. Luik, 5 september 1972, *J.T.T.*, 1973, 216; Arbh. Luik, 28 juni 1973, *T.S.R.*, 1974, 236; Arbh. Luik, 25 oktober 1973, *J.T.T.*, 1974, 23; Arbh. Luik, 18 december 1973, *Jur. Liège*, 1973-74, 130 (betrof terugvordering); Arbh. Brussel, 5 december 1974, AR 4588, *onuitg.*; Arbh. Brussel, 13 februari 1975, AR 4511, *onuitg.*; Arbh. Luik, 18 sep-

tember 1973, AR 8362, *onuitg.*; Arbh. Antwerpen, 29 januari 1974, *R.W.*, 1974-75, 893; Arbh. Gent, 14 januari 1980, AR 358/79, *onuitg.*, Arbrb. Charleroi, 17 juni 1976, AR 20229, *onuitg.*). Daarenboven werd nog geargumenteed dat de particulier slechts van een openbare dienst kan krijgen hetgeen waarop hij krachtens de wet recht heeft, zonder dat aan de administratie zwaardere verplichtingen opgelegd mogen worden dan die waartoe zij krachtens de wet verplicht is.

Geleidelijk kwam er een ommezwaai in de rechtspraak (Rb. Luik, 12 oktober 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 196; Arbh. Brussel, 21 december 1972, *J.T.T.*, 1973, 25; Arbrb. Brussel, 8 januari 1973, *J.T.T.*, 1973, 109; Arbh. Brussel, 14 november 1973 *J.T.T.*, 1974, 22 met noot GOSSERIES, Ph.; Arbh. Brussel, 2 juli 1975, *J.T.T.*, 1975, 215 met noot GOSSERIES, Ph.). Meestal werd de toepasselijkheid van artikel 1153 B.W. verantwoord door ook te verwijzen naar artikel 808 van het Gerechtelijk Wetboek (zie b.v. Arbh. Brussel, 3 januari 1978, *J.T.*, 1978, 350).

40 In zijn arrest van 26 juni 1978 (*Arr.Cass.*, 1978, 1260) besliste het Hof van Cassatie dat art. 1153 B.W. op sociale voorzieningen toepasselijk is. Het betrof de tegemoetkoming aan een minder-valide voor het ombouwen van zijn wagen. Daarop volgden de arresten van 3 december 1979 (*Arr.Cass.*, 1979-80, 410), 19 mei 1980 (*Arr.Cass.*, 1979-80, 1161, *J.T.T.*, 1980, 265 met noot GOSSERIES, Ph.) en 25 mei 1981 (*Arr.Cass.*, 1980-81, 1107, *J.T.T.*, 1983, 173, *T.S.R.*, 1981, 407) waarin het Hof van Cassatie overwoog dat "hoewel het recht op uitkeringen (in de twee eerste gevallen een pensioen, in het laatste arbeidsongeschiktheidsuitkeringen) een politiek recht is, daaruit niet volgt dat zij geen aanleiding kunnen geven tot moratoire of gerechtelijke interest".

Art. 1153 B.W. is toepasselijk op elke geldsom verschuldigd krachten een verbintenis. Met verbintenis wordt ook een wet bedoeld (*anders*, Cass., 11 mei 1923, *Pas.*, 1923, I, 303).

2° *vertraging in de betaling*

41 Opdat art. 1153 B.W. van toepassing zou zijn, moet er *vertraging* zijn in de betaling van een som. Vandaar de term "vertragingsinterest" (*intérêts de retard*).

Vertraging in de uitvoering van een verbintenis m.b.t. betaling van een geldsom veronderstelt dat de schuld opeisbaar is (vgl. H.R. 2 februari 1962, *N.J.*, 1964, 329).

Bij schadevergoeding wegens misdrijf of oneigenlijk misdrijf zal vanaf de toekenning bij rechterlijke beslissing van een schadevergoeding, al of niet vermeerderd met vergoedende interest, op het verschuldigde bedrag bij vertraging dit te betalen, moratoire interest gevorderd kunnen worden (zie verder, nr. 144).

Indien een werkgever aan zijn bediende niet tijdig zijn vakantiegeld uitbetaalt, zal hij tot betaling van (gerechtelijke) moratoire interest veroordeeld kunnen wor-

den (Arbh. Bergen, 5 april 1990, *J.T.T.*, 1990, 358; Arbh. Bergen, 11 oktober 1990, *J.T.T.*, 1990, 164; Arbh. Brussel, 6 maart 1992, 4de kamer, *onuitg.*).

Weigert hij vakantiegeld te betalen dan zal vergoedende interest (zie verder, nr. 173) toegekend worden (Arbh. Antwerpen, 5 oktober 1987, *R.W.*, 1987-88, 1439).

3° *eisbaarheid*

42 De vraag rijst of het bedrag van de geldsom zeker, e i s b a a r en vaststaand moet zijn. Voor LAURENT, F. (*a.w.*, XVI, nr. 323, 387) is het voldoende dat de schuldvordering zeker (*certaine*) is, doch zij hoeft niet effen te zijn (*liquide*). Zo bepaalt art. 1155, tweede lid B.W. dat interest vanaf de dag der aanvraag verschuldigd is op de teruggave van ten onrechte genoten vruchten alhoewel het concreet bedrag nog niet bepaald is. Met zekere geldsom is bedoeld een of andere geldsom en niet een bepaalde geldsom (vgl. H.R., 2 februari 1962, *N.J.*, 1964, 329).

Wel te verstaan moet het steeds gaan om een verbintenis die tot inhoud een geldsom had zodat art. 1153 B.W. niet toepasselijk is op verbintenissen die wegens het niet nakomen ervan enkel na uitspraak in de betaling van een geldsom resulteren (vgl. H.R., 7 mei 1971, *N.J.*, 1971, 329) en dan ook maar vanaf die uitspraak voor de toekenning van moratoire interest in aanmerking komen.

Volgens de Franse rechtspraak en rechtsleer moet de geldschuld "liquide" (effen) of "quasi-liquide" (bijna effen) zijn (MAZEAUD, R. en L. en J. en CHABAS, Fr., *a.w.*, nr. 620-1, 732). De term "liquide" (effen of vaststaand) is terug te vinden in art. 1291 B.W. Bij wettelijke schuldvergelijking (art. 1291 B.W.) is immers vereist dat de schuldvorderingen vaststaand en opeisbaar zijn en betrekking hebben op vervangbare zaken.

Met vaststaand wordt bedoeld dat de schuld bestaat en het bedrag vaststaat (DEKKERS, R., *a.w.*, II, nr. 595, 335-336).

De wettelijke schuldvergelijking is uitgesloten indien de hoegrootheid van een schadevergoeding nog door deskundigen moet bepaald worden (zie b.v. Cass., 11 april 1986 *Arr.Cass.*, 1985-86, 1093, *R.W.*, 1987-88, 1424 met noot DIRIX, E., *T. Aann.*, 1988, 18 met noot EMBRECHTS, J.). Sommige uitspraken gaan echter verder en aanvaarden dat het volstaat dat de schuldvordering vaststaat zonder dat het juiste bedrag bepaald is (zie b.v. Rb. Bergen, 20 juni 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 1111). Hierdoor benaderen zij de hierboven opgegeven interpretatie van LAURENT.

Volgens de rechtspraak hoeft het bedrag niet vast te staan, wel moet het e i s b a a r zijn (Cass., 19 juni 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1249, *Pas.*, 1989, I, 1132 met conclusie LIEKENDAEL; Cass., 20 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, *R.W.*, 1989-90, 957, *J.T.T.*, 1990, 144; Cass., 21 oktober 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 173; LECLERCQ, J., *a.w.*, *T.S.R.*, 1980, 333, nr. 73 en *J.T.T.*, 1980, 303, nr. 73).

Dit kan het geval zijn bij een veroordeling van een verzekeraar tot betaling van een schadevergoeding wegens lichamelijke ongevallen waarvoor de getroffene voor een vast bedrag verzekerd was (Cass., 3 mei 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1056; LAURENT F., *a.w.*, XVI, nr. 323, 387). Alhoewel de schade slechts na deskundigenadvies vastgesteld zal worden, kan, aangezien de schuldvordering niet betwist wordt, de verzekeraar tot betaling van moratoire interest op het verschul-

digd bedrag veroordeeld worden.

Bij uitvoerend beslag onder derden kan de derde beslagene die weigert afgifte te doen van het bedrag van het beslag (b.v. wegens verzet, geen overlegging van het exploit van aanzegging), door de beslagrechter op dagvaarding van de beslaglegger hiertoe veroordeeld worden (art. 1543, eerste lid Ger. W.). Vanaf de uitspraak wordt het bedrag eisbaar en zal moratoire interest gevraagd kunnen worden (BIQUET-MATHIEU, Chr., "Saisies et intérêts", *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1990, 183 e.v.; *anders*, Bergen, 20 december 1988, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1990, 168, waarbij beslist werd dat art. 1382 B.W. en niet art. 1153 B.W. toepassing vindt).

Niet naar recht verantwoord is de beslissing om een verzekeraar tegen het risico van brand moratoire interest op de verschuldigde vergoeding vanaf het schadegeval te doen betalen wanneer die vergoeding niet onmiddellijk eisbaar is daar zij betaald wordt naarmate de wederopbouw vordert (Cass., 21 oktober 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 173, *R. W.*, 1991-92, 1322).

Wanneer het recht op sociale prestaties erkend is (b.v. op pensioen of werkloosheidsuitkering, erkenning van staat van arbeidsongeschiktheid, enz.), dan bezit de sociaal verzekerde een subjectief recht op die prestatie en is hem een geldsom, alhoewel het juiste bedrag nog niet becijferd is, verschuldigd, waarop moratoire interest kan toegekend worden (Cass., 8 december 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 465, *T.S.R.*, 1987, 48, *J.T.T.*, 1987, 237; Arbh. Bergen, 17 december 1984, *J.T.T.*, 1985, 258 met noot GOSSERIES, Ph. Arbrb. Mechelen, 5 april 1990, *J.T.T.*, 1991, 335; *anders*, Arbh. Brussel, 14 november 1973, *J.T.T.*, 1974, 22 met noot GOSSERIES Ph.).

Bij zaakschade is volgens de Nederlandse rechtspraak de schade opeisbaar zelfs indien de omvang van de schade nog niet vastgesteld is (H.R., 2 februari 1962, *N.J.*, 1964, 329; H.R., 12 april 1985, *N.J.*, 1985, 625 met noot c). De waardevermindering van de zaak kan later naar objectieve maatstaven vastgesteld worden. Zij komt overeen met de herstelkosten. Moratoire interest is dan verschuldigd van zodra de dader aangemaand is (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a. w.*, 1, nr. 523, 475).

43 De onteigenaar integendeel kan niet aangesproken worden tot betaling van moratoire interest zolang deze niet tot de betaling van een numerieke geldsom verplicht is (Cass., 20 september 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 73; Cass., 24 april 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1063; Cass., 14 december 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 530, *R. W.*, 1989-90, 1358, *J.L.M.B.*, 1990, 547; Brussel, 7 juli 1911, *Pas.*, 1914, II, 213) (zie verder, nr. 54 en 55).

4° ingebrekestelling

44 Moratoire interest is een vorm van schadevergoeding voor de vertraging in de betaling van een geldsom.

Schadevergoeding is volgens artikel 1146 van het Burgerlijk Wetboek in beginsel dan eerst verschuldigd wanneer de schuldenaar in gebreke is zijn verbintenissen na te komen. Het gaat om een algemeen rechtsbeginsel (Cass.,

7 april 1976, *Arr.Cass.*, 1975-76, 921, *R.W.*, 1976-77, 926; zie ook Cass. 4 september 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 21, *R.W.*, 1975-76, 1561 met noot VAN HOUTTE, J.). Meerdere artikels van het Burgerlijk Wetboek bevestigen dit, zie b.v. de art. 474, tweede lid, 1652, 1656, 1788, 1790, 1929, 1936 en 1996.

De moratoire interest is verschuldigd vanaf de ingebrekestelling van de schuldenaar (Cass., 20 juni 1957, *Pas.*, 1957, I, 1259; Cass., 10 oktober 1958, *Pas.*, 1959, I, 144; Cass., 11 maart 1966, *Pas.*, 1966, I, 996; Cass., 24 oktober 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 223; Cass., 5 december 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 402; Cass., 27 februari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 727; Cass., 19 juni 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1249 en conclusie LIEKENDAEL in *Pas.*, 1989, I, 1133 e.v.; Cass., 11 september 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 29; Cass., 15 januari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 640). Hij loopt door tot de dag van betaling (vgl. H.R., 30 januari 1959, *N.J.*, 1959, 162; H.R., 7 oktober 1988, *N.J.*, 1989, 240).

Het recht op moratoire interest gaat niet verloren doordat de schuldeiser bij zijn schuldenaar beslag onder derden laat leggen op de hem verschuldigde sommen (Cass., 20 november 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1337, *R.W.*, 1992-93, 960 met noot DIRIX, E.).

Zolang de schuldenaar door de schuldeiser niet in gebreke is gesteld kan hij hopen dat de schuldeiser op de betaling van zijn schuldvordering niet aandringt of hem een termijn van respijt gunt.

De ingebrekestelling is een formele aanmaning waardoor de schuldeiser er duidelijk en ondubbelzinnig aanspraak op maakt om, van de schuldenaar, de nakoming van zijn hoofdverbintenis te krijgen (Cass., 15 september 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 45; Cass., 18 december 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 241; Cass., 25 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 272, *R.W.*, 1991-92, 1364, *T.S.R.*, 1992, 107, *Soc. Kron.*, 1992, 102; Arbh. Bergen 4 maart 1992, *J.T.T.*, 1992, 150; WILMS, W., a.w., *T. Vred.*, 1983, 36, nr. 1). De schuldenaar moet er dus niet van verwittigd worden dat moratoire interest zal gevorderd worden (zie verder, nr. 47).

De ingebrekestelling verwittigt de schuldenaar dat hij geen speelruimte meer heeft om zijn verplichtingen na te komen.

Met de ingebrekestelling weet hij dat het hem niet meer vrijstaat de voldoening nog uit te stellen (H.R., 24 april 1931, *N.J.*, 1931, 1321). De ingebrekestelling dient niet om van nalatigheid te doen blijken, doch nalatigheid treedt eerst in na ingebrekestelling (H.R., 29 januari 1915, *N.J.*, 1915, 485).

De schuldenaar moet op gebiedende wijze tot betaling aangemaand worden (conclusie MESTDAGH DE TER KIEL bij Cass., 7 mei 1880, *Pas.*, 1880, I, 138). Het mag dus niet gaan om een vriendelijke aansporing tot betaling, maar wel om een bevel tot betaling of een bedreiging met dagvaarding (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., a.w., I, nr. 363, 306; *anders*, Brussel, 10 november 1988, *J.T.*, 1989, 92; *Vred. Brussel*, 25 juni 1981, *T. Vred.*, 1981, 273).

Het Hof van Cassatie oordeelde dan ook in een arrest van 26 oktober 1992 (*Arr.Cass.*, 1991-92, 1244, *R.W.*, 1992-93, 1163, *J.T.T.*, 1993, 95, *Inf. R.I.Z.W.*,

1993, 72) dat de sociale gerechtigde die een beslissing van "einde van de arbeidsongeschiktheid", genomen door de gewestelijke commissie voor invaliditeit van het R.I.Z.I.V., aanvecht niet op duidelijke wijze te kennen geeft dat hij wil dat zijn schuldenaar zijn verbintenis uitvoert. Dit arrest komt nogal formalistisch over. Wat de sociaal gerechtigde beoogt met zijn verhaal is invaliditeitsuitkeringen te verkrijgen (vgl. Arbh. Antwerpen, 7 januari 1992, A.R. 995/88 *onuitg.*; Arbh. Bergen, 12 februari 1993, 6de kamer, *onuitg.*; Arbrb. Mechelen, 5 april 1990, T.S.R., 1991, 152). Hiertoe vecht hij de beslissing van "einde van arbeidsongeschiktheid" aan. Het Hof van Cassatie nam zelf aan dat de zelfstandige die een weigering van pensioen betwist, de betaling van een geldsom vraagt (Cass., 17 maart 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 879). Wel werd beslist dat de uitbetalingsinstelling nog eens in gebreke gesteld moet zijn om te betalen (Arbh. Luik, 2 juni 1989, *Soc. Kron.*, 1991, 80 met noot H.F.), wat aansluit bij de zienswijze gehuldigd in het arrest van 26 oktober 1992.

De Nederlandse rechtspraak vereist dat de ingebrekestelling een duidelijke doch redelijke termijn voor nakoming van de verbintenis bevat (H.R., 12 maart 1925, *N.J.*, 1925, 564; H.R., 28 april 1927, *N.J.*, 1927, 1093; H.R., 9 oktober 1970, *N.J.*, 1971, 152).

In de Nederlandse rechtsleer werd terecht opgemerkt dat die termijn niet steeds precies vermeld kan worden (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 365, 308).

Bij een geldvordering, waar het bij moratoire interest om gaat, is er in beginsel onmiddellijk eisbaarheid tenzij de schuldeiser de betaling onmogelijk zou maken.

Bij een ingebrekestelling is het ook niet nodig dat een bepaalde som geëist wordt. Zo volstaat het b.v. werkloosheidsuitkeringen te vorderen zonder dat daarom een concreet bedrag wordt opgegeven (Cass., 8 december 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 465, *Soc. Kron.*, 1987, 117).

Een ingebrekestelling is mogelijk vooraleer er vertraging is in de betaling van een bepaalde geldsom (zie nochtans, WILMS, W., *a.w.*, T. *Vred.*, 1983, 44, nr. 15). Zij heeft dan eerst rechtsgevolgen vanaf de eisbaarheid van de te betalen sommen (Cass., 3 mei 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1050; Cass., 19 juni 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1249, *Pas.*, 1989, 1132 met conclusie LIEKENDAEL, *J.T.T.*, 1989, 424, *J.L.M.B.*, 1989, 11860, verwerpt het cassatieberoep tegen Arbh. Brussel, 14 januari 1988, *J.T.T.*, 1989, 427; Cass., 25 februari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 222; VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1975, 689; LECLERCQ, J., *J.T.T.*, 1980, 303, *T.S.R.*, 1980, 333; LIEKENDAEL, *Pas.*, 1989, I, 1133 e.v.; vgl. H.R., 29 januari 1915, *N.J.*, 1915, 485; zie ook Brussel, 10 februari 1899, *J.T.*, 1899, 225; Antwerpen, 21 november 1978, *R.W.*, 1978-79, 2432, *Pas.*, 1979, II, 15; Arbh. Bergen, 4 maart 1992, *J.T.T.*, 1992, 150; Scheidsr. uitspr., 17 november 1968, *Rechtspr. Antw.*, 1969, 254). De mogelijkheid om vóórat een som eisbaar is in gebreke te stellen is een gevolg van de constitutieve (en niet declaratoire) werking van de ingebrekestelling. Zij stelt niet vast dat de schuldenaar zijn verplichtingen verzuimt maar maakt het verzuim mogelijk.

In Nederland wordt thans eveneens algemeen aangenomen dat een ingebrekestelling ook bij voor-

baat kan worden uitgebracht (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 365, 308). Dit is ook zo voor Frankrijk (VINEY, G., *a.w.*, nr. 343, 450).

Bij sommen die op verschillende vervaldata uitbetaald moeten worden volstaat één ingebrekestelling, b.v. bij alimentatie (zie Beslagr. Brussel, 25 januari 1990, *J.T.*, 1990, 328; Beslagr. Bergen, 20 februari 1992, *J.T.*, 1993, 72) of bij toekenning van sociale uitkeringen (Arbh. Bergen, 10 januari 1992, *J.T.T.*, 1992, 151; Arbh. Luik, 7 februari 1992, *J.T.T.*, 1992, 352; Arbh. Bergen, 4 maart 1992, *J.T.T.*, 1992, 150; VANDECAVEY, B., *J.T.T.*, 1993, nr. 2.6., 168).

Dit betekent niet dat een ingebrekestelling steeds zonder beperking blijft gelden. Wanneer een verzekeraar een verzekeringnemer in gebreke stelt omdat hij de verschuldigde premies niet tijdig betaalt, zal die ingebrekestelling niet ingeroepen kunnen worden wanneer de verzekeringnemer, nadat hij een tijdje zijn premies betaald heeft, opnieuw nalatig wordt (Vred. Peruwelz, 18 juni 1965, *T. Vred.*, 1966, 19).

Om moratoire interest op gedingkosten te bekomen is eveneens een ingebrekestelling na de uitspraak van het vonnis of arrest vereist (Cass., 24 september 1953, *Pas.*, 1954, I, 37; Cass., 22 maart 1960, *Pas.*, 1960, I, 856; Arbh. Brussel, 12 februari 1986, *J.T.*, 1987, 11 met noot VERBRAEKEN, Cl.; *anders*, Arbh. Brussel, 14 april 1981, *J.T.T.*, 1981, 230).

45 De verplichting om eerst in gebreke te stellen wordt in meerdere wetteksten herhaald:

— de interest van hetgeen de minderjarige aan de voogd verschuldigd is loopt eerst te rekenen van de dag der aanmaning tot betaling, gedaan na het sluiten van de rekening (art. 474, tweede lid B.W.).

— vervallen inkomsten, zoals pachtgelden, huurgelden, termijnen van altijddurende renten of van lijfrenten, brengen interest op van de dag van de aanmaning (art. 1155, eerste lid B.W.).

— de koper is verplicht interest op de koopprijs te betalen tot aan de voldoening van het kapitaal indien de koper is aangemaand tot betalen.

De interest loopt eerst te rekenen van de aanmaning (art. 1652 B.W.).

— de lener die de geleende zaken of de waarde ervan niet op de overeengekomen tijd teruggeeft, is daarvoor interest verschuldigd te rekenen van de dag van de aanmaning (art. 1904 B.W.).

— de bewaarnemer is pas interest verschuldigd van de dag waarop hij in gebreke gesteld is het in bewaring gegeven geld terug te geven (art. 1936 B.W.).

— de lasthebber moet op het door hem verschuldigd saldo interest betalen te rekenen van de dag dat hij in gebreke is gesteld (art. 1996 B.W.).

46 Op de regel (art. 1146 B.W. - zie boven, nr. 44) dat er ingebrekestelling moet zijn, bestaan er vier uitzonderingen:

1. indien de partijen overeenkwamen dat er geen ingebrekestelling vereist is, b.v. indien zij in een beding bepalen dat bij het verstrijken van de termijn van rechtswege interest verschuldigd is (Brussel, 22 januari 1938, *R.W.*, 1937-38, 1114;

zie nochtans Kh. St.-Niklaas, 5 oktober 1965, *R.W.*, 1965-66, 1073; Kh. St.-Niklaas, 21 oktober 1969, *R.W.*, 1969-70, 1249);

2. indien de wet bepaalt dat er van rechtswege interest verschuldigd is (zie verder, Hoofdstuk IV). Er is dan sprake van wettelijke interest;

3. ingevolge het gebruik bij rekening-courant (zie verder, nr. 91); De rechtsleer (zie hierover LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 334, 397) heeft getracht aan te tonen dat het hier om geen uitzondering ging door zich te beroepen op het mandaat (art. 2001 B.W.) of het gebruik (art. 1135 en 1160 B.W.; in die zin, Cass., 20 december 1850, *Pas.*, 1851, I, 228);

4. wanneer uit de omstandigheden blijkt dat de verbintenis niet nageleefd wordt, b.v. bij schending van een verbintenis iets niet te doen (art. 1145 B.W.), of indien de verbintenis slechts binnen een bepaalde tijd, die de schuldenaar heeft laten voorbijgaan, kan worden nagekomen (art. 1146 B.W.; Cass., 3 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1047; Cass., 4 september 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 21; Cass., 25 november 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 337; Cass., 24 april 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1061; Cass., 29 november 1984, *Arr.Cass.*, 1984-85, 447; Cass., 14 maart 1991, *Arr.Cass.*, 1990-91, 734) of indien de schuldenaar aan zijn schuldeiser te kennen geeft dat hij zijn verbintenis niet wil nakomen (Cass., 17 januari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 436, *T.B.H.*, 1993, 237 met noot STORME M.E.; Arbh. Bergen, 16 september 1985, *J.T.T.*, 1986, 62; anders, Gent, 25 april 1991, *T.B.H.*, 1992, 272; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 76, 105).

Bij het verstrijken van de termijn bij verbintenissen met tijdsbepaling is de schuld wel eisbaar doch wordt zij daarom nog niet opgeëist (DEKKERS, R., *a.w.*, II, nr. 328, 188 en nr. 463, 261). Een ingebrekestelling blijft vereist (Cass., 20 december 1951, *Pas.*, 1952, I, 207; Cass., 3 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1047; Cass., 25 november 1976, *Pas.*, 1957, I, 1047; Rb. Brussel, 7 juni 1988, *R.W.*, 1988-89, 1378; zie ook DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 73, 97). Het louter feit dat de overeenkomst niet in de bedongen periode werd uitgevoerd is dus geen voldoende grond voor het toekennen van vertragingsschade (KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1983, 676, nr. 169).

Naar Nederlands recht is de schuldenaar van rechtswege in verzuim:

1. wanneer de termijn verstreken is zonder dat de verbintenis is nagekomen;
2. bij onrechtmatige daad;
3. indien de schuldenaar te kennen gaf de verbintenis niet te zullen naleven;
4. wanneer de schuldeiser ontslaat van ingebrekestelling;
5. wanneer de schuldenaar beroep doet op het vereiste van een ingebrekestelling in strijd met de redelijkheid en de billijkheid, b.v. bij opzettelijke wanprestatie;
6. zo de wet het bepaalt (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 367, 309).

In het Frans recht is geen ingebrekestelling vereist:

1. wanneer dit wegens de aard van de verbintenis niet nodig is:
 - a) bij verbintenis om iets te doen (art. 1145 B.W.);
 - b) bij verbintenis om iets binnen bepaalde tijd te doen (art. 1146 B.W.);
 - c) bij verbintenis die tot een voortdurende prestatie verplicht ("à caractère continu"), b.v. verplichting van de eigenaar om voor de grove herstellingen van een huis in te staan;
2. wanneer de verbintenis niet uitgevoerd kan worden door de fout van de schuldenaar, b.v. wanneer de schuldenaar de uitvoering onmogelijk maakt;
3. zo dit overeengekomen werd;

4. zo de wet het bepaalt (COLIN, C. en CAPITANT, H., *a.w.*, II, nrs. 842-845, 468-469; DE JUGLART, M., *a.w.*, I, vol. 2, nr. 845, 477).

47 De ingebrekestelling geschiedt volgens artikel 1139 van het Burgerlijk Wetboek, hetzij door een aanmaning of een andere daarmee gelijkgestelde akte, hetzij door de overeenkomst zelf wanneer deze bepaalt dat de schuldenaar in gebreke zal zijn door het enkel verschijnen van de vervaltijd. De tekst vereist een "akte". De term "akte" heeft twee betekenissen (Foekema Andreae's rechtsgeleerd woordenboek):

1. een handeling;
2. een geschrift opgemaakt tot bewijs ener rechtshandeling.

Die tweede betekenis zou een brief, een telegram, een mondelinge aanmerking uitsluiten als ingebrekestelling (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 80, 107).

Sedert het Romeinse recht wordt de ingebrekestelling als een feitelijk gegeven beschouwd (DE PAGE, H., *a.w.*, III, 110, noot 1). De vorm heeft geen enkel belang, al kan het ontbreken ervan voor bewijsmoeilijkheden zorgen. Elk "bekrompen formalisme" moet worden geweerd (Rb. Luik, 18 oktober 1987, *J.L.M.B.*, 1988, 337).

Met "gelijkwaardige akte" wordt bedoeld elke wilsuiting waaruit blijkt dat de schuldenaar aangezet wordt om te betalen.

Het gaat om een feitelijke kwestie waarover de rechter op onaantastbare wijze oordeelt (Cass., 7 december 1829, *Pas.*, 1829, 315; Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 265; Cass., 18 april 1878, I, 208; Cass., 7 mei 1880, *Pas.*, 1880, I, 138; Cass., 19 juni 1884, *Pas.*, 1884, I, 245; Cass., 12 april 1900, *Pas.*, 1900, I, 208; Cass., 7 juli 1921, *Pas.*, 1921, I, 435). Als ingebrekestelling volstaat dat de verschuldigde som opgevraagd wordt. Er moet dus niet uitdrukkelijk om moratoire interest gevraagd worden (Cass., 15 september 1983, *Arr. Cass.*, 1983-84, 45; Cass., 18 december 1986, *Arr. Cass.*, 1986-87, 525; Cass., 25 november 1991, *Arr. Cass.*, 1991-92, 272; anders, Cass., 12 januari 1849, *Pas.*, 1849, I, 294; Arbh. Brussel, 7 maart 1990, *J.T.T.*, 1990, 241).

Het is ook niet nodig de schuldenaar te wijzen op de wettelijke of contractuele gevolgen bij het niet voldoen van de hoofdverbintenis.

In Nederland begonnen volgens het oude recht de moratoire interessen in het algemeen te lopen vanaf de dag dat zij in rechte gevorderd zijn, hetzij bij de inleidende dagvaarding, hetzij bij een tijdens het geding genomen conclusie.

Als de schuldenaar na het opeisbaar worden van de vordering schriftelijk tot betaling was aangevaard met de mededeling dat de schuldeiser in geval van verdere vertraging aanspraak maakt op vergoeding van interessen, beginnen zij te lopen van de dag waartegen de schuldenaar is aangemaand (art. 1286, derde lid oud N.B.W.).

Naar nieuw recht is de moratoire interest verschuldigd, na ingebrekestelling, over de tijd dat de schuldenaar met de voldoening van de geldsom in verzuim is (art. 119 N.B.W.; ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 523, 473-474).

48 Er kan ingebrekestelling zijn door:

- een vordering in rechte (Cass., 18 december 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 241; Cass., 24 oktober 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 183; Cass., 25 februari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 222; dus ook een verzoekschrift tot inleiding van een geding (b.v. artikel 704 Ger. W.) of bij conclusie (Bergen, 27 juni 1990, *Pas.*, 1991, II, 1; Arbh. Gent, 16 april 1992, *J.T.T.*, 1993, 443).
- een dagvaarding, zelfs voor een onbevoegde rechter (Brussel, 26 oktober 1967, *Pas.*, 1968, II, 79; Kh. Gent, 9 maart 1931, *Pas.*, 1931, III, 121; zie ook VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1986, 243, nr. 128; vgl. art. 2246 B.W.; *anders*, Gent, 11 april 1872, *Pas.*, 1872, II, 279).
- de aangifte van een schuldvordering bij faillissement (Kh. Kortrijk, 21 december 1978, *B.R.H.*, 1979, 310; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2296, 233).
- een bevel tot betaling (Cass., 20 februari 1958, *Pas.*, 1958, I, 670; Rb. Verviers, 20 november 1987, *J.L.M.B.*, 1988, 1373; DIRIX, E. en BROECKX, *Beslag*, nr. 501, 271).
- een aangetekende brief (zie b.v. art. 1339 Ger. W.; Antwerpen, 21 november 1978, *R.W.*, 1978-79, 2432; Arbrb. Brussel, 21 december 1972, *J.T.T.*, 1973, 25; *anders*, Luik, 7 maart 1950, *Pas.*, 1951, III, 21, *J.T.*, 1950, 276; Rb. Aarlen, 27 oktober 1953, *Jur. Liège*, 1953-54, 79).
- een gewone brief (Brussel, 26 april 1963, *J.T.*, 1963, 272; Brussel, 11 oktober 1965, *R.G.A.R.*, 1967, 7865; Antwerpen, 21 november 1978, *Pas.*, 1979, II, 15, *R.W.*, 1978-79, 2434, *Pas.*, 1979, II, 15; Arbh. Bergen, 15 februari 1980, *J.T.T.*, 1980, 139; Bergen, 16 februari 1981, *Pas.*, 1981, II, 61; Arbh. Luik, 17 september 1982, *T.S.R.*, 1983, 51; Arbh. Luik, 9 december 1983, *J.T.T.*, 1984, 229; Luik, 17 juni 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 105; Arbh. Gent, afd. Brugge, 23 februari 1989, AR 148/88, *onuitg.*; Arbh. Brussel, 9 maart 1990, *J.T.T.*, 1990, 241, *T.S.R.*, 1990, 184; Arbrb. Brussel, 21 december 1972, *J.T.T.*, 1973, 25; Arbrb. Hasselt, 16 april 1987, *Soc. Kron.*, 1989, 215; Arbrb. Antwerpen, 23 mei 1990, *T.S.R.*, 1990, 312; Vred. Brussel, 25 juni 1981, *T. Vred.*, 1981, 273). Oorspronkelijk werd een brief als ingebrekestelling slechts in handelszaken aanvaard. Thans wordt een brief meer en meer algemeen als ingebrekestelling aangenomen (KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1975, 734, nr. 130; *T.P.R.*, 1983, 668, nr. 163; WILMS, W., *a.w.*, *T. Vred.*, 1983, 48, nr. 17).
- een telegram, doch alleen tussen handelaars (Brussel, 19 februari 1965, *Pas.*, 1965, II, 310).
- een oproeping in verzoening (Cass., 26 mei 1971, *Arr.Cass.*, 1971, 956).
- een procedurehandeling (Cass., 7 juli 1921, *Pas.*, 1921, I, 435).
- een aanmaning van de lasthebber tot afrekening (LAURENT, F., *a.w.*, XXVII, nr. 513, 570; DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 423, 3°, 422; PAULUS, C. en BOES, R., *a.w.*, nr. 177, 107).
- de betekening van een dwangsbijzetting inzake successierechten.
- de aanbieding ter betaling van een wissel ten aanzien van de acceptant en diens avalgever (Cass., 17 september 1964, *Pas.*, 1965, I, 54, *R.W.*, 1964-65, 2007; RONSE, J., *Wisselbrief*, II, nr. 1511, 475).

De interest loopt krachtens artikel 48, eerste lid, 2° Wisselbriefwet vanaf de vervaldag, die noodza-

kelijk in de wisselbrief vermeld moet worden (anders gaat het om een wisselbrief op zicht die in beginsel binnen een jaar na zijn dagtekening aangeboden moet worden). Dit geldt zowel voor de hoofdschuldenaar als voor de regresschuldenaars. Hoewel een wisselbrief een bepaalde som als voorwerp moet hebben (art. 1, 2° Wisselbriefwet), is een rentebeding niet absoluut verboden.

De trekker kan bepalen dat de vermelde som interest opbrengt.

Dit geldt alleen voor de wisselbrief op zicht of op een zekere tijd na zicht (art. 5, eerste lid Wisselbriefwet).

In elke andere wisselbrief wordt een rentebeding voor niet geschreven gehouden (RONSE, J., *a. w.*, I, nr. 132, 521).

Bij wisselbrieven met een bepaalde vervaldag kan de interest, die door de verschuldigde som opgebracht zal worden bij de uitgifte van de wisselbrief, berekend worden en in de wisselsom opgenomen worden.

De rentevoet moet in de wisselbrief worden aangegeven.

Bij gebreke hiervan wordt de renteclausule voor niet geschreven gehouden (art. 5, tweede lid Wisselbriefwet).

De rente loopt te rekenen van de dagtekening van de wisselbrief, tenzij een andere dag is aangegeven (art. 5, derde lid Wisselbriefwet; VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *a. w.*, III, nr. 310, 247).

Ze loopt tot aan de vervaldag.

De in artikel 48, eerste lid, 2° van de Wisselbriefwet bepaalde interest loopt dan vanaf de vervaldag op de hoofdsom, vermeerderd met de bedongen interest die op de vervaldag bedongen is.

Wordt de wisselbrief niet tijdig aangeboden, dan lopen de interesten eerst vanaf de datum van ingebrekestelling, die o.m. door de protestakte bewezen kan worden (RONSE, J., *a. w.*, II, nr. 1512, 476).

— de protestakte bij een wisselbrief die na de vervaldag aangeboden wordt (Gent, 16 juni 1956, *R. W.*, 1956-57, 1648; RONSE, J., *a. w.*, II, nr. 1512, 476; VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *a. w.*, III, nr. 464, 348-349).

De protestakte wordt eerst opgemaakt op één van de twee werkdagen na de vervaldag (art. 44 Wisselbriefwet).

— het aanslagbiljet inzake inkomensbelasting (zie verder, nr. 57).

— een uitnodiging om in dienst te treden werd als ingebrekestelling tot terugbetaling van een studiebeurs aanvaard (Cass., 19 juni 1884, *Pas.*, 1884, I, 245).

— de vraag tot terugbetaling van registratierechten (Antwerpen, 21 december 1992, *R. W.*, 1992-93, 1242).

49 Er is geen ingebrekestelling:

1. door het feit waaruit schade ontstaat, b.v. het niet laten arbeiden van een werknemer (Cass., 31 maart 1966, *Arr. Cass.*, 1966, 995, *Pas.*, 1966, I, 996) of het niet terugbetalen van een geldsom.

2. door het opsturen van een factuur.

De factuur is geen aanmaning tot betalen (CLOQUET, A., nr. 184, 87; VAN UYTVANCK, J., *J. T.*, 1953, 109; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *Factuur*, nr. 4, 2).

Een factuur bevestigt het bestaan van een schuld voor prestaties of levering van waren. Ze bewijst het bestaan van een verbintenis, doch is niet dienstig als bewijs van de niet-uitvoering ervan. Ze wordt immers opgesteld op het ogenblik dat de schuldvordering ontstaat zodat er nog geen sprake is van de vertraging

in de betaling, wel van opeisbaarheid van een schuld. Slechts door de ingebrekestelling zal de schuldeiser aantonen dat hij zijn rechten wil uitoefenen.

Wel kan de schuldeiser in de tekst van de factuur op ondubbelzinnige wijze te kennen geven dat de factuur als een ingebrekestelling te beschouwen is (CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 185, 87; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *a.w.*, nr. 284, 144, nr. 318, 180; zie ook DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 80, 2°, 108; STORME, M.E., "Bewijs- en verbintenisrechtelijke beschouwingen omtrent het stilzitten van de aangesprokene bij een factuur en bij andere vormen van aanspraakbevestiging", *T.B.H.*, 1991, 471, nr. 4).

Wanneer de leverancier een kleinhandelaar of ambachtsman is en de klant geen handelaar, is op de schuldvorderingen ter oorzaak van verkochte waren of van uitgevoerde werken een wettelijke interest zonder ingebrekestelling verschuldigd (zie verder, Hoofdstuk IV, nr. 92).

Bij facturen is het ook gebruikelijk schadebedingen te bepalen.

Deze schadebedingen, ook strafbedingen of boetebedingen genaamd, zijn geoorloofd in zoverre ze geen buitensporige schadevergoeding toekennen (Cass., 17 april 1970, *Arr.Cass.*, 1970, 754 met conclusie KRINGS, E., *R.C.J.B.*, 1972, 454 met noot MOREAU-MAGRÈVE, I.; Cass., 24 november 1972, *Arr.Cass.*, 1973, 302, *R.W.*, 1973-74, 242, *R.C.J.B.*, 1973, 302, met noot MOREAU-MAGRÈVE, I.; Cass., 1 en 8 februari 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 601 en 624; Cass., 11 oktober 1974, *Arr.Cass.*, 1975, 194; Cass., 21 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 404, *R.W.*, 1986-87, 2872; Cass., 17 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1073, *R.W.*, 1977-78, 571; Cass., 25 januari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 612; Cass., 28 november 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 357, *R.W.*, 1981-82, 1845; Cass., 16 september 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 45; Cass., 2 december 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 398; Cass., 21 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 404; Cass., 18 december 1987, *Arr.Cass.*, 1987-88, 521; VAN OMMESELAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1978, 534; JEUNEHOMME, J.F., noot, *J.T.*, 1980, 618 e.v.; VAN RYN, J., *a.w.*, *J.T.*, 1980, 557 e.v.; WIJMEERSCH, E., *a.w.*, *T.B.H.*, 1982, 428 e.v.; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1983, nr. 179, 684; VANSWEEVELT, Th., *a.w.*, *R.W.*, 1984-85, 2467 e.v.; VANSWEEVELT, Th., *a.w. J. Falc.*, 1984-85, 361 e.v.).

Het schadebeding kan bestaan uit een verhogingsbeding (b.v. van 15 tot 20 t.h. op het verschuldigde bedrag) en een moratoire interest (b.v. 12 of 15 t.h.). Beide bedingen zijn te onderscheiden. Het verhogingsbeding dekt op forfaitaire wijze de potentiële schade geleden door het niet-nakomen van de hoofdverbintenis (art. 1129 B.W.; zie ook art. 1152 B.W.), de moratoire interest vergoedt het verlies aan interest op het verschuldigd bedrag.

De samenvoeging van beide is dan ook toegelaten aangezien ze verschillende schadeposten vergoeden (zie b.v. Luik, 11 december 1980, *Jur. Liège*, 1981, 101; Brussel, 23 december 1982, *Rev. Banque*, 1984, nr. 6, 56; Rb. Mechelen, 23 november 1982, *R.W.*, 1985-86, 752; Vred. Brussel, 12 december 1985, *T. Vred.*, 1987, 81).

Ten onrechte werd soms beslist dat zo de bepaalde moratoire interest hoog ligt er geen aanspraak gemaakt kan worden op de forfaitair bepaalde schade (zie b.v. Antwerpen, 5 maart 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 114: schadebeding van 12 t.h. en moratoire interest overeenstemmend met de discountovoet + 2 t.h.; Vred. Merksem, 17 juni 1982, *R.W.*, 1984-85, 1518: schadebeding en moratoire interest van 15 t.h.).

Enkele voorbeelden:

	verhoging als schadebeding	moratoire interest
Brussel, 17 februari 1972 (<i>Pas.</i> , 1972, II, 89)	20 t.h.	8 t.h.
Luik, 5 juni 1973 (<i>Jur. Liège</i> , 1973-74, 17)	15 t.h.	7 t.h.
Kh. Charleroi, 27 juni 1977 (<i>J.T.</i> , 1977, 573 met noot VAN HAM, C.)	20 t.h.	12 t.h.
Antwerpen, 21 september 1977, <i>R.W.</i> , 1977-78, 1916	15 t.h.	6 t.h.
Kh. Dinant, 24 januari 1978 (<i>Jur. Liège</i> , 1977-78, 246)	15 t.h.	8 t.h.
Luik, 19 april 1978 (<i>Jur. Liège</i> , 1978-79, 18)	15 t.h.	12 t.h.
Kh. Dinant, 20 juni 1978 (<i>J.T.</i> , 1978, 598)	20 t.h.	7 t.h.
Kh. Brussel, 27 oktober 1978 (<i>T. Aann.</i> , 1979, 311)	20 t.h.	12 t.h.
Brussel, 17 mei 1979 (<i>R.W.</i> , 1979-80, 2446)	20 t.h.	8 t.h.
Kh. Namen, 30 oktober 1980 (<i>Rev. Rég. Dr.</i> , 1981, 163)	10 t.h.	15 t.h.
Kh. Brussel, 24 december 1980 (<i>J.T.</i> , 1981, 245)	20 t.h.	12 t.h.
Vred. Luik, 26 januari 1981 (<i>Jur. Liège</i> , 1981, 105)	20 t.h.	18 t.h.
Vred. Sint-Gillis Brussel, 23 november 1981 (<i>R.W.</i> , 1982-83, 2150)	15 t.h.	9 t.h.
Kh. Luik, 3 juni 1982 (<i>J.T.</i> , 1982, 802, <i>Jur. Liège</i> , 1983, 71 met noot JEUNEHOMME, J.F.)	10 t.h.	12 t.h.
Vred. Verviers, 8 oktober 1982 (<i>Jur. Liège</i> , 1982, 454)	10 t.h.	18 t.h.
Kh. Brussel, 28 juni 1983 (<i>J.T.</i> , 1983, 544)	20 t.h.	18 t.h.
Rb. Aarlen, 28 november 1986 (<i>Jur. Liège</i> , 1986, 327)	25 t.h.	25 t.h.
Vred. Gent, 3 januari 1989 (<i>T.G.R.</i> , 1989, 128)	20 t.h.	1,25 t.h. per maand (of 15 t.h.)
Brussel, 12 september 1989 (<i>J.L.M.B.</i> , 1989, 306)	—	wettelijke interestvoet + 3 t.h.
Rb. Brussel, 18 oktober 1989 (<i>J.L.M.B.</i> , 1989, 103)	12 t.h.	15 t.h.
Kh. Gent, 24 april 1990 (<i>T.B.H.</i> , 1991, 555)	20 t.h.	10 t.h.
Gent, 19 december 1990 (<i>R.W.</i> , 1991-92, 1273)	15 t.h.	niet vermeld
Kh. Kortrijk, 17 mei 1991 (<i>R.W.</i> , 1991-92, 619)	—	15 t.h.
Luik, 22 oktober 1991 (<i>J.T.</i> , 1991, 440)	15 t.h.	18 t.h.

De geoorloofdheid van het schadebeding wordt door de rechter afzonderlijk onderzocht.

Het schadebeding wordt wel als ongeoorloofd beschouwd als blijkt dat de bedoeling is een private straf op te leggen, b.v. een moratoire interest en een verhogingsbeding, die samen 35 t.h. van de hoofdsom bedragen (Kh. Brussel, 21 september 1984, *T. Aann.*, 1985, 173) of 25 t.h. moratoire interest en 25 t.h. verhogingsbeding (Rb. Aarlen, 28 maart 1986, *Jur. Liège*, 1986, 327). Die zienswijze wordt bevestigd omdat zij de geoorloofdheid van het schadebeding niet afzonderlijk beoordeelt (DE TEMMERMAN, B., *T.P.R.*, 1994, 672, nr. 357 b).

Indien de toegestuurde facturen met vertraging betaald worden en de schuldeiser geen moratoire interest vraagt, kan hij bij een latere ingebrekestelling voor een niet tijdig betaalde factuur geen moratoire interest meer vragen voor de ondertussen betaalde facturen, waarvan hij de betaling zonder enig voorbehoud

had aanvaard (Kh. Brussel. 8 april 1990, *T.B.H.*, 1991, 551).

3. door de aanvraag bij de gouverneur om betaling te verkrijgen van een financiële tegemoetkoming van de Staat krachtens de Wet van 12 juli 1976 betreffende het herstel van zekere schade veroorzaakt aan private goederen door natuurrampen (Cass., 27 september 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 98, *R.W.*, 1990-91, 961, *J.L.M.B.*, 1991, 368 met noot DAL, A.).

Het feit dat de toegekende herstelvergoeding van forfaitaire aard is sluit de toekenning van vergoedende interest uit (Cass., 19 mei 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 1232; Cass., 24 oktober 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 183, *R.W.*, 1991-92, 1059), doch laat nog toe dat moratoire interest verleend wordt (Luik, 9 maart 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 548). Er moet wel een ingebrekestelling zijn, b.v. door een vordering in rechte (Cass., 24 oktober 1991, reeds boven aangehaald).

4. de aanvraag tot het verkrijgen van sociale uitkeringen.

Met de aanvraag wenst de sociaal verzekerde of gerechtigde dat zijn recht op sociale uitkeringen onderzocht wordt.

Deze aanvraag wordt door de overgrote meerderheid van de rechtspraak niet als een ingebrekestelling beschouwd (Arbh. Luik, 17 september 1982, *T.S.R.*, 1983, 51; Arbh. Luik, 14 januari 1983, A.R. 9309/1982, *onuitg.*; Arbh. Luik, 8 februari 1983, 9054/82; Arbh. Luik, 30 juni 1983, *J.T.T.*, 1984, 218; Arbh. Luik, 23 juni 1986, A.R. 18226, *onuitg.*; Arbh. Bergen, 4 oktober 1989, *J.T.T.*, 1990, 147; Arbh. Gent, 11 april 1991 *Bull. R.K.W.*, 1992, nr. 1, II, 2; *anders*, Arbh. Gent, 18 november 1983, A.R. 301/83, *onuitg.*; Arbh. Brussel, 27 april 1987, A.R. 19243, *onuitg.*; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 8 april 1986, *R.W.*, 1987-88, 363; Arbh. Brussel, 10 maart 1988, *J.T.T.*, 1988, 480; Arbh. Brussel, 28 september 1989, *J.T.T.*, 1989, 470; Arbh. Brussel, 9 maart 1990, *J.T.T.*, 1990, 241, *T.S.R.*, 1990, 184; Arbrb. Brussel, 20 januari 1983, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 98; Rb. Luik, 12 oktober 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 196; DE LEYE, O., noot, *J.T.*, 1973, 110; LECLERCQ, J., a.w., *J.T.T.*, 1980, 303, nr. 70, *T.S.R.*, 1980, 332, nr. 70; WESTRADE, M., *J.L.M.B.*, 1987, 428).

Ze strekt ertoe, volgens die zienswijze, de sociale openbare dienst de aanspraken van de aanvrager te doen onderzoeken.

Een aanvraag werd wel als een ingebrekestelling aanvaard:

— indien ze hernieuwd wordt omdat een beslissing uitblijft of de normale termijn voor onderzoek zonder geldige reden verstreken is (Arbh. Brussel, 13 mei 1982, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 98; zie ook Arbh. Brussel, 10 maart 1988, *J.T.T.*, 1988, 480);

— indien ze tot herziening van een genomen beslissing strekt (Arbh. Luik, 9 december 1983, *J.T.T.*, 1984, 229).

Aan de administratie moet een redelijke termijn voor het onderzoek van de aanvraag toegekend worden (Cass., 7 maart 1994, *J.T.*, 1994, 254; zie ook conclusie LENAERTS bij Cass., 20 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 383, *R.W.*, 1989-90, 957, *J.T.T.*, 1990, 144).

De rechter zal telkenmale moeten nagaan of een redelijke termijn overschreden werd (zie verder onder punt 5).

Eens die termijn overschreden, wordt de vordering opeisbaar.

Art. 11bis §2 van de Wet van 27 februari 1987 betreffende de tegemoetkomingen aan gehandicapten, ingevoegd bij Wet van 25 juli 1994, bepaalt de termijn van onderzoek op 180 werkdagen.

5. door een verzoek van de werknemer tot betaling door het Sluitingsfonds van de in art. 2 van de Sluitingswet 1967 bedoelde voordelen (Cass., 24 oktober 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 223, *R.W.*, 1988-89, 812, *J.T.T.*, 1989, 267; Cass., 5 december 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 442; Cass., 11 september 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 29, *J.T.T.*, 1989, 423; Cass., 15 januari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 640, *T.S.R.*, 1990, 137, *J.T.T.*, 1990, 212).

Nadat de rechtspraak van het Hof van Cassatie het indienen van een verzoek (met formulier BC 901) niet als ingebrekestelling had aanvaard, werd het opsturen van dit verzoek met een begeleidend schrijven houdende uitdrukkelijke ingebrekestelling wel als zodanig aanvaard, doch de ingebrekestelling heeft eerst uitwerking vanaf de opeisbaarheid (Cass., 19 juni 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1249 met conclusie LIEKENDAEL in *Pas.*, 1989, I, 1132; Cass., 20 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 383 met conclusie LENAERTS; vgl. Cass., 25 februari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 223; zie ook boven, nr. 44) en in zoverre het Sluitingsfonds zijn opdracht van controle op het bestaan van de door de wet gestelde voorwaarden met niet te verschonen vertraging zou uitvoeren (Arbh. Brussel, 14 januari 1988, *J.T.T.*, 1989, 427, *Soc. Kron.*, 1989, 299; Arbh. Brussel, 12 juli 1990, *Soc. Kron.*, 1991, 391 met noot DELANGE, M.).

Het indienen van een verzoek doet het recht nog niet ontstaan.

Het Sluitingsfonds moet eerst een onderzoek instellen alvorens te beslissen of er een recht bestaat om daarna tot betaling over te gaan.

Welke de termijn is die aan het Fonds toebedeeld moet worden om een dossier te behandelen, wordt door de rechter in feite beoordeeld (conclusie LENAERTS, H., bij Cass., 20 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 383, *R.W.*, 1989-90, 957).

Twee of drie maanden tussen de aanvraag en het nemen van een beslissing werd normaal geacht (Arbh. Brussel, 28 februari 1985, *R.A.B.*, 1986, 220; Arbh. Brussel, 14 januari 1988, *Soc. Kron.*, 1989, 299), doch een duur van drie maanden en een half tussen de beslissing en de betaling werd niet verantwoord geacht (Arbh. Brussel, 14 januari 1988, *Soc. Kron.*, 1989, 299).

Is het Sluitingsfonds schuldig aan nalatigheid of verzuim, dan kan de benadeelde werknemer schadevergoeding vragen, die echter buiten het werkingsveld van art. 1153 B.W. valt (conclusie LENAERTS, H., *Arr.Cass.*, 1989-90, 385).

Wordt een beslissing van weigering door het Fonds achteraf bij vonnis of arrest vernietigd, dan zal de moratoire interest met terugwerkende kracht vanaf de datum van de aangevochten beslissing toegekend kunnen worden (zie Cass., 26 mei 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1260).

De rechtspraak van de 8ste kamer van het Arbeidshof Brussel (arresten van

14 januari 1988, *Soc. Kron.*, 1989, 299; 10 januari 1985, *Soc. Kron.*, 1985, 268; 28 februari 1985, *R.A.B.*, 1986, 220; 29 april 1982, AR nr. 11571, *on-uitg.*), dat het Sluitingsfonds van rechtswege krachtens de wet in gebreke is gesteld, kan zeker niet aanvaard worden.

Geen enkele wettelijke bepaling voorziet in een afwijking van art. 1153 B.W.

6. door de aangifte van een ongeval (Brussel, 11 oktober 1965, *Pas.*, 1966, II, 236; *anders*, doch ten onrechte, Bergen, 9 december 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10020; Rb. Bergen, 27 januari 1976, *R.G.A.R.*, 1976, 9684; voor kritiek zie VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1988, 124).

Wel werd een aangifte van ongeval als een ingebrekestelling aanvaard wanneer zij betrekking heeft op de betaling van een vast bedrag voor lichamelijke schade (Cass., 3 mei 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1056).

7. door een overeenkomst tot vaststelling van de brandschade (*anders*, doch ten onrechte, Kh. Brussel, 21 oktober 1975, *B.R.H.*, 1976, 125; voor kritiek zie VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1988, 124).

8. door het verstrijken van de termijn tot betaling (Bergen, 28 april 1975, *Pas.*, 1976, II, 76; vgl. voor overeenkomsten om iets te doen, Kh. Antwerpen, 15 juli 1973, *T. Aann.*, 1975, 123; zie ook boven, nr. 46, 4°).

Bij verbintenissen om iets te doen zal, wanneer uit het voorwerp of de aard van de overeenkomst of uit andere door de rechter vastgestelde omstandigheden volgt dat, na het verstrijken van de overeengekomen termijn, de uitvoering van de overeenkomst materieel onmogelijk is geworden of voor de schuldeiser elk nut verloren heeft, het verstrijken van de termijn wel als een ingebrekestelling in aanmerking genomen worden (Cass., 20 december 1951, *Pas.*, 1952, I, 207, *R.W.*, 1951-52, 1035; Cass., 3 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1047; Cass., 25 november 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 337, *R.W.*, 1976-77, 337 met noot C.; Rb. Dendermonde, 27 mei 1970, *R.W.*, 1972-73, 820; Kh. Sint-Niklaas, 15 december 1970, *R.W.*, 1972-73, 1048).

Als de wet bepaalt dat bij het verstrijken van de termijn een recht op interest ontstaat, gaat het om wettelijke interest (zie verder, Hoofdstuk IV).

9. door een schadebeding dat kan toegepast worden bij contractuele wanprestatie van de schuldenaar. Er moet een ingebrekestelling volgen (Cass., 20 mei 1948, *Pas.*, 1948, I, 324, *R.W.*, 1948-49, 9; Cass., 17 oktober 1968, *Arr.Cass.*, 1969, 198; Brussel, 26 april 1963, *J.T.*, 1963, 372; Bergen, 17 februari 1976, *Pas.*, 1977, II, 22; Scheidsr. uitspr. 17 december 1968, *Rechtspr. Antw.*, 1969, 254; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 123, a, 158).

In Nederland wordt een aan de verbintenis toegevoegd boetebeding geacht aan de termijn een faat karakter te geven (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 368, 311).

Een vormelijke ingebrekestelling is niet meer vereist (H.R., 23 juni 1916, *N.J.*, 1916, 819; Hof Amsterdam, 26 juni 1946, *N.J.*, 1947, 7; Hof 's Hertogenbosch, 3 november 1953, *N.J.*, 1954, 149; *anders*, Hof Amsterdam, 16 januari 1923, *N.J.*, 1924, 210; Rb. Roermond, 6 maart 1913, *N.J.*, 1913, 1013).

Volgens de Franse rechtsleer is er ingebrekestelling vereist bij boetebeding (MARTY, G., en RAYNAUD, P., *a.w.*, II, vol. 1 (uitgave 1962), nr. 544, 591), waarmee de rechtspraak instemt (Cass., soc., 9 november 1983, *Bull. civ.*, V, nr. 547; Cass. com., 21 juli 1980, *Gaz. Pal.*, 1981, I, 207; Cass. com., 27 maart 1990, *Bull. civ.*, IV, nr. 90).

10. door het herhaald aandringen op uitvoering van een overeenkomst (Cass., 12 januari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 649, *R.W.*, 1968-69, 781).

11. door de hoop uit te drukken dat de schuldenaar zal betalen (Rb. Brussel, 21 september 1963, *Ann. Not.*, 1963, 218).

12. door een mondelinge aanmaning (*anders*, Vred. Brussel, 25 juni 1981, *T. Vred.*, 1981, 273).

Een mondelinge aanmaning kan niet als een akte beschouwd worden.

13. door een beslag onder derden (zie verder, nr. 280 en 291).

§ 3. Moratoire interest ten opzichte van het gemene recht

50 De toekenning van moratoire interest wijkt in twee opzichten af van het gemene recht.

De schuldeiser moet in de eerste plaats geen schade bewijzen. Het feit dat de geldsom hem niet tijdig betaald werd, veronderstelt dat er schade is. Art. 1153, tweede lid B.W., bepaalt immers dat “de schadevergoeding is verschuldigd zonder dat de schuldeiser enig verlies moet bewijzen”. Wel moet er, zoals in het gemene recht, een fout zijn van de schuldenaar die bij vertraging in de betaling enkel een ongelukkig toeval of overmacht tot ontlasting zou kunnen inroepen. Art. 1153, eerste lid bepaalt uitdrukkelijk dat “de schadevergoeding wegens vertraging in de uitvoering nooit in iets anders bestaat dan in de wettelijke interest” (zie Brussel, 6 november 1975, *J.T.*, 1976, 81) (voor uitzonderingen zie verder, nr. 53).

De schadeomvang wordt vervolgens *forfaitair* geschat. De schade bestaat in het verlies van een interest, berekend volgens de wettelijk gangbare rentevoet thans 8 t.h. (zie verder, Hoofdstuk VII, nr. 192). Zo kan in beginsel voor een geldschuld geen bijkomende schadevergoeding wegens muntontwaarding toegekend worden. Op die regel bestaan enkel uitzonderingen (zie verder, nr. 53).

51 Zo zal op de kosten van protest, op de wettelijke opgelegde kennisgeving en op de eventueel andere uitgaven, die de houder van een wisselbrief van de regressschuldenaar kan eisen, de wettelijke rentevoet vanaf de ingebrekestelling verschuldigd zijn (RONSE, J., *Wisselbrief*, II, nr. 1784, 547).

Hetzelfde geldt voor het remboursregres van de regressschuldenaar die betaald heeft (RONSE, J., *a.w.*, II, nr. 1814, 555).

§ 4. Rentevoet

52 De regel is dat de moratoire interest volgens de wettelijke rentevoet berekend wordt (zie boven, nr. 50).

Hierop bestaan er wel uitzonderingen: “behoudens de bij de wet gestelde uitzonderingen” staat er in art. 1153, eerste lid B.W.

De rentevoet toegekend als moratoire interest kan hoger liggen dan de wettelijke rentevoet in de volgende gevallen:

1. volgens art. 1153, vierde lid B.W., “indien er opzet is van de schuldenaar”. Alsdan wordt schadevergoeding toegekend berekend overeenkomstig de artikelen 1150 en 1151 van het Burgerlijk Wetboek (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 141, 174). Die schadevergoeding kan bestaan uit een hogere rentevoet. Opzet betekent, volgens Van Dale, wat men beraamt, bedoeling, voornemen, plan (vaak ongunstig), willens en wetens.

Bij de parlementaire voorbereiding van de Wet van 1 mei 1913, waarbij art. 1153 B.W. gewijzigd werd, werd voor het begrip “opzet” verwezen naar art. 1151 B.W. (*Pasin.*, 1913, 136).

Art. 1151 B.W., waarbij de te betalen schadevergoeding wordt bepaald wegens niet-nakoming van een verbintenis, handelt over het “opzet” (dol) van de schuldenaar om een overeenkomst niet uit te voeren.

De termen bedrog (fraude), kwade trouw (mauvaise foi), en zware fout (faute lourde), die op bedrog wijst, zouden de bedoeling van de art. 1151 en 1153 juist weergeven (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 141, 174; zie ook nr. 113, 146).

De schuldenaar betaalt niet omdat hij niet kan maar omdat hij niet wil betalen (*Pasin.*, 1913, 137).

Hij handelt hierbij met bedrog of kwade trouw of begaat een zware fout die op bedrog wijst (Brussel, 18 oktober 1955, *Pas.*, 1956, II, 77; Luik, 12 december 1961, *Jur. Liège*, 1961-62, 185; Brussel, 22 juni 1973, *R.W.*, 1974-75, 477, inz. 486; Kh. Brussel, 17 mei 1968, *B.R.H.*, 1969, 702).

De schuldenaar weigert te betalen met de bedoeling de schuldeiser te benadelen of minstens met de kennis dat hem schade toegebracht wordt. Voor LECLERCQ (*T.S.R.*, 1975, 413, nr. 38 e.v.) zijn opzet (dol) en bedrog (fraude) verwant, terwijl kwade trouw (mauvaise foi) het niet is.

Bij opzet en bedrog is er een boosaardige wilsuiking (volonté malicieuse) terwijl bij kwade trouw de persoon alleen kennis heeft van het onjuiste.

DE PAGE (*a.w.*, I, nr. 55, 71, II, nr. 584ter, 576) wijst erop dat het Burgerlijk Wetboek de termen “dol” (opzet) en “fraude” (bedrog) (zie b.v. de art. 889, 1150, 1151 en 1153 B.W.) en ook “dol” (opzet - art. 1150 en 1151 B.W.) en “faute” (fout - art. 1245 en 1302 B.W.) door elkaar gebruikt.

De “faute lourde” (zware fout) zou slechts een vorm van “dol” (opzet) zijn.

Dit lijkt betwistbaar. Zware fout is niet gelijk te stellen met opzet (*anders*, Luik,

12 januari 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1279: betrof een betaling die aan de verkeerde persoon gebeurde; vgl. met Cass., 18 mei 1987, *Arr. Cass.*, 1986-87, 1250, *R.W.*, 1988-89, 1124 waarbij voor de toepassing van art. 1150 B.W. een zware of grove fout niet met opzet wordt gelijkgesteld).

Kwade trouw of opzet moet bewezen worden, doch wordt vermoed wanneer op de vervaldag niet betaald werd (MERCHIEERS, Y, *a.w.*, *R.W.*, 1969-70, 1957). Het derde lid van art. 1153 werd in Frankrijk bij de Wet van 7 januari 1900 gewijzigd. Hier is er sprake van "mauvaise foi" van de debiteur, waarmede de "faute intentionnelle" van de debiteur bedoeld wordt (MARTY, G. en RAYNAUD, P., *a.w.*, II, vol. 1 (uitgave 1962), nr. 471, 509, I (uitgave 1988), nr. 596, 752, nr. 544, 591).

2. wanneer partijen bij overeenkomst een hogere rentevoet (of een som) als schadevergoeding bedongen hebben.

Art. 1153 B.W. is immers niet van openbare orde (Cass., 7 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 18 (betroft weliswaar art. 1154 B.W.), *R.W.*, 1978-79, 2233, *T. Not.*, 1979, 177; Luik, 26 november 1959, *Pas.*, 1960, II, 283; Brussel 24 maart 1976, *B.R.H.*, 1977, 259, *R.W.*, 1976-77, 161; Kh. Luik, 29 oktober 1968, *J.T.*, 1969, 194; Kh. St.-Niklaas, 21 oktober 1969, *R.W.*, 1969-70, 1249 (impliciet); Kh. Brussel, 6 mei 1977, *B.R.H.*, 1977, 416; Kh. Brugge, 26 juni 1979, *R.W.*, 1979-80, 1303; Rb. Namen, 1 april 1988, *J.T.*, 1988, 410; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 142, 175; VIGNERON, R., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 71, nr. 28.

Een hogere rentevoet dan de wettelijke komt neer op een schadebeding (al nemen meerdere auteurs aan dat het ook om een pressiemiddel gaat. Zie hierover MOREAU-MARGRÈVE, J., *a.w.*, *R.C.J.B.*, 1972, 458 e.v.; VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1975, 534, nr. 59 en *R.C.J.B.*, 1986, 229, nr. 112; VAN RYN, J., *a.w.*, *J.T.*, 1980, 557 e.v.; anders, WIJMEERSCH, E., *a.w.*, *B.R.H.*, 1982, 430 e.v.).

Het gaat om een schadebeding *sensu lato* (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 140, 172; BOSMANS, M., *a.w.*, *T.P.R.*, 1984, 64, nr. 45; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *a.w.*, nr. 256, 145).

Zo werd in handelszaken een moratoire interest van 2 t.h. per maand (Kh. Brugge, 26 juni 1979, *R.W.*, 1979-80, 1303), of 18 t.h. per jaar (Rb. Brussel, 20 maart 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1990, 476) aanvaardbaar geacht.

Lagere rentevoeten dan de alsdan geldende wettelijke rentevoet, zoals 8 t.h. (zie b.v. Bergen, 26 mei 1986, *Rev. Rég. Dr.*, 1986, 216) en zelfs 7 t.h. (zie b.v. Luik, 5 juni 1973, *Jur. Liège*, 1973-74, 17) komen eveneens voor.

De rechter mag in beginsel de overeengekomen rentevoet niet terugbrengen tot de wettelijke rentevoet (Brussel, 17 februari 1972, *Pas.*, 1972, II, 89).

Als uitzondering op dit beginsel kan verwezen worden naar art. 28 van de Consumentenkredietwet. De overeengekomen nalatigheidsinterest mag, volgens dit artikel, niet hoger liggen dan het gemiddelde tussen de wettelijke rentevoet en het overeengekomen jaarlijks lastenpercentage. Het gaat om een maximum dat

uitsluitend op het nominaal nog verschuldigde bedrag (hoofdsom), doch niet op het lastenpercentage kan toegepast worden (zie b.v. Rb. Gent, 7 mei 1993, *T. Vred.*, 1994, 49). Wanneer de overeengekomen nalatigheidsinterest toch hoger ligt, wordt hij krachtens art. 90, eerste lid van dezelfde wet, van rechtswege verminderd. Dikwijls wordt bij vermindering de wettelijke rentevoet toegepast (zie b.v. Vred. Gent, 23 november 1992, *T. Vred.*, 1993, 22; Vred. St. Jans-Molenbeek, 6 april 1993, *T. Vred.*, 1994, 57).

Meermaals is er een combinatie van een conventionele rentevoet bij laattijdige betaling van een geldverbintenis en een schadebeding (b.v. 10 of 15 t.h. op de verschuldigde som).

Art. 1153 B.W., waarbij bepaald wordt dat de schade bij geldverbintenissen nooit in iets anders dan de wettelijke interest bestaat, is immers slechts van aanvullend recht zodat partijen overeenkomstig de art. 1134, 1152 en 1226 e.v. B.W. dergelijke bedingen in een overeenkomst kunnen opnemen (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 142, 175 en nr. 143c, 179).

Een verhogingsbeding en de toekenning van moratoire interest komt b.v. voor in facturen (zie boven, nr. 49, 2°), bij huurovereenkomsten in geval van laattijdige betaling van de huurgelden (zie b.v. Vred. Brussel, 3 juli 1974, *T. Vred.*, 1978, 102), in leasingovereenkomsten (zie b.v. Brussel, 30 oktober 1985, *R.W.*, 1986-87, 947 met noot VANSWEEVELT, T.), bij te late terugbetaling van een lening (zie boven nr. 22; zie ook Rb. Mechelen, 23 november 1982, *R.W.*, 1985-86, 752), in aannemingsovereenkomsten (b.v. Kh. Brussel, 27 oktober 1978, *T. Aann.*, 1979, 311), enz.

Dit schadebeding is een forfaitaire raming van de potentiële schade bij niet tijdige betaling. Bij geldschulden bestaat die potentiële schade o.m. uit de administratiekosten om de schuld te innen, de nadelige gevolgen voor de financieringsbehoeften van de onderneming, het niet beschikken over geldmiddelen bij investeringen, de muntontwaarding, het verlies aan produktiviteit van personeel (zie Brussel, 17 mei 1979, *R.W.*, 1979-80, 2446; Kh. Luik, 3 juni 1982, *Jur. Liège*, 1983, 71; Vred. Brussel, 12 december 1983, *T. Vred.*, 1987, 81) en in 't algemeen elke andere schade dan die gedekt door de moratoire interest wegens de laattijdige betaling (WIJMEERSCH, E., *a.w.*, *R.W.*, 1976-77, 143).

Het is dus niet mogelijk én een strafbeding als moratoire schade en interest én moratoire interest te vorderen (zie b.v. Luik, 19 april 1978, *Jur. Liège*, 1978-79, 18).

Overtreft die forfaitaire schatting de potentiële schade dan is dit beding met toepassing van de art. 6 en 1131 B.W. absoluut nietig (Cass., 9 juli 1936, *Pas.*, 1936, I, 345; Cass., 17 april 1970 en conclusie KRINGS, E., *Arr. Cass.*, 1970, 763; nr. 18 en 764, nr. 19; STUYCK, J., *a.w.*, *R.W.*, 1977-78, 500; BOSMANS, M., *a.w.*, *T.P.R.*, 1984, 62, nr. 42; KRUIHOF, R., *a.w.*, *T.P.R.*, 1984, 288, nr. 43; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *a.w.*, nr. 254, 144).

Een matiging van het schadebeding is niet mogelijk (Cass., 28 november 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 357, *R.W.*, 1981-82, 1845; Cass., 18 december 1987, *Arr. Cass.*, 1987-88, 521, KRINGS, E., conclusie, *Arr. Cass.*, 1970, 760, nr. 12; DE TEMMERMAN, B., *T.P.R.*, 1994, 566, nr. 354 en 670, nr. 357; anders, zie b.v. Kh. Brussel, 7 mei 1976, *R.W.*, 1976-77, 171; Vred. Marche-en-Famenne, 5 juni 1984, *Jur. Liège*, 1984, 417; zie ook Gent, 18 juni 1987, *T.G.R.*, 1987, 72; VAN GERVEN, W., *a.w.*, *R.W.*, 1976-77, 1379 e.v.; zie ook STUYCK, J., *a.w.*, *R.W.*, 1977-78, 545, e.v.; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1983, 685, nr. 179 en *a.w.*, *T.P.R.*, 1984, 289, nr. 43, wanneer men voor een gekwalificeerde benadeling staat en voor kritiek hierop zie conclusie KRINGS, E., *Arr. Cass.*, 1970, 761, nr. 16) tenzij wanneer de hoofverbintenis gedeeltelijk uitgevoerd werd (art. 1231 B.W.; Cass., 25 juni 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 1204, *R.W.*, 1976-77, 1778).

Wel kan de schuldeiser zelf het schadebeding milderden (zie b.v. Kh. Namen, 30 oktober 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1981, 163).

In Frankrijk werd art. 1152 B.W. bij de Wet van 9 juli 1975 aangevuld met een tweede lid dat de matiging toelaat: "le juge peut..... modérer..... la peine qui avait été convenue, si elle est manifestement excessive.....".

Het schadebeding en de moratoire interest vergoeden verschillende bestanddelen van de door de te late betaling geleden schade.

Ten onrechte gaan rechterlijk uitspraken beide schadeposten optellen om de geoorloofdheid van het schadebeding (Antwerpen, 5 maart 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 114; Kh. Brussel, 27 oktober 1978, *T. Aann.*, 1979, 311; Kh. Brussel, 21 september 1984, *T. Aann.*, 1985, 173; Rb. Aarlen, 28 maart 1986, *Jur. Liège*, 1986, 327; Vred. St.-Gillis, 23 november 1982, *R. W.*, 1982-83, 2150) te beoordeelen of de moratoire interest te verminderen (zie hierover MAQUET, M., *a. w.*, *B.R.H.*, 1980, 396 e.v.).

Even onjuist is een verwijzing naar de concrete schade (zie b.v. Vred. St.-Niklaas, 2 november 1981, *R. W.*, 1982-83, 2285; Vred. Merksem, 17 juni 1982, *R. W.*, 1984-85, 1518).

Wel kan, wanneer het schadebeding nietig is, op verzoek van een partij, doch niet ambtshalve, door de rechter een vergoeding volgens het gemene recht toegekend worden.

Doch in de regel zal, wanneer het strafbeding nietig is, alleen de moratoire interest verschuldigd zijn (Kh. Kortrijk, 21 juni 1984, *T.B.H.*, 1985, 236; Vred. Zele, 28 juni 1989, *T. Vred.*, 1991, 46).

3. bij wisselbrief uitgegeven en betaalbaar in het buitenland 6 t.h. (RONSE, J., *Wisselbrief*, II, nr. 1777, 546).

Voor de in België uitgegeven en betaalbare wisselbrief is de wettelijke rentevoet van toepassing (zie art. 48, 2° Wisselbriefwet).

4. wanneer een wettelijke bepaling een hogere rentevoet vaststelt.

B.v. — de moratoire interest bij niet-betaling van de personenbelasting bedraagt sedert de Wet van 4 augustus 1988, 9,6 t.h. per jaar (zie verder, nr. 57).

— hij bedraagt 25 t.h. wanneer een sociaal secretariaat niet tijdig de sociale-zekerheidsbijdragen doorstort (zie verder, nr. 120).

Wanneer een vreemde wet van toepassing is op de verbintenis tot betaling van een geldsom wordt de interest berekend overeenkomstig die vreemde wet en niet overeenkomstig de *lex fori* (Cass., 29 november 1990, *Arr. Cass.*, 1990-91, 354; vgl. Oberlandsgericht Hamburg, 3 maart 1982, *Eur. Vervoer*, 1983, 819).

§ 5. Andere schadevergoeding dan de rentevoet

53 Bij vertraging in de betaling van een geldsom bestaat de schadevergoeding volgens art. 1153 B.W. “nooit in iets anders dan de wettelijke interest, behoudens de bij de wet gestelde uitzonderingen”.

Een eerste uitzondering betreft de opzettelijke vertraging in de betaling (zie boven, nr. 52, 1°).

Een tweede uitzondering geldt bij munt schommelingen. Terwijl voor de schulden uitgedrukt in Belgische franken, art. 1895 B.W. toepasselijk is, is dit niet het geval voor de schulden in vreemde munt van schuldvorderingen beheerst door de Belgische wet. Art. 1895, eerste lid B.W., ontleend aan de leer van Pothier, bepaalt dat “de verbintenis, die voortvloeit uit een lening van geld steeds bepaald is door de numerieke geldsom die in het contract is uitgedrukt” (zie ook Cass., 26 februari 1931, *Pas.*, 1931, I, 94).

Hoewel art. 1895 B.W. enkel gewag maakt van de lening aanvaarden de rechtspraak (zie b.v. Cass., 5 juni 1924, *Pas.*, 1924, I, 382; Cass., 18 maart 1926,

Pas., 1926, I, 305; *Cass.*, 27 mei 1926, *Pas.*, 1926, I, 387; *Cass.*, 14 februari 1929, *Pas.*, 1929, I, 87; *Cass.*, 26 juni 1930, *Pas.*, 1930, I, 276, e.v.) en de rechtsleer (LAURENT, *a.w.*, XVII, nr. 564, 552; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 465, 465; DEKKERS, R., *a.w.*, II, nr. 530, 299 en noot 5; MULLEN, J., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1978, 62 en de in noot 9 aangehaalde auteurs) dat dit artikel een algemene draagwijdte heeft en toepassing vindt op alle verbintenissen tot betaling van een vooraf vastgestelde geldsom. Een tekstargument voor die interpretatie kan gevonden worden in art. 1932, tweede lid B.W., volgens hetwelk de "in bewaring gegeven gemunt geld in dezelfde speciën moet worden teruggegeven, tenzij de waarde ervan vermeerderd of verminderd is".

Het nominalisme belet niet dat een schuld in vreemd geld aangeduid wordt (VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1988, 102, nr. 197 en de aangehaalde rechtspraak).

Wanneer de schuld in vreemd geld uitgedrukt is, kan de vertraging in de betaling van een verbintenis beheerst door de Belgische wet tot gevolg hebben dat indien deze vreemde munt in waarde daalt, de schuldeiser minder ontvangt dan hetgeen waarop hij aanspraak kan maken, b.v. som in zaïres (zie boven, nr. 30). Alsdan heeft hij volgens een eerste zienswijze na ingebrekestelling recht op schadevergoeding (*Cass.*, 4 september 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 21, *R.W.*, 1975-76, 156, met noot VAN HOUTTE, H.; Brussel, 24 december 1964, *Pas.*, 1965, II, 293; Brussel, 30 maart 1967, voorwerp van *Cass.*, 7 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 19; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 141bis, 174; zie ook boven, nr. 30).

In Nederland spreekt men van schadevergoeding wegens omwisselingsschade (H.R. 8 december 1972, *N.J.*, 1973, 377).

Die zienswijze wordt niet algemeen aanvaard.

Er wordt ook van uitgegaan door een deel van de rechtsleer dat art. 1153 B.W. verhindert dat bij geldschuld een bijkomende schadevergoeding wegens muntontwaarding toegekend wordt (NIYONZIMA, M., *a.w.*, *T.P.R.*, 1990, 29, nr. 22; BOCKEN, H. en DE TEMMERMAN, B., *T.P.R.*, 1994, 655, nr. 349), tenzij er opzet was om het verschuldigde niet te betalen met het oog op de muntontwaarding (zie boven, nr. 52, 1°). Hierbij wordt verwezen naar rechtspraak betreffende de prijsherziening bij overheidsopdrachten (*Cass.*, 20 september 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 76; *Cass.*, 28 september 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 126, *R.W.*, 1989-90, 816, *J.L.M.B.*, 1989, 1376 met noot DELVAUX, A.; Brussel, 4 februari 1988, *Pas.*, 1988, II, 1188, *J.L.M.B.*, 1988, 774 met noot DELVAUX, A.; *anders*, Brussel, 16 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 681, die ervan uitgaat dat de schade nog moet begroot worden zodat een revaluatie wel mogelijk is; zie ook *Cass.*, 26 februari 1986, *Arr.Cass.*, onvindbaar, *J.L.M.B.*, 1988, 783 dat niet strijdig is met de zojuist aangehaalde arresten daar het om een waardeschuld lijkt te gaan). Die rechtspraak neemt als basis dat het bij die prijsherziening om de uitvoering gaat van een contractuele verplichting, dus een

geldschuld, en niet om een compensatoire schadevergoeding. De discussie doet wat academisch aan daar art. 1153, vierde lid B.W. (zie boven, nr. 52, 1°) toelaat een schadevergoeding toe te kennen bij opzet wat vermoed wordt als de schuldenaar op de vervaldag niet heeft betaald en in gebreke werd gesteld (NIYONZIMA, N., *a.w.*, *T.P.R.*, 1990, 25, nr. 18).

Een derde uitzondering is de overeenkomst tussen partijen (zie boven, nr. 52, 2°). Zo b.v. wanneer in een reglement van kredietopneming bepaald wordt dat op het openstaande saldo bij de afsluiting van het krediet dezelfde interest blijft lopen als die overeengekomen in de periode waarvoor de lening werd toegestaan (Gent, 22 mei 1980, *Bank Fin.*, 1980, 669).

§ 6. Moratoire interest bij onteigening

54 Bij een onteigeningsprocedure zal, zoals uit de bespreking van de onteigeningswetten blijkt, slechts uitzonderlijk moratoire interest toegekend worden, en dan nog meestal gerechtelijke moratoire interest (zie verder, Hoofdstuk VI), meestal gaat het om vergoedende interest (zie verder, Hoofdstuk V).

Bij de gewone rechtspleging tot onteigening op grond van de Wetten van 17 april 1835, 27 mei 1870 en 9 september 1907, zal de rechtbank van eerste aanleg eerst een verklarend vonnis uitspreken waarbij vastgesteld wordt dat de voorgeschreven formaliteiten tot onteigening nageleefd zijn (art. 4 Wet 17 april 1835).

Alhoewel er reeds eigendomsoverdracht is (Cass., 21 oktober 1965, *Arr.Cass.*, 1967, 242 en verwijzingen in noot 1), zal slechts in een tweede vonnis na deskundigenadvies, de schadeloosstelling vastgesteld worden (art. 11 Wet 17 april 1835) waarvan het bedrag bij de Deposito- en Consignatiekas gestort wordt (art. 12 Wet 17 april 1835; zie boven, nr. 15).

Een termijn om dit te doen wordt niet gesteld. De onteigende moet in elk geval vóór de inbezitstelling van zijn eigendom door de onteigenaar over het bedrag van de hem toegekende schadeloosstelling kunnen beschikken (Cass., 21 oktober 1966, *Arr.Cass.*, 1967, 243, *R.W.*, 1966-67, 1281).

De onteigende beschikt wel over een vordering tegen de onteigenaar, om tot consignatie over te gaan (Cass., 24 november 1910, *Pas.*, 1911, I, 21).

Als de onteigenaar geen consignatie verricht of de onteigende niet in het bezit komt van de hem toegekende onteigeningsvergoeding, kan de onteigende dit vorderen vermeerderd met de wettelijke interest (Cass., 20 mei 1915, *Pas.*, 1915-16, I, 294). Met wettelijke interest wordt gerechtelijke vergoedende interest bedoeld (Brussel, 3 juli 1917, *Pas.*, 1918, II, 123; Brussel, 30 december 1920, *J.T.*, 1921, 247; Brussel, 13 juli 1927, *Pas.*, 1928, II, 7; zie ook Rb. Brugge, 16 juni 1915, *Pas.*, 1915-16, III, 224 waar de vergoeding geconsigneerd werd doch de onteigende door de fout van de overheid geen afhaling kan verrichten en waarbij de interest vanaf de datum van consignatie, dus vóór de dagvaarding, aanvangt).

Met te onteigenen gaat de overheid in tegen de grondwettelijke waarborg van bescherming van het eigendomsrecht. Zij overtreedt een verbintenis om iets niet te doen (art. 1142 B.W.).

De ontstane schade moet overeenkomstig art. 16 van de Grondwet door een aan de ontzetting van de eigendom voorafgaande schadeloosstelling vergoed worden. Gebeurt dit niet tijdig, dan is er een bijkomende schade, die door vergoedende interest goedge maakt wordt.

De vergoedende interest zou volgens de rechtspraak niet verschuldigd zijn wanneer de onteigende ondertussen verder het genot had van zijn eigendom (Gent, 29 januari 1868, *Pas.*, 1869, II, 42; Brussel, 30 juli 1883, *Pas.*, 1884, II, 367; Luik, 27 juni 1911, *Jur. Liège*, 1911, 281; Luik, 12 juni 1920, *Pas.*, 1920, II, 219; Rb. Charleroi, 15 december 1883, *Pas.*, 1884, III, 328; Rb. Doornik, 18 december 1888, *J.T.*, 1889, 265; Rb. Verviers, 28 april 1920, *Jur. Liège*, 1920, 229).

Voor het geval dat na hoger beroep het bedrag van de onteigeningsvergoeding verhoogd wordt, werd beslist dat de onteigende op het supplementair bedrag vanaf de eerste consignatie tot de volgende bijkomende consignatie vergoedende interest ontvangt (Brussel, 20 juli 1861, *Pas.*, 1862, II, 206; Brussel, 5 maart 1865, *Pas.*, 1865, II, 114; Gent, 27 juli 1867, *Pas.*, 1868, II, 29; Luik, 19 april 1916, *Pas.*, 1915-16, II, 357).

Komt er na hoger beroep een vermindering van het bedrag, dan moet de onteigende het te veel ontvangen bedrag teruggeven, vermeerderd met de interest die door de Deposito- en Consignatiekas betaald zou geweest zijn (Luik, 18 mei 1870, *Pas.*, 1870, II, 392; Luik, 4 februari 1893, *Pas.*, 1893, II, 254) en met gerechtelijke moratoire interest vanaf de ingebrekestelling (Brussel, 1 december 1913, *Pas.*, 1914, II, 57; ingebrekestelling bij conclusie).

Indien de onteigenaar ingevolge een bij voorraad uitvoerbaar vonnis de aan de onteigende toegekende som bij overeenkomst overhandigt, onder voorbehoud van wijziging na hoger beroep, kan de onteigenaar, bij afwezigheid van een uitdrukkelijk beding, geen interest vragen op de terug te betalen som (Cass., 8 maart 1917, *Pas.*, 1917, I, 390).

55 Bij onteigening wegens “hoogdringende omstandigheden”, wat van uitzondering de regel werd, zal de vrederechter, overeenkomstig de Wet van 26 juli 1962, een verklarend vonnis vellen dat de door de wet voorgeschreven formaliteiten tot onteigening nageleefd zijn, en terzelfder tijd een provisionele vergoeding aan de onteigende toekennen (art. 7, tweede lid en art. 8, eerste lid Onteigeningswet 1962), welke som bij de Deposito- en Consignatiekas gestort wordt (art. 9, eerste lid Onteigeningswet 1962).

Op zicht van het vonnis en het bewijs dat het goed vrij is van hypotheek kan de onteigende de provisionele vergoeding afhalen.

Op de provisionele vergoeding wordt nooit interest toegekend (COPPÉE, J.P., *a.w.*, *J.T.*, 1979, 123, nr. 146).

Er is geen termijn gesteld voor het storten van de vergoeding, hoewel verwacht mag worden dat dit onmiddellijk geschiedt, en ondertussen blijft de onteigenende in het genot van zijn onteigend goed (art. 11 Onteigeningswet 1962).

De onteigenaar kan immers van de vrederechter slechts een bevelschrift van inbezitstelling krijgen na betekening o.m. van het bewijs van storting van de provisionele onteigeningsvergoeding bij de Deposito- en Consignatiekas (art. 9 Onteigeningswet 1962).

Uitzonderlijk werd interest (vergoedende?) door de vrederechter toegekend in een geval waarin de onteigenende overheid moedwillig geen storting verrichtte (Vred. Sint-Truiden, 26 oktober 1982, *R.W.*, 1982-83, 2155).

Daarna stelt de vrederechter een voorlopige vergoeding vast, welke definitief wordt indien noch de onteigenende overheid noch de onteigende om herziening vraagt, wat meestal het geval is (art. 16 Onteigeningswet 1962).

Het deel van de voorlopige vergoeding dat hoger ligt dan de provisionele vergoeding, moet binnen een maand door de onteigenaar na de uitspraak bij de Deposito- en Consignatiekas gestort worden (art. 15, eerste lid Onteigeningswet 1962). Wanneer die storting niet geschiedt binnen een maand is de rechtspraak verdeeld nopens de vraag of interest verschuldigd is. Een deel kent geen interest toe (COPPÉE, J.P., *a.w.*, *J.T.*, 1979, 123, nr. 146; SUETENS-BOURGEOIS, G., *a.w.*, *R.W.*, 1987-88, 72, nr. 26). Een ander deel doet dit wel, doch is het dan niet eens over de aard van de interest: moratoire of vergoedende (COPPÉE, J.P., *a.w.*, *J.T.*, 1973, 183, nr. 146 tot 148; SUETENS-BOURGEOIS, G., *a.w.*, *R.W.*, 1987-88, 72, nr. 26). SUETENS-BOURGEOIS (*a.w.*, *R.W.*, 1987-88, 72, nr. 26 *in fine*) acht het de beste oplossing geen vergoedende interest toe te kennen zolang de onteigenaar niet in het bezit is gesteld van het onteigende goed.

Wanneer de onteigenaar het verschil tussen de voorlopige en de provisionele vergoeding niet stort, kan de onteigende immers, eventueel onder verbeurte van een dwangsom, eisen "dat de onteigenaar het gebruik van het goed schorst" (art. 15, derde lid Onteigeningswet 1962; Kort ged. Gent, 14 juli 1981, *R.W.*, 1981-82, 690 met noten STORME, M. en BAERT, K.; Kort ged. Charleroi, 6 september 1981, *Rev. Rég. Dr.*, 1981, 372 met noot HAUBERT, B.). Wel kan de vraag gesteld worden of er nog van een werkelijk genot van de eigendom kan gesproken worden. Een te onteigenen goed zal niet meer onderhouden worden, daalt in waarde en kan niet gemakkelijk nog verhuurd worden.

Indien de onteigende niets afhaalt, zou hij ook recht op de interest van de Deposito- en Consignatiekas verkrijgen (Rb. Luik, 13 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1990, 564). Dit standpunt kan bekritiseerd worden daar het aan de onteigende zelf te wijten is dat hij niets afhaalde (zie Cass., 31 januari 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 589, *J.L.M.B.*, 1991, 1258).

Is er inbezitstelling door de onteigenaar, dan kan vergoedende interest aan de onteigende toegekend worden (Brussel, 19 mei 1982, *J.T.*, 1982, 668; Vred. Etalle, 7 september 1987, *T.Agr.R.*, 1988, 140).

56 Tegen het vonnis van de vrederechter houdende toekenning van een voorlopige vergoeding kan een vordering tot herziening bij de rechtbank van eerste aanleg ingesteld worden (art. 16, eerste lid Ontheeningswet 1962).

Wanneer de vergoeding, na herziening, definitief door de rechtbank van eerste aanleg is vastgesteld, zijn er drie mogelijkheden:

1. het toegekende bedrag blijft ongewijzigd. Er zijn geen interesten verschuldigd.

2. het toegekende bedrag is hoger. De onteigende heeft recht op:

- a) een supplementair bedrag aan ontheeningsvergoeding;
- b) de vergoedende interest op dit supplementair bedrag vanaf de overdracht van de eigendom tot aan de uitspraak waarbij het bedrag van de ontheeningsvergoeding onherroepelijk wordt vastgesteld (Cass., 12 januari 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, 526, *R. W.*, 1984-85, 2271; Cass., 19 februari 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 797; Cass., 14 december 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 530, *R. W.*, 1989-90, 1358; Vred. St. Kwintens-Lennik, 12 september 1983, *R. W.*, 1982-83, 1821). De rechtspraak is verdeeld. Soms wordt alleen gerechtelijke interest vanaf de dagvaarding tot herziening toegekend, soms wordt van een interest geen gewag gemaakt.

SUETENS-BOURGEOIS, (*a. w.*, *R. W.*, 1987-88, 72, nr. 27) stelt voor vergoedende interest toe te kennen vanaf de officiële buitenbezitstelling.

DAL (*a. w.*, *J.L.M.B.*, 1990, 551) meent dat vergoedende interest toegekend moet worden vanaf de overdracht van de eigendom tot aan het vonnis.

- c) de gerechtelijke moratoire interest vanaf de eindbeslissing (Cass., 14 december 1989, *Arr. Cass.*, 1989-90, 530, *R. W.*, 1989-90, 1358).

3. het toegekende bedrag is lager.

De onteigende zal moeten terugbetalen:

- a) wat hij te veel ontvangen heeft aan ontheeningsvergoeding;
- b) de interest betaald door de Deposito- en Consignatiekas op dit bedrag vanaf de consignatie tot op de dag van de afhaling door de onteigende;
- c) de vergoedende interest vanaf de dag van afhaling tot aan de eindbeslissing (*anders*, Luik, 5 oktober 1973, *J. T.*, 1974, 100). Als rentevoet komt die toegepast door de Deposito- en Consignatiekas in aanmerking;
- d) de gerechtelijke moratoire interest vanaf de eindbeslissing op de onder a) tot c) vermelde bedragen (Cass., 8 juni 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 1279).

DAL (*a. w.*, *J.L.M.B.*, 1990, 551 en *J.L.M.B.*, 1991, 1260) is van oordeel dat de wettelijke interest verschuldigd is op de voorlopige vergoeding en moratoire interest op het verschil tussen de definitieve en de voorlopige vergoeding.

SUETENS-BOURGEOIS (*a. w.*, *R. W.*, 1977-78, 72, nr. 28) laat de compensatoire interest vanaf de afhaling van de geconsigneerde ontheeningsvergoeding tot aan de dagvaarding tot herziening lopen en vanaf de dagvaarding gerechtelijke interest.

De rechtspraak is verdeeld:

— soms wordt geen compensatoire interest toegekend daar het slechts door de rechterlijke beslissing is dat vastgesteld wordt dat de onteigende te veel ont-

ving (Luik, 3 oktober 1973, *J.T.*, 1974, 100).

— of er wordt alleen gerechtelijke compensatoire interest vanaf de dagvaarding tot herziening toegekend (Brussel, 11 januari 1978, *J.T.*, 1978, 228);

— of er wordt wettelijke interest vanaf de afhaling tot aan de terugbetaling toegekend (Cass., 19 februari 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 797; Brussel, 29 maart 1955, *J.T.*, 1955, 514; Rb. Brussel, 14 april 1953, *J.T.*, 1954, 228).

§ 7. Moratoire interest in het fiscaal recht

57 De onroerende voorheffing, de personenbelasting, de vennootschapsbelasting, de belasting van de niet-verblijfhouders, de rechtspersonenbelasting, en, wanneer zij niet binnen de voorgeschreven termijnen worden gestort, de roerende voorheffing en de bedrijfsvoorheffing, worden opgenomen in jaarlijkse of bijzondere kohieren (art. 365, vroeger artikel 266 W.I.B.). Die kohieren of lijsten met de identiteit van de belastingplichtige en het door hem verschuldigd bedrag worden door de bevoegde directeur van de directe belastingen uitvoerbaar verklaard (art. 298, vroeger artikel 207 W.I.B.). De fiscus verkrijgt hierdoor een titel tot dadelijke executie van zijn schuldvordering tegen de belastingplichtige. Hiervan wordt een uittreksel, het aanslagbiljet, aan de belastingplichtige gestuurd. De datum van toezending van het aanslagbiljet is, in principe, het uitgangspunt van de termijn voor de betaling van de belasting (art. 413, eerste lid, vroeger art. 304, eerste lid W.I.B.).

De niet aan de bron verschuldigde directe belastingen zijn te betalen binnen de twee maanden na de toezending van het aanslagbiljet (art. 413, eerste lid, vroeger art. 304, eerste lid W.I.B.).

B.v. datum van uitvoerbaarverklaring van het kohier: 17 oktober 1992

verzending aanslagbiljet: 22 oktober 1992

belasting uiterlijk te betalen op: 22 december 1992.

Bij wanbetaling is een moratoire interest van 0,8 t.h. per maand (9,6 t.h. per jaar) verschuldigd op alle inkomstenbelastingen, de provinciale- en gemeentelijke opcentiemen inbegrepen (art. 414, §1, eerste lid, vroeger art. 305, §1, eerste lid W.I.B.). De vervalmaand wordt bij de berekening van de interest niet medegerekend zodat in het gegeven voorbeeld 1 januari 1993 als aanvangsdatum telt (art. 414, §1, derde lid, vroeger art. 305, §1, derde lid W.I.B.). De maand waarin de betaling geschiedt wordt voor een volle maand gerekend (zelfde bepaling). De verschuldigde som wordt afgerond tot het lagere duizendtal (zelfde bepaling). B.v. betaling op 17 mei 1993 van 67.900,- fr. sedert 1 januari 1993 verschuldigde belasting. De verschuldigde interest bedraagt 67.000,-fr. $\times$ 0,8 t.h. $\times$ 5 = 2.680 fr. De nalatigheidsinterest is niet verschuldigd wanneer hij geen 200,-fr. per maand bedraagt (art. 414, §1, vijfde lid, vroeger art. 305, §1, vijfde lid W.I.B.).

De gewestelijke directeur der belastingen kan in bijzondere gevallen onder de door hem bepaalde voorwaarden vrijstelling verlenen van al de nalatigheidsinteressen of een deel ervan (art. 417, vroeger art. 307, W.I.B.). B.v. aan een

belastingplichtige die in financiële moeilijkheden verkeert door het feit dat de hem door de overheid verschuldigde subsidies te laat uitbetaald zijn.

Bij het indienen van een bezwaarschrift tegen een aanslag van belastingen is soms geen nalatigheidsinterest verschuldigd (zie art. 414, §2, vroeger art. 305, §2 W.I.B.).

58 Moratoire interest is verschuldigd zowel op verschuldigde als op terug te betalen sommen, overeenkomstig de regelen van het Burgerlijk Wetboek en tegen de wettelijke rentevoet inzake registratierechten (art. 223 W. Reg.), zegelrechten (art. 78 W. Zeg.) en met het zegel gelijkgestelde taksen (art. 204, 3 W. Taksen).

Als ingebrekestelling voor de moratoire interest op registratierechten kan het betalingsbericht dat door de ontvanger van de belastingen wordt gestuurd in aanmerking komen. De interest is zowel op de rechten als op de boeten verschuldigd (WERDEFROY, F., *a.w.*, I, nr. 453, 245). Bij de berekening van de interest telt in de praktijk een maand voor dertig dagen en één jaar voor 360 dagen. Voor de bijkomende rechten verschuldigd na controleschatting loopt de moratoire interest echter vanaf de aanvraag tot schatting (art. 200 W. Reg.). Voor de kosten van de schatting vangt hij eerst aan vanaf de aanmaning tot betaling (WERDEFROY, F., *a.w.*, I, nr. 335, 185).

Bij een aanvraag tot teruggave van te veel betaalde registratierechten gaat de moratoire interest in vanaf de datum van de aanvraag bij deurwaardersexploot gericht aan de ontvanger (art. 222 W. Reg.). Bij teruggave van successierechten is moratoire interest verschuldigd volgens de regels van het burgerlijk recht (art. 142-2 W. Succ.). Er is dus een ingebrekestelling vereist.

De teruggave kan betrekking hebben op de successierechten, de interesten en de boeten (art. 134 W. Succ.). Teruggave is slechts mogelijk na een aangifte (art. 135 W. Succ.) zodat de Staat niet in gebreke gesteld kan worden zolang die aangifte niet is geschied.

Op de door de Staat terug te betalen B.T.W.-belasting, uitgezonderd de belastingkredieten bedoeld in de art. 76 §1 en 91 §3 W.B.T.W., is moratoire interest tegen de wettelijke rentevoet na ingebrekestelling verschuldigd (art. 91 §4 W.B.T.W.).

§ 8. Moratoire interest in het sociaal recht

59 Moratoire interest vanaf de aanvraag tot het verkrijgen van sociale prestaties wordt zelden gevraagd, al is het mogelijk bij “de aanvraag een ingebrekestelling te doen die rechtsgevolgen zal hebben vanaf de eisbaarheid van de gevorderde sociale prestatie (zie boven, nr. 42, in die zin Arbh. Brussel, 22 april 1993, *T.S.R.*, 1993, 275).

Meestal wordt interest gevorderd vanaf de inleiding van het geschil (dagvaarding of verzoekschrift), zodat het om gerechtelijke moratoire interest gaat (zie verder, nr. 184).

De arbeidsgerechten kennen slechts gerechtelijke moratoire interest toe "bij gebreke aan vroegere ingebrekestelling" (Arbh. Bergen, 13 januari 1978, *J.T.T.*, 1978, 199).

Zo diende een mijnwerker op 10 februari 1975 een aanvraag in tot het verkrijgen van een mijnwerkerspensioen, en hoewel de bevoegde pensioendienst op 10 juni 1975 over alle gegevens beschikte om dit pensioen te berekenen, werd eerst op 28 januari 1977 besloten tot toekenning van een provisioneel pensioen nadat de betrokken werknemer op 25 maart 1976 een verzoekschrift had ingediend bij de arbeidsrechtbank om het pensioen te krijgen en de arbeidsrechtbank op 26 november 1976 besliste dat hem het volledig pensioen, te verminderen met een Italiaans invaliditeitspensioen, werd toegekend.

De gerechtelijke moratoire interest werd vanaf 25 maart 1976 toegekend hoewel de betrokken werknemer na 10 juni 1975 de bevoegde pensioendienst al in gebreke had kunnen stellen (Arbh. Bergen, 13 januari 1978, *J.T.T.*, 1978, 199).

60 Soms wordt moratoire en gerechtelijke moratoire interest toegekend.

In een geschil nopens de invaliditeitsuitkeringen, stelde de werknemer zijn uitbetalingsinstelling tegen ziekte- en invaliditeit bij schrijven van 8 september 1988 in gebreke om hem de uitkeringen te betalen. Hij liet zijn verzekeringsinstelling op 27 februari 1989 voor de arbeidsrechtbank dagvaarden. De rechtbank stelde hem in 't gelijk en kende moratoire interest toe (in de motivering worden "verwijlinterest" en "compensatoire interest" door elkaar gehaald) vanaf 8 september 1988, omgezet in gerechtelijke interest vanaf 27 februari 1989 (Arbrb. Antwerpen, 23 mei 1990, *T.S.R.*, 1990, 312).

Wanneer een sociale openbare dienst, hoewel hij over alle gegevens beschikte, met vertraging een beslissing nam en de rechthebbende hierdoor niet tijdig zijn sociale prestaties ontving, zal hij recht verkrijgen op moratoire interest indien hij deze dienst in gebreke stelt (Arbh. Brussel, 13 januari 1978, *B.T.S.Z.*, 1979, 306 met noot DELPERÉE, NICOLE, *J.T.*, 1978, 350; Arbh. Luik, afd. Namen, 21 maart 1988, *Soc. Kron.*, 1990, 71, betrof gezinsbijslag; zie ook Arbh. Brussel, 13 mei 1982, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 98).

Kan de sociale openbare dienst aantonen dat hij zich gehouden heeft aan de normale procedure doch bij het nemen van zijn beslissing af te rekenen had met een van zijn wil onafhankelijke vertraging (b.v. bij het uitbrengen van een geneeskundig advies), dan is geen moratoire interest verschuldigd (Arbh. Gent, afd. Brugge, 22 januari 1987, *T.S.R.*, 1987, 205).

Bij terugvordering van onverschuldigd betaalde doch te goeder trouw genoten sociale prestaties wordt moratoire interest vanaf de ingebrekestelling (b.v. bij aangetekende brief) om terug te betalen en gerechtelijke moratoire interest vanaf het verzoekschrift toegewezen (Arbh. Brussel, 27 juni 1974, *J.T.T.*, 1974, 265, nr. 100; Arbh. Bergen, 15 februari 1980, *J.T.T.*, 1980, 139; Arbrb. Brussel, 21 december 1972, *J.T.T.*, 1973, 25; Arbh. Bergen, 2 oktober 1991, *J.T.T.*,

1992, 13; VANDECAVEY, B., *J.T.T.*, 1993, 171, nr. 3.4).

In bepaalde wetten of reglementen wordt aan de sociale administratieve dienst de verplichting opgelegd binnen een bepaalde termijn te beslissen. Zodra die termijn verstreken is worden de sociale prestaties eisbaar. Bij vertraging in de betaling kan de rechthebbende moratoire interest vorderen. Zie b.v. art. 144 Werkloosheidsbesluit (vgl. *Arbh. Brussel*, 22 april 1993, *T.S.R.*, 1993, 275).

§ 9. Moratoire interest bij subrogatie

61 Bij persoonlijke subrogatie of indeplaatsstelling of -treding van personen, treedt een ander persoon in de rechten van een persoon. Subrogatie geschiedt bij overeenkomst of krachtens de wet (art. 1249 B.W.). Subrogatie doet zich in meerdere gevallen voor: bij zijdelingse vordering (art. 1166 B.W.), bij betaling van een schuld (art. 1249 e.v. B.W.), bij overdracht van schuldvordering (art. 1689 e.v. B.W.), bij onroerend beslag (art. 1609 Ger. W.), bij verzekeringen (art. 22 vroegere Verzekeringswet, thans art. 41 nieuwe Verzekeringswet met als uitzondering art. 49), enz.... De gesubrogeerde heeft niet meer rechten dan de persoon in wiens rechten hij treedt.

Bij subrogatie rijst de vraag of de gesubrogeerde ook interest verkrijgt. De in art. 22 van de vroegere Verzekeringswet en art. 41 van de nieuwe Verzekeringswet vastgestelde indeplaatsstelling ten voordele van de verzekeraar, die de door de verzekering gedekte schade heeft betaald, heeft tot gevolg dat aan die verzekeraar ten belope van deze vergoeding de schuldvordering zelve van de verzekerde jegens de derde aansprakelijke met al haar bestanddelen en toebehoren wordt overgedragen (Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 443 en noot 1; Cass. 27 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 679; Cass., 17 maart 1967, *Arr.Cass.*, 1967, 885; Luik, 17 februari 1976, *Pas.*, 1977, II, 20). Zo wordt de verzekeraar, die zijn verzekerde vergoedt voor de materiële schade geleden ten gevolge van een oneigenlijk misdrijf gepleegd door een derde, gesubrogeerd in de rechten van zijn verzekerde om van die derde schadevergoeding te verkrijgen, met inbegrip van de vergoedende interest (Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 443; Cass., 27 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 688). De vergoedende interest is verschuldigd voor de periode die zich uitstrekt vanaf de betaling door de verzekeraar tot aan de beslissing van de rechter. Vanaf de beslissing van de rechter kan, na ingebrekestelling, moratoire interest gevorderd worden (zie verder, nr. 144 e.v.).

62 In het sociaal recht komen meerdere gevallen van subrogatie voor (DE LEYE, O., "De gevallen van indeplaatsstelling in het sociaal recht", *J.T.T.*, 1981, 325 e.v.; NIJS, J.P. en VAN GYSEL A.Ch., "Existe-t-il des subrogations spécifiquement sociales"?, *J.T.T.*, 1987, 361, e.v.; zelfde auteurs, "Les subrogations sociales consacrées par la Cour de Cassation", *J.T.T.*, 1991, 253 e.v.) krachtens de wet:

a) in het arbeidsrecht:

- art. 25ter, laatste lid, en art. 25^{quater} §4 Arbeidsovereenkomstenwet Binnenschippers
- art. 8 Sluitingswet 1967
- b) in het sociale zekerheidsrecht:
 - art. 103 §3, tweede lid en 136 §2, vierde lid Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen
 - art. 14 §3 Arbeidsongevallenwet Overheidspersoneel
 - art. 51 §5 Beroepsziektenwet
 - art. 42bis, tweede lid en 47, tweede lid Arbeidsongevallenwet
 - art. 3bis, Wet gewaarborgde gezinsbijslag
 - art. 12, tweede lid Bestaansminimumwet
- c) in het sociaal bijstandsrecht:
 - art. 12, tweede lid Bestaansminimumwet
 - art. 13 §2 Wet tegemoetkoming gehandicapten
- d) in het internationaal recht
 - art. 93 E.E.G.-Verordering nr. 1408/71 van 14 juni 1971 en bijlage 1 bij E.E.G.-Verordening van 2 juni 1983.

In enkele gevallen is de werknemer verplicht zijn werkgever in zijn plaats te laten treden (zie art. 6 en 11, tweede lid C.A.O. nr. 12bis van 26 februari 1979, algemeen verbindend verklaard bij K.B. 23 maart 1979; art. 6 en 11, tweede lid C.A.O. nr. 13bis van 26 februari 1979, algemeen verbindend verklaard bij K.B. 23 maart 1979).

63 De meest bekende subrogatie vordering is die waarbij krachtens art. 136 §2, vierde lid Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen, een verzekeringsinstelling tegen ziekte en invaliditeit “rechtens in de plaats treedt van de rechthebbende tot beloop van het bedrag van de verleende prestaties voor het geheel van de sommen die krachtens een Belgische wetgeving, een buitenlandse wetgeving of het gemeen recht verschuldigd zijn” (zie hierover LUMAY, V., “La subrogation légale de l’organisme assureur A.M.I. et la prescription”, *J.T.T.*, 1973, 65 e.v.; DE LEYE, O., “La subrogation légale en matière d’assurance maladie-invalidité en ses conséquences pratiques”, *J.T.T.*, 1974, 97 e.v.; GOSSERIES, Ph., “Le choix entre l’action en répétition de l’indû et l’action subrogatoire”, *J.T.T.*, 1976, 157 e.v.; GOSSERIES, Ph., noot, *J.T.T.*, 1976, 243 e.v., inz. 244 punt 4; CAEYERS-DE HONDT, A.M., *R.W.*, 1978-79, 1674, e.v.; ANDRÉ, R., “Le recours des mutuelles contre les tiers”, *R.G.A.R.*, 1980, 10160; GOSSERIES, Ph., “La Cour de Cassation et l’article 70 §2 de la loi du 9 août 1963 sur l’A.M.I.”, *J.T.T.*, 1981, 195 e.v.; GOSSERIES, Ph., *J.T.T.*, 1983, 158 e.v.; BROEKMANS, R., “Het omstreden subrogatoir vorderingsrecht van de ziekenfondsen opzichtsens de waarborg B.A.-plus in de auto-verzekering”, *Limb. Rechtsl.*, 1989, 49 e.v.; HOUTEVILS, E., noot *Soc. Kron.*, 1989, 211 e.v.; GOSSERIES, Ph., “L’interdiction du cumul de la réparation pour même dommage selon l’article 70 §2 de la loi du 9 août 1963”, *J.T.T.*, 1989, 169 e.v.).

Deze subrogatie strekt zich uit tot het geheel van de rechten en vorderingen welke haar rechthebbende krachtens het gemeen recht of een andere wetgeving had kunnen uitoefenen ten opzichte van een derde, dus ook tot de interest (zie verder, nr. 126 wat betreft de wettelijke interest en nr. 173 wat betreft de vergoedende interest).

De verzekeringsinstelling tegen ziekte- en invaliditeit treedt in de plaats van de verzekerde, aan wie zij voorlopig arbeidsongeschiktheidsuitkeringen uitbetaalt, tegen de werkgever om betaling te krijgen van loon, gewaarborgd week- en maandloon, opzeggingsvergoeding, vakantiegeld of tegen de R.V.A. om werkloosheidsuitkeringen te krijgen (art. 103 §3, tweede lid Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen). B.v. de subrogatoire vordering tot betaling van gewaarborgd maandloon (Arbrb. Nijvel, 28 april 1989, *J.T.T.*, 1989, 394). Zij kan naargelang van het geval, moratoire of wettelijke interest vorderen.

64 In plaats van gebruik te maken van de subrogatie zou volgens LECLERCQ de verzekeringsinstelling van de rechthebbende de terugbetaling kunnen vragen van de uitgekeerde prestaties, vermeerderd met de moratoire interest vanaf de ingebrekestelling (LECLERCQ, J., *a.w.*, *J.T.T.*, 1980, 306, nr. 96, *T.S.R.*, 1980, 343, nr. 96).

Doch wanneer een ziekenfonds de aan zijn verzekerde verschuldigde uitkeringen betaald heeft alvorens deze werkelijke schadeloosstelling verkregen heeft op grond van een andere wetgeving, kan het van zijn verzekerde geen terugbetaling vorderen van hetgeen deze daarna te veel ontvangen heeft van de schuldenaar van de schadeloosstelling die aan het ziekenfonds had moeten betalen, indien dit zijn subrogatierecht had uitgeoefend (Cass., 19 december 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 478, *J.T.T.*, 1989, 141, SIMOENS, D., "Ongevallenrecht": Grensgebieden van aansprakelijkheid, verzekering en sociale zekerheid, *T.P.R.*, 1984, 417, nr. 63; PERSIJN, C., "Problemen bij de samenloop van vergoedingsregelingen: het gemene recht, arbeidsongevallen en ziekteverzekeringen", *R.W.*, 1990-91, 273, nr. 34; vgl. Cass., 19 februari 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 687, *J.T.T.*, 1976, 170 en Cass., 24 december 1979, *Arr. Cass.*, 1979-80, 508, *T.S.R.*, 1980, 151, die laten veronderstellen dat het ziekenfonds een keuze heeft tussen een subrogatoire vordering en een vordering tot terugvordering; lees in dit verband GOSSERIES, Ph., "Le choix entre l'action en répétition de l'indû et l'action subrogatoire et assurance maladie-invalidité obligatoire", *J.T.T.*, 1976, 159). De verzekerde moet echter wel aan zijn informatieplicht voldaan hebben (art. 241 K.B. 4 november 1963).

65 Wanneer de verzekeringsinstelling tegen ziekte- en invaliditeit een vordering instelt tegen het Gemeenschappelijk Waarborgfonds, gaat het niet om een subrogatoire vordering, maar een rechtstreekse vordering; een "eigen recht" (art. 136, §2, laatste lid Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen; Cass., 10 mei 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 856). De beginselen inzake moratoire interest vinden hier toepassing (LECLERCQ, J., *a.w.*, *J.T.T.*, 1980, 307, nr. 101, *T.S.R.*, 1980, 345, nr. 101-102).

66 De arbeidsongevallenverzekeraar en het Fonds voor arbeidsongevallen worden op grond van art. 47 van de Arbeidsongevallenwet gesubrogeerd in de rechten van de getroffene tegen de voor het ongeval aansprakelijke ten belope van de door hen gedane uitkeringen (Cass., 17 november 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 343; Cass., 11 januari 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 530), vermeerderd met de interest. Dit recht van de getroffene omvat de interest (vergoedende en moratoire) verschuldigd in gemeen recht.

Hetzelfde recht wordt toegekend aan de overheid krachtens art. 14 §7 van de Arbeidsongevallenwet Overheidspersoneel (b.v. Cass., 20 april 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1003).

§ 10. Moratoire interest en hoofdelijkheid

67 De eis tot betaling van interest tegen een van de hoofdelijke schuldenaars doet de interest ten aanzien van allen lopen (art. 1207 B.W.; Cass., 14 september 1972, *Arr.Cass.*, 1973, 59). B.v. bij de vordering van de eigenaar van een pand dat afbrandde tegen de huurder en diens verzekeraar.

Dit betekent dat, indien een van de hoofdschuldenaars in gebreke is gesteld, de moratoire interest zonder ingebrekestelling wat hen betreft, door alle schuldenaars verschuldigd wordt (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 354, 342). Art. 1207 B.W. streeft er alzo naar de schuldeiser bijkomende voordelen te laten genieten bij hoofdelijkheid.

§ 11. Moratoire interest en borgtocht

68 Bij onbepaalde borgtocht voor een hoofdverbintenis strekt deze zich tot al hetgeen bij de schuld komt (art. 2016 B.W.). B.v. de onbepaalde borg bij pacht, bij een rekening-courant of een kredietopening.

Hiertoe behoren de conventionele en de moratoire interesten (Brussel, 8 mei 1990, *J.T.*, 1990, 675; Rb. Verviers, 27 februari 1884, *Pas.*, 1884, III, 192; zie ook Rb. Aarlen, 19 maart 1937, *Pas.*, 1938, III, 145; LAURENT, F., *a.w.*, XXVIII, nr. 178, 191; *R.P.D.B.*, I, Tw. *Cautionnement*, nr. 107, 830; Bijlage V, Tw. *Cautionnement*, nr. 176, 168), doch niet de interesten op het saldo van een rekening-courant (Brussel, 25 november 1903, *J.T.*, 1903, 1408; Luik, 8 november 1910, *Pas.*, 1911, II, 42), behoudens andersluidend beding.

De onbepaalde borgtocht voor een geldschuld strekt zich dus ook uit tot de interesten op het kapitaal (DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 868, 851).

§ 12. Moratoire interest en art. 1254 B.W.

69 De bepaling van art. 1254 B.W. (zie boven, nr. 33), volgens welke de schuldenaar van een schuld die interest geeft, de betaling die hij doet, buiten de toestemming van de schuldeiser, niet kan toerekenen op het kapitaal eerder dan op interesten, vindt toepassing op moratoire interesten.

Dit artikel maakt geen onderscheid tussen de schulden waarvoor de interesten verschuldigd zijn krachtens de overeenkomst en de schulden waarvoor de interesten verschuldigd zijn krachtens de wet (Cass., 20 februari 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 580 met conclusie MAHAUX, P., in *Pas.*, 1969, 550 e.v.; Cass., 19 oktober 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 200).

Dit standpunt werd vroeger betwist. LAURENT (a.w., XVII, nr. 606, 592) heeft, in navolging van POTHIER, beweerd dat art. 1254 B.W. niet gold voor moratoire interesten. Andere auteurs, zoals DEMOLOMBE, AUBRY, en RAU, ZACHARIAE en BAUDRY-LACANTINERIE (voor verwijzingen zie *Pas.*, 1969, I, 553, noot 1) waren de tegengestelde mening toegedaan.

Ten onrechte werd door de fiscus art. 1253 B.W. ingeroepen om zelf te bepalen hoe een toerekening geschiedt bij teruggave van belastingen. Dit artikel geeft het recht aan de schuldenaar van verscheidene schulden om wanneer hij betaalt, te verklaren welke schuld hij wil voldoen.

De schuld van een hoofdsom en van moratoire interest op die som maakt echter geen twee schulden uit, doch een enkele schuld (Cass., 20 februari 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 580).

De toepassing van art. 1254 B.W. is aan geen enkele voorafgaande voorwaarde (b.v. een ingebrekestelling) onderworpen.

De toerekening van een betaling op de vervallen interest eerder dan op het kapitaal heeft niet tot gevolg dat de interest ook nog interest opbrengt (Cass., 15 februari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 779).

70 De vroegere bepaling inzake inkomstenbelasting dat bij gedeeltelijke betaling de aanrekening eerst op de kosten geschiedde, vervolgens op de moratoire interest en ten slotte op de aanslag zelf werd opgeheven (oud art. 192 §2 K.B. 4 maart 1965 ter uitvoering W.I.B., opgeheven bij art. 13, 2° K.B. 15 oktober 1987).

De belastingplichtige die verschillende betalingen of voorheffingen te betalen heeft, kan bij elke betaling in verband met de inkomstenbelastingen vermelden wat hij wil vereffenen (art. 187, §1, eerste lid K.B. 4 maart 1965 ter uitvoering W.I.B., gewijzigd bij K.B. 5 november 1990).

Bij gebreke van een dergelijke vermelding worden de betalingen aangerekend naar de keuze van de ontvanger, onverminderd wat hierna volgt (art. 187, §1, tweede lid, eerste zin K.B. 4 maart 1965, gewijzigd bij K.B. 5 november 1990).

Zulks geldt eveneens wanneer de aan te rekenen som voortkomt van een teruggave van belastingen, voorheffingen en toebehoren, of van de toekenning van moratoriuminterest (art. 187, §1, tweede lid, tweede zin K.B. 4 maart 1965, gewijzigd bij K.B. 5 november 1990).

Betalingen, teruggaven en moratoriuminteresten waarvan hiervoren sprake, worden eerst aangerekend:

1. op de kosten van alle aard, het inningsrecht inbegrepen;

2. op de nalatigheidsinteressen betreffende de voorheffing of aanslagen die de belastingplichtige wil vereffenen of die de ontvanger wil aanzuiveren (art. 187, §2, K.B. 4 maart 1965, gewijzigd bij K.B. 5 november 1990).

§ 13. Verjaring

71 Art. 2277 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat interesten van geleende sommen en, in het algemeen, al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of bij kortere termijnen, verjaren door verloop van vijf jaren.

DE PAGE (*a.w.*, V, 418, noot 4; VII, nr. 1323, A., 1173) betwijfelt of dit artikel toepassing vindt op de moratoire, compensatoire en gerechtelijke interest. Die interesten zijn een vorm van schadevergoeding en derhalve vertegenwoordigen ze een kapitaal zodat het niet om periodieke betalingen gaat. Derhalve is de dertigjarige verjaringstermijn van toepassing (Rb. Antwerpen, 22 april 1890, *J.P.A.*, 1891, I, 202; Kh. Antwerpen, 7 juli 1923, *J.P.A.*, 1924, 124).

De rechtsleer (LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 448, 471; *R.P.D.B.*, X, Tw. Prescription en matière civile, nr. 611 en 612, 74-75; VAN OEVELEN, A., *T.P.R.*, 1987, 1792, nr. 33) en de overgrote meerderheid van de rechtspraak (zie b.v. Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 265, inz. 289; Brussel, 28 april 1965, *Pas.*, 1966, II, 114; Kh. Brussel, 1 maart 1969, *B.R.H.*, 1971, 455; *anders*, Arbh. Brussel, 22 april 1993, *T.S.R.*, 1993, 275) is een andere mening toegedaan wat betreft de moratoire interest (wat betreft de gerechtelijke zie verder, nr. 187-188). Art. 2277 B.W. geldt voor die interesten.

De schuldeiser kan slechts interest vorderen zolang de vordering van de hoofdsom niet verjaard is (Cass., 10 januari 1856, *Pas.*, 1856, I, 185; Brussel, 31 oktober 1991, *R.W.*, 1991-92, 544; Arbrb. Gent, 14 mei 1979, 2de kamer, AR 29028/78, *onuitg.*).

Wat betreft de wisselbrieven verjaren alle rechtsoverdrachten, dus ook die betreffende de interest (zie boven, nr. 48), welke uit de wisselbrief tegen de acceptant voortvloeien door verloop van drie jaren te rekenen van de vervaldag (art. 70, eerste lid Wisselbriefwet; RONSE, J., *Wisselbrief*, I, nr. 442, 147).

HOOFDSTUK IV

WETTELIJKE INTEREST**§ 1. Begrip**

72 De uitdrukking “wettelijke interest” heeft meerdere betekenissen (noot 5 bij Cass., 20 juni 1957, *Pas.*, 1957, I, 1259; noot 2 bij Cass., 8 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 318; Cass., 28 april 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1082). Zij kan duiden op interesten waarvan het bedrag door de wet is vastgesteld, en omvat alsdan onder meer de gerechtelijke interesten (zie verder, Hoofdstuk VI).

Doch met wettelijke interest wordt ook bedoeld interest die van rechtswege loopt en waarvoor geen ingebrekestelling vereist is. Deze categorie wettelijke interest komt in dit hoofdstuk aan bod.

Terwijl de moratoire interest eerst verschuldigd is vanaf de ingebrekestelling (zie boven, nr. 44), wordt de wettelijke interest van “rechtswege” toegekend. Dit betekent nog niet dat de rechter ambtshalve wettelijke interest zal toestaan. Die interest moet gevorderd worden, anders zou de rechter *ultra petita* gaan (Cass., 5 september 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 14; Arbrb. Charleroi, 17 juni 1975, *J.T.T.*, 1975, 201). Als de eiser geen wettelijke interest heeft gevorderd in de inleidende akte (dagvaarding of verzoekschrift), zal hij dit nog in de loop van het geding, zelfs bij verstek van de tegenpartij, kunnen doen (art. 808 Ger. W.).

Partijen kunnen wel overeenkomen dat, hoewel de interest van rechtswege loopt, een ingebrekestelling vereist zal zijn (Cass., 18 november 1946, *Pas.*, 1946, I, 418).

73 Het Burgerlijk Wetboek maakt gewag van wettelijke interest in de volgende artikelen (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 318, 378; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 145 a, 181):

- art. 455 (zie verder, nr. 75)
- art. 456 (zie verder, nr. 75)
- art. 474, eerste lid (zie verder, nr. 75)
- art. 609 (zie verder, nr. 76)
- art. 612 (zie verder, nr. 76)
- art. 856 (zie verder, nr. 77)
- art. 1015 (zie verder, nr. 77)
- art. 1207 (zie verder, nr. 78)
- art. 1378 (zie verder, nr. 79 tot 83)
- art. 1436, tweede lid (zie verder, nr. 84)
- art. 1450, tweede lid (zie verder, nr. 84)
- art. 1440 (oude wet) (zie verder, nr. 85)
- art. 1473 (oude wet) (zie verder, nr. 85)
- art. 1548 (oude wet) (zie verder, nr. 85)

- art. 1570 (oude wet) (zie verder, nr. 85)
- art. 1652 (zie verder, nr. 86)
- art. 1846 (zie verder, nr. 87)
- art. 1996 (zie verder, nr. 88)
- art. 2001 (zie verder, nr. 89)
- art. 2028 (zie verder, nr. 90)

Ingevolge het gewoonterecht brengen de schuldvorderingen van een rekening-courant van rechtswege interest op (zie verder, nr. 91).

74 Er is nog sprake van wettelijke interest in art. 2 van de Wet van 1 mei 1913 (zie verder, nr. 92 e.v.), in art. 10 van de Loonbeschermingswet (zie verder, nr. 95 e.v.), in art. 23, eerste lid van de Arbeidsovereenkomstenwet bij borgtocht van de werknemer (zie verder, nr. 102, in art. 42, derde lid van de Arbeidsongevallenwet (zie verder, nr. 103 e.v.), in art. 418, eerste lid W.I.B. in verband met de moratoriuminterest bij terugbetaling van belastingen (zie verder, nr. 107 e.v.), in art. 81 W. Succ. (zie verder, nr. 111 e.v.), in art. 91, §1 W. B.T.W. (zie verder, nr. 116), in art. 311 §1 W. Douane en Acc. (zie verder, nr. 118), in art. 28, §1 van de R.S.Z.-Wet (zie verder, nr. 120), in verband met de bijdragen verschuldigd door zelfstandigen (zie verder, nr. 121) en met de bij regularisatie van de sociale bijdragen van zelfstandigen verschuldigde moratoriuminterest (zie verder, nr. 122) en wat betreft de verwijlinteresten verschuldigd aan aannemers bij overheidsopdrachten (zie verder, nr. 123).

In art. 61 §6 en §15 Wet gezondheidszorgen en uitkeringen is er sprake van verwijlinteresten na een ingebrekestelling van rechtswege, wat aan het begrip wettelijke interest beantwoordt.

§ 2. De wettelijke interest in het burgerlijk recht

75 De art. 455, 456 en 474, eerste lid B.W.

— art. 455:

De voogd heeft de verplichting het saldo van de inkomsten boven de uitgaven van de minderjarige vanaf een bedrag vastgesteld door de familieraad te beleggen binnen een termijn van zes maanden. Met inkomsten wordt niet alleen het saldo tussen inkomsten en uitgaven bedoeld, maar ook alle kapitalen (eisbare schuldvorderingen, prijs bij verkoop van onroerende of roerende goederen, terugbetaalbare obligaties, enz. (DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *a.w.*, II, vol. II, nr. 1373, 1264). Bij gebreke van belegging is de voogd interest verschuldigd. De termijn van zes maanden vangt aan vanaf de staat betreffende het beheer van de voogdij opgemaakt gedurende de voogdij (art. 470 B.W.). Deze staat wordt slechts eenmaal per jaar opgemaakt. De wettelijke interest is van rechtswege verschuldigd (DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *a.w.*, II, vol. II, nr. 1343, 1238; nr. 1427, 1306). Bij niet belegging is op de gemiste interest eveneens interest verschuldigd (DE PAGE, H. en MASSON J.P., *a.w.*, II, vol. II, nr. 1343, 2°, 1238, noot 1).

— art. 456:

Indien de familieraad geen bedrag heeft vastgesteld moet de voogd elk saldo, hoe gering ook, binnen zes maanden beleggen. Anders is hij van rechtswege interest verschuldigd. Hij zal verschuldigd zijn op de niet geplaatste bedragen en op de interest welke die sommen opgebracht zouden hebben.

— art. 474, eerste lid:

De voogd is vanaf de dag waarop de rekening bij het einde van de voogdij afgesloten wordt “zonder dat een vordering is ingesteld” interest verschuldigd op het saldo. Met de woorden “zonder vordering” wordt gewezen op één van de mogelijkheden tot ingebrekestelling (zie boven, nr. 48) om te beduiden dat geen ingebrekestelling vereist is (DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *a. w.*, II, vol. II, nr. 1428, A, 1308).

De aanvangsdatum is niet die van het opstellen van de eindrekening maar die waarop de voogdij een einde neemt (zelfde verwijzing; zie ook Brussel, 16 juli 1886, *Pas.*, 1897, II, 361).

— art. 474, tweede lid:

Indien er een saldo ten voordele van de voogd bestaat moet hij de gewezen minderjarige eerst aanmanen tot betaling alvorens moratoire interest te kunnen eisen. Voor de voorschotten gedaan door de voogd tijdens de voogdij, is krachtens art. 2001 B.W. (zie verder, nr. 89) interest verschuldigd vanaf de dag waarop die voorschotten gedaan werden. Die interest vormt een geheel met het kapitaal bij het sluiten van de voogdijrekening (DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *a. w.*, II, vol. II, nr. 1428, B, 1309).

Indien de voogd nadat zijn pupil meerderjarig is geworden, verder diens goederen beheert, zal de interest niet verder van rechtswege lopen (*anders*, Brussel, 16 juli 1890, *Pas.*, 1897, II, 362 en noot 2). De gewezen pupil zal zijn vroegere voogd derhalve in gebreke moeten stellen om moratoire interest te krijgen (DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *a. w.*, II, vol. II, nr. 1417, 1298). Indien men ervan uitgaat dat de gewezen voogd als zaakwaarnemer optreedt, zou de wettelijke interest wel van rechtswege lopen (zie verder, nr. 89).

76 De art. 609 en 612 B.W.

— art. 609:

Wat de lasten betreft waarmee een eigendom tijdens het vruchtgebruik kan worden bezwaard, is de eigenaar verplicht deze te betalen en is de vruchtgebruiker hem de interest daarvoor schuldig. Met lasten worden niet de gewone lasten bedoeld, zoals de belasting op onroerende goederen, doch buitengewone lasten (b.v. jaarlijkse afkorting van lening, kosten voor het bouwen van een dijk, kosten voor aanleg van voetpaden, kosten van afsluiting) die tijdens het vruchtgebruik van de eigenaar eisbaar zijn (Cass., 4 juli 1957, *Pas.*, 1957, I, 1319). De vruchtgebruiker heeft de keuze, ofwel betaalt hij zelf die buitengewone lasten en krijgt het betaalde zonder interest terug bij het einde van het vruchtgebruik, ofwel betaalt de eigenaar en moet de vruchtgebruiker hem de interest betalen. De interest is van rechtswege verschuldigd tijdens het vruchtgebruik vanaf de betaling

door de eigenaar (zie DE PAGE, H., *a. w.*, VI, 300, noot 3).

— art. 612:

De vruchtgebruiker moet met de eigenaar in de betaling van de schulden van het erf bijdragen. Het gaat om de schulden op een nalatenschap waarop een vruchtgebruik is gevestigd en ook op de legaten (art. 610 B.W.)

De vruchtgebruiker verkrijgt slechts de netto-opbrengst (VANDENBERGHE, H., “Actuele problemen van het vruchtgebruik”, *T.P.R.*, 1983, 78, nr. 39).

Indien de vruchtgebruiker de som waarvoor het erf moet bijdragen niet voorschiet, kan de eigenaar deze som betalen, in welk geval de vruchtgebruiker hem de interest daarvan schuldig wordt.

De interest is van rechtswege verschuldigd tijdens het vruchtgebruik vanaf de betaling door de eigenaar (LAURENT, F., *a. w.*, VII, nr. 32, 43; KLUYSKENS, A., *Zakenrecht*, *a. w.*, nr. 206, 217; DE PAGE, H., *a. w.*, VI, 311, noot 5).

77 De art. 856 en 1015 B.W.

— art. 856:

De vruchten en de interesten van bij erfenis aan inbreng onderworpen zaken zijn verschuldigd vanaf de dag dat de erfenis is opengevallen.

Dit artikel handelt over schenkingen tussen levenden, gedaan zonder vrijstelling van inbreng. De erfgerechtigde hoeft, bij overlijden van de schenker, geen vruchten en interesten in te brengen voor de periode die zich uitstrekt vanaf de schenking tot aan het overlijden van de schenker. Hij verkrijgt die vruchten en die interesten tegen de wettelijke rentevoet van dag tot dag zonder ingebrekestelling (arg. art. 516 en 586 B.W.).

Art. 1153 B.W. (zie boven, nr. 35 e.v.) is slechts van toepassing bij een rechtsverhouding tussen een schuldeiser en een schuldenaar, doch niet op die tussen deelhebbende erfgenamen (DE PAGE, H., *a. w.*, IX, nr. 1234, 880). Doch vanaf het openvallen van de nalatenschap moet hij de vruchten en interesten inbrengen.

Die regel mag niet uitgebreid worden tot de inbreng van schulden van een erfgerechtigde ten aanzien van de erflater (*anders*, Gent, 5 december 1955, *R. W.*, 1955-56, 1817). In dit geval is er ofwel conventionele interest ofwel moratoire interest vanaf de ingebrekestelling verschuldigd, doch geen wettelijke interest (noot J.M.M., *R. W.*, 1955-56, 1826).

— art. 1015 B.W.:

De interesten of vruchten van de vermaakte zaak lopen ten voordele van de legataris, te rekenen van de dag van het overlijden, en zonder dat hij een rechtsvordering heeft ingesteld:

1. Wanneer de erflater zijn wil daartoe in het testament uitdrukkelijk te kennen heeft gegeven;
2. Wanneer een lijfrente of een pensioen is vermaakt als levensonderhoud.

Zoals in art. 474, eerste lid B.W. (zie boven, nr. 75) wordt met de woorden “zonder rechtsvordering” alleen gewezen op een van de mogelijkheden tot ingebre-

kestelling (zie boven, nr. 48).

Bij een bijzonder legaat verkrijgt de legataris vanaf de dag van het overlijden van de erflater recht op de vermaakte zaak (art. 1014, eerste lid B.W.). Hij kan nochtans slechts bezit nemen van het legaat en aanspraak maken op de vruchten of de interesten daarvan vanaf de dag dat hij de vordering tot afgifte heeft gedaan (art. 1011 en 1014, tweede lid B.W.) of ten minste een aanmaning bij deurwaardersexploot (Rb. Luik, 10 oktober 1971, *Rev. Prat. Not.*, 1972, 28).

In de twee in art. 1015 B.W. opgesomde gevallen loopt de wettelijke interest van rechtswege vanaf de dag van het overlijden. In het eerste geval is het voldoende dat de erflater zeker en ondubbelzinnig zijn wil uitgedrukt heeft zonder dat dit op een formele wijze hoeft te geschieden.

78 Art. 1207 B.W.

De eis tot betaling van interest tegen één van de hoofdelijke schuldenaars, doet de interest lopen ten aanzien van allen (Cass., 14 september 1972, *Arr.Cass.*, 1973, 59). Zonder ingebrekestelling wat de andere hoofdelijke schuldenaars betreft, loopt de moratoire interest ten aanzien van hen door de ingebrekestelling tegen één van hen.

79 Art. 1378 B.W.

Dit artikel luidt als volgt: "Bij terugvordering van een ten onrechte betaalde som moet hij die deze te kwader trouw heeft ontvangen, ook de interest teruggeven te rekenen van de dag van de betaling". Wanneer een bepaalde som onverschuldigd uitbetaald is, kan de betaler terugbetaling vorderen. De terugbetaling wordt op ongeoordeelde wijze in het Burgerlijk Wetboek behandeld (art. 1235 en 1376 tot 1381).

In de sociale wetgeving treft men specifieke van het gemene recht afwijkende bepalingen aan (b.v. art. 169 Werkloosheidsbesluit; art. 97 vroegere Z.I.V.-wet, thans art. 164 W. Gen. Verz. en Uitk.; art. 44 Beroepsziektenwet, enz.).

De verplichting tot terugbetaling is wettelijk opgelegd zonder dat hiervoor een beroep gedaan moet worden op rechtsfiguren zoals het quasi-contract of de vermogensverschuiving zonder oorzaak (LECLERCQ, J., "Réflexions sur un principe général de droit: la répétition de l'indu", *J.T.*, 1976, 106, nr. 6 tot 7). Terugbetalen wat onverschuldigd ontvangen werd is een kwestie van "billijkheid" (Cass., 27 november 1947, *Pas.*, 1947, I, 505).

De betaler moet slechts bewijzen dat hij de betaling bij vergissing heeft gedaan indien er twijfel mogelijk is betreffende de oorzaak van de gedane betaling en over haar onverschuldigde aard (art. 1235 B.W.; Cass., 18 september 1970, *Arr.Cass.*, 1971, 61; Cass., 10 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1045; conclusie HAYOIT DE TERMICOURT, *Pas.*, 1957, I, 361, inz. 362; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 14 *in fine*, 22; *R.C.J.B.*, 1975, 634, nr. 79 en 1988, 56, nr. 159).

Indien het om een betaling zonder oorzaak gaat, is dus geen bewijs hiervan ver-

eist, doch indien er een oorzaak kan zijn, moet aangetoond worden dat de oorzaak vals was (LINSMEAU, J., *L'action en répétition du paiement d'une dette prescrite*, *R.C.J.B.*, 1972, 9, nr. 4 e.v.).

Zelfs indien de gedane betaling aan een onverschoonbare vergissing van de solvens te wijten zou zijn, moet de eis tot terugbetaling niettemin ingewilligd worden (Kh. Brussel, 16 oktober 1973, *B.R.H.*, 1974, 7; LECLERCQ, J., *La répétition*, *a.w.*, *J.T.*, 1976, 105, nr. 63; VAN OEVELEN, A., *R.W.*, 1976-77, 2402; VAN QUICKENBORNE, M., *R.C.J.B.*, 1979, 151-152, nr. 10; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1983, 661, nr. 154; VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1988, 58-59, nr. 160; *anders*, *Arbrb. Dendermonde*, 16 april 1975, *T.S.R.*, 1975, 323).

80 Degene die de onverschuldigde betaling ontving, de accipiens, zal indien hij te kwader trouw was, niet alleen het kapitaal maar ook de interest of de vruchten te rekenen vanaf de onverschuldigde betaling moeten terugbetalen of vanaf het ogenblik dat hij te kwader trouw werd (zie b.v. Luik, 8 november 1988, *Rev. Rég. Dr.*, 1989, 79 met noot HAUBERT, B.; *Vred. Brussel*, 13 april 1989, *T. Vred.*, 1989, 220).

Hieruit werd besloten dat degene die te goeder trouw is geen interesten moet betalen (*Arbh. Bergen*, 16 november 1989, *J.T.T.*, 1991, 387; *Arbh. Gent*, 14 april 1993, 7de k. - AR 574/91, *onuitg.*; *Rb. Dendermonde*, 27 oktober 1934, *Pas.*, 1936, III, 48; AUBRY EN RAU en andere auteurs aangehaald door LAURENT, F., *a.w.*, XX, 394, noot 2; DE PAGE, H., III, nr. 20, 28-29; LECLERCQ, J., *La répétition*, *a.w.*, *T.S.R.*, 1975, 397, nr. 6; *anders*, LAURENT, F., *a.w.*, XX, nr. 372, 394, voor wie de accipiens ook interest moet betalen).

Volgens de voorbereidende bespreking van het Burgerlijk Wetboek moet de accipiens te goeder trouw wel interest betalen vanaf de aanmaning tot terugbetaling (*Brussel*, 5 juni 1858, *Pas.*, 1859, II, 133; *Brussel*, 14 juni 1862, *Pas.*, 1862, II, 271; *Luik*, 18 mei 1870, *Pas.*, 1870, II, 392; *Arbh. Brussel*, 2 juli 1975, *J.T.T.*, 1975, 214 (gezondheidszorg); *Arbh. Bergen*, 18 maart 1977, *J.T.T.*, 1977, 329 (gerechtelijke moratoire interest op teruggevorderde arbeidsongeschiktheidsuitkeringen); *Arbh. Bergen*, 15 februari 1980, *J.T.T.*, 1980, 139 (gezinsbijslag); *Arbh. Bergen*, 2 oktober 1991, *J.T.T.*, 1992, 13, *J.L.M.B.*, 1991, 1322 (werkloosheidsuitkeringen); *Arbrb. Brussel*, 27 januari 1972, *J.T.T.*, 1972, 216 (gerechtelijke moratoire interest op teruggevorderde arbeidsongeschiktheidsuitkeringen); *Arbrb. Brussel*, 21 december 1972, *J.T.T.*, 1973, 25 (gezondheidszorg); *Arbrb. Brussel*, 27 juni 1974, *J.T.T.*, 1974, 265, nr. 100 (werknemerspensioen); *Arbrb. Gent*, 9 februari 1987, *R.W.*, 1987-89, 649 (loon); *Arbrb. Gent*, 9 mei 1988, *R.W.*, 1988-89, 724 (arbeidsongevaluitkeringen); *Rb. Brussel*, 26 januari 1990, *De Verz.*, 1990, 476 met noot DENOEL, E.; *Vred. Brussel*, 13 april 1989, *T. Vred.*, 1989, 220; VIGNERON, R., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 83; LECLERCQ, J., *a.w.*, *J.T.T.*, 1980, 305, nr. 88, *T.S.R.*, 1980, 340, nr. 88; VAN DEURZEN, A., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1986, 11042/6; voor Frankrijk zie VINEY, G., *a.w.*, nr. 344, 451).

Zo moet de fiscus, wanneer geen bijzondere bepaling hierover handelt (zie ver-

der, nr. 107 tot 110), wat te veel ontvangen is terugbetalen met toepassing van de art. 1153 en 1376 B.W. (Cass., 7 juni 1934, *Pas.*, 1934, I, 310), ongeacht of de juiste som bij inning vastgesteld kon worden of de inning krachtens een wettelijke titel geschiedde (Cass., 22 december 1938, *Pas.*, 1938, I, 406).

De accipiens te kwader trouw daarentegen begaat een oneigenlijk misdrijf waarvoor hij bestraft wordt (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 19, 27).

Hij moet niet alleen vanaf de betaling van rechtswege vergoedende interest betalen op het onvangen kapitaal, maar kan zelfs tot een bijkomende schadevergoeding veroordeeld worden (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 19, 27 en nr. 21, c, 29; DIRIX, E. en VAN OEVELEN A., *a.w.*, *R.W.*, 1992-93, 1260, nr. 95).

81 Ten aanzien van de ontvangst van een onverschuldigde som maakt LECLERCQ ("La répétition", *T.S.R.*, 1975, 413, nr. 38 e.v.) onderscheid tussen kwade trouw en bedrog of opzet (over bedrog, zie Cass., 10 juni 1961, *Pas.*, 1961, I, 1082 en noot; Cass., 23 januari 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 695; Cass., 23 september 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 107 met conclusie KRINGS, E.).

Bij bedrog of opzet is kwade trouw steeds aanwezig, doch niet omgekeerd. In de rechtspraak wordt dit onderscheid soms niet gemaakt (zie o.m. Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 1 maart 1972, AR 350, *onuitg.*, Arbh. Brussel, 29 november 1971, *J.T.T.*, 1973, 247).

In het eerste geval is art. 1378 B.W. van toepassing in het tweede geval de art. 1153 en 1378 B.W. (LECLERCQ, J., *a.w.*, *J.T.T.*, 1980, 305, nr. 86 e.v., *T.S.R.*, 1980, 339, nr. 86 e.v.).

Bij kwade trouw is de accipiens tot terugbetaling verplicht van het ontvangen bedrag, vermeerderd met de interest welke dat kapitaal werkelijk opbrengt (art. 1378 B.W.) en vanaf de ingebrekestelling dezelfde interest of minstens de wettelijke interest (art. 1153, eerste lid B.W.).

Handelde de accipiens met bedrog of opzet, dan moet hij het ontvangen bedrag terugbetalen vermeerderd met de interest welke dat kapitaal werkelijk opbrengt (art. 1378 B.W.) en daarenboven een schadevergoeding die de wettelijke interest te boven gaat (art. 1153, vierde lid B.W.).

Daar het gaat om vergoedende interest mag de rechter die doen lopen vóór de ingebrekestelling en tegen een hogere voet dan de wettelijke rentevoet (LECLERCQ, J., *a.w.*, *J.T.T.*, 1980, 305, nr. 92, *T.S.R.*, 1980, 341, nr. 92).

82 Het is de schuldeiser die zal moeten bewijzen dat de "accipiens" te kwader trouw was (art. 2268 B.W.; Brussel, 19 november 1971, *Pas.*, 1972, II, 23; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 20, 28). Dit zal in de rechterlijke beslissing vastgesteld moeten worden (Cass., 21 januari 1892, *Pas.*, 1892, I, 92; Cass., 18 februari 1926, *Pas.*, 1926, I, 251; Cass., 18 oktober 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 220; Brussel, 21 maart 1985, *Pas.*, 1985, II, 92). Want in beginsel wordt goede trouw vermoed (Cass., 29 januari 1953, *Pas.*, 1953, I, 411). Wel werd het behoren te weten met het effectief weten gelijkgesteld (Luik, 8 november 1988, *Rev. Rég. Dr.*, 1989,

79 met noot HAUBERT, B.). De rechtspraak aanvaardt vrij gemakkelijk de goede trouw (KRUIHTOF, R., BOCKEN e.a., *T.P.R.*, 1994, 618, nr. 318).

De Staat die onwettig een bedrag als bedrijfsvoorheffing had ingehouden, werd in hoger beroep als een accipiens te kwader trouw beschouwd en tot betaling van moratoire interest veroordeeld (Cass., 30 mei 1991, *Arr.Cass.*, 1990-91, 975, *R.W.*, 1991-92, 444, J.L.M.B., 1992, 326 met noot RAYET, A., "L'allocation d'intérêts moratoires sur la restitution des sommes payées indûment au Trésor"), al had eerder vergoedende interest moeten toegekend worden.

Bij vermogensverschuiving zonder oorzaak wordt bij analogie voorgestaan dat de verrijkte die te kwader trouw is met de "accipiens" te kwader trouw moet gelijkgesteld worden (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 50, 63-64).

Voor toepassingen in de Franse rechtspraak, zie Cass., 25 april 1967, *Bull. civ.*, 1967, III, nr. 168; Cass., 5 februari 1980, *Gaz. Pal.* 1980, 2, Somm. 344; Cass., 10 december 1980, *Bull. civ.*, 1980, I, nr. 322.

Om de interest te kunnen krijgen hoeft de "solvens" de "accipiens" te kwader trouw niet in gebreke te stellen (Cass., 24 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 155; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 21, 29; LECLERCQ, J., "La répétition", *T.S.R.*, 1975, 397, nr. 6).

Wat is de aard van de door de "accipiens" te kwader trouw verschuldigde interest?

Oorspronkelijk werd die interest in de rechtsleer als een wettelijke interest beschouwd, daar hij door de wet bepaald werd (o.m. TOUILLIER en DEMOLOMBE, aangehaald door VIGNERON, R., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 84, nr. 42 en noot 154; zie nog noot 2 bij Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1012; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 145, a, 181, hoewel deze auteur, wanneer hij over de terugbetaling handelt, deze zienswijze verlaat).

Thans wordt overwegend aanvaard dat het om vergoedende interest gaat (Cass., 17 januari 1929, *Pas.*, 1929, I, 63; Cass., 10 juni 1937, *Pas.*, 1937, I, 179; Cass., 24 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 155; DE PAGE, H., *a.w.*, III, 181, noot 3; VIGNERON, R., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 84, nr. 42-43, 84-85; VANDEURZEN, A., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1986, 11042/6). De rentevoet mag dus hoger zijn dan de wettelijke (zie verder, Hoofdstuk VII). Het gaat immers om een oneigenlijke misdrijf (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 19, 27, nr. 21 c, 29).

83 De vermelde regels in verband met de terugvordering van het onverschuldigde betaalde zijn slechts van toepassing voor zover een bijzondere wet er niet van afwijkt, zoals het geval is

- voor alimentatie (Vred. Deinze, 14 december 1973, *T. Vred.*, 1975, 44)
- voor onteigeningsvergoedingen (zie boven, nr. 56, 3°; en ook Luik, 3 oktober 1973, *J.T.*, 1974, 100)
- voor belastingen (zie verder, nr. 119; en ook Cass., 21 september 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 92)
- voor sociale-zekerheidsbijdragen van zelfstandigen (zie verder, nr. 122)
- voor sociale-zekerheidsprestaties van werknemers.

Zie b.v.

- art. 169 e.v. Werkloosheidsbesluit (beperking van het terug te vorderen bedrag)
- art. 60bis §1 Arbeidsongevallenwet (afzien van terugvordering door het Fonds voor arbeidsongevallen).

84 De art. 1436 en 1450 B.W.

- Art. 1436, tweede lid:

De vergoeding verschuldigd door het gemeenschappelijk vermogen van echtgenoten aan het eigen vermogen van een van hen, brengt van rechtswege interest op vanaf de dag van de ontbinding van het wettelijk stelsel.

Bij overlijden van een echtgenoot, van echtscheiding of scheiding van tafel en bed, van gerechtelijke scheiding van goederen of wijziging van huwelijksvermogensstelsel (art. 1427 B.W.) moet het huwelijksvermogen onder het wettelijk huwelijksvermogensstelsel vereffend worden. De activa en passiva van de gemeenschap en van het eigen vermogen van de echtgenoten worden samengesteld.

Doch in de loop van het huwelijk kan de gemeenschap of het eigen vermogen zich ten bate of ten koste van de andere verarmd of verrijkt hebben. Zo kan de gemeenschap een schuld van een echtgenoot (b.v. afbetaling van een auto gekocht vóór het huwelijk) betaald hebben (art. 1432 B.W.) of kunnen in het gemeenschappelijk vermogen gelden gevallen zijn van het eigen vermogen van een echtgenoot (b.v. verkoop van eigendom) welke niet wederbelegd werden (art. 1434 B.W.). Hiervoor is vergoeding verschuldigd, nadat de afzonderlijke schuldvorderingen geglobaliseerd werden per echtgenoot en de wederkerige schuldvorderingen van de echtgenoten tot het kleinste bedrag teruggebracht zijn (art. 1438 B.W., DE WULF, C., *a.w.*, *T.P.R.*, 1985, 423 e.v.; GERLO, J., *a.w.*, nr. 395, 193). B.v. De man heeft recht op 800.000 fr. vergoeding van de gemeenschap, de vrouw op 600.000 fr. De man is 400.000 fr. verschuldigd aan de gemeenschap, de vrouw 100.000 fr. De man heeft recht op 800.000 fr. – 400.000 fr. = 400.000 fr. en de vrouw op 600.000 fr. – 100.000 fr. = 500.000 fr. De gemeenschap zal 100.000 fr. (500.000 fr. – 400.000 fr.) aan de vrouw verschuldigd zijn, waaraan van rechtswege 8 t.h. interest toegevoegd moet worden.

Die interest is verschuldigd tot de dag waarop de echtgenoot die recht heeft op vergoeding, die ontvangt, zelfs indien die echtgenoot abnormaal lang gewacht heeft om zijn rechten te doen gelden (Cass., 16 februari 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 717 — betrof het oud art. 1473 B.W., zie verder, nr. 85).

Tijdens het huwelijk wordt geen interest toegekend (VAN OOSTERWYCK, G., “Civielrechtelijke aspecten van de vereffening-verdeling” in PINTENS, W., *a.w.*, 38, nr. 44).

Evenmin is interest verschuldigd op woonvergoeding, zijnde de huurwaarde voor bewoning van een onroerend goed tijdens de echtscheidingsprocedure welke de echtgenoot, die dit voordeel genoot, naar aanleiding van de vereffening in de massa zal moeten inbrengen. Die woonvergoeding is geen vergoeding in de beperkte

betekenis die het woord heeft in art. 1436 B.W.

— Art. 1450, tweede lid:

Schuldvorderingen van de ene echtgenoot op de andere tijdens het wettelijk stelsel brengen van rechtswege interest op te rekenen van de ontbinding van het wettelijke stelsel.

Tijdens het huwelijk kan de ene echtgenoot b.v. een persoonlijke schuld van de andere met eigen gelden betalen of kan de ene echtgenoot aan de andere schade toegebracht hebben en hiervoor schadevergoeding verschuldigd zijn (zie b.v. Cass., 7 december 1983, *Arr. Cass.*, 1983-84, 416, *R. W.*, 1984-85, 835; Gent, 19 september 1980, *R. W.*, 1982-83, 599).

Schuldvorderingen tegen de andere echtgenoot kunnen tijdens het huwelijk op de eigen goederen van die echtgenoot verhaald worden (art. 1450, eerste lid B.W.; Cass., 6 mei 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 993, *R. W.*, 1974-75, 690; Gent, 19 september 1980, *R. W.*, 1982-83, 599).

De moratoire interest is vanaf de ingebrekestelling verschuldigd (DE PAGE, H., *a. w.*, XI, nr. 1015, 824; *R.P.D.B.*, Bijw. VI, Tw. *Régimes matrimoniaux*, Droit interne, nr. 1419, 832).

Vanaf de ontbinding van het huwelijk is van rechtswege interest verschuldigd (*R.P.D.B.*, *a. w.*, nr. 1420, 832).

De echtgenoot kan zelfs wachten tot de ontbinding van het huwelijk om een vordering tegen de andere echtgenoot in te stellen. De verjaring is immers tijdens het huwelijk geschorst (art. 2253 B.W.).

Art. 1450 vindt slechts toepassing voor schuldvorderingen tijdens het wettelijk huwelijksvermogensstelsel.

Uitzonderlijk kunnen schuldvorderingen die na de ontbinding van het gemeenschappelijk stelsel zijn ontstaan, wel nog onder toepassing van dit artikel vallen indien zij verband houden met dit stelsel. Zo kan een echtgenoot zich bij de verdeling van de gemeenschap bij voorrang een onroerend goed dat dient als gezinswoning of voor de uitoefening van een beroep doen toewijzen (art. 1446 en 1447 B.W.).

Eventueel zal hij daarvoor een opleg moeten betalen. Op die opleg is van rechtswege interest verschuldigd vanaf het vonnis dat die toewijzing toestaat of vanaf de datum waarop de toewijzing wordt toegestaan. Betreft het opleg naar aanleiding van de verdeling van het huwelijksvermogen, dan is slechts moratoire interest verschuldigd vanaf de ingebrekestelling.

85 De vroegere art. 1440, 1473, 1548 en 1570 B.W. (van vóór de Wet van 14 juli 1976).

— art. 1440 B.W. (oude wet):

Vrijwaring is verschuldigd door ieder die huwelijksgoed verstrekt en de interest daarvan begint te lopen van de dag van het huwelijk.

Het verschaffen van een huwelijksgoed door de ouders of een derde is een schenking en is als zodanig aan de bepalingen betreffende de schenking onderworpen, al bestaan er meerdere bijzondere bepalingen betreffende het huwelijksgoed.

Zo zijn de vrijwaringsplicht en de loop van rechtswege van interest bijzondere bepalingen ingegeven door de doelstelling van het huwelijksgoed: de bijdrage in de lasten van het huwelijk en het onderhoud van de kinderen (DE PAGE, H., *a. w.*, VIII 1, nr. 403, B, 4 en 5, 506; XI, nr. 73, k. 159).

— art. 1473 B.W. (oude wet):

De wederbeleggingen en vergoedingen door de gemeenschap aan de echtgenoten verschuldigd, en de vergoedingen en schadeloosstellingen door hen aan de gemeenschap verschuldigd, brengen van rechtswege interest op, te rekenen van de dag van de ontbinding der gemeenschap.

De gemeenschap kan vergoedingen aan een van beide echtgenoten verschuldigd zijn, b.v. wanneer bij verkoop van een roerend goed dat aan een van beide echtgenoten toebehoorde, de prijs daarvan in de gemeenschap is gestort zonder wederbelegging.

Omgekeerd kan een van de echtgenoten vergoeding en schadeloosstelling aan de gemeenschap verschuldigd zijn, b.v. wanneer de gemeenschap een persoonlijke schuld van de echtgenoten heeft betaald.

In beide gevallen is na ontbinding van de gemeenschap van rechtswege interest verschuldigd (DE PAGE, H., *a. w.*, XI, nr. 941, 781, nr. 953, 789, nr. 997, 815).

Het gaat zoals bij rekening-courant, met dit verschil dat bij rekening-courant de interest loopt vanaf het voorschot of de storting, terwijl het hier is vanaf de ontbinding van de gemeenschap (DE PAGE, H., *a. w.*, XI, nr. 938, B, 780).

Bestist werd dat art. 1473 B.W. van toepassing is zowel bij aanvaarding als bij verwerping van de gemeenschap door de vrouw (Cass., 25 juni 1981, *Pas.*, 1891, I, 195).

Persoonlijke schuldvorderingen die de echtgenoten tegen elkaar hebben, brengen eerst interest op van de dag dat een rechtsvordering wordt ingesteld (art. 1479 B.W. — oude wet).

— art. 1548 B.W. (oude wet):

De interest van het huwelijksgoed loopt van rechtswege van de dag van het huwelijk tegen degenen die het beloofd hebben, zelfs indien voor de uitkering een tijd bepaald is, tenzij anders bedongen is.

Wanneer de ouders een huwelijksgoed beloven ter gelegenheid van het huwelijk van hun dochter, hebben zij bepaalde verplichtingen, waaronder de naleving van die belofte.

Het huwelijksgoed is bestemd om de lasten van het huwelijk te dragen (art. 1540 B.W. — oude wet).

Bij vertraging in de uitvoering van de toebedeling van het huwelijksgoed is van rechtswege interest verschuldigd.

— art. 1570 B.W. (oude wet):

Indien het huwelijk door de dood van de vrouw ontbonden wordt, lopen de interesten en de vruchten van het terug te geven huwelijksgoed van rechtswege ten voordele van haar erfgenamen, te rekenen van de dag van de ontbinding.

De man beheert de totale goederen tijdens het huwelijk en heeft er het vruchtgebruik van en dus ook de interesten (art. 1549 B.W. — oude wet).

Bij de ontbinding van het huwelijk moet de man het huwelijksgoed teruggeven.

Wordt het huwelijk door de dood van de vrouw ontbonden, dan verkrijgen haar erfgenamen van rechtswege interest op het huwelijksgoed in afwachting van de teruggave.

Die regel is ook van toepassing bij scheiding van tafel en bed of van goederen (DE PAGE, H., *a. w.*, X 2, nr. 1456, 1192).

Het gaat om een toepassing van art. 547 B.W.

86 Art. 1652 B.W.

De koper is verplicht zonder aanmaning interest te betalen tot aan de voldoening van het kapitaal:

1. indien zulks bij het aangaan van de koop bedongen is (Kh. Kortrijk, 19 oktober 1964, *R. W.*, 1964-65, 818).

Meestal gaat het om een beding waarbij de verkoper termijnen van betaling aan de koper toestaat tegen betaling van een overeengekomen interest. De rentevoet wordt vrij bepaald behoudens bij verkoop op afbetaling (zie boven, nr. 27). Is niets overeengekomen dan geldt de wettelijke rentevoet, thans 8 t.h. (*R.P.D.B.*, XVI, Tw. *Vente*, nr. 461, 172).

2. of indien de verkochte en geleverde zaken vruchten of andere inkomsten oplevert.

Zo zal bij verkoop van een handelszaak die vruchten of andere inkomsten oplevert, interest verschuldigd zijn vanaf de datum waarop de koopprijs bij factuur is vastgesteld (Kh. Marche-en-Famenne, 19 februari 1979, *B.R.H.*, 1980, 132).

Een onroerend goed is, al kan het verhuurd worden, niet vruchtdragend indien het op het ogenblik van de verkoop niet verhuurd is (Bergen, 9 september 1975, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1978, 183). De rentevoet is de wettelijke. De interest loopt van rechtswege in beide gevallen (Cass., 5 augustus 1842, *Pas.*, 1842, I, 540).

Buiten de in art. 1652 B.W. opgesomde gevallen moet de koper tot betaling aangemaand worden en is eerst dan moratoire interest verschuldigd (LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 449, 475).

Er zij aan herinnerd dat krachtens art. 1 van het Koninklijk Besluit nr. 56 van 10 november 1967 tot het verbruik van giraal geld, gewijzigd bij de Wet van 1 april 1969, de interest niet begint te lopen zolang de schuldenaar niet op de hoogte is gesteld van het nummer van de rekening van de handelaar bij de postcheque of een bank of ermee gelijkgestelde instelling (FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, I, nr. 206, 235).

Art. 2 van de Wet van 1 mei 1913 op het krediet der kleinhandelaars en ambachtslieden en op de interesten wegens vertraagde regeling, voerde een bijzondere regeling in bij verkoop (zie verder, nr. 92).

Soms loopt de interest van rechtswege bij verkoop vanaf de levering van de goederen ingevolge plaatselijke handelsgebruiken (zie b.v. Kh. Verviers, 23 december 1869, *Pas.*, 1872, III, 73; Kh. Antwerpen, 21 augustus 1900, *J.P.A.*, I, 314; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, III, nr. 1465, 82).

87 Art. 1846 B.W.

De vennoot die een geldsom in de vennootschap moest inbrengen, en zulks niet gedaan heeft, is van rechtswege en zonder dat een vordering nodig is, de interest van die som verschuldigd, te rekenen van de dag waarop zij betaald moest worden (art. 1846, eerste lid B.W.).

Zoals in de art. 474, eerste lid (zie boven, nr. 75) en 1015 (zie boven, nr. 77) wordt met de woorden "zonder vordering" alleen gewezen op een van de mogelijkheden tot ingebrekestelling (zie boven, nr. 48).

Bij een overeenkomst van vennootschap is de inbreng een van de essentiële voor-

waarden van de totstandkoming van die overeenkomst. Iedere vennoot is aan de vennootschap verschuldigd hetgeen hij beloofd heeft daarin te zullen inbrengen (art. 1845, eerste lid B.W.). Doet hij dat niet, dan zal hij, volgens art. 1846, eerste lid B.W., wanneer de inbreng uit geld bestaat, van rechtswege interest op die som verschuldigd zijn vanaf de dag waarop zij betaald had moeten worden.

De vennoot is eveneens van rechtswege interest verschuldigd ten aanzien van geldsommen door hem uit de kas van de vennootschap genomen, te rekenen van de dag waarop hij dit tot zijn persoonlijk voordeel daaruit heeft genomen (art. 1846, tweede lid B.W.).

Daarenboven kan de vennoot indien daartoe grond bestaat (b.v. wanneer de vennootschap door het ontberen van de inbreng verlies leed) tot een bijkomende schadevergoeding veroordeeld worden (art. 1846, derde lid B.W.).

Art. 1846 B.W. wijkt dus in twee opzichten van art. 1153 B.W. af : in de eerste plaats is er geen ingebrekestelling, vervolgens is er nog mogelijkheid tot het krijgen van een bijkomende schadevergoeding (LAURENT, F., *a.w.*, XXVI, nr. 249, 262).

88 Art. 1996 B.W.

De lasthebber is voor de geldsommen die hij voor zijn eigen gebruik heeft besteed, interest verschuldigd te rekenen van het tijdstip waarop hij van die sommen gebruik heeft gemaakt (Cass., 19 oktober 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 200). Zo zal de bestuurder van een vennootschap voor de voor zijn eigen gebruik bestede geldsommen interest verschuldigd zijn vanaf de dag van dat gebruik (Cass., 7 mei 1897, *Pas.*, 1897, I, 169; zie ook Rb. Brussel, 12 december 1962, *J.T.*, 1963, 320). Wel mag, wanneer b.v. een rekenplichtige op verschillende data geldsommen voor eigen gebruik heeft besteed, een gemiddelde datum genomen worden als aanvangsdatum (Cass., 2 oktober 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 121, *R.W.*, 1981-82, 127).

Daar art. 1996 B.W. niet van openbare orde is, doch enkel van aanvullend recht, kunnen partijen hiervan afwijken (Cass., 18 november 1946, *Arr.Cass.*, 1946, 383, *R.W.*, 1947-48, 1207). Zo kan de lastgever de lasthebber toestaan gelden te gebruiken en het gaat dan om een mandaat gepaard met geldlening, al of niet met interest volgens overeenkomst.

Alhoewel art. 1996 B.W. meestal als een geval van wettelijke interest wordt opgegeven, wordt dit betwijfeld door DE PAGE H., (*a.w.*, V, nr. 423, 2°, 421; in dezelfde zin zie *R.P.D.B.*, XII, Tw. *Mandat*, nr. 580, 770; DEKKERS, R., *a.w.*, II, nr. 1285, 723 en PAULUS, C. en BOES, R., *a.w.*, nr. 173, 105). Volgens hem gaat het eerder om een compensatoire vergoeding, een soort sanctie wegens de contractuele fout die de lasthebber beging door persoonlijk voordeel uit de lastgeving te halen. Dit brengt mee :

1. dat een verbintenis om iets niet te doen nageleefd werd zodat de schade op dit ogenblik ontstaat en de loop van de interest van rechtswege aanvangt (Brussel, 22 juli 1902, *Pas.*, 1903, II, 278);

2. dat art. 2277 B.W. geen toepassing vindt (zie verder, nr. 133 en ook Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 315);
3. dat de rentevoet hoger mag liggen dan de wettelijke rentevoet (Cass., 5 februari 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 629, wel had de bodemrechter art. 1153, vierde lid B.W. toegepast; zie ook LAURENT, F., *a. w.*, XXVII, nr. 510, 568 voor wie het om vergoedende interest gaat; DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 423, 2°, e, 421; PAULUS, C. en BOES, R., *a. w.*, nr. 173, 105).

Bij de aanwending van geldsommen voor eigen gebruik is niet vereist dat de lasthebber dit op bedrieglijke wijze deed (DE PAGE, H., *a. w.*, nr. 423, 2°, a, 491). Is dit wel zo, dan kan art. 491 Sw. toegepast worden.

De feitenrechter beslist op onaantastbare wijze of de lasthebber bedrieglijk optrad (Cass., 7 mei 1897, *Pas.*, 1897, I, 169; Cass., 13 december 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 467; Cass., 5 februari 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 629). De bewijslast rust op de lastgever (Brussel, 26 april 1847, *Pas.*, 1850, II, 81; Brussel, 16 april 1874, *Pas.*, 1875, II, 206; Gent, 29 juli 1875, *Pas.*, 1875, II, 368; Brussel, 22 juli 1902, *Pas.*, 1903, II, 278; Kh. Antwerpen, 17 februari 1903, *J.T.*, 1903, 390; LAURENT F., *a. w.*, XXVII, nr. 508 en 509, 565-566; DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 423, 2°, 421). De lastgever moet ook bewijzen vanaf wanneer een bedrieglijk gebruik van sommen door de lasthebber werd gemaakt. Als de juiste datum niet bewezen kan worden wordt vanaf het einde van het mandaat gerekend (*R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 564, 768). De interest is zonder ingebrekestelling verschuldigd (Brussel, 22 juli 1902, *Pas.*, 1903, II, 278; Gent, 19 september 1985, *R.W.*, 1985-86, 2638).

De sommen, die ingevolge de lastgeving in handen van de lasthebber blijven, brengen geen interest op, tenzij hij ze volgens overeenkomst had moeten plaatsen. In die laatste veronderstelling kan de lastgever eventueel schadevergoeding krijgen indien hij voor de rechter kan bewijzen dat hij schade leed.

Wanneer de lastgeving een einde neemt, moet de lasthebber rekenschap geven (art. 1993 B.W.) en is hij moratoire interest verschuldigd op het door hem verschuldigd saldo, te rekenen van de dag dat hij in gebreke is gesteld (art. 1996 B.W.).

De lasthebber kan ook tot een bijkomende schadevergoeding veroordeeld worden als de toegekende interest onvoldoende is om de geleden schade te dekken (Rb. Luik, 17 juli 1847, *B.J.*, 1847, 1203; *R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 569, 769 en de aangehaalde rechtsleer).

Wat betreft de geldsommen die bij de afrekening als saldo overblijven, is de lasthebber moratoire interest verschuldigd na een ingebrekestelling (art. 1996 B.W.; zie boven, nr. 45; *R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 572, 769 en de aangehaalde rechtspraak en rechtsleer).

Die ingebrekestelling moet overeenkomstig het toepasselijk art. 1153 B.W. geschieden, al kunnen partijen contractueel bepalen dat de interest van rechtswege loopt (Brussel, 26 juli 1871, *Pas.*, 1871, II, 404).

89 Art. 2001 B.W.

De lastgever is aan de lasthebber voor gedane voorschotten interest verschuldigd, te rekenen van de dag waarop de voorschotten blijken te zijn gedaan. Normaal zal de lastgever aan de lasthebber alles wat nodig is om het mandaat uit te voeren ter beschikking stellen. Uitzonderlijk zal de lasthebber geld voorschieten om bepaalde betalingen te verrichten, zoals b.v.

— douanerechten voor een exporteur voorschieten (Kh. Hoei, 29 maart 1883, *Eur. Vervoerr.*, 1883, 230);

— als beheerder van een appartementsgebouw de kosten van stookolie en van onderhoud van de lift voorschieten (Antwerpen, 18 januari 1884, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1884, 233).

Vanaf de dag van die betaling krijgt de lasthebber van rechtswege recht op de wettelijke rentevoet, zijnde 8 t.h., op het voorschot (Brussel, 13 mei 1878, *Pas.*, 1878, II, 300; Rb. Brussel, 24 april 1886, *Pas.*, 1887, III, 38; LAURENT, F., *a.w.*, XXVIII, nr. 11, 13; *R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 677, 779).

Art. 2001 B.W. geldt ook of wordt bij analogie toegepast:

— voor de tijdens de voogdij gedane voorschotten (zie boven, nr. 75, art. 474 B.W.);

— voor de zaakwaarnemer (art. 1375 B.W., Cass., 8 juni 1893, *Pas.*, 1893, I, 252; Luik, 21 mei 1851, *Pas.*, 1851, II, 367; Luik, 22 oktober 1873, *Pas.*, 1874, II, 16 met noot; Brussel, 7 februari 1964, *Pas.*, 1965, II, 70; LAURENT, F., *a.w.*, XX, nr. 332, 359; DE PAGE, H., *a.w.*, II, nr. 1094, 1154; V, nr. 428, 427, noten 1 en 2; *anders*, Vred. Aarlen, 4 januari 1879, *Pas.*, 1880, III, 85; LAURENT, F., *a.w.*, XXVIII, nr. 18 en 20, 19 en 22; conclusie BOSCH, *Pas.*, 1893, I, 252 en noot 6);

— voor de bestuurder van een vennootschap (Brussel, 14 december 1871, *Pas.*, 1873, II, 418; Luik, 12 juni 1917, *Jur. Liège*, 1920, 169; DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 73, 2°, 94);

— voor de notaris, al is hij geen lasthebber van de partijen, wanneer hij sommen voorschiet (Kh. Antwerpen, 18 oktober 1963, *R.W.*, 1963-64, 787; Rb. Oudenaarde, 7 februari 1984, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1987, 113 met noot A.C.; *anders*, LAURENT, F., *a.w.*, XXVII, nr. 333, 375; DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 363, 364-65; PAULUS, C. en BOES, R., *a.w.*, nr. 208, 121);

— voor de erfgenamen of de algemene legataris die successierechten betaalt verschuldigd door de bijzondere legataris (Rb. Charleroi, 23 mei 1871, *Pas.*, 1872, III, 48);

— voor de borg (Brussel, 30 januari 1873, *Pas.*, 1873, II, 90);

— voor de bewaarnemer (Brussel, 10 augustus 1855, *Pas.*, 1856, II, 34; Brussel, 10 augustus 1864, *Pas.*, 1864, II, 1208; *anders*, *R.P.D.B.*, III, Tw. *Dépot-sequestre*, nr. 130, 645; VAN CAUWELAERT, W., *a.w.*, nr. 155, 55).

De toepassing van art. 2001 B.W. moet echter beperkt worden tot de lastgeving en kan niet bij analogie toegepast worden voor andere overeenkomsten.

Op de lasthebber rust de bewijslast van het gedane voorschot en het tijdstip waarop hij het voorschot deed.

De wettelijke interest is ook verschuldigd op sommen die de lasthebber als eventueel voorschot beschikbaar hield met het oog op een te verwachten betaling (*R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 683, 780, en de aangehaalde rechtsleer).

Wanneer de lasthebber van zijn lastgever provisies ontving en niettemin met eigen gelden betaalde, zal eerst uitgemaakt moeten worden na compensatie tussen beide bedragen welk bedrag aan eigen gelden besteed werd, en op dit uiteindelijk bedrag zal wettelijke interest verschuldigd zijn (Luik, 21 mei 1851, *Pas.*, 1851, II, 367; Brussel, 24 mei 1862, *Pas.*, 1863, II, 18; *R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 684, 780).

Daar art. 2001 B.W. niet van openbare orde is, kunnen partijen ervan afwijken. Voor DE PAGE (*a.w.*, V, nr. 428, 426) gaat het, in tegenstelling met de mening van de meeste auteurs (voor LAURENT, F., XXVIII, nr. 11, 13 is het een afwijking van art. 1153 B.W., al neemt hij aan dat hier gaat om een verbintenis om iets te doen en niet om een vertraging in de betaling), niet om een afwijking van art. 1153 B.W. of, anders uitgedrukt, om moratoire interest zonder ingebrekestelling. Het gaat om een vergoeding voor de kosten welke de lastgeving voor de lasthebber meebrengt en het hierdoor door hem geleden verlies (DEKKERS, R., *a.w.*, II, nr. 1291, 726). Aangezien het om vergoedende interest gaat is geen aanmaning vereist (PAULUS, C. en BOES, R., *a.w.*, nr. 207, 121) en kan de rentevoet hoger liggen dan de wettelijke.

In elk geval kan de lasthebber, ongeacht of het om een betaald of kosteloos mandaat gaat, indien hij door geld voor te schieten een hogere schade leed dan hetgeen door de wettelijke rentevoet vergoed wordt, een bijkomende schadevergoeding vorderen (art. 2000 B.W.).

90 Art. 2028 B.W.

Art. 2028 B.W.: de borg die betaald heeft, heeft verhaal op de hoofdschuldenaar zowel ten aanzien van de hoofdsom als ten aanzien van de interesten.

Wie zich voor een verbintenis borg stelt verplicht zich, volgens art. 2011 B.W., jegens de schuldeiser, aan die verbintenis te voldoen, indien de schuldenaar niet zelf daaraan voldoet. Zodra de verbintenis, waarvoor borg wordt gestaan, opeisbaar wordt, kan de schuldeiser zonder ingebrekestelling de borg aanspreken.

De borg is tot de schuld gehouden zonder dat de hoofdschuldenaar eerst uitgewonnen is (Cass., 10 mei 1991, *Arr. Cass.*, 1990-91, 908, *R.W.*, 1991-92, 405 met noot DIRIX, E.; DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 835, 801). Wel beschikt de borg, die echter ondertussen wel moet betalen, over een verhaal tegen de hoofdschuldenaar.

Traditioneel neemt de rechtsleer (BAUDRY-LACANTINERIE, PLANIOL en RIPERT, MAZEAUD, LAURENT) aan dat de borg over een persoonlijke vordering tegen de schuldenaar (art. 2028 B.W.) en een subrogatoire vordering in de plaats van de schuldeiser beschikt (art. 1251 B.W.) (*R.P.D.B.*, Bijw. V., Tw. *Cautonnement*, nr. 228 e.v., 177). De keuze komt aan de borg toe en is niet van belang ontbloeit. Doet de borg een beroep op de persoonlijke vordering, dan heeft hij recht op interest, tenminste indien hij op een lastgeving steunt, terwijl dit niet

het geval is bij subrogatoire vordering (Kh. Sint-Niklaas, 30 september 1969, *R.W.*, 1970-71, 802; DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 925, 901). DE PAGE (*a.w.*, VI, nr. 926, 902) heeft die dubbele vordering in twijfel getrokken. Aan de hand van verklaringen van Treilhard meent hij dat er slechts één soort vordering aan de borg wordt gegeven, een persoonlijke waarop de subrogatoire geënt wordt. Art. 2029 B.W. vult dan art. 2028 aan (Cass., 25 april 1966, *Pas.*, 1966, I, 1074 vermeldt de art. 2028 en 2029 B.W. samen). Van rechtswege treedt de borg in de rechten van de schuldeiser.

De interest waarvan sprake in art. 2028, is niet de interest, conventionele of moratoire, op het bedrag van het kapitaal dat de schuldenaar verschuldigd was, maar de interest op de hoofdsom (hoofdsom, vermeerderd met de conventionele of de moratoire interest), die de borg betaald heeft (DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 926, 903; VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1975, 685, nr. 104ter). Die interest loopt zonder aanmaning vanaf de dag dat de borg betaald heeft (DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 929, 2°, 907). Indien de toegekende interesten onvoldoende zijn om de procedurekosten tegen en van de borg te vergoeden, krijgt de borg ook een verhaal tot vergoeding van die schade (art. 2028, derde lid B.W.).

§ 3. De wettelijke interest en de rekening-courant

91 De schuldvorderingen van beide correspondenten in een rekening-courant (zie boven, nrs. 16 en 46, 3°) brengen, behoudens andersluidend beding, van rechtswege interest op (Cass., 20 december 1850, *Pas.*, 1851, I, 228; Rb. Luik, 7 december 1983, *T.B.H.*, 1986, 636; NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 159, 354; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, II, nr. 762, 99; VAN RYN, J. en HEENEN, J., *a.w.*, nr. 505, 379-380). Het in rekening brengen van interest is trouwens een essentieel kenmerk van de rekening-courant (Brussel, 20 maart 1961, *R.P.S.*, 1963, nr. 5150, 209).

Voor FREDERICQ (*a.w.*, IX, nr. 128, 226) gaat het om een afwijking van art. 1153 B.W. (zie boven, nr. 46, 3°), wat VAN RYN en HEENEN (*a.w.*, IV, nr. 505, 380) betwisten. Voor deze laatste auteurs is de interest te rechtvaardigen door de niet-eisbaarheid van de schuldvorderingen bij rekening-courant terwijl voor NELISSEN (*a.w.*, nr. 159, 355) de interest de vergoeding is voor het toegestane krediet. In elk geval betreft het een gewoonrechtelijke norm.

De partijen bedingen de toepasselijke rentevoet en bij afwezigheid van beding geldt de gebruikelijke rentevoet (BRAECKMANS, H., *a.w.*, 564, noot 72).

Het recht van een bank om eenzijdig de rentevoet bij debetsituatie te wijzigen wordt betwist (VAN RYN, J. en HEENEN, J., *a.w.*, IV, nr. 505, 381; *anders*, WINANDY, Ch., *a.w.*, nr. 32).

De interesten zijn na een opname niet eisbaar doch worden gekapitaliseerd (zie verder, nr. 195). De interest wordt aan de hoofdsom toegevoegd en het nieuwe saldo brengt op zijn beurt interest op.

Zolang de rekening-courant loopt, is er noch een schuldeiser noch een schuldeenaar. Eerst bij de sluiting van de rekening-courant wordt het saldo eisbaar.

Bij het afsluiten van een rekening-courant zal het bedrag van het schuldsaldo ten voordele van een partij door de schuldeiser aan zijn correspondent als rekening-uittreksel meegedeeld worden. Dit saldo brengt van rechtswege interest op (NELISSEN, J.M., *a. w.*, nr. 165, 366; VAN RYN, J. en HEENEN, J., *a. w.*, IV, nr. 508, 382; zie nochtans MERCHIEERS, Y., *T.P.R.*, 1992, 925, nr. 160), al is het bedrag van het saldo niet onmiddellijk vaststaand (Gent, 11 april 1872, *Pas.*, 1872, II, 279).

In de oudere rechtspraak (zie b.v. Gent, 22 mei 1880, *Bank Fin.*, 1880, 669) werd, bij afwezigheid van een overeenkomst, de wettelijke rentevoet (zie verder, nr. 202) toegepast (in die zin nog, Brussel, 8 mei 1990, *J.T.*, 1990, 675, *J.L.M.B.*, 1990, 255). Thans neemt men aan dat de rentevoet die bij het openen van de rekening-courant bedongen is, verder toegepast moet worden (Luik, 21 december 1989, *J.L.M.B.*, 1991, 326 met noot BUYLE, J.P.; Brussel, 8 mei 1990, *J.T.*, 1990, 675; Rb. Luik, 16 september 1987, *J.L.M.B.*, 1989, 406 met noot PARMENTIER, C1.; Rb. Namen, 9 januari 1991, *J.L.M.B.*, 1991, 641).

Bestaat er geen beding, dan zou de gebruikelijke rentevoet toegepast moeten worden (NELISSEN, J.M., *a. w.*, nr. 165, 366 en noot 24), al past de Franse rechtspraak dan de wettelijke rentevoet toe (Cass. fr., 14 maart 1978, *Rev. Banque*, 1979, 402; Cass. fr., 20 oktober 1987, *D.*, 1987, *I.R.*, 217).

Voor niet-kooplieden is, behoudens andersluidend beding, alleen moratoire interest tegen de wettelijke rentevoet vanaf een ingebrekestelling verschuldigd (NELISSEN, J.M., *a. w.*, nr. 165, 367).

Naast de rekening-courant, die niet altijd een bankrekening is (b.v. een rekening-courant tussen twee handelaars of tussen een BVBA en haar zaakvoerder), bestaat in het bankwezen een depositorekening, die een zichtrekening, een rekening met opzeggingstermijn of een rekening met vaste termijn kan zijn. De depositorekening is dus een verzamelnaam voor alle bankrekeningen andere dan de rekening-courant. De depositorekening wordt als een verbruiklening gekwalificeerd (zie boven, nr. 14; DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 268, 261; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, II, nr. 754, 87).

Die opvatting wordt wat betreft de zichtrekeningen niet algemeen aanvaard (VAN RYN, J. en HEENEN, *a. w.*, nr. 454, 335; BRAECKMANS, H., *a. w.*, nr. 596, 546-547). Bij zichtrekening wijzigt de stand van de rekening zich permanent zodat moeilijk beweerd kan worden dat bij elke creditering telkenmale de cliënt een nieuwe lening aan de bank toestaat. Het gaat eerder om een specifieke overeenkomst. Bij depositorekening loopt slechts interest indien dit bij de overeenkomst bedongen is, wat de regel is (FREDERICQ, L., *a. w.*, IX, nr. 103, 183; anders, RIPERT, V., *Traité élémentaire de droit commercial*, Parijs, 1951, 2de uitg., nr. 2056).

De rentevoet is bij zichtrekening meestal verschillend bij credit- of debetstand. Bij de periodieke afsluitingen wordt de interest opgenomen.

Zowel bij rekening-courant als bij depositorekening loopt de interest in de bankpraktijk bij creditverrichtingen van de cliënt daags vóór die verrichting en bij creditverrichtingen van de bankier daags na de verrichting.

Voor het overige zijn rekening-courant en depositorekening te onderscheiden (zie nochtans WINANDY, Ch., *a. w.*, nr. 9-18, 18-31, inz. nr. 18, 30).

§ 4. De wettelijke interest en de Wet van 1 mei 1913

92 — Art. 2 van de Wet van 1 mei 1913 op het krediet der kleinhandelaars en ambachtslieden en op de interesten wegens vertraagde betaling, voorziet in wettelijke interest.

Het luidt als volgt: “Bij het eindigen van de derde maand, te rekenen van de dag der afgifte van eene verkoopsrekening of van een uittreksel van rekening, brengen de schuldvorderingen, die de kooplieden en ambachtslieden hebben ter oorzake van waren verkocht aan of van werken uitgevoerd voor bijzonderen, die geen kooplieden zijn, van rechtswege interest op. In elk geval brengen die schuldvorderingen van rechtswege interest op bij het einde van de derde maand volgende op het aflopen van het burgerlijk jaar binnen hetwelk de koopwaren werden verkocht of de werken uitgevoerd. Werd echter een betaaltermijn, of eene voorwaarde, uitdrukkelijk bepaald, dan mag de tijd van drie maanden slechts lopen te rekenen van het vervallen van den betaaltermijn of van het vervullen der voorwaarde”.

Er is dus van rechtswege interest verschuldigd wanneer de volgende voorwaarden vervuld zijn:

1. de leverancier moet kleinhandelaar of ambachtsman zijn. Het kan gaan om een fysieke of, wat betwist wordt, een rechtspersoon. De term “kleinhandelaars of ambachtslui” wordt beperkend uitgelegd, zoals in art. 2272, derde lid B.W. (Rb. Kortrijk, 1 oktober 1992, *R. W.*, 1992-93, 1140; WILMS, W., *a. w.*, T. Vred., 1984, 52). Het gaat om hen die aan particulieren leveren (CLOQUET, A., *Factuur*, nr. 192, 90; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *Factuur*, nr. 286, 145, noot 302). Zij moeten courante gebruiksvoorwerpen verkopen, b.v. levensmiddelen. Een installatie van centrale verwarming valt daarbuiten (Rb. Kortrijk, 1 oktober 1992, *R. W.*, 1992-93, 1140).

Uitgesloten zijn:

- aannemers (Luik, 13 oktober 1976, *Jur. Liège*, 1976-77, 89; Rb. Bergen, 12 oktober 1951, *J. T.*, 1952, 10; Vred. Ukkel, 11 december 1937, *T. Vred.*, 1938, 145);
- een herstellingsbedrijf van auto's (Brussel, 10 oktober 1969, *J. T.*, 1970, 497);
- de verkoper van auto's (Luik, 17 december 1968, *Pas.*, 1969, II, 63);
- garagehouders (Antwerpen, 6 november 1985, *R. W.*, 1986-87, 2659; Rb. Luik, 27 mei 1975, *Jur. Liège*, 1975-76, 115; Vred. Antwerpen, 8 juli 1970, *T. Vred.*, 1971, 266; Vred. Lennik, 10 februari 1975, *B. R. H.*, 1975, 236; Vred. Brugge, 8 april 1983, *T. Vred.*, 1984, 183; Vred. Namen, 6 oktober 1983, *Rev. Rég. Dr.*, 1983, 331 met noot BORN, H.; Vred. Fosses-La-Ville, 12 november 1986, *Rev. Rég. Dr.*, 1987, 271);
- de verkoper van onderdelen van centrale verwarming (Rb. Kortrijk, 1 oktober 1992, *R. W.*, 1992-93, 1140);

— rechtspersonen (Kh. Brussel, 5 mei 1917, *Pas.*, 1917, III, 303; Kh. Kortrijk, 25 november 1933, *Jur. Comm. Fl.*, 1933, 217, nr. 5355; Rb. Luik, 27 mei 1975, *Jur. Liège*, 1975-76, 115; Vred. Ukkel, 11 december 1937, *T. Vred.*, 1938, 145; Vred. Brugge, 8 april 1983, *T. Vred.*, 1984, 183; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 191, 89; *anders*, Brussel, 12 december 1959, *Pas.*, 1961, II, 77; Vred. St. Joost-ten-Noode, 14 februari 1962, *J.T.*, 1962, 732);

Onder het toepassingsgebied vallen:

- een kleine garagehouder (Rb. Antwerpen, 17 december 1971, *T. Vred.*, 1972, 219);
- een kleine timmerman-schrijnwerker (Rb. Brussel, 9 maart 1965, *R.W.*, 1965-66, 353);
- de kruidenier (Vred. Peer, 25 maart 1953, *R.W.*, 1952-53, 1566);
- de kolenhandelaar (Rb. Luik, 12 oktober 1978, *Jur. Liège*, 1979-80, 174);
- de leverancier van gordijnen (Vred. Antwerpen, 8 november 1967, *T. Vred.*, 1968, 299);

2. verkopen of leveren aan niet-handelaars;

Het mag ook een handelaar zijn doch de aankoop moet dan niet voor zijn bedrijf doch uitsluitend voor zijn huishouden bestemd zijn (Kh. Brussel, 25 september 1958, *J.T.*, 1959, 211).

3. de schuldvordering ontstond “ter oorzaak van (verkochte) waren of van (uitgevoerde) werken”. Uitgesloten zijn: overeenkomsten van vervoer, verhuringen van roerende goederen.

4. op de factuur (“verkoopsrekening” in de tekst) is een domiciliëring en het nummer van de bank of postrekening aangebracht (art. 1 K.B. nr. 56 van 10 november 1967).

De reden van die afwijkende regeling was de bescherming van de kleinhandelaars, die niet gaarne klanten in gebreke stellen.

De contractuele voorwaarden opgenomen in een factuur zijn ook niet tegenstelbaar aan niet-handelaars, tenzij zij regelmatig in relatie staan met de kleinhandelaar (zie b.v. Bergen, 26 mei 1986, *Rev. Rég. Dr.*, 1986, 261; Rb. Neufchâteau, 11 februari 1981, *J.T.*, 1981, 400).

93 De interest bij niet betaling van een factuur of een rekeninguittreksel, mits het op gedetailleerde wijze de gedane verkopen of verrichte leveringen vermeldt, loopt van rechtswege na drie maanden te rekenen van de overhandiging van de factuur of van het rekeninguittreksel (Vred. Bree, 22 december 1983, *Limb. Rechtsl.*, 1984, 77). Zo is b.v. bij overhandiging op 3 juni 1992, de interest eerst verschuldigd vanaf 4 oktober 1992.

De datum van overhandiging wordt bewezen door de datum van verzending “bij een ter post aangetekend schrijven” (art. 4 Wet 1 mei 1913).

De rentevoet is de wettelijke (zie verder, nr. 192; Vred. Bree, 22 december 1983, *Limb. Rechtsl.*, 1984, 77) en kan nooit minder bedragen (zie art. 3 Wet 1 mei 1913: “Elke vooraf bedongen afstand van de bij voorgaande artikelen bedongen interesten is nietig”).

Het verstrijken van de termijn voor het lopen van de interest betekent niet dat de factuur aanvaard is (CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 445, 160).

Het rekeninguittreksel kan slechts met een factuur gelijkgesteld worden indien het de leveringen op een voldoende gedetailleerde wijze vermeldt (CLOQUET, A.,

a.w., nr. 147, 78 en nr. 196, 91).

Indien de betaling afhankelijk is van een tijdsbepaling of van een voorwaarde, vangt de termijn van drie maanden aan vanaf het verstrijken van de termijn of van de vervulling van de voorwaarde (art. 2, derde lid — Wet 1 mei 1913).

In elk geval brengt de factuur of het geldig rekeninguittreksel van rechtswege interest op bij het einde van de derde maand volgend op het aflopen van het burgerlijk jaar binnen hetwelk de koopwaren zijn verkocht of het werk uitgevoerd (art. 2, tweede lid — Wet 1 mei 1913).

Alhoewel in de tekst het woord “verkocht” gebruikt wordt, werd volgens de parlementaire voorbereiding van de wet de datum van levering bedoeld (CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 201, 93).

Als b.v. de koop-verkoop op 5 december 1991 gesloten werd, de levering op 28 december 1992 plaatshad en de factuur op 6 januari 1993 verstuurd werd, zal de interest op 1 april 1993 van rechtswege lopen.

94 De rentevoet is die van de wettelijke rente, thans 8 t.h. (Vred. Bree, 22 december 1983, *Limb. Rechtsl.*, 1984, 77 met noot T.; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 188, 89; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *a.w.*, nr. 287, 145).

Daar de bepalingen van de wet van dwingende aard in het voordeel van de verkoper of de leverancier zijn, kunnen partijen niet een lagere rentevoet bepalen, wel een hogere, b.v. een conventionele interest van 15 t.h.

§ 5. De wettelijke interest en de Loonbeschermingswet

95 Art. 10 van de Loonbeschermingswet van 12 april 1965 bepaalt: “Voor het loon is van rechtswege interest verschuldigd met ingang van het tijdstip waarop het eisbaar wordt”.

Een analoge tekst vindt men in de art. 100 en 102 van de Arbeidsovereenkomstenwet, die op overbodige wijze die regel herhalen wat betreft het loon, de opzeggingsvergoeding en de uitwinningsvergoeding van handelsvertegenwoordigers.

“Van rechtswege” wil zeggen dat er, in tegenstelling met wat het geval is met *moratoire interest*, geen ingebrekestelling vereist is. Dit betekent dat, wanneer het loon niet tijdig op de vervaldag betaald is, onmiddellijk de interest op het loon verschuldigd wordt.

De toe te passen rentevoet bedraagt thans 8 t.h.

Alhoewel de interest op het loon van “rechtswege” verschuldigd is, moet hij niettemin gevraagd worden. Als een werknemer tegen zijn werkgever een geding instelt om zijn loon te vorderen, zal de arbeidsrechtbank slechts interest toestaan indien het gevraagd wordt (Cass., 2 mei 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 966; Cass., 5 september 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 14). Wel kan de werknemer die in de inleidende dagvaarding vergat interest te vragen, deze nog opeisen in de loop van het geding (art. 807 en 808 Ger. W.).

Het feit dat een werknemer na dagvaarding dertien jaar gewacht heeft om de procedure voort te zetten, zodat het bedrag aan interest in belangrijke mate toenam, doet het recht op wettelijke interest niet verloren gaan (Arbh. Luik, 9 februari 1989, *Soc. Kron.*, 1989, 220).

96 Omtrent het begrip loon waarvan sprake is in art. 10 van de Loonbeschermingswet moet verwezen worden naar art. 2 van deze wet. Het begrip loon heeft een andere inhoud in de Arbeidsovereenkomstenwet en in de Sociale-zekerheidswetgeving. Zelfs voor de toepassing van de Loonbeschermingswet kan het voorkomen dat het begrip loon in twee artikelen van die wet verschillende inhoud heeft (Cass., 5 december 1977, *Arr. Cass.*, 1977-78, 403, *T.S.R.*, 1978, 163).

Art. 2 bepaalt dat de Loonbeschermingswet onder loon verstaat :

1. het loon in geld waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever;
2. de fooien of het bedieningsgeld waarop de werknemer recht heeft ingevolge zijn dienstbetrekking of krachtens het gebruik;
3. de in geld waardeerbare voordelen waarop de werknemer ingevolge zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever.

De Koning kan, volgens art. 2, tweede lid, op voorstel van de Nationale Arbeidsraad, het begrip "loon", als omschreven in het eerste lid, uitbreiden.

Het derde lid van art. 2 beschouwt niet als loon de vergoedingen door de werkgever rechtstreeks of onrechtstreeks betaald :

1. als vakantiegeld;
2. welke moet worden beschouwd als een aanvulling van de vergoedingen verschuldigd ten gevolge van een arbeidsongeval of een beroepsziekte;
3. welke moeten worden beschouwd als een aanvulling van de voordelen toegekend voor de verschillende takken van de sociale zekerheid.

Om te weten of een wettelijke interest van rechtswege verschuldigd is, moet dus telkenmale nagegaan worden of hetgeen waarop de werknemer krachtens zijn dienstbetrekking recht heeft, ten laste van zijn werkgever of van een derde al (zie verder, nr. 97) of niet (zie verder, nr. 98) loon is in de zin van vermeld art. 2.

Wel mag uit de parlementaire voorbereiding van de Loonbeschermingswet besloten worden dat het begrip zo ruim mogelijk opgevat moet worden (*Hand.*, Kamer, 1963-64, 19 november 1963, blz. 8; *Gedr. St.*, Senaat, 1964-65, stuk 115, blz. 10, 19 en 78).

97 Loon zijn :

- het loon betaald in geld (uurloon, stukloon, maandloon);
- de commissielonen;
- de wedde uitbetaald aan overheidspersoneel (Brussel, 10 december 1991, *R. W.*, 1993-94, 678);
- de deelname in de bedrijfswinst;
- het loon voor wettelijke feestdagen (Cass., 19 januari 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 534, *R. W.*, 1981-82, 2042, *J.T.T.*, 1981, 315);

- de eindejaarspremies (Cass., 18 december 1974, *Arr.Cass.*, 1975, 460, *R.W.*, 1974-75, 1827 met noot LEEN, W., *J.T.T.*, 1975, 53 met conclusie LENAERTS, H., *T.S.R.*, 1975, 79; Cass., 20 april 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 862, *J.T.T.*, 1977, 180; Cass., 3 april 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 872 en 876, *R.W.*, 1977-78, 2441 met conclusie LENAERTS, H., *J.T.T.*, 1978, 173; Cass., 26 februari 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 761; Cass., 29 oktober 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 272, *J.T.T.*, 1980, 138, *T.S.R.*, 1980, 29 en 81; Cass., 22 februari 1982, *Arr.Cass.*, 1982-83, 799; Cass., 28 oktober 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 272, *R.W.*, 1975-76, 1946, *J.T.T.*, 1986, 27 met noot VAN HOOGENBEMT, M., *Soc. Kron.*, 1985, 313; BLONDIAU, P., *a.w.*, *T.S.R.*, 1966, 194-202; VAN HONSTÉ, V., *a.w.*, *R.W.*, 1976-77, 786 e.v., nr. 24 e.v.);
- het gewaarborgd dagloon;
- het gewaarborgd week- en maandloon (Arbrb. Namen, 5 september 1983, *Soc. Kron.*, 1984, 42; *anders*, TRINE, A., *a.w.*, *T.S.R.*, 1971, 233);
- het overloon (Arbh. Luik, 18 maart 1987, *Soc. Kron.*, 1987, 305);
- de programmatiepremies (Cass., 3 april 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 877);
- de fooien (Arbh. Antwerpen, 3 september 1987, *R.W.*, 1987-88, 782, *T.S.R.*, 1987, 326). Een fooi is ook het speelbeurtrecht van 2 t.h. ten voordele van de croupiers (Cass., 19 februari 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 716, *R.W.*, 1976-77, 496; Arbh. Luik, 8 oktober 1975, *T.S.R.*, 1976, 309);
- de sluitingspremies ten laste van de werkgever (art. 4 Sluittingswet 1966) (Cass., 13 oktober 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 175, *R.W.*, 1986-87, 1708 met noot BOES, R., *Soc. Kron.*, 1987, 135; Arbh. Luik, 20 april 1983, *J.T.T.*, 1983, 321; *anders*, DE KEYSER, Ph., *a.w.*, *Or.*, 1973, 105, punt b, 3°);
- de uitwinningsvergoeding uitbetaald aan handelsvertegenwoordigers (Cass., 5 december 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 403, *R.W.*, 1977-78, 1938, met conclusie LENAERTS, H.; Cass., 1 april 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 1047, *R.W.*, 1985-86, 1294; Cass., 12 september 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 45; Cass., 30 november 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1363, *R.W.*, 1992-93, 1065; *anders*, DE KEYSER, Ph., *a.w.*, *Or.*, 1973, 104, punt b, 2°);
- de opzeggingsvergoeding verschuldigd door de werkgever (*Gedr. St.*, Kamer, 1962-63, stuk 471/1, 4 en 17; Senaat, 1964-65, stuk 115, 9; Cass., 4 december 1974, *Arr.Cass.*, 1975, 402, *R.W.*, 1974-75, 2205; Cass., 5 december 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 403, *R.W.*, 1977-78, 1937 met conclusie LENAERTS, H., *T.S.R.*, 1978, 165; Cass., 9 oktober 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 156, *R.W.*, 1978-79, 2162, *T.S.R.*, 1979, 61; Cass., 1 april 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 1047, *R.W.*, 1985-86, 1294, *J.T.T.*, 1985, 325, *Soc. Kron.*, 1985, 202; Cass., 25 januari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 650, *R.W.*, 1987-88, 1334, *Soc. Kron.*, 1988, 208; Cass., 12 september 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 45; Cass., 25 maart 1991, *Arr.Cass.*, 1990-91, 792; Cass., 30 november 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1363; Arbh. Luik, 8 november 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 724; *anders*, Arbh. Bergen, 15 april 1990, *J.T.T.*, 1990, 358; Arbrb. Brussel, 9 maart 1979, *J.T.T.*, 1980, 60; DE KEYSER, Ph., *a.w.*, *Or.*, 1973, 104, punt b, 1°);
- de vergoeding bij collectief ontslag (C.A.O. nr. 10 gesloten in de N.A.R. op 8 mei 1973, algemeen verbindend verklaard bij K.B. 6 augustus 1973, meermaals gewijzigd);
- de vergoeding verschuldigd aan beschermde leden en kandidaten van ondernemingsraden en veiligheidscomités (Cass., 2 maart 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 735; Cass., 22 april 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1018, *J.T.T.*, 1982, 295, *Soc. Kron.*, 1982, 258 met noot VAN DROOGENBROECK, J., Cass., 26 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 835);
- de vergoeding toegekend bij ontslag van vakbondsafgevaardigden (art. 20 C.A.O. nr. 5 gesloten in de N.A.R. op 24 mei 1971, later gewijzigd);
- de bijzondere vergoeding toegekend bij ontslag van een zwangere werknemster (art. 40 Arbeidswet en art. 39 §3 Arbeidsovereenkomstenwet; Arbrb. Luik, 21 januari 1982, *J.T.T.*, 1982, 302; *anders*, Arbh. Brussel, 16 november 1977, AR 6006, *onuitg.*);
- de bijzondere vergoeding toegekend aan werknemers bij oproeping of wederoproeping voor militaire dienst (art. 29, 38 §3 en 39 §2 Arbeidsovereenkomstenwet; JACQMAIN, J., "Contrat de travail et obligation de milice", *J.T.T.*, 1982, 2122, nr. 3.2.6.3.5.);
- de ontslagvergoeding toe te kennen aan arbeidsgeneesheren (art. 6, eerste lid en 7 Wet 28 december 1977);
- andere beschermingsvergoedingen (voor een opsomming zie BOES, R., *a.w.*, II-19-61, nr. 41);

- de vergoeding wegens willekeurig ontslag toegekend aan werklieden (art. 63 Arbeidsovereenkomstenwet; Arbh. Gent, 8 oktober 1982, *R.W.*, 1983-84, 1448; Arbrb. Gent, 30 september 1985, *R.W.*, 1985-86, 1943);
- de compensatoire vergoeding bij een concurrentiebeding (art. 65 en 86 §1 Arbeidsovereenkomstenwet);
- allerlei premies ingevolge de verrichte arbeid, zoals premies voor gevaarlijke arbeid (DE KEYSER, Ph., *a.w.*, *Or.*, 1973, 100), produktiviteitspremies, vluchtpremies (Kh. Brussel, 19 maart 1940, *T.S.R.*, 1941, 194), enz.;
- deelname in de winst (BLONDIAU, P., *a.w.*, *T.S.R.*, 1965, 193-194);
- de voordelen in natura die vooraf schriftelijk geschat zijn (Cass., 14 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1095; zie ook Arbh. Luik, 19 maart 1981, *Jur. Liège*, 1981, 211; BOES, R., *a.w.*, 18-II-19, nr. 7) of die buiten het eigenlijk loon toegekend worden, b.v. gratis maaltijden in de onderneming (BOES, R., *a.w.*, *R.W.*, 1985-86, 2319, nr. 7);
- de vakbondspremie (of voordeel aan georganiseerde werknemer) (art. 19 §2, 7° K.B. 28 november 1969 *a contrario*);
- de maaltijdcheques (BOES, R., *a.w.*, II-19-35, nr. 24; *anders*, Beslagr. Antwerpen, 7 november 1991, *R.W.*, 1991-92, 683; Arbrb. Antwerpen, 9 december 1985, *J.T.T.*, 1986, 170; zie ook DISPERSYN, M., "Les titres repas", *J.T.T.*, 1988, 121 e.v. en art. 19bis K.B. 29 november 1969, gewijzigd bij K.B. 31 januari 1994);
- de vergoeding voor kosten die de werkgever aan de werknemer verschuldigd is, b.v.
 - reis- of verplaatsingskosten (Cass., 24 mei 1972, *Arr.Cass.*, 1972, 894, *J.T.T.*, 1972, 202 met conclusie LENAERTS, H.; zie ook Arbrb. Gent, 24 januari 1985, *R.W.*, 1984-85, 2925).

In het algemeen kan gesteld worden dat de terugbetaling van kosten die de werknemer heeft gemaakt als gevolg van hem opgelegde arbeidsvoorwaarden of -omstandigheden, en die ten laste zijn van de werkgever, geen loon zijn (Cass., 12 februari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 769 en conclusie LENAERTS, H.).

Voor een deel van de rechtspraak is alleen loon dat gedeelte van die forfaitaire vergoeding dat niet de werkelijke gedane kosten dekt (Cass., 9 oktober 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 183; Arbh. Bergen, 22 september 1980, *T.S.R.*, 1981, 78; Arbh. Brussel, 30 juni 1973, *J.T.T.*, 1974, 43; Arbh. Antwerpen, 20 november 1978, *J.T.T.*, 1979, 348; Antwerpen, 19 februari 1991, *R.W.*, 1991-92, 1065 (het forfait); vgl. Cass., 15 oktober 1964, *Pas.*, 1965, I, 165; Wrr. Ber. Bergen, 27 juni 1970, *J.T.T.*, 1971, 4; PAPIER-JAMOULLE, M., *R.P.D.B.*, Bijw. III, Tw. *Contrat de travail et contrat d'emploi*, nr. 329, 604 e.v.).

De terugbetaling van de werkelijke verplaatsings- en representatiekosten wordt meestal niet als loon aangemerkt (Arbh. Brussel, 31 juli 1979, *J.T.T.*, 1980, 210; Arbh. Luik, 8 februari 1991, *De Verz.*, 1991, 313; Arbrb. Luik, 27 januari 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 94; Arbrb. Gent, 10 december 1971, *T.S.R.*, 1972, 194; Arbrb. Nijvel, 13 mei 1983, *Soc. Kron.*, 1984, 108; Arbrb. Brugge, afd. Oostende, 22 november 1983, *J.T.T.*, 417; Wrr. Ber. Luik, 9 juli 1941, *R.W.D.*, 1942, 22; Wrr. Ber. Luik, 12 december 1963, *T.S.R.*, 1964, 229; Wrr. Antwerpen 15 januari 1936, *R.W.D.*, 1936, 79; Wrr. Gent, 14 oktober 1942, *R.W.D.*, 1943, 62; Wrr. Antwerpen, 2 mei 1956, *T.S.R.*, 1958, 149; Wrr. Charleroi, 24 januari 1967, *T.S.R.*, 1967, 233; Wrr. Brussel, 16 april 1969, *T.S.R.*, 1970, 120; HORION, P., *R.C.J.B.*, 1968, 456, nr. 28; GOFFIN, R.Ch., noot *J.T.T.*, 1971, 5; COOLENS, A.M., *Le contrat d'emploi*, Brussel, 1980, 6de uitg., nr. 33, 56);

- reis- en telefoonkosten (Cass., 14 oktober 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 112, *R.W.*, 1985-86, 2342, *J.T.T.*, 1986, 161 met conclusie LENAERTS, H.);
- benzineverbruik;
- restaurantkosten;
- de mobiliteitspremie en de verplaatsingskosten voor bouwvakarbeiders (Cass., 22 juni 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1014, *J.T.T.*, 1992, 321; Arbh. Bergen, 11 oktober 1991, *J.T.T.*, 1992, 328; Arbrb. Gent, 27 april 1987, *T.S.R.*, 1987, 369);
- de werkgeversbijdrage in het sociaal abonnement (Arbrb. Gent, 24 januari 1985, *R.W.*, 1984-85, 2925; *anders*, PAPIER-JAMOULLE, M., *R.P.D.B.*, Bijw. III, Tw. *Contrat de travail et contrat d'em-*

ploi, nr. 331, 605);

— de individualiseerbare bijdrage gestort door de werkgever voor een groepsverzekering (Cass., 16 januari 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 594, *R. W.*, 1977-78, 2171, *T.S.R.*, 1978, 260 met andersluidende conclusie LENAERTS, H., omdat de premie niet aan de werknemer toekomt; zie ook Cass., 23 februari 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 713, *R. W.*, 1981-82, 1846, *J.T.T.*, 1981, 230; Arbh. Brussel, 10 november 1978, *T.S.R.*, 1979, 134 met noot MALLIÉ, J.; Arbh. Luik, 25 februari 1982, *J.T.T.*, 1982, 226; Arbrb. Kortrijk, 10 maart 1982, *T.S.R.*, 1984, 214; *anders*, Arbh. Brussel, 28 januari 1977, *J.T.T.*, 1987, 319).

98 Geen loon zijn:

— het vakantiegeld (Arbh. Antwerpen, 5 oktober 1987, *R. W.*, 1987-88, 1439; Arbh. Bergen, 15 april 1990, *J.T.T.*, 1990, 358; Arbh. Bergen, 11 oktober 1990, *J.T.T.*, 1991, 164): de tekst van art. 2, derde lid, 1° van de Loonbeschermingswet maakt geen onderscheid tussen het vakantiegeld betaald aan werklieden door een vakantiefonds of de Rijksdienst voor jaarlijkse vakantie en aan bedienden door de werkgever. Niettemin lijkt het verantwoord het enkel vakantiegeld, dat in het gewoon maandloon begrepen is, wel als loon te beschouwen (*anders*, BOES, R., *a.w.*, 20-II-19, nr. 9, a);

— het aanvullend vakantiegeld (Cass., 16 januari 1989, *Arr. Cass.*, 1988-89, 585, *R. W.*, 1988-89, 1129, *J.T.T.*, 1989, 333, *Soc. Kron.*, 1989, 260; Arbh. Luik, 27 juni 1991, *Soc. Kron.*, 1992, 433);

— het vakantiegeld uitbetaald aan bedienden bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst (Arbh. Luik, 27 juni 1991, *Soc. Kron.*, 1992, 43);

— de aanvullende vergoedingen bij arbeidsongeval of beroepsziekte (art. 2, derde lid, 2° Loonbeschermingswet);

— de aanvullingen van de voordelen toegekend voor de verschillende takken van de sociale zekerheid (art. 2, derde lid, 3° Loonbeschermingswet; b.v. bij ziekte, werkloosheid, pensionering, enz.) (Cass., 19 juni 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 1155, *T.S.R.*, 1974, 411; Cass., 10 november 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 280);

De als kapitaal uitbetaalde vergoeding wegens blijvende arbeidsongeschiktheid van het vliegend personeel van de Sabena is eveneens een aanvulling van de voordelen toegekend voor de verschillende takken van de sociale zekerheid (Cass., 10 september 1990, *Arr. Cass.*, 1990-91, 25, *Pas.*, 1991, I, 23 met conclusie LECLERCQ, J.F.);

— vergoedingen betaald ingevolge een groepsverzekering (Cass., 19 juni 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 1154, *T.S.R.*, 1974, 411; Cass., 10 november 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 280, *J.T.T.*, 1981, 9);

— de ingehouden sociale-zekerheidsbijdragen;

— de bedrijfsvoorheffing;

— de totale en niet individualiseerbare werkgeversbijdrage voor een groepsverzekering (Cass., 9 maart 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 647, *J.T.T.*, 1992, 219; Arbh. Brussel, 4 juni 1982, *J.T.T.*, 1986, 146; Arbh. Brussel, 3 april 1985, *J.T.T.*, 1986, 166; Arbh. Antwerpen, 18 april 1985, *J.T.T.*, 1985, 312; Arbh. Brussel, 11 februari 1986, *T.S.R.*, 1989, 292; Arbh. Brussel, 10 februari 1987, *T.S.R.*, 1987, 547; Arbrb. Brussel, 28 januari 1987, *J.T.T.*, 1987, 319);

— de schadevergoeding wegens rechtsmisbruik toegekend aan bedienden (Arbh. Bergen, 14 mei 1992, *J.L.M.B.*, 1992, 1213; BOES, R., *a.w.*, II-19-59, nr. 40);

— de vergoeding verschuldigd door de erfgenamen bij overlijden van de werkgever (art. 33 Arbeidsovereenkomstenwet; WANTIEZ, C. en NEVEN, J.F., "La mort de l'employeur", *J.T.T.*, 1990, 211; *anders*, Arbh. Antwerpen, 2 november 1987, *R. W.*, 1987-88, 1481, *Soc. Kron.*, 1988, 211; BOES, R., *a.w.*, II-19-69, nr. 47);

— de vergoeding bij ontbinding van de arbeidsovereenkomst op grond van art. 1184 B.W. (Arbh. Bergen, 12 juni 1989, *J.T.T.*, 1989, 386; *anders*, BOES, R., *a.w.*, II-19-69, nr. 48);

— de schadevergoeding gesteund op het misdrijf van niet betalen van het loon (Arbrb. Brussel, 20 november 1985 en 7 september 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 16; Arbrb. Gent, 11 december 1989, AR 88520/89, *onuitg.*);

— de sluitingspremies, lonen en vergoedingen ten laste van het Sluitingsfonds (Cass., 1 oktober 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 141; Arbh. Brussel, 16 juni 1988, 7de kamer, *onuitg.*; zie ook Gent, 26 september 1985, *R. W.*, 1986-87, 668 met noot CRIVITS, R., *Soc. Kron.*, 1986, 44);

- de verfrissingsvergoeding uitbetaald aan chauffeurs (Cass., 12 februari 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 769, met conclusie LENAERTS, H., *R.W.*, 1989-90, 1361);
- de verblijfsvergoeding uitbetaald aan chauffeurs (Arbh. Gent, afd. Brugge, 26 maart 1992, *J.T.T.*, 1992, 324);
- een gift (*Gedr. St.*, Kamer, 1962-63, stuk 471/1, 4 en 17; Cass., 16 januari 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 544; Cass., 20 april 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 862, *R.W.*, 1977-78, 1871, *J.T.T.*, 1977, 180; Cass., 26 februari 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 766, *T.S.R.*, 1979, 116; VAN HONSTÉ, V., *a.w.*, *R.W.*, 1976-77, 787, nr. 25-26);
- de werkkleding bedoeld in art. 103bis ARAB (Cass., 21 april 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 1043; Cass., 26 oktober 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 295; zie ook conclusie LENAERTS, H., bij Cass., 12 februari 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 769, *R.W.*, 1989-90, 1368; *anders*, Arbrb. Verviers, 23 juni 1980, *R.G.A.R.*, 1981, 10427; zie ook BOES, R., *a.w.*, II-19-41, nr. 26);
- de opzeggingsvergoeding die de werknemer aan zijn werkgever verschuldigd is (Arbrb. Doornik, 9 maart 1979, *J.T.T.*, 1980, 50; STEYAERT, J., *a.w.*, nr. 874, 632);
- de aanvullende vergoeding betaald krachtens de regeling van het conventioneel brugpensioen (Kh. Brussel, 27 december 1984, *J.T.T.*, 1985, 227; Arbrb. Dinant, 19 november 1985, *Rev. Rég. Dr.*, 1985, 378; Arbrb. Luik, 13 januari 1986, *Jur. Liège*, 1986, 207; *anders*, Kh. Luik, 15 mei 1984, *J.T.T.*, 1984, 432; BOES, R., *a.w.*, 68-II-19, nr. 45);
- het door de werkgever te veel betaald en teruggevorderd loon brengt geen van rechtswege verschuldigde wettelijke interest op (Arbh. Luik, afd. Namen, 5 november 1991, *Soc. Kron.*, 1992, 419).

99 In de rechtspraak en in de rechtsleer heeft zich een discussie ontsponnen nopens de vraag of de wettelijke interest op het bruto- of het nettobedrag van het loon (en de opzeggingsvergoeding) berekend moet worden.

Voor het brutobedrag spraken zich uit:

Arbh. Antwerpen, 19 mei 1978, *J.T.T.*, 1979, 121; Arbh. Brussel, 15 januari 1980, *T.S.R.*, 1980, 156; Arbh. Brussel, 4 maart 1980, *J.T.T.*, 1980, 244; Arbh. Gent, 26 september 1980, AR 346/79, *onuitg.*; Arbh. Gent, 6 oktober 1980, AR 337/79, *onuitg.*; Arbh. Luik, 25 oktober 1982, AR 9040/82, *onuitg.*; Arbh. Luik, 17 november 1982, *J.T.T.*, 1984, 203; Arbh. Luik, 19 januari 1983, *Soc. Kron.*, 1983, 207; Arbh. Brussel, 20 april 1983, *J.T.T.*, 1983, 222; Arbh. Gent, 6 oktober 1983, AR 146/81, *onuitg.*; Arbh. Brussel, 13 december 1985, *Pas.*, 1986, II, 35; Arbh. Gent, 26 september 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 14; Arbh. Gent, 3 november 1986, AR 167/86, *onuitg.*; Arbh. Gent, 28 november 1986, *T.S.R.*, 1987, 204; Arbh. Luik, 17 februari 1988, *Soc. Kron.*, 1988, 309; Arbrb. Brussel, 22 mei 1978, *J.T.T.*, 1979, 340; Arbrb. Namen, 5 oktober 1981, *T.S.R.*, 1982, 42; Arbrb. Charleroi, 15 mei 1984, *T.S.R.*, 1984, 415; MALLIÉ, J., *T.S.R.*, 1980, 218; GRAULICH, B., *Jur. Liège*, 1981, 249; TAQUET, M. en WANTIEZ, C., *a.w.*, II, 247; BLONDIAU, P., e.a., *J.T.T.*, 1983, 308 en 1986, 146; BOES, R., in *Actuele problemen van het arbeidsrecht*, Antwerpen, 1984, 371, nr. 543; FUNCK, H., *Soc. Kron.*, 1986, 89 en 1987, 96; Wetsvoorstel Deneir (*Gedr. St.*, Senaat, 1986-87, nr. 541/1); Advies nr. 894 van 5 juli 1988 van de Nationale Arbeidsraad; zie ook STEYAERT, J., *a.w.*, nr. 875, 632.

Namen daarentegen het nettoloon:

Arbh. Brussel, 28 mei 1973, *J.T.T.*, 1973, 214; Arbh. Bergen, 6 juni 1975, AR 2208, *onuitg.*; Arbh. Brussel, 2 augustus 1977, *J.T.T.*, 1977, 733; Arbh. Antwerpen, 9 mei 1978, *J.T.T.*, 1979, 121; Bergen, 27 oktober 1979 en 22 februari 1980, *T.S.R.*, 1980, 218; Arbh. Brussel, 15 januari 1980, *T.S.R.*, 1980, 156; Arbh. Antwerpen, 27 november 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 92; Arbh. Luik, 18 december 1980, *Jur. Liège*, 1981, 244; Arbh. Luik, 26 april 1983, *T.S.R.*, 1983, 395; Arbh. Luik, 26 mei 1983, *J.T.T.*, 1984, 210; Arbh. Bergen, 19 april 1984, *J.T.T.*, 1984, 409; Arbh. Brussel, 8 mei 1984, *J.T.T.*, 1984, 407; Arbh. Luik, 15 mei 1984, *Jur. Liège*, 1984, 524; Arbh. Luik, 15 november 1984, *J.T.T.*, 1985, 113; Arbh. Gent, 14 januari 1985, *R.W.*, 1984-85, 2925; Arbh. Bergen, 5 maart 1985, *J.T.T.*, 1985, 224; Arbh. Bergen, 18 maart 1986, AR 7647, *onuitg.*; Arbh. Antwerpen, 25 september 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 8; Arbh. Luik, 3 november 1986, *Soc.*

Kron., 1987, 112; Arbh. Gent, 10 december 1986, AR 713/84, *onuitg.*; Arbrb. Brussel, 28 januari 1987, *J.T.T.*, 1987, 319; Arbrb. Luik, 7 januari 1990, *J.T.T.*, 1990, 464; LECLERCQ, J., *a.w.*, *J.T.T.*, 1980, 307, nr. 103 e.v.; *T.S.R.*, 1980, 346, nr. 103 e.v.; DUMONT, M., e.a. *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 128 e.v.

De betwisting werd door het Hof van Cassatie beslecht in de zin dat de werkgever aan de werknemer geen rente verschuldigd is op het gedeelte van het loon dat hij als bedrijfsvoorheffing en sociale-zekerheidsbijdrage inhoudt (Cass., 10 maart 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 956, *J.T.T.*, 1986, 189, *Soc. Kron.*, 1986, 101; Cass., 17 november 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 364; Cass. 9 februari 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 760; Cass., 16 maart 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 931; Cass., 8 november 1993, *R.W.*, 1993-94, 1024). De interpretatie geldt ook voor de opzeggingsvergoeding (Cass., 8 november 1993, *J.T.T.*, 1994, 143).

100 De wettelijke interest is “van rechtswege” of “rechtens” verschuldigd vanaf de eisbaarheid van het loon (art. 10 Loonbeschermingswet en art. 100 Arbeidsovereenkomstenwet).

Over de datum van eisbaarheid kan wat betreft het loon verwezen worden naar de art. 9, *9bis*, *9ter*, *9quinquies* en 11 van de Loonbeschermingswet (zie Cass., 13 december 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 433; Cass., 29 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 836, *J.T.T.*, 1988, 249), naar art. 6, 3° van de Arbeidsreglementenwet en naar de art. 90, 97, 98, 99 en 100 van de Arbeidsovereenkomstenwet (STEYAERT, J., *a.w.*, nr. 300-307, 229-236).

Soms ontstaat de eisbaarheid voor met loon gelijkgestelde voordelen op een ander tijdstip:

— voor de opzeggingsvergoeding bij beëindiging van de arbeidsovereenkomst door de werkgever zonder opzegging en zonder dringende reden: vanaf het ontslag (Cass., 17 september 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 82, *T.S.R.*, 1976, 14; Cass., 6 september 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 14, *J.T.T.*, 1983, 94; Cass., 1 april 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 1047, *J.T.T.*, 1985, 325, *R.W.*, 1985-86, 1294; Arbh. Bergen, 17 september 1990, *J.T.T.*, 1990, 409; Arbh. Luik, 21 november 1990, *J.T.T.*, 1991, 285; Arbh. Luik, afd. Namen, 22 oktober 1991, *J.T.T.*, 1992, 30; STEYAERT, J., *a.w.*, nr. 856, 621-22; VOTQUENNE, D., *a.w.*, *J.T.T.*, 1990, 401 e.v.);

— voor de aanvullende opzeggingsvergoeding wegens onvoldoende opzeggingsduur: vanaf de kennisgeving van de opzegging (Cass., 24 maart 1966, *Pas.*, 1966, I, 957 en noot 3; Cass., 30 mei 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1191; Cass., 19 september 1973, *Arr.Cass.*, 1974, 60, *R.W.*, 1973-74, 2295; Cass., 4 juni 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 1055, *T.S.R.*, 1975, 372; Cass., 17 september 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 82; Cass., 3 mei 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1071, *R.W.*, 1983-84, 569, *J.T.T.*, 1984, 202; Cass., 1 april 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 1047, *J.T.T.*, 1985, 325, *R.W.*, 1985-86, 1294; Cass., 6 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 318, *R.W.*, 1989-90, 885 met conclusie LENAERTS, H., *J.T.T.*, 1990, 6; VOTQUENNE, D., *a.w.*, *J.T.T.*, 1990, 401 e.v.; voor kritiek op die rechtspraak, zie TAQUET, M. en WANTIEZ, C., *a.w.*, II, 235 e.v.; *anders*, Arbh.

Antwerpen, 8 januari 1988, *Soc. Kron.*, 1988, 387; BLONDIAU, P., e.a., *J.T.T.*, 1983, 489, nr. 51: vanaf het einde van de arbeidsrelatie);

— voor de vergoeding wegens willekeurig ontslag: vanaf het ontslag (Cass., 1 maart 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, onvindbaar, *J.T.T.*, 1983, 22);

— voor de opzeggingsvergoeding verschuldigd door de werkgever wanneer de werknemer hem ter kennis brengt dat hij de arbeidsovereenkomst als beëindigd beschouwd wegens de wijziging gebracht aan essentiële bestanddelen van die overeenkomst: vanaf de kennisgeving (Cass., 7 juni 1993, *R.W.*, 1993-94, 572);

— voor de vergoeding verschuldigd aan beschermde leden en kandidaten van ondernemingsraden en veiligheidscomités: vanaf het ontslag (Cass., 22 april 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1018);

— voor de bijzondere vergoeding toegekend aan zwangere werknemers: vanaf het ontslag (Arbh. Luik, 22 januari 1982, *J.T.T.*, 1982, 302);

— voor de compensatoire vergoeding wegens concurrentiebeding: bij de beëindiging van de arbeidsovereenkomst in zoverre de werkgever binnen een termijn van vijftien dagen geen afstand gedaan heeft van de toepassing van het niet-concurrentiebeding (Arbh. Antwerpen, 14 juni 1984, *R.W.*, 1985-86, 1644; Arbh. Antwerpen, 25 september 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 8; BOES, R., a.w., 61-II-19, nr. 42; anders, DE SCHRIJVER, L., *Sociale voorrechten in Actuele problemen sociaal recht*, Gent, 1987, 256).

101 Om aan de werknemers de zekerheid te geven dat zij hun loon en de andere voordelen waarop zij ingevolge hun arbeidsovereenkomst aanspraak kunnen maken, ontvangen in geval van sluiting van ondernemingen, werd het Sluitingsfonds, met eigen rechtspersoonlijkheid bij de R.V.A. opgericht, belast die te betalen, wanneer de werkgever in gebreke blijft het te doen.

Art. 2 §1 van de Sluitingswet van 30 juni 1967 drukt het als volgt uit: “Wanneer bij sluiting van een onderneming in de zin van de art. 2 en 2bis van de Wet van 28 juni 1966, de werkgever zijn geldelijke verplichtingen tegenover zijn werknemers niet nakomt, dient hun Fonds hun te betalen:

1. de lonen verschuldigd krachtens de individuele of collectieve arbeidsovereenkomsten;
2. de vergoedingen en voordelen verschuldigd krachtens de Wet op collectieve arbeidsovereenkomsten”.

Het Sluitingsfonds kan het betaalde bedrag op de werkgever verhalen.

Het Sluitingsfonds betaalt dus loon uit in de zin van art. 2 van de Loonbeschermingswet. Dit artikel vereist niet dat het loon door de werkgever betaald wordt.

Zo kan een Fonds voor bestaanszekerheid het loon betalen, mits — en dit is de enige voorwaarde — het ten laste van de werkgever valt.

Zoals boven uiteengezet is op loon dat niet op het ogenblik dat het eisbaar wordt uitbetaald wordt, van rechtswege interest verschuldigd (zie boven, nr. 100). Der-

halve komt de vraag aan de orde of het Sluitingsfonds, dat uiteraard met vertraging het loon uitbetaalt, ook van rechtswege wettelijke interest verschuldigd is. Bij de bespreking van de Sluitingswet 1967 werd hierop bevestigend geantwoord (*Pasin*, 1967, 728). Niettemin was het Hof van Cassatie van oordeel dat dit niet het geval was en dat enkel na ingebrekestelling moratoire interest verschuldigd was (Cass., 27 februari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 727; zie ook Cass., 24 oktober 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 223 en Cass., 5 december 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 442, impliciet; Cass., 19 juni 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1249, *Pas.*, 1989, 1132 met conclusie LIEKENDAEL; Arbh. Brussel, 14 januari 1988, *J.T.T.*, 1989, 427, *Soc. Kron.*, 1989, 299; *anders*, Arbh. Brussel, 4 december 1980, AR 9727, *onuitg.*; Arbrb. Luik, 15 april 1986, *Jur. Liège*, 1986, 582 met noot CAEYMAEX, J.; DELANGE, M., noot, *Soc. Kron.*, 1991, 394, punt 4). Het Sluitingsfonds is immers geen werkgever en is ook in die hoedanigheid geen loon verschuldigd zodat het niet verplicht kan worden tot betaling van de door een werkgever verschuldigde wettelijke interest (Cass., 1 oktober 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 141, *R.W.*, 1975-76, 1688; Arbh. Brussel, 16 juni 1988, AR 20375, *onuitg.*; Arbh. Brussel, 15 september 1988, *J.T.T.*, 1989, 427). Wel kan moratoire interest gevorderd worden ingeval het Sluitingsfonds met vertraging zijn wettelijke opdracht uitvoert (zie boven, nr. 52, 5°).

§ 6. De wettelijke interest en de borgtocht

102 Onder bepaalde voorwaarden kan de werkgever van een werknemer een borgtocht vragen (art. 23, eerste lid Arbeidsovereenkomstenwet; K.B. 25 maart 1986 tot algemeen verbindend verklaring van de C.A.O. nr. 41, gesloten in de Nationale Arbeidsraad). Dit is b.v. het geval voor kassiers, filiaalhouders, handelsvertegenwoordigers.

Elke borgtocht, bestemd om de nakoming van de verplichtingen van de werknemer te waarborgen, moet in bewaring worden gegeven bij de Nationale Bank van België, bij de Deposito- en Consignatiekas, bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas, bij het Gemeentekrediet van België, bij een bank of bij een private spaarkas beheerd volgens de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 23 juni 1967 (art. 23, tweede lid Arbeidsovereenkomstenwet).

De inbewaringgeving geschiedt op naam van de werknemer, met vermelding van de bestemming (art. 23, derde lid Arbeidsovereenkomstenwet).

De werkgever geeft de borgtocht in bewaring binnen vijftien dagen na de datum waarop hij door de werknemer is gestort of op zijn loon ingehouden (art. 23, vierde lid Arbeidsovereenkomstenwet).

De werkgever die nalaat de borgsom in bewaring te geven is van rechtswege wettelijke interest op die som verschuldigd (Wrr. Gent, 13 december 1949, *T.S.R.*, 1950, 65).

Als rentevoet werd in aanmerking genomen die welke de ASLK op de gedeponeerde gelden toegekend zou hebben (Wrr. Verviers, 22 november 1935, *J.T.*, 1935, 791).

Het lijkt verdedigbaar de rentevoet te nemen die verleend geweest zou zijn door een van de boven vermelde instellingen of minstens de gemiddelde toegekende rentevoet (vgl. Vred. Antwerpen, 20 februari 1989, *R.W.*, 1989-90, 25 in verband met de interest op de waarborgsom bij huur).

Bij uitvoering van de bewaargeving van de borgtocht komt de interest aan de werknemer toe (Wrr. Ber. Bergen, 17 mei 1958, *T.S.R.*, 1959, 19; Arbh. Luik, afd. Namen, 6 november 1984, *T.S.R.*, 1985, 388; *Gedr. St.*, Senaat, B.Z. 1974, stuk 381/7, nr. 1).

§ 7. De wettelijke interest en de Arbeidsongevallenwet

103 Art. 42, derde lid van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, bepaalt dat op de in deze wet bedoelde uitkeringen van rechtswege interest is verschuldigd vanaf het ogenblik waarop ze eisbaar worden.

Die bepaling werd in de Arbeidsongevallenwet opgenomen ingevolge een suggestie van de Raad van State die een parallellisme met art. 10 van de Wet van 12 april 1965 op de bescherming van het loon nastreefde (*Gedr. St.*, Senaat, 1969-70, nr. 328, 85, art. 26; zie boven, nr. 95).

Zoals voor het loon (zie boven, nr. 95) betekent “van rechtswege” zonder ingebrekestelling doch dit ontslaat niet van een vordering.

De wettelijke interest, die thans 8 t.h. bedraagt, wordt op alle bij de wet bedoelde uitkeringen toegekend.

Zowel de arbeidsongevaluitkeringen, de rente bij dodelijk arbeidsongeval, de andere renten en bijlagen bij tijdelijke of blijvende arbeidsongeschiktheid, evenals de andere uitkeringen zoals medische, farmaceutische, heekkundige en verplegingskosten, verplaatsingskosten worden bedoeld (Arbh. Gent, afd. Brugge, 12 december 1985, AR 84/326; Arbh. Brussel, 2 maart 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 104; Arbh. Gent, 18 mei 1989, *R.W.*, 1989-90, 266; Arbh. Gent, 2 april 1992, AR 437/92, onuitg.; *anders*, Arbh. Luik, 26 oktober 1989, *Soc. Kron.*, 1992, 215).

Voor de bijlagen waarvan sprake in de art. 9, 10 en 11 van het Koninklijk Besluit van 10 december 1987 is eveneens van rechtswege interest verschuldigd vanaf het ogenblik dat ze eisbaar worden (art. 16, eerste lid K.B. 10 december 1987).

Art. 20bis van de Arbeidsongevallenwet Overheidspersoneel van 3 juli 1967, ingevoegd bij wet 13 juli 1973 en vervangen bij art. 6 K.B. nr. 280 van 30 maart 1984, is beperkter van strekking.

Alleen de renten en kapitalen bepaald bij deze wet brengen van rechtswege interest op vanaf de eerste dag van de derde maand die volgt op de maand waarin ze eisbaar worden (zie verder, nr. 105).

Zoals voor loon (zie boven, nr. 99) bestaat er betwisting nopens de vraag of de interest op de bruto- of netto-uitkeringen wegens tijdelijke of blijvende ar-

beidsongeschiktheid berekend moeten worden (op bruto, Arbh. Gent, 6 oktober 1983, AR 146/81, *onuitg.*).

Alhoewel het Hof van Cassatie zich hieromtrent niet heeft uitgesproken, is, zoals voor het loon, de interest op de netto-uitkeringen te berekenen.

104 De wettelijke interest op de uitkeringen verschuldigd krachtens de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 gaat in vanaf het ogenblik waarop ze eisbaar worden.

Dit is voor de arbeidsongevallen die zich vanaf 1 januari 1988 hebben voorgedaan:

— voor de tijdelijke arbeidsongevallenuitkering: op hetzelfde tijdstip als het tijdstip waarop het loon betaald werd (art. 42, eerste lid Arbeidsongevallenwet; zie boven, nr. 100; VAN DEN VELDEN, A en SCHAMP, H., *a.w.*, 143).

PUTTENEERS, A. (*De interesten in de arbeidsongevallenregeling, Verzekeringswereld*, 1984, 47) is van oordeel dat de tijdelijke vergoedingen slechts betaalbaar zijn als alle gegevens voor de berekening ervan door de verzekeraar bekend zijn;

— voor de blijvende arbeidsongevaluitkeringen vanaf de verplichte betalingsdata volgend op de consolidatiedatum (art. 24, tweede lid Arbeidsongevallenwet; Cass., 23 oktober 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 250, *R.W.*, 1989-90, 714, *J.T.T.*, 1990, 52, *Soc. Kron.*, 1990, 59). De jaarlijkse vergoeding is maandelijks betaalbaar (art. 2, eerste lid K.B. 24 december 1987, gew. K.B. 12 augustus 1994).

PUTTENEERS (*a.w.*) meent dat de jaarlijkse vergoeding eerst betaalbaar is vanaf het vonnis of de bekrachtiging door het Fonds voor arbeidsongevallen van de tussen de getroffene en de verzekeraar gesloten overeenkomst (zie art. 24, tweede lid Arbeidsongevallenwet).

De vervallen jaarlijkse vergoedingen berekend op een graad van blijvende arbeidsongeschiktheid van minder dan 10 t.h. worden met uitzondering van de jaarlijkse vergoedingen zoals bedoeld in artikel 45^{quater} van de Arbeidsongevallenwet per kwartaal door de verzekeraar betaald (art. 2, eerste lid K.B. 24 december 1987, gew. K.B. 12 augustus 1994).

Voor de arbeidsongevallen bedoeld in vermeld art. 45^{quater} geschiedt de uitbetaling één keer per jaar in de loop van het vierde kwartaal (art. 2, tweede lid K.B. 24 december 1987, gew. K.B. 12 augustus 1994).

— de renten zijn maandelijks betaalbaar (art. 2, eerste lid K.B. 24 december 1987, gew. K.B. 12 augustus 1994). Wat betreft de renten berekend op een graad van blijvende arbeidsongeschiktheid van minder dan 10 t.h. zie art. 3 K.B. 24 december 1987, gew. K.B. 12 augustus 1994.

— voor de begrafenis kosten: na één maand vanaf het overlijden (art. 41, eerste lid Arbeidsongevallenwet);

— voor de geneeskundige verstrekkingen: er is geen termijn voor betaling bepaald (zie art. 41, tweede lid Arbeidsongevallenwet). De interest is eisbaar van-

af de gedane betaling;

— voor de reiskosten: dezelfde regeling;

— voor de bijlagen (art. 27*bis*, Arbeidsongevallenwet): maandelijks betaalbaar (art. 2, eerste lid K.B. 24 december 1987), gew. K.B. 12 augustus 1994;

— bij omzetting van een derde van de waarde van de rente in kapitaal brengt dit kapitaal van rechtswege interest op vanaf de eerste dag van het kwartaal dat volgt op de beslissing van de rechter (art. 45, derde lid Arbeidsongevallenwet, aangevuld bij de Wet van 1 augustus 1985).

Vóór de wetswijziging werd de interest toegekend vanaf de beslissing tot toekenning van de rente als kapitaal (Cass., 2 maart 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 717, *R.W.*, 1977-78, 1128, *J.T.T.*, 1977, 326, *De Verz.*, 1978, 110 met noot V.H.; *R.G.A.R.*, 1979, 10002; Cass., 29 mei 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1146, *R.W.*, 1977-78, 496 met conclusie LENAERTS, H.; *J.T.T.*, 1979, 274, *R.G.A.R.*, 1980, 10148; *anders*, Arbh. Antwerpen, 10 december 1975, *R.G.A.R.*, 1978, 9924; Arbrb. Hasselt, 1 oktober 1974, *R.G.A.R.*, 1974, 9371; Arbrb. Luik, 23 maart 1978, *De Verz.*, 1979, 381 met kritische noot V.H., *R.G.A.R.*, 1979, 10053); — bij verplichte en integrale uitbetaling van het kapitaal is de interest verschuldigd vanaf de eerste dag van het kwartaal volgend op het verstrijken van de termijn van herziening (art. 45*bis*, tweede lid Arbeidsongevallenwet; art. 3, b K.B. 24 december 1987).

105 Voor de arbeidsongevallen in de openbare sector worden de renten de eerste dag (art. 20, tweede lid K.B. 24 januari 1969) of werkdag (art. 22, derde lid K.B. 13 juli 1970) van elke maand betaald.

Bedraagt de graad van blijvende arbeidsongeschiktheid minder dan 10 t.h., dan wordt de rente slechts eenmaal per jaar in de loop van het vierde kwartaal uitbetaald (art. 20, tweede lid, tweede zin K.B. 24 januari 1969, aangevuld bij K.B. nr. 419 van 16 juli 1986; art. 22, vierde lid K.B. 13 juli 1970, ingelast bij K.B. 27 januari 1988).

Zoals uiteengezet gaat de interest van rechtswege in de eerste dag van de derde maand die volgt op de maand waarin hij eisbaar wordt (zie boven, nr. 103).

De gewone rente is verschuldigd vanaf de eerste (werk)dag van de maand tijdens welke de consolidatie of het overlijden plaatsvindt (art. 20, eerste lid K.B. 24 januari 1969; art. 22, tweede lid K.B. 13 juli 1970).

De eisbaarheid valt volgens een eerste stelling samen met die dag (*Gedr. St.*, Kamer, 1972-73, stuk nr. 468/1, 6).

De interest is dan verschuldigd vanaf de eerste dag van de derde maand volgend op die tijdens welke de consolidatie van de letsels of het overlijden plaatsvindt en dit zelfs zo later een vonnis gewezen wordt (Arbh. Brussel, 16 mei 1988, *Soc. Kron.*, 1990, 148; Arbh. Luik, 9 maart 1992, AR 17400/90, *onuitg.*).

Volgens een andere stelling is de rente pas eisbaar vanaf de beslissing van de overheid of de rechterlijke uitspraak (Arbrb. Gent, 14 maart 1977, *R.W.*,

1978-79, 233, *R.G.A.R.*, 1978, 9875).

Die stelling gaat ervan uit dat de rente slechts eisbaar (of "invorderbaar" volgens de vroegere tekst) wordt wanneer het voorstel van de overheid in een beslissing wordt omgezet (*anders*, JANVIER, R., *a.w.*, nr. 3.4.55, 261-262).

De uitbetaling in kapitaal van een deel van de rente moet, binnen zestig dagen volgend op de datum die voor de omzetting van de rente in kapitaal is vastgesteld, geschieden (art. 23 K.B. 24 januari 1969, gewijzigd bij K.B. nr. 419 van 16 juli 1986; art. 25 K.B. 13 juli 1970, gewijzigd bij K.B. 27 januari 1988; Arbh. Brussel, 1 maart 1982, AR 12845, *onuitg.*).

De omzetting gaat in op de eerste dag van de maand die volgt op het verstrijken van de termijn voor herziening indien de aanvraag vóór het verstrijken geschiedde.

Gebeurde die aanvraag na het verstrijken van de termijn voor herziening, dan vindt de omzetting plaats op de eerste dag van de derde maand volgend op de aanvraag (art. 12 §2 Arbeidsongevallenwet overheidspersoneel).

Er zijn twee interpretaties mogelijk betreffende de ingangsdatum van de interest: vanaf de eerste dag van de derde maand volgend ofwel op de omzetting (JANVIER, R., *a.w.*, nr. 3.4.5.9.10, 279) ofwel na het verstrijken van de betalingstermijn. De eerste zienswijze verdient de voorkeur.

Dit betekent dat, wanneer de termijn voor herziening op 15 september 1991 verstrijkt en een aanvraag tot omzetting van de rente in kapitaal op 8 december 1991 wordt gedaan, de interest bij niet-betaling binnen zestig dagen zal ingaan op 1 juni 1992. De omzetting zal immers op 1 maart 1992 ingaan. De betaling door de administratieve overheid moet uiterlijk op 30 april 1992 geschieden.

Voor prothesen en orthesen is de interest verschuldigd de eerste van de derde maand volgend op die tijdens welke de tussenkomst verschuldigd is geworden (Arbh. Luik, 21 februari 1991, *J.T.T.*, 1991, 491). Bij aankoop van een bril op 10 juli 1993 gaat de interest in vanaf 1 oktober 1993.

§ 8. De wettelijke interest en de Beroepsziektenwet

106 Daar art. 49 van de Beroepsziektenwet niet verwijst naar art. 42, derde lid van de Arbeidsongevallenwet, is dit artikel niet toepasselijk op beroepsziekte-uitkeringen en kan slechts moratoire interest na ingebrekestelling gevorderd worden (Arbh. Brussel, 24 april 1974, *R.G.A.R.*, 1974, 9373; Arbh. Bergen, 21 januari 1980, *B.T.S.Z.*, 1980, 376 met noot ELST, R.; Arbh. Bergen, 3 november 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 112; Arbh. Antwerpen, 15 maart 1988, *Soc. Kron.*, 1990, 182; Arbh. Bergen, 4 december 1989, *J.T.T.*, 1990, 40 met noot; Arbh. Gent, 16 april 1992, *J.T.T.*, 1993, 443).

Een nieuwe ingebrekestelling is vereist voor de bedragen die na de dagvaarding eisbaar worden (Arbh. Luik, 8 oktober 1984, *J.T.T.*, 1985, 398).

Voor de openbare sector geldt bij beroepsziekte dezelfde regeling als bij arbeidsongeval (zie boven, nr. 105; Arbh. Luik, 4 september 1992, 6de kamer, *onuitg.*).

§ 9. De wettelijke interest in het fiscaal recht

107 Art. 418 (vroeger art. 308, eerste lid) W.I.B. kent bij terugbetaling van belastingen een moratoriuminterest van 0,8 t.h. per maand toe. Het gaat volgens het Hof van Cassatie om moratoire interest (zie boven, nr. 35). Aangezien geen ingebrekestelling vereist is (conclusie MAHAUX, P., bij Cass., 20 februari 1969, *Pas.*, 1969, 549, inz. 552) is de term wettelijke interest juist.

Terugbetaling en moratoriuminterest vormen een geheel (Cass., 20 februari 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 580, *Pas.*, 1969, I, 519 met conclusie MAHAUX, P.; Cass., 6 januari 1970, *Arr.Cass.*, 1970, 406).

Art. 418 W.I.B. handelt over te veel betaalde inkomstenbelastingen. Het is toepasselijk bij terugbetalingen ingevolge ontheffingen bij beslissing van de gewestelijke directeur van belastingen of van het Hof van Beroep.

Zelfs indien de terugbetaling het gevolg is van een vergissing van de belastingplichtige, is moratoriuminterest verschuldigd.

Moratoriuminterest vindt toepassing op belastingen en de bijhorende nalatighedsinterest.

Discussie is ontstaan nopens de vraag of de onroerende voorheffing een belasting is. De Franstalige kamer van het Hof van Cassatie besliste van niet (Cass., 14 mei 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 859). De Nederlandstalige kamer was meer genuanceerd (Cass. 13 maart 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 677, *R.W.*, 1992-93, 158; vgl. Cass., 12 oktober 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 198). Zij maakte een onderscheid tussen het verrekenbaar en het niet verrekenbaar bestanddeel van de onroerende voorheffing. De onroerende voorheffing is, in zoverre ze verrekenbaar is (art. 276 W.I.B., vroeger art. 186), geen belasting, maar een wijze van inning. Het niet verrekenbaar bestanddeel is wel een belasting (voor kritiek hierop zie conclusie GOEMINNE, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1450). Bij teruggave van onroerende voorheffing, die geen belasting is, is geen interest verschuldigd.

De administratie van financiën nam aan dat de onroerende voorheffing geen belasting was (*Vr. en Antw.*, Kamer, B.Z. 1991-92, 1099, vraag nr. 45 KNOOPS; B.Z. 1991-92, 1752, vraag nr. 169 van DE CLIPPELE).

Het Hof van Cassatie is op zijn stelling teruggekomen. Bij teruggave van onroerende voorheffing is wel moratoriuminterest verschuldigd. Het gaat om een belasting die rechtstreeks op naam van de belastingplichtige wordt ingekohierd (art. 365 W.I.B., vroeger art. 266) en afwijkende eigenschappen heeft ten aanzien van de overige voorheffingen (Cass., 18 december 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1446, *R.W.*, 1992-93, 1057 met andersluidende conclusie van GOEMINNE).

De administratie van financiën kent thans bij terugbetaling van onroerende voor-

heffing interest toe (*Vr. en Antw.*, Kamer, 1992-93, 6524, vraag nr. 600 KNOOPS).

Bij terugbetaling van belastingverhoging wegens niet-aangifte of bij onvolledige of onjuiste aangifte (art. 444, vroeger art. 334 W.I.B.) is geen interest verschuldigd daar die verhoging geen belasting is (Cass., 8 januari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 30, *R.W.*, 1992-93, 1141).

108 Geen moratoriuminterest wordt toegekend bij terugbetaling van de op grond van de art. 270 en 275 (vroeger art. 180 tot 184) W.I.B. te veel gestorte bedrijfsvoorheffing aan de schuldenaar van die voorheffing (art. 419, eerste lid, 1°, vroeger art. 309, eerste lid, 1° W.I.B.).

Moratoriuminterest is evenmin verschuldigd bij terugbetaling van bedrijfsvoorheffing of voorafbetalingen bedoeld in art. 304 (vroeger art. 211 §2) W.I.B. aan de betrokken belastingschuldigen omdat ze geen belastingen zijn (art. 419, eerste lid, 2° W.I.B.; Cass., 7 december 1972, *Arr.Cass.*, 1973, 344; Cass., 29 oktober 1987, *Arr.Cass.*, 1987-88, 271, *R.W.*, 1987-88, 992; Cass., 14 april 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 933, *R.W.*, 1989-90, 400; Cass., 25 mei 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1129, *R.W.*, 1989-90, 363; Cass., 12 oktober 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 198, *R.W.*, 1989-90, 982; Cass., 19 februari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 214, *R.W.*, 1993-94, 60; Cass., 18 november 1993, *R.W.*, 1993-94, 1026).

Moratoriuminterest is verschuldigd bij terugbetaling van niet-verschuldigde roerende voorheffing welke op dividenden ingehouden is, daar de terugbetaling niet geschiedt ten voordele van de belastingschuldige maar van de belastingplichtige (Brussel, 4 april 1993, *Fisc. Act.*, 1993, 22/5).

Geen aanleiding tot betaling van interest geeft ook de terugbetaling van overbelastingen bedoeld bij art. 376 §1 en 2 W.I.B. (vroeger art. 277 §1 en §2) of de terugbetaling van de verminderings als bedoeld bij art. 376 §3, 2° W.I.B. (vroeger art. 277, §2, 2°), die na het verstrijken van de termijn van bezwaar en beroep van rechtswege geschiedt (art. 419, eerste lid, 3° en 4° W.I.B., vroeger art. 309, eerste lid, 3° en 4°).

Wel is moratoriuminterest verschuldigd wanneer de teruggave betrekking heeft op een overeenkomstig art. 365 (vroeger art. 266) W.I.B. ingekohierde en door verrekening van de gestorte bedrijfsvoorheffing gekweten personenbelasting, en niet op het overschot van voorheffingen (Cass., 16 februari 1964, *Arr.Cass.*, 1963-64, 743; Cass., 16 maart 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 926) of op een inhouding op een opzeggingsvergoeding uitbetaald in Hong Kong die geen bedrijfsvoorheffing was (Cass., 30 mei 1991, *Arr.Cass.*, 1990-91, 975, *R.W.*, 1991-92, 444, *J.L.M.B.*, 1992, 326 met noot RAYET, A.).

Wanneer de fiscus ten onrechte sommen ontvangt bij gebreke aan inkohiering of aan wettelijke grondslag, wordt de toekenning van interest voorgestaan op grond van art. 1378 B.W. (RAYET, A., *a.w.*, *J.L.M.B.*, 1992, 16; zie boven, nr. 82).

109 De moratoriuminterest wordt toegekend vanaf de eerste van de maand volgend op die waarin de betaling geschied is (art. 418, derde lid, vroeger 308, tweede lid W.I.B.).

De maand waarin aan de belastingplichtige het bericht wordt gestuurd dat hem belastingen terugbetaald worden, telt voor een gehele maand (art. 418, derde lid, vroeger art. 308, tweede lid W.I.B.).

In de praktijk wordt de moratoriuminterest tot het einde van de tweede maand die volgt op die waarbij de beslissing van belastingonthefving wordt verleend, toegekend.

De moratoriuminterest kan ook aangewend worden tot betaling van andere belastingen.

In dit geval loopt de moratoriuminterest tot het einde van de maand waarin de aanslag van de andere belasting valt.

Ligt die vervaldag vóór de beslissing tot ontheffing, dan is moratoriuminterest verschuldigd tot het einde van de maand waarin die beslissing genomen wordt.

Moratoriuminterest wordt niet toegekend als hij geen 200 fr. per maand bedraagt (art. 419, tweede lid, vroeger art 309, tweede lid W.I.B.).

In bijzondere gevallen mag de directeur der belastingen, onder door hem bepaalde voorwaarden, vrijstelling verlenen voor al de interesten of een deel ervan (art. 417 W.I.B.).

110 Er wordt geen moratoriuminterest toegekend op de ontheffingen verleend op de aanslagen bedoeld in de wettelijk bekrachtigde overeenkomsten tot voorkoming van dubbele belasting.

Zie o.m.

- art. 5 Wet 14 april 1976 en art. 2 Wet 12 april 1973 (Overeenkomst tussen België en Frankrijk)
- art. 2 Wet 29 juli 1966 (Overeenkomst tussen België en de V.S.A.)
- art. 2 Wet 5 augustus 1967 (Overeenkomst tussen België en Zweden)
- art. 2 Wet 13 juni 1969 (Overeenkomst tussen België en Ierland)
- art. 3 Wet 9 juli 1969 (Overeenkomst tussen België en Bondsrepubliek Duitsland)
- art. 2 Wet 27 februari 1970 (Overeenkomst tussen België en Groot-Brittannië)
- art. 2 Wet 27 februari 1970 (Overeenkomst tussen België en Griekenland)
- art. 2 Wet 1 december 1970 (Overeenkomst tussen België en Portugal)
- art. 2 Wet 20 juli 1971 (Overeenkomst tussen België en Finland)
- art. 5 Wet 3 september 1973 (Overeenkomst tussen België en Italië)

111 Indien de successierechten niet binnen de gestelde termijn (regel: twee maanden na het verstrijken van de termijn voor het indienen van de aangifte, zijnde naargelang de erflater in België, in Europa of buiten Europa overleed, vijf, zes of zeven maanden na het overlijden (art. 40, eerste lid en 77, eerste lid W. Succ.)) betaald zijn, is van rechtswege wettelijke interest vanaf het verstrijken van de termijn verschuldigd (art. 81 W. Succ.).

De interest loopt alleen van rechtswege op de verschuldigde rechten, doch niet op de boeten.

In geval van toepassing van art. 37 W. Succ. zal de wettelijke interest eerst verschuldigd zijn vanaf de wettelijke betalingstermijn te rekenen met ingang van de nieuwe aangifte (b.v. na machtiging van een rechtspersoon tot het aanvaarden van een legaat, wijziging in de erfopvolging, vermeerdering van het actief, enz...).

Op die regel bestaan twee uitzonderingen:

1. bij verwerping van een legaat. De erfgenamen of algemene legatarissen zijn verplicht van het begin af de successierechten te betalen (art. 70, eerste lid W. Succ.).

Indien door de verwerping dit bedrag van de successierechten hoger komt te liggen, is de wettelijke interest van rechtswege voor het verschil in meer vanaf de verwerping verschuldigd.

2. voor de rechtspersoon die gemachtigd wordt een legaat te aanvaarden. Het toegestane uitstel van betaling (art. 80, eerste lid W. Succ.) belet niet dat de wettelijke interest volgens de algemene regels verschuldigd zal zijn (art. 81, tweede lid W. Succ., gew. bij de Wet van 1 augustus 1985).

112 Indien na een schatting, gevorderd door de administratie, de in gemeen overleg of door de vrederechter aangewezen deskundigen de goederen hoger schatten dan in de aangifte, zijn bijkomende successierechten verschuldigd (art. 121, eerste lid, 1°, W. Succ.).

Op die bijkomende successierechten is eveneens interest verschuldigd (art. 121, eerste lid, 2° W. Succ.).

Met interest wordt bedoeld de wettelijke interest waarvan sprake in de art. 81 en 82 W. Succ.

113 De loop van de interest vangt aan op de vervalldag (VAN ACOLEYN, O., *a.w.*, II, nr. 518, 585).

B.v. overlijden in België op 15 maart 1993. De termijn voor indiening verstrijkt op zaterdag 15 augustus 1993 en wordt verlengd tot maandag 17 augustus 1993 (art. 40 en 123-2 W. Succ.). De betalingstermijn vangt aan op 18 augustus 1993 en eindigt op 17 oktober 1993, doch daar het een zondag is wordt het 18 oktober 1993 (art. 77, eerste lid W. Succ.) vanaf welke dag interest verschuldigd is tot daags voor de betaling van de successierechten.

De interest is verschuldigd zelfs indien de directeur-generaal van de administratie voor B.T.W., Registratie en Domeinen verlenging van de indieningstermijnen of gemak van betaling van de successierechten toestond (VAN ACOLEYN, O., *a.w.*, II, nr. 518, 586).

De toe te passen rentevoet is de wettelijke, thans 8 t.h. (voor kritiek hierop zie *Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1991-92, stuk nr. 418/1).

Er bestaan administratieve temperingen op de betaling van interest (VAN ACOLEYN, O., *a.w.*, II, nr. 520, 588-589).

114 Art. 82 W. Succ. somt een reeks regels op voor de berekening van de interest:

1. het bedrag van de successierechten wordt op het hogere honderdtal afgerond (art. 82, eerste lid W. Succ.).

2. een maand telt voor dertig dagen.

B.v. zo de successierechten uiterlijk op 1 december betaald moesten worden en pas op 1 mei betaald worden, is er interest op vijf maanden of 150 dagen (30 dagen $\times$ 5) verschuldigd (art. 82, tweede lid W. Succ.).

3. de interest wordt per vijftien dagen berekend.

Breuken van vijftien worden verwaarloosd (art. 82, derde lid W. Succ.).

4. de interest wordt op de hogere frank afgerond (art. 83, vierde lid W. Succ.).

5. geen interest is verschuldigd wanneer de successierechten minder dan 200 fr. bedragen (art. 82, vijfde lid, gew. bij de Wet van 11 augustus 1947).

115 Indien de successierechten door middel van een dwangschrift worden ingevorderd zijn de aangehaalde art. 81 en 82 W. Succ. (zie boven, nr. 111 en 114) niet meer van toepassing.

Volgens art. 142-2° W. Succ., ingevoegd bij de Wet van 13 augustus 1947, is dan moratoire interest verschuldigd volgens de regel van het burgerlijk recht, d.w.z. vanaf de aanmaning.

De betekening van het dwangschrift, waarvan sprake in de art. 47 en 141-1° W. Succ., geldt als ingebrekestelling.

De moratoire interest is dan, in tegenstelling met de wettelijke interest, ook op de boeten en eventueel op de schattingskosten (zie boven, nr. 112) te betalen (VAN ACOLEYN, O, *a.w.*, II, nr. 869, 985).

Voor moratoire interest op een boete (1/10 van de successierechten) is een nieuwe ingebrekestelling bij niet betaling na dwangschrift vereist (VAN ACOLEYN, O., *a.w.*, II, nr. 739, 838).

Bij de berekening van de moratoire interest vervalt ook de regel dat een maand steeds telt voor dertig dagen.

Bij terugbetaling van successierechten is moratoire interest verschuldigd volgens de regels van het burgerlijk recht (art. 142-2 W. Succ.) (zie boven, nr. 58).

De gewestelijke directeur van de belasting over de toegevoegde waarde, registratie en domeinen, kan onder bepaalde voorwaarden vrijstelling verlenen voor bedoelde interesten (art. 141bis W. Succ.).

116 Inzake B.T.W.-belasting is een wettelijke interest van 0,8 t.h. per maand van rechtswege verschuldigd op die niet tijdig betaalde belastingen (art. 91, §1, eerste lid W.B.T.W., gewijzigd bij de Wetten van 24 december 1976, 4 augustus 1986 en 28 december 1992).

Dit is ook het geval wanneer de B.T.W.-belasting op een ontoereikende maatstaf is voldaan (art. 91 §2 W.B.T.W., gewijzigd bij de Wetten van 24 december 1976 en 4 augustus 1986).

De Koning kan de rentevoet aanpassen aan de op de geldmarkt toegepaste rentevoeten (art. 91, §5, ingevoegd bij de Wet van 4 augustus 1986).

De interest wordt per maand berekend op de totale belasting, afgerond op het duizendtal naar beneden.

Iedere begonnen maand wordt voor een gehele maand gerekend.

Interest die geen 100 fr. bereikt, wordt niet gevorderd.

De bevoegde gewestelijke directeur van de B.T.W.-diensten kan in bijzondere gevallen voor de in art. 91 §1 en §2 bedoelde interesten gehele of gedeeltelijke vrijstelling van interest verlenen (art. 84 W.B.T.W., ingevoegd bij de Wet van 4 augustus 1986).

Op de door de Staat terug te betalen sommen, uitgezonderd de belastingkredieten bedoeld in de art. 76 §1 en 91 §3 W.B.T.W., de in te vorderen sommen die niet in art. 91 §1 en §2 bedoeld zijn, de administratieve geldboeten en de kosten van inning, is slechts moratoire interest tegen de wettelijke rentevoet na ingebrekestelling verschuldigd (art. 91, §4 W.B.T.W.).

De administratie vordert slechts moratoire interest vanaf een betekening of kennisgeving van een dwangbevel.

Evenzo betaalt zij slechts moratoire interest uit vanaf de datum van dagvaarding van de Belgische Staat.

Voor de op grond van art. 76 §1 W.B.T.W. op verzoek van de belastingplichtige terug te betalen sommen is van rechtswege een maandelijks interest van 0,8 t.h. verschuldigd na het verstrijken van een termijn van drie maanden (art. 91, §3 W. B.T.W.; Cass., 12 maart 1993, *Arr. Cass.*, 1993, 887, *R. W.*, 1993-94, 270).

De interest van een maand is slechts verschuldigd indien hij 100 fr. bereikt.

Wanneer blijkt bij de indiening van een periodieke B.T.W.-aangifte dat er een saldo is in het voordeel van de belastingplichtige waarvan deze de terugbetaling vraagt, stelt de B.T.W.-administratie die terugbetaling afhankelijk van een verificatie van het aangegeven belastingtegoed.

In afwachting wordt dit bedrag op de B.T.W.-rekening-courant van de belastingplichtige overgedragen, doch zonder toekenning van moratoire interest (*Vr. en Antw.*, Senaat, 1991, 2 oktober 1991, nr. 2, 70, vraag nr. 327 DE CLIPPELE).

117 Wat betreft de met het zegel gelijkgestelde taksen is van rechtswege interest verschuldigd in een reeks gevallen (zie de art. 164, eerste lid, 179-1, vierde lid, 183*octies*, vierde lid, 183 *septiesdecies*, vierde lid en 187-3 §2, eerste lid W. Taksen).

De gewestelijke directeur van de belasting over de toegevoegde waarde, registratie en domeinen, kan onder bepaalde voorwaarden vrijstelling verlenen voor bedoelde interesten (art. 202/4*bis* W. Taksen, gew. Wet 28 december 1992).

118 Inzake douane- en accijsrechten is bij vertraging in de betaling voor die rechten van rechtswege 9,6 t.h. interest verschuldigd (art. 311, §1, eerste lid W. Douane en Acc., gewijzigd bij de Wet van 30 december 1988). Die interest is niet verschuldigd als hij minder dan 150 fr. bedraagt (art. 311 §1, tweede lid W. Douane en Acc.).

De Koning kan, wanneer zulks wegens de op de geldmarkt toegepaste rentevoet verantwoord is, de interestvoet aanpassen (art. 311 §1, tweede lid W. Douane en Acc., gewijzigd bij art. 193, 2° Wet 30 december 1988).

Die rentevoet moet dezelfde zijn als voor de inkomstenbelastingen en de B.T.W. (*Gedr. St.*, Kamer, 1988-89, stuk 609/1, 96, art. 178, stuk 609/19, 43, art. 178; Senaat, 1988-89, stuk 527/7, 23).

De minister van Financiën kan betalingstermijnen toestaan (art. 300 W. Douane en Acc.).

119 Wanneer de niet-betaling van douane- en accijsrechten een misdrijf uitmaakt (art. 281 tot 283 W. Douane en Acc.), moet de strafrechter, zelfs bij vrijspraak van de beklaagde of verjaring van de strafvordering, uitspraak doen over de burgerlijke vordering van de Staat, die samen met de strafvordering bij hem aanhangig is gemaakt, en de beklaagde veroordelen tot betaling van de ontdoken rechten en de interest (Cass., 31 oktober 1921, *Pas.*, 1922, I, 38; Cass., 24 juni 1942, *Pas.*, 1942, I, 156; Cass., 30 april 1962, *Pas.*, 1962, I, 960; Cass., 18 maart 1965, *Pas.*, 1965, I, 755; Cass., 25 januari 1972, *Arr.Cass.*, 1972, 508; Cass., 14 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1065; Cass., 4 april 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 927; Cass., 23 december 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 463; Cass., 20 februari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 791; Antwerpen, 27 juni 1990, *R.W.*, 1990-91, 298 met noot; JANSSENS DE BISTHOVEN, "Overwegingen betreffende de bestraffing van sluikerij ter zake van douane", *R.W.*, 1959-60, 49 e.v., inz. 61).

§ 10. De wettelijke interest in de R.S.Z.-wet

120 De werkgever die de sociale-zekerheidsbijdragen niet binnen de termijn betaalt is, volgens art. 28 §1 van de R.S.Z.-wet, een bijdrageopslag en verwijl-interest verschuldigd. Het bedrag van de interest is bij art. 54, eerste lid van het Koninklijk Besluit van 28 november 1969 op 8 t.h. per jaar vastgesteld. Die interest is van rechtswege verschuldigd.

Wel kan de R.S.Z. afzien van de toepassing van interesten, wanneer de bijdragen betaald zijn vóór het einde van het kwartaal volgend op dat waarop ze betrekking hebben (art. 55 §1 K.B. 28 november 1969), of de verschuldigde interesten met 25 t.h. verminderen wanneer de niet-betaling van de bijdragen aan uitzonderlijke omstandigheden toe te schrijven zijn (art. 55 §2 K.B. 28 november 1969).

Een gelijkkluidende tekst geldt voor de bedragen verschuldigd aan het Fonds voor arbeidsongevallen (art. 59*quater* Arbeidsongevallenwet).

Voor de rentevoet van de "verwijlinterest" wordt verwezen naar de wettelijke rentevoet vastgesteld in art. 2 van de Wet van 5 mei 1865 (zie verder, nr. 191 en 192).

De bijzondere bijdrage, verschuldigd door de werknemers met een netto belastbaar inkomen van meer dan 3 miljoen frank, maakt het voorwerp uit van een provisionele storting.

Wordt die provisionele storting niet verricht uiterlijk vóór 1 december van het jaar voorafgaand aan het aanslagjaar, dan is een nalatigheidsinterest verschuldigd van 0,8 t.h. per maand (art. 62, eerste en derde lid Wet 28 december 1983, gewijzigd bij de Wet van 7 november 1987).

De bijdragen die de erkende sociale secretariaten van werkgevers van hun aangeslotenen binnen de termijnen bepaald bij art. 34, tweede en derde lid van het Koninklijk Besluit van 28 november 1969 hebben ontvangen, en die niet worden doorgestort binnen de termijnen bepaald bij art. 34, vierde lid van hetzelfde besluit, geven in hoofde van de erkende sociale secretariaten aanleiding tot aanrekening van een verwijlinterest van 25 pct. per jaar, te rekenen van het verstrijken van die termijnen tot op de dag van de betaling (art. 54, vierde lid K.B. 28 november 1969, ingevoegd bij K.B. 29 maart 1994).

§ 11. De wettelijke interest en het Sociaal Statuut Zelfstandigen

121 Vóór 1 juli 1976 was er een verhoging met 10 t.h. van de bijdragen wanneer de zelfstandige zich niet binnen de gestelde termijn van negentig dagen aansloot (art. 44 K.B. 19 december 1967).

Daarenboven werd 10 t.h. verwijlinterest toegepast wanneer de bijdragen of de verhoging niet betaald werden.

Die wettelijke interest was in beginsel van toepassing vanaf de eerste dag van het kwartaal volgend op het kwartaal waarop de bijdragen die de aangeslotene verschuldigd is, betrekking heeft (art. 45 K.B. 19 december 1967, zoals gewijzigd bij art. 8 K.B. 27 december 1974, opgeheven bij art. 4 K.B. 5 april 1976).

Tevoren was er sprake van een verhoging van 10 t.h. die "berekend wordt zoals een verwijlinterest" (art. 45 §1, tweede lid K.B. 19 december 1967, zoals gewijzigd bij art. 15, 1° K.B. 15 juli 1970).

Vanaf 1 juli 1976 is er één soort verhoging, nl. wegens te late betaling (art. 44 K.B. 19 december 1967, zoals gewijzigd bij art. 23 K.B. 5 april 1976).

Zolang een bijdrage of een gedeelte ervan niet is betaald, wordt bij het verstrijken van ieder kalenderkwartaal op het nog verschuldigd bedrag een verhoging van 4 t.h., 3 t.h. sedert 1 januari 1989 (art. 2 K.B. 14 december 1988), toegepast.

In de plaats van een verhoging van 10 t.h. en een nalatigheidsinterest van 10 t.h. komt dus een "verhoging".

De huidige regeling is dan de volgende.

Indien een persoon onderworpen aan het sociale-zekerheidsstelsel van zelfstandigen, op het einde van een kwartaal de bijdrage niet betaald heeft die hij voor dit kwartaal verschuldigd is, wordt die bijdrage of het gedeelte dat niet betaald is, verhoogd (art. 44, §1, eerste lid K.B. 19 december 1967).

Die verhoging bedraagt 4 t.h. bij het verstrijken van elk kwartaal gelegen vóór 1989 en 3 t.h. bij het verstrijken van elk kwartaal gelegen na 1989 (art. 44 §1, derde lid K.B. 19 december 1967).

Zolang de bijdrage niet volledig is betaald, wordt, bij het verstrijken van elk volgend kalenderkwartaal, op die bijdrage of het gedeelte ervan dat niet betaald is, naar gelang het geval, de "verhoging" opnieuw toegepast (art. 44, §1, tweede lid K.B. 19 december 1967). Deze verhoging wordt voor de laatste maal in rekening gebracht bij het verstrijken van het kalenderkwartaal dat dat-gene voorafgaat in de loop waarvan de onderworpene voor de arbeidsrechtbank gedagvaard wordt tot betaling van die bijdrage of van het gedeelte dat niet betaald is, naar gelang van het geval (art. 44, §1, vierde lid K.B. 19 december 1967). Deze verhogingen zijn van ambtswege zonder ingebrekestelling verschuldigd (art. 44 §4 K.B. 19 december 1967).

Vanaf de dagvaarding tot betaling van de verschuldigde bijdragen en verhogingen wordt op die sommen een gerechtelijke moratoire interest van 8 t.h. gevorderd. Alvorens te dagvaarden zal de sociale verzekeringskas aan de onderworpene een laatste herinnering toesturen (art. 46 K.B. 19 december 1967).

Het Rijksinstituut voor de sociale verzekering van zelfstandigen (R.S.V.Z.) kan afzien van de verhogingen:

1. wanneer de schuldenaar zich kan beroepen op overmacht (b.v. staking bij bank);
2. wanneer de schuldenaar, ter wille van de speciale aard van het uitgeoefende bezigheid, zich te goeder trouw kan beschouwen als niet onderworpen aan het sociaal statuut van zelfstandigen (b.v. zaakvoerder die meent aan de R.S.Z. onderworpen te zijn);
3. in andere behartenswaardige gevallen (art. 48 K.B. 19 december 1967).

In verband met de periodieke aard van die verhoging werd beslist dat het niet om een strafbeding noch om een sanctie gaat. Het doel ervan zou zijn een "in-komstenderving wegens te late betaling te compenseren" (Arbrb. Luik, 18 september 1980, 2de kamer, *onuitg.*). Zo omschreven gaat het om een verkapte wettelijke interest. Meestal wordt aanvaard dat het om een burgerlijke sanctie gaat, zoals de bijdrageopslag bij de R.S.Z.

Wel wordt — al is het mogelijk — geen moratoire interest vóór de dagvaarding gevraagd.

De gerechtelijke moratoire interest wordt op de bijdragen en de verhogingen berekend.

122 Wanneer in geval van een regularisatie na een begin of hervatting van bezigheid het bedrag van de betaalde voorlopige bijdrage dat van de verschul-

digde bijdrage overtreft, wordt op het te veel geïnde met betrekking tot de kalenderjaren gelegen na 1988 een moratoriuminterest toegepast (art. 45, eerste lid K.B. 19 december 1987, ingevoegd bij K.B. 7 februari 1989).

Deze interest bedraagt 2 t.h. en wordt toegepast bij het verstrijken van het kalenderkwartaal waarin de betaling werd verricht, die aanleiding gaf tot het ontstaan van het krediet (art. 45, tweede lid, eerste zin, zelfde besluit).

Hij wordt opnieuw toegepast bij het verstrijken van elk kalenderkwartaal voorafgaand aan datgene waarin tot terugbetaling of heraanwending van een creditbedrag wordt overgegaan (art. 45, tweede lid, tweede zin, zelfde besluit).

De interest geldt zowel voor terugbetaling van de wettelijk vastgestelde voorlopige bijdrage als voor de teruggave van voorlopige bijdragen die door de zelfstandige op een hoger bedrag geschied zijn.

§ 12. De wettelijke interest bij overheidsopdrachten

123 Art. 15 §4 van het Ministerieel Besluit van 10 augustus 1977 houdende vaststelling van de algemene aannemingsvoorwaarden van de overheidsopdrachten van werken, leveringen en diensten, zoals laatst gewijzigd bij Ministerieel Besluit van 23 april 1991 (B.S. 30 april 1991) bepaalt: "Zo de vastgestelde termijn voor de betaling wordt overschreden, heeft de aannemer, van rechtswege en zonder ingebrekestelling, per maand of per gedeelte van een maand vertraging, recht op de betaling van een interest berekend naar rata van het aantal dagen vertraging (kalenderdagen), tegen de rente op voorschotten boven plafond vastgesteld door de Nationale Bank en geldig op de twintigste dag van de maand voorafgaande aan deze waarin de vertraging optreedt. Het indienen van de regelmatig en overeenkomstig art. 15 §1 en 2 opgestelde factuur geldt als schuldvordering voor de betaling van de interest, maar heeft geen invloed op het tijdstip waarop de interest begint te lopen. Op het einde van iedere maand zal de Eerste Minister via het Belgisch Staatsblad de rentevoet voor de volgende maand bekendmaken. Na raadpleging van de Commissie voor de overheidsopdrachten kan de Eerste Minister een percentage vaststellen waarmee de rentevoet voorzien in het eerste lid kan verhoogd of verlaagd worden. Dit percentage is van toepassing op de in uitvoering zijnde opdrachten de eerste dag van de maand volgend op zijn inwerkingtreding. De interest is alleen verschuldigd indien hij ten minste 1.000 fr. bedraagt per betaling uitgevoerd overeenkomstig de kontraktuele bepalingen".

De tekst bepaalt duidelijk ("van rechtswege" met een overbodige herhaling "zonder ingebrekestelling") dat de interest van rechtswege loopt.

Art. 15 §4 doet het recht van de aannemer om interest te ontvangen op alle verschuldigde sommen niet afhangen van het ontbreken van betwisting in verband met de overeenkomst (Cass., 9 juni 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 1303 en aangehaalde rechtsleer).

Wel bestaat er betwisting nopens de vraag of vermelde bepaling ingeroepen

kan worden bij overheidsopdrachten van "diensten" (*Vr. en Antw.*, Kamer, 1989-90, 8157, vraag nr. 91bis PEETERS, 1990-91, 11657, vraag nr. 127 PEE-TERS).

Voormeld art. 15 §4 geldt enkel bij vertraging in de betaling, niet bij een vraag tot herziening van de prijs (Cass., 20 september 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 76; Cass., 28 september 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 126, *R.W.*, 1989-90, 816, *T. Aann.*, 1990, 123 met noot DELVAUX, A.).

De niet tijdige betaling van een aannemer omdat het openbaar bestuur niet tijdig subsidies ontving, wordt niet als een geval van overmacht aanvaard.

Het bestuur had de nodige maatregelen moeten nemen om tijdig subsidies te krijgen.

De interest is verschuldigd (Brussel, 29 november 1988, *T. Aann.*, 1992, 150).

Bij een vraag tot prijsherziening (art. 13 §2 tot §3 M.B. 10 augustus 1977) op verzoek van de aannemer is er enkel moratoire interest verschuldigd.

Het gaat dan immers om de uitvoering van een contractuele verplichting (zie hierover Cass., 9 mei 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1139, *T. Aann.*, 1981, 146; Brussel, 16 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 681).

Op een schadevergoeding vindt de interest bedoeld in art. 15 §4 evenmin toepassing (zie b.v. Rb. Gent, 25 oktober 1966, *T. Aann.*, 1970, 172; Rb. Brussel, 24 februari 1987, *T. Aann.*, 1991, 380). Het gaat eventueel om moratoire interest na ingebrekestelling tot betaling van de schadevergoeding.

Art. 15 §4 geldt evenmin wanneer een aannemer na aanvraag kwijtschelding verkrijgt van geldboeten wegens te late uitvoering (b.v. als hij een fout bewijst van het bestuur of wegens overmacht). Er wordt hem een interest, berekend op grond van de wettelijke interest verhoogd met 5 t.h., uitbetaald op de kwijtscholden boete (art. 17 §1, 1° M.B. 10 augustus 1977; zie b.v. Antwerpen, 6 maart 1985, *T. Aann.*, 1988, 145).

Wanneer de aannemer een borgtocht heeft gestort (art. 5 M.B. 10 augustus 1977), b.v. als waarborg bij eventuele vertraging van de uit te voeren werken, wordt die borgtocht na beëindiging van de werken vrijgemaakt (art. 9 M.B. 10 augustus 1977).

Geschiedt die vrijmaking laattijdig dan is er interest aan de aannemer verschuldigd overeenkomstig het bepaalde in art. 15 §4 (art. 9 §3 M.B. 10 augustus 1977).

Bij gezamenlijke borgstelling wordt de interest, die aan de aannemer wordt toegekend wegens tardieve vrijmaking van de borgtocht, berekend op het bedrag dat hij daadwerkelijk aan de borgstellingskas heeft gestort (Cass., 4 september 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1068).

124 De toe te passen rentevoet wordt op het einde van iedere maand in het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt.

Zo publiceerde het Belgisch Staatsblad

van	een rentevoet van	voor de maand
31 december 1991	11,5 t.h.	januari 1992

Dit bedrag bleef onveranderd tot de maand september 1992.

25 augustus 1992	11,5 t.h.	september 1992
29 september 1992	10,75 t.h.	oktober 1992
27 oktober 1992	10,75 t.h.	november 1992
24 november 1992	10,5 t.h.	december 1992
29 december 1992	10,25 t.h.	januari 1993
26 januari 1993	10 t.h.	februari 1993
24 februari 1993	9,75 t.h.	maart 1993
30 maart 1993	9,75 t.h.	april 1993
27 april 1993	10 t.h.	mei 1993
25 mei 1993	9 t.h.	juni 1993
29 juni 1993	8,75 t.h.	juli 1993
27 juli 1993	8,5 t.h.	augustus 1993
31 augustus 1993	13 t.h.	september 1993
28 september 1993	13,75 t.h.	oktober 1993
26 oktober 1993	13,75 t.h.	november 1993
30 november 1993	12 t.h.	december 1993
28 december 1993	11,5 t.h.	januari 1994
25 januari 1994	11,25 t.h.	februari 1994
22 februari 1994	10,5 t.h.	maart 1994
20 maart 1994	10,5 t.h.	april 1994
26 april 1994	10 t.h.	mei 1994
31 mei, 26 juli, 30 augustus, 27 septem- ber, 25 oktober, 29 november en 28 december 1994	9 t.h.	van juni 1994 tot januari 1995

§ 13. Rentevoet

125 Bij wettelijke interest is de toe te passen rente de wettelijke rente, thans 8 t.h. (zie verder, nr. 192).

In twee gevallen voorziet de wet in de eventuele toekenning van een bijkomende schadevergoeding:

1. art. 1846, derde lid B.W. (zie boven, nr. 87)
2. art. 2028, derde lid B.W. (zie boven, nr. 90).

Indien de stelling van DE PAGE aangenomen wordt nl. dat er geen sprake is van wettelijke interest wat betreft de art. 1996 B.W. (zie boven, nr. 88) en 2001 B.W. (zie boven, nr. 89), dan kan de rentevoet bij toepassing van die bepaling hoger liggen aangezien het om vergoedende interest gaat (zie verder, nr. 140, 3° en 141).

De toe te passen rentevoet bij wettelijke interest ligt ook hoger:

1. voor de moratoriuminterest bij terugbetaling van inkomstenbelastingen (zie boven, nr. 107);
2. bij niet-betaling van de B.T.W. (zie boven, nr. 117), van douane- en accijnsrechten (zie boven, nr. 118);
3. voor achterstallige betalingen voor uitvoering van overheidsopdrachten van werken (zie boven, nr. 124);
4. bij toepassing van artikel 61, §6 en §15 Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen: 12 t.h.

§ 14. Subrogatie

126 Wat betreft de gevolgen van subrogatie op de toekenning van wettelijke interest (zie boven, nr. 61 tot 66), de eis tot betaling van wettelijke interest tegen een van de hoofdelijke schuldenaars (zie boven, nr. 67) en de verplichting bij onbepaalde borgtocht tot betaling van de wettelijke interest (zie boven, nr. 68), wordt verwezen naar Hoofdstuk III.

De verzekeringsinstelling tegen ziekte- en invaliditeit die een getroffenene van een arbeidsongeval vergoed heeft, treedt in diens rechten.

Zij kan ook wettelijke interest op de aan hen uit te betalen arbeidsongevaluitkeringen vorderen vanaf de dag van de door haar verrichte betaling (Cass., 4 maart 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 905, *R.W.*, 1985-86, 878, *J.T.T.*, 1985, 265; Cass., 2 december 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 473, *Soc. Kron.*, 1986, 42; Cass., 7 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 473, *J.T.T.*, 1987, 45, *T.S.R.*, 1986, 369; Cass., 12 november 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 300, *T.S.R.*, 1991, 107; Arbh. Gent, 18 juni 1981, *R.G.A.R.*, 1982, 10544; Arbh. Gent, 18 mei 1989, *R.W.*, 1989-90, 266 met noot DHAEYER, Gh.; *anders*, Arbh. Gent, 18 juni 1981, *R.G.A.R.*, 1982, 10544; Arbh. Antwerpen, 8 november 1983, vernietigd bij Cass., 4 maart 1985; Arbh. Antwerpen, 10 april 1984, *J.T.T.*, 1985, 275; Arbh. Luik, 23 oktober 1984, *J.T.T.*, 1985, 271, *T.S.R.*, 1985, 336).

Ten onrechte werd vergoedende interest toegekend (Brussel, 13 februari 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11987).

§ 15. Art. 1254 B.W.

127 Art. 1254 B.W. bepaalt dat de schuldenaar van een schuld die interesten geeft of rentetermijnen opbrengt, buiten de toestemming van de schuldeiser, de betaling die hij doet niet kan toerekenen op het kapitaal eerder dan op de rentetermijn of de interesten.

De betaling die op het kapitaal en de interesten gedaan wordt, maar waarmee de gehele schuld niet is gekweten, wordt in de eerste plaats op de interesten toegerekend (zie boven, nr. 69).

Dit artikel vindt toepassing op de wettelijke interest (zie boven, nr. 69), behoudens de hierna opgegeven afwijkingen.

128 Vermeld art. 1254 B.W. is niet toepasselijk op de betaling van de sociale-zekerheidsbijdragen verschuldigd door de werkgever (Arbrb. Charleroi, 9 maart 1979, *Rev. Rég. Dr.*, 1979, 981).

Art. 25 van de R.S.Z.-wet bepaalt dat bij ontstentenis van een schriftelijk gedane toerekening op het ogenblik van de betaling door de schuldenaar van verschillende schulden, de betaling op de oudste schuld wordt toegerekend.

Op die oudste schuld vindt de regeling van art. 1254 B.W. toepassing.

De werkgever mag zijn betaling in geen geval voor een bepaalde regeling (b.v. pensioen of ziekte) bestemmen.

Art. 1254 B.W. is wel toepasselijk voor de betaling van de bijzondere bijdrage voor sociale zekerheid verschuldigd krachtens de Wet van 28 december 1963 (Arbh. Gent, afd. Brugge, 12 april 1991, *R.W.*, 1991-92, 298).

In de Wet van 28 december 1963 gaat het om een persoonlijke schuld doch niet om een schuld als werkgever zodat art. 25 van de R.S.Z.-wet niet aangevend kan worden.

129 Art. 82, laatste lid W. Succ. machtigt de administratie, in afwijking van art. 1254 B.W., bij gedeeltelijke betalingen deze eerst op de successierechten en dan op de interesten toe te rekenen. Het is uitsluitend de ontvanger van de successierechten die over de wijze van berekening beslist (Rb. Brussel, 25 november 1971, *Rec. Gén. Enr. Not.*, 1972, nr. 21605).

Indien de ontvanger die afwijking, welke ingevoerd werd om de berekening van de interest te vereenvoudigen, niet toestaat worden gedeeltelijke betalingen eerst op de interesten en dan op de rechten toegerekend (art. 1254 B.W.; VAN ACOLEYN, A., *a.w.*, nr. 478, A, 548).

Bij gedeeltelijke betaling na een dwangsschrift is het niet mogelijk die betaling eerst op de rechten toe te rekenen. De betalingen worden dan eerst op de kosten van vervolging toegerekend, vervolgens op de interesten, daarna op de rechten en ten slotte op de boeten (VAN ACOLEYN, A., *a.w.*, II, nr. 969 B, 4, 936).

130 Bij rekening-courant wordt afgeweken van art. 1254 B.W. De zgn. remises van de schuldenaar worden niet eerst op de interest maar wel op het kapitaal toegerekend (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 69, 141). De verrichte betaling wordt op de oudste schuld toegerekend.

§ 16. Verjaring

131 Art. 2277 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat de interesten van geleende sommen en in het algemeen al hetgeen betaalbaar is bij het jaar of kortere termijnen, verjaren door verloop van vijf jaren. Die regel geldt ook, alhoewel DE PAGE een andere mening toegedaan is, voor de wettelijke interesten (zie boven, nr. 71).

De rechtsvordering van kooplieden wegens de koopwaren die zij verkopen aan

personen die geen koopman zijn, verjaart door verloop van één jaar (art. 2272, derde lid B.W.).

Art. 5 van de Wet van 1 mei 1913 (zie boven, nr. 93) wijkt hiervan af wat betreft de aanvangsdatum van de verjaringstermijn die gerekend wordt vanaf het verstrijken van het burgerlijk jaar binnen hetwelk de koopwaren zijn verkocht of het werk uitgevoerd (Vred. Antwerpen, 8 november 1967, *T. Vred.*, 1968, 299; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, 1188, noot 1; nr. 1148, 7°, 1046).

Het lijkt verdedigbaar dat die afwijking ook geldt voor de interest.

Op art. 2277 B.W. bestaan nog enkele uitzonderingen (zie verder, nr. 132 en 133).

132 Art. 2277 B.W. vindt geen toepassing op de wettelijke interest verschuldigd krachtens:

1. de art. 455, 456 en 474, eerste lid B.W. (zie boven, nr. 75). De verjaringstermijn bedraagt tien jaar te rekenen vanaf de meerderjarigheid van de gewezen minderjarige (art. 475 B.W.; DE PAGE, H. en MASSON, J.P., *a.w.*, II, vol. II, nr. 1448, 1328);

2. art. 856 B.W. (zie boven, nr. 77) (Brussel, 14 januari 1885, *Pas.*, 1885, II, 313; Gent, 26 oktober 1903, *B.J.*, 1903, 1308; Rb. Luik, 8 april 1887, *Pas.*, 1887, III, 280; LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 466, 490-492; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1328, f, 1180 en noot 7, X, nr. 1235, 881). Bij inbreng keren het goed en de accessoria terug naar de massa, die eigenaar is en geen schuldeiser. Medeërfgenen zouden wel art. 2277 B.W. kunnen inroepen tegen de erfge-rechtigde die nalaat de interest binnen vijf jaar in ontvangst te nemen (DE PAGE, H., *a.w.*, IX, nr. 1234, 881).

Wat de R.S.Z.-bijdragen betreft, verjaren de schuldvorderingen van de R.S.Z. na drie jaren (art. 42, eerste lid R.S.Z.-wet).

Die verjaringstermijn geldt ook voor de gevorderde wettelijke interest, behoudens in geval van stuiting (b.v. bij betaling van de bijdragen door de werkgever).

Na een dagvaarding tot betaling van de R.S.Z.-bijdragen kan de R.S.Z. die slechts gedurende vijf jaar na de eindbeslissing vorderen.

133 Betwist wordt of art. 2277 B.W. van toepassing is voor de wettelijke interest waarvan sprake in:

1. art. 1652 B.W. (zie boven, nr. 86).

Een deel van de rechtspraak oordeelt van niet (Brussel, 7 juli 1849, *Pas.*, 1850, II, 7; Brussel, 10 april 1856, *Pas.*, 1856, II, 348; Brussel, 19 november 1859, *Pas.*, 1860, II, 153).

Een ander deel van de rechtspraak meent van wel (Luik, 27 maart 1862, *Pas.*, 1863, II, 172; Rb. Namen, 15 juni 1886, *Pas.*, 1886, II, 252).

2. art. 1996 B.W. (zie boven, nr. 88).

In de eerste plaats is er de interest verschuldigd op sommen die de lasthebber

voor eigen gebruik heeft bestemd.

Een deel van de rechtspraak oordeelt dat art. 2277 B.W. hier geen toepassing vindt (Luik, 10 juli 1833, *Pas.*, 1833, II, 198; Luik, 20 november 1834, *Pas.*, 1834, II, 259). LAURENT (*a.w.*, XXXII, nr. 455, 482 e.v.) opteert voor de vijfjarige verjaring te rekenen vanaf de dag dat het ongeoorloofd gebruik ontdekt wordt, al aanvaardt hij dat het om vergoedende interesten gaat (*a.w.*, XXVII, nr. 506, 564).

DE PAGE (*a.w.*, V, nr. 423, 420) oordeelt eveneens dat het om vergoedende interest gaat en leidt hieruit af dat art. 2277 B.W. geen toepassing vindt (*a.w.*, V, nr. 423, 2°, d, 421; zie ook Cass., 2 januari 1852, *Pas.*, 1852, I, 265, inz. 315).

Zolang de rekening niet afgesloten is kan de lastgever de geldsommen die de lasthebber voor eigen gebruik heeft aangewend, niet opeisen.

Het zou dan ook onbillijk zijn dat een lasthebber die gedurende meer dan vijf jaar het genot van dit geld had, slechts interest voor vijf jaar verschuldigd zou zijn (*R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 568, 769).

De dertigjarige verjaringstermijn moet toegepast worden (PAULUS, C. en BOES, R., *A.P.R.*, Tw. *Lastgeving* nr. 173, 106).

Wel is de vijfjarige verjaringstermijn van art. 2277 B.W. toepasselijk vanaf het afleggen van rekening op het verschuldigde saldo (*R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 578, 770; DE PAGE, H., *a.w.*, V, nr. 423, 3° en noot 4, 422; PAULUS, C., en BOES, R., *a.w.*, nr. 177, 107).

De verschuldigde interest is moratoire van aard en kan slechts na een ingebrekestelling toegekend worden.

3. art. 2001 B.W. (zie boven, nr. 89).

Het Franse Hof van Cassatie meent dat art. 2277 B.W. niet toepasselijk is voor de interest op voorschotten, wat LAURENT, (*a.w.*, XXXII, nr. 453, 481) betwist. Voor DE PAGE (*a.w.*, V, nr. 428, 426) is art. 2277 B.W. niet van toepassing omdat het volgens hem gaat om een vergoeding voor de door de lasthebber gedane kosten, waarop vanaf het voorschot interest tegen de wettelijke rentevoet verschuldigd is, behoudens indien de schade groter zou zijn.

Zo past hij bij zaakwaarneming (art. 1375 en 2001 B.W.) de dertigjarige verjaring toe (DE PAGE H., *a.w.*, II, nr. 1096, 1155).

Dit is ook zo voor het mandaat (PAULUS, C. en BOES, R., *a.w.*, nr. 210, 122).

Is de eindrekening eenmaal afgelegd, dan is de vijfjarige termijn wel toepasselijk (Rb. Brussel, 24 april 1886, *Pas.*, 1887, III, 38; *R.P.D.B.*, VII, Tw. *Mandat*, nr. 688, 780 en de aangehaalde rechtsleer).

4. art. 2028 B.W. (zie boven, nr. 90).

Voor DE PAGE (*a.w.*, VI, nr. 937, 905) is de dertigjarige verjaring van toepassing.

Dit houdt verband met zijn opvatting dat het niet gaat om een dubbele vorde-

ring (persoonlijke en subrogatoire vordering), doch om een enkele.

Wanneer het om een subrogatoire vordering gaat, is de verjaringstermijn geldend voor de hoofdvordering van toepassing en bij persoonlijke vordering de dertigjarige verjaringstermijn (DE PAGE H., VI, nr. 927, 905).

134 De interest verschuldigd bij afsluiting van een rekening-courant (zie boven, nr. 91) verjaart vijf jaar na de afsluiting (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 165, 366, *anders*, VAN MAELE, A., *Droit bancaire*, Tw. *Le Compte courant*, Nouvelles, Brussel 1951, nr. 218, 157, die als aanvangsdatum de dag neemt waarop het saldo is vastgesteld, en de klassieke leer in verband met de rekening-courant die dertig jaar als verjaringstermijn neemt (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 28, 75; zie ook DE PAGE H., *a.w.*, VII, nr. 1328 c, 1179) en een vonnis (Wrr. Charle-roi, 7 juli 1970, *J.T.*, 1970, 615, *T.S.R.*, 1970, 222) waarbij een termijn van één jaar wordt aanvaard).

Vóór de afsluiting wordt de interest gekapitaliseerd.

Art. 2277 B.W. is hier niet toepasselijk (VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *a.w.*, IV, nr. 505, 381).

VERGOEDENDE INTEREST

§ 1. Begrip

135 De vergoedende interest, ook compensatoire interest genoemd, is een vorm van schadeloosstelling.

Die bijkomende vorm van schadeloosstelling is mogelijk bij niet uitvoering van een verbintenis, die van het begin af geen geldsom tot voorwerp heeft, of bij schade ten gevolge van een onrechtmatige daad of bondiger uitgedrukt bij alle waarschulden wegens wanprestatie, onrechtmatige daad of onteigening.

Tussen de contractuele en de buiten-contractuele aansprakelijkheid, die samen de burgerlijke aansprakelijkheid vormen, bestaat er fundamenteel geen verschil (MAZEAUD, H. en L. en J., *a. w.*, II, vol. 1, nr. 376, 324, 326; MARTY, G. en RAYNAUD, P., *a. w.*, II, vol. 1 (uitgave 1962), nr. 361 e.v., 329 e.v.; I (uitgave 1988), nr. 447, 495; HERBOTS, J.H., "Quasi-delictuele aansprakelijkheid en overeenkomsten", *T.P.R.*, 1980, 1055 e.v., inz. 1057, nr. 3).

Als verschillen van bijkomstige aard kunnen aangehaald worden: de aansprakelijkheid in solidum bij delictuele aansprakelijkheid, de uitsluiting bij contractuele aansprakelijkheid van de vergoeding van de niet te voorziene schade (behoudens bij opzet; zie art. 1150 B.W.), de geldigheid van exonatiebedingen bij contractuele aansprakelijkheid en verschil in bewijslast van de fout daar bij wanprestatie voor resultaatsverbintenissen een vermoeden van fout bestaat (art. 1147 B.W.).

De contractuele aansprakelijkheid vereist ook het bestaan van een geldige overeenkomst tussen de dader van de wanprestatie en de benadeelde, die schade lijdt door de niet-uitvoering van de overeenkomst.

Wel moet eraan herinnerd worden dat uitzonderlijk samenloop mogelijk is tussen de contractuele en de buiten-contractuele aansprakelijkheid wanneer er een tekortkoming is én aan de contractuele verbintenis én aan de zorgvuldigheidsopdracht, waarbij deze laatste fout een andere schade dan die te wijten aan de slechte uitvoering van de overeenkomst heeft veroorzaakt (zie b.v. Cass., 7 december 1973, *Arr.Cass.*, 1974, 395 met conclusie MAHAUX, *R. W.*, 1973-74, 1597 met noot HERBOTS, J.; Cass., 8 april 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 934; Cass., 14 oktober 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 179, *R.C.J.B.*, 1988, 34 e.v. met noot VAN QUICKENBORNE, M.; Cass., 28 januari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 641; DIRIX, E. en VAN OEVELEN, A., *R. W.*, 1992-93, 1226 e.v.; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1994, 488, nr. 202 e.v.).

Daar vergoedende interest een vorm van schadevergoeding is:

1. moet de schade bewezen worden (zie verder, nr. 137 en nr. 140, 1°);
2. is er meestal geen ingebrekestelling (zie verder, nr. 140, 2°);
3. kan de schade, eventueel met inbegrip van de vergoedende interest, ex a e-

quo et bono begroot worden, zowel bij schade uit wanprestatie (zie b.v. Cass., 3 februari 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 663; Kh. Brussel, 10 maart 1977, *B.R.H.*, 1977, 660; Rb. Luik, 5 november 1985, *Jur. Liège*, 1985, 645), als bij schade uit onrechtmatige daad (zie b.v. Cass., 4 april 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 1023, *R.W.*, 1992-93, 727);

4. vindt de verjaringstermijn bepaald in artikel 2277 B.W. geen toepassing (zie verder, nr. 175).

De vergoedende interest vergoedt bij contractuele aansprakelijkheid de gederfde interest. Wanneer de gekochte waren niet tijdig of niet geleverd worden, kan de koper verplicht zijn om die waren aan een hogere prijs in te kopen. Hierdoor verliest hij de interest op de som die in meer betaald wordt. Die schade is een noodzakelijk gevolg van het niet uitvoeren van de overeenkomst en wordt overeenkomstig de artikelen 1149 tot 1151 B.W. vergoed; het geleden verlies en de winstderving (*damnum emergens* en *lucrum cessans*) of de vermogensvermindering komen in aanmerking voor schadevergoeding eventueel vermeerderd met vergoedende interest. Door vergoedende interest toe te kennen op die schadevergoeding, schendt de rechter artikel 1149 B.W. niet (Cass., 21 december 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 476).

De door een contractuele verbintenis gebonden schuldenaar die deze verbintenis niet uitvoert moet immers de schuldeiser volledig vergoeden voor de schade die het noodzakelijk gevolg is van de niet-uitvoering (Cass., 24 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1101), hetgeen zodanig moet berekend worden dat de vergoeding volstaat om het vermogen van de schuldeiser te herstellen, alsof er geen verlies was geweest (Cass., 26 juni 1953, *Pas.*, 1953, I, 865; Cass., 3 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1050; Cass., 18 oktober 1968, *Arr.Cass.*, 1969, 181; Cass., 6 februari 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 640; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 98, C en D, 130-131, nr. 105, 137 e.v.)

Bij opzet wordt ook de niet-voorzienbare schade vergoed (art. 1150 B.W.). Dit is niet het geval bij grove schuld (Cass., 18 mei 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 1250 en noot, *R.W.*, 1988-89, 1124), behoudens andersluidende wettelijke bepaling (zie b.v. art. 32, 11° Handelspraktijkenwet).

Bij schade door onrechtmatige daad moet de gehele en juist de werkelijke schade, ook al was haar omvang niet redelijk te voorzien, vergoed worden (RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 230 e.v., 172 e.v.).

Daar bij schade ten gevolge van een onrechtmatige daad de benadeelde soms verplicht is geld op te nemen om de geleden schade te herstellen en hiervoor rente te betalen, moet die bijkomende schade door vergoedende interest vergoed worden.

Het kan ook dat hij het herstel met eigen middelen bekostigt en alzo rente verliest op de aangewende som geld, wat ook recht geeft op vergoedende interest.

Het uitstel van de betaling van de schadevergoeding waarop de benadeelde recht had op de dag waarop de schade is ontstaan, geeft hem recht op vergoedende interest (zie b.v. Cass., 25 september 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 94).

De vergoedende interest is bij onrechtmatige daad krachtens art. 1382 B.W. verschuldigd (Cass., 8 januari 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 470, *R.W.*, 1972-73, 1951; Cass., 7 oktober 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 148, *R.W.*, 1976-77, 1569; Cass., 19 april 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 952; Cass., 24 januari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 597; Cass., 23 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1235, *R.W.*, 1982-83, 87; Cass., 25 november 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 419, *R.G.A.R.*, 1983, 10564; Cass., 23 september 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 93, *R.W.*, 1986-87, 2143, *J.T.*, 1987, 173; Cass., 23 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 812, *R.W.*, 1988-89, 677, *De Verz.*, 1988, 512 met noot KONINGS, Ch., *J.T.*, 1988, 535; Cass., 25 januari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 629; Cass., 4 oktober 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 124, *R.W.*, 1990-91, 1034; DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, nr. 4243; RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 330, 238; FAGNART, J.L., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1994, 12248).

De vergoedende interest, die berekend wordt op de gevorderde hoofdsom als schadevergoeding, vergoedt de schade geleden in afwachting van de betaling van de schadeloosstelling (Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658; Cass., 7 oktober 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 149, *R.W.*, 1976-77, 1569; Cass., 20 februari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 739, *R.G.A.R.*, 1981, 10281; Cass., 23 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 813).

136 Vergoedende interest wordt in verscheidene gevallen toegekend:

a) bij onrechtmatige daad:

Indien een persoon schade lijdt aan zijn auto ten gevolge van een fout van een andere persoon, dan zal de W.A.M.-verzekeraar van deze laatste persoon de geleden schade moeten betalen. Dit gebeurt niet onmiddellijk. Er kan een bepaalde termijn over gaan. Voor de tijd dat hij op betaling van de schadevergoeding heeft gewacht, zal hij vergoedende interest ontvangen. Ondertussen zal de schadelijder de schade op eigen kosten laten herstellen. Hiervoor geeft hij geld uit dat hem anders interest had kunnen opbrengen, of moet hij geld tegen een bepaalde interest lenen. Buiten de schade aan de auto komt er alsof nog een bijkomende schade: de betaalde of verloren interest.

Dezelfde bijkomende schade wordt geleden indien bij een totaal verlies een nieuwe auto aangekocht wordt alvorens door de verzekeraar van de tegenpartij vergoed te worden.

Terwijl een deel van de rechtspraak van oordeel is dat de toegekende vergoedende rente ook die bijkomende schade dekt (Brussel, 30 januari 1970, *De Verz.*, 1970, 902 met noot S.; Brussel, 10 april 1972, *R.G.A.R.*, 1972, 88; Pol. Charleroi, 21 oktober 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10032; Pol. Charleroi, 13 november 1981, *T. Vred.*, 1982, 22, *R.G.A.R.*, 1982, 10553; VANDENBERGHE, H. e.a., *T.P.R.*, 1980, 1412-13, nr. 213; SCHUERMANS, L., e.a., *T.P.R.*, 1984, 877-878, nr. 90; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1984, 468, nr. 189), aanvaardt de meerderheid van de rechtspraak dat die bijkomende schade afzonderlijk vergoed moet worden (Luik, 5 november 1976, *Jur. Liège*, 1976-77, 170; Brussel, 21 februari 1991, *R.G.A.R.*, 1993, 12127; Corr. Dinant, 12 oktober 1965, *R.G.A.R.*, 1966, 7568; Corr. Di-

nant, 3 november 1966, *R.G.A.R.*, 1967, 7798 met noot J.F.; Corr. Bergen, 16 januari 1967, *R.G.A.R.*, 1968, 8020; Rb. Hoei, 28 maart 1977, *Rev. Rég. Dr.*, 1977, 290; Corr. Brussel, 6 december 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10097; Pol. Jehay-Bodignée, 30 juni 1962, *T. Vred.*, 1963, 172; Rb. Gent, 15 december 1980, *R.W.*, 1981-82, 1638; Vred. Elsene, 11 maart 1983, *R.G.A.R.*, 1984, 10751; DALCQ, R.O., *R.C.J.B.*, 1968, 350, nr. 86 en 1974, 285, nr. 117), al wordt soms geëist dat de noodzaak van de lening van geld aangetoond wordt (Pol. Luik, 13 april 1979, *R.G.A.R.*, 1980, 10197 met noot DELACROIX, M.).

De getroffenene bij een verkeersongeval die de kosten van het deskundigenonderzoek voorschiet, heeft op het betaald bedrag aan ereloon en kosten van de deskundige recht op vergoedende interest (Luik, 3 december 1991, *R.G.A.R.*, 1993, 12244).

Op morele schadevergoeding kan eveneens vergoedende interest toegekend worden (zie b.v. Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 142 (genegenheidsschade); Corr. Kortrijk, 18 december 1989, *De Verz.*, 1990, 195 (wegens blijvende arbeidsongeschiktheid); Vred. Borgloon, 22 mei 1990, *Limb. Rechtsl.*, 1991, 170 (wegens voedselvergiftiging).

b) bij wanprestatie

Wanneer het alleenverkooprecht aan een bepaalde persoon verleend wordt en de producent ook aan derden levert, pleegt hij aldus wanprestatie.

De schadelijder mist hierdoor een deel van de verkoop en kan aanspraak maken op vergoedende interest op het gederfde vermogensbestanddeel (H.R., 29 april 1988, *N.J.*, 1988, 773).

Indien een stuk grond te laat ontruimd wordt zodat de eigenaar het niet tijdig kan verkopen, kan de eigenaar rentederving vorderen voor de misgelopen verkoopprijs vanaf het tijdstip waarop hij de grond had kunnen verkopen als hij ontruimd geweest was (Rb. Haarlem, 6 december 1932, *N.J.*, 1934, 757).

Bij een verbintenis houdende terugbetaling in Congolese frank zal de vertraging in het naleven van die verbintenis schade kunnen berokkenen wanneer op het ogenblik van de betaling er een waardevermindering is van het geld. Die schadevergoeding kan vergoedende interest omvatten (Cass., 4 september 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 20, *R.W.*, 1975-76, 1561 met noot VAN HOUTTE, H.).

Bij verkoop van onroerend goed aan een te hoge prijs zal de koper die bedrogen werd, een schadevergoeding verkrijgen overeenstemmend met het te veel betaalde, vermeerderd met vergoedende interest (Cass., 29 januari 1924, *Pas.*, 1924, I, 159).

Bij niet naleving van een aannemingsovereenkomst kan de benadeelde schadevergoeding eisen, inbegrepen vergoedende interest (Brussel, 23 oktober 1980, *J.T.*, 1981, 552).

De koper die een schadevergoeding eist wegens een verborgen gebrek kan eveneens vergoedende interest vragen (Luik, 27 juni 1985, *Jur. Liège*, 1985, 497).

Bij een schadevergoeding voor gemis aan huurgenot wordt vergoedende interest

toegevoegd (Vred. Gent. 7de kanton, 22 juni 1992, A.R. 471/91, *onuitg.*). Compensatoire interest kan toegekend worden op een gemeenrechtelijke schadevergoeding wegens een onrechtmatig ontslag (Cass., 4 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 501).

Op morele schadevergoeding bij wanprestatie kan eveneens vergoedende interest toegekend worden (b.v. Brussel, 4 januari 1984, *R.W.*, 1986-87, 545).

c) bij onteigening

De persoon wiens eigendom onteigend wordt, heeft krachtens art. 16 van de Grondwet recht op een billijke schadeloosstelling.

Wordt die hem niet tijdig toegekend, dan kan hij hierdoor bijkomende schade lijden waarvoor hem vergoedende interest wordt toegekend (zie boven, nr. 54 tot 57).

d) andere voorbeelden

De accipiens te kwader trouw moet het onverschuldigd ontvangene terugbetalen vermeerderd met de vergoedende interest (zie boven, nr. 81).

Voor DE PAGE is de lasthebber die geldsommen voor eigen gebruik aanwendt, vergoedende interest verschuldigd (zie boven, nr. 88) en is de lastgever vergoedende interest aan de lasthebber verschuldigd voor de door de lasthebber gedane voorschotten (zie boven, nr. 89).

De zorgverstrekker die onrechtmatig prestaties aan een ziekenfonds of de H.V.Z.I. aanrekent, zal de onrechtmatig ontvangen som moeten terugbetalen, vermeerderd met compensatoire interest (Arbh. Gent, 2 december 1985, A.R. 587/84, *onuitg.*; Arbh. Gent, 4 januari 1988, A.R. 21/86, *onuitg.*; Arbh. Gent, 6 november 1989, A.R. 439/66, *onuitg.*).

Bij voorlopige tenuitvoerlegging van een rechterlijke beslissing geschiedt dit op eigen risico van de procespartij die daartoe last geeft (art. 1398, tweede lid Ger. W.).

Wordt de voorlopig ten uitvoer gelegde rechterlijke beslissing na verzet of in hoger beroep hervormd of vernietigd, dan zal die procespartij hetgeen door de uitvoering van de hervormde beslissing is ontvangen, moeten teruggeven en eventueel schadevergoeding moeten toestaan op grond van haar objectieve aansprakelijkheid.

Indien het voorwerp van de beslissing een geldsom betrof, zal bij hervorming deze geldsom teruggegeven moeten worden, vermeerderd met vergoedende interest vanaf het ontvangen der som tot aan het vonnis en met moratoire interest vanaf het vonnis op verzet of het arrest (zie verder, Hoofdstuk X, nr. 284 e.v.).

§ 2. Schade

137 De vergoedende interest veronderstelt een schade. Dit is zowel het geval bij wanprestatie (Cass., 1 april 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 363, *R.W.*, 1984-85, 603) als bij onrechtmatige daad (art. 1382-1383 B.W.).

Er moet een fout zijn, een schade en een oorzakelijk verband tussen beide.

Op oorlogsschade kan geen vergoedende interest toegekend worden omdat de Staat geen fout beging noch aansprakelijk is voor de geleden schade (Cass., 4 maart 1920, *Pas.*, 1920, I, 79; VAN HOUTTE, J., *La réparation des dommages de guerre aux biens privés*, Brussel 1948, 205; VRANCKX, A., *La réparation des dommages de guerre*, Brugge 1949, 169).

Bij aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad is het de benadeelde, behoudens wanneer de wet een vermoeden van schuld invoerde (zie b.v. art. 1384 B.W.), die de fout moet bewijzen, terwijl bij contractuele aansprakelijkheid er een wettelijk vermoeden van fout bestaat in hoofde van de schuldenaar voor de resultaatsverbintenissen (art. 1147 B.W.) en een bewijslast voor de schuldeiser bij middelenverbintenissen.

Zowel de schuldeiser als de benadeelde moeten het bewijs leveren van het oorzakelijk verband tussen de fout en de geleden schade (zie hierover VAN OMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1986, 220, nr. 107).

Vervolgens moet schade aangetoond worden, waarbij de schadevergoeding integraal moet schadeloosstellen (Cass., 6 februari 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 640; Cass., 30 november 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 440, *R.W.*, 1982-83, 1600), zonder tweemaal dezelfde schade te vergoeden (Cass., 14 februari 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 697) en zonder meer toe te kennen dan gevorderd (art. 1138, 2° Ger. W.), b.v. kan geen vergoedende interest toegekend worden als dit niet gevraagd is bij dagvaarding of conclusie (Cass., 21 juni 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1231 en noot 5).

138 De vergoedende interest vergoedt een geleden schade: de verloren of betaalde rente.

Hij kan nooit toegestaan worden voor een periode die aan het ontstaan van de schade voorafgaat (Cass., 13 juni 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 1261, *R.W.*, 1985-86, 1097, *J.T.*, 1984, 11, *R.G.A.R.*, 1986, 11036; Cass., 16 mei 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1258, *R.W.*, 1987-88, 115; Cass., 29 oktober 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 280, *J.T.*, 1987, 214, *R.G.A.R.*, 1987, 11254; Cass., 10 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 338; Cass., 26 september 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, onvindbaar, *De Verz.*, 1991, 137; Cass., 11 september 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 25). B.v. wanneer een persoon door een ongeval op 9 mei 1981 blijvende letsels oploopt die ten gevolge hebben dat hij op 1 augustus 1984 vervroegd met pensioen gaat, kan een arrest, uitgesproken op 1 juni 1992, geen vergoedende interest toekennen vanaf 9 mei 1981 op de vergoeding wegens aantasting van de fysieke integriteit en een vergoeding wegens de schade geleden door de toekenning van een onvolledig pensioen.

Evenmin kan vergoedende interest voor een toekomstige schade toegekend worden (b.v. Brussel, 25 mei 1976, *R.G.A.R.*, 1977, 9803; Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 129; Antwerpen, 6 november 1987, *Limb. Rechtsl.*, 1987, 217; Brussel, 23 november 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11678; Brussel, 29 november 1988,

R.G.A.R., 1991, 11778; Gent, 7 november 1991, *De Verz.*, 1992, 732).

B.v.:

— op de kosten voor een latere vervanging van een prothese of orthese (b.v. Brussel, 23 november 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11678);

— op de morele schadevergoeding die voor het grootste deel toekomstige schade is (b.v. Luik, 1 april 1983, *R.G.A.R.*, 1984, 10819; Brussel, 28 mei 1986, *De Verz.*, 1987, 168 met noot EYLEN, Brussel, 19 januari 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11378; Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 132; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375);

— op de toekomstige hulp van derden (b.v. Luik, 1 april 1983, *R.G.A.R.*, 1984, 10819; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 141; Luik, 24 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 424; Antwerpen, 7 juni 1991, *De Verz.*, 1991, 692 met noot PEVERNAGIE, W.);

— op het toekomstige inkomensverlies.

Zo kan bij een overlijden geen vergoedende interest op het inkomensverlies vanaf het dodelijk ongeval toegekend worden daar het om een toekomstige schade gaat (Cass., 10 juni 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1251; Cass., 26 september 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, onvindbaar, *De Verz.*, 1991, 137 met noot LAMBERT, M.; Cass., 11 september 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 25; anders, Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529 met kritische noot SCHRYVERS, J.).

Hoewel de meeste bodemrechters (b.v. Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529; Antwerpen, 5 juni 1981, *De Verz.*, 1982, 143; Brussel, 11 februari 1982, *R.G.A.R.*, 1983, 10641; Luik, 13 oktober 1983, *R.G.A.R.*, 1986, 11132; Gent, 26 mei 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11367; Gent, 23 december 1987, *De Verz.*, 1988, 352; Bergen, 14 december 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11831; Antwerpen, 1 februari 1990, *De Verz.*, 1990, 364; Brussel, 17 oktober 1990, *De Verz.*, 1991, 172; Rb. Turnhout, 15 november 1990, *De Verz.*, 1991, 433; Corr. Nijvel, 2 januari 1991, *R.G.A.R.*, 1992, 12069) vergoedende interest toekennen vanaf het dodelijk ongeval tot aan de datum waarop beslist wordt, oordeelt het Hof van Cassatie dat ook het gedeelte van de periode verlopen op het ogenblik van de uitspraak toekomstig is “vermits de schade op het ogenblik dat ze ontstond en vergoedbaar werd, een toekomstige schade was” (Cass., 10 juni 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1251).

Bij blijvende arbeidsongeschiktheid of invaliditeit moet er ook onderscheid gemaakt worden tussen de schade geleden tot aan de uitspraak en de toekomstige schade (zgn. splitsingsmethode, zie verder, nr. 150, 1 e).

— op de postlucratieve schade (Cass., 16 mei 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1258).

Er werd zelfs beslist dat indien de schade overwegend toekomstig is geen vergoedende interest toegekend kan worden (Rb. Brussel, 11 december 1963, *J.T.*, 1964, 297).

Bij materiële schade vergoedt het Gemeenschappelijk Waarborgfonds enkel de schade die 10.000 fr. overtreft (art. 19 K.B. 16 december 1991). Rijst de vraag of de vergoedende interest op gans het schadebedrag of enkel op het schadebe-

drag min 10.000 fr. moet berekend worden. De rechtspraak sluit zich aan bij dit laatste standpunt (Brussel, 2 mei 1991, *De Verz.*, 1992, 489; Bergen, 8 oktober 1993, *De Verz.*, 1994, 88; zie ook Cass., 5 maart 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 893).

139 Wel wordt in de rechtspraak (zie *T.P.R.*, 1977, 175 e.v., nr. 18; *R.C.J.B.*, 1981, 138-139; nr. 131, 168, nr. 163; *T.P.R.*, 1984, 577 tot 584) dikwijls de toekomstige schade wegens te verwachten muntontwaarding ondervangen door de toekenning van gekapitaliseerde (b.v. 5 t.h. rentevoet) schadevergoeding (JAU-MAIN, C., *De principes van kapitalisatie van schadevergoedingen in gemeen recht*, Brussel 1982), door verhoging van het schadebedrag (b.v. basisloon met 10 tot 20 t.h. verhoogd; zie hierover SCHRYVERS, J., "De lichamelijke schade in cijfers", *R.W.*, 1979-80, 1805 e.v.; *R.W.*, 1980-81, 2524 e.v.) of uitzonderlijk door de toekenning van een geïndexeerde rente (SCHUERMANS, L., "A propos des rentes indexées", *R.G.A.R.*, 1977, 9813).

§ 3. Onderscheid tussen vergoedende en moratoire interest

140 De vergoedende interest is te onderscheiden van de moratoire interest (zie boven, Hoofdstuk III).

Dit onderscheid werd voor het eerst gemaakt door het Hof van Cassatie in zijn arrest van 5 augustus 1842 (*Pas.*, 1842, I, 336 en noot 3).

Er zijn drie verschilpunten:

1. bij vergoedende interest moet de geleden schade ten gevolge van de wanprestatie of wegens de vertraging in de betaling van de schadeloosstelling bewezen worden (zie boven, nr. 137 en Luik, 30 juni 1958, *J.T.*, 1958, 586; Bergen, 2 november 1978, *R.G.A.R.*, 1979, 10108; zie ook DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, nr. 4254);

Bij geldschulden, waarop moratoire interest toegekend wordt, hoeft de schade geleden wegens te late betaling niet bewezen te worden. Zij stemt in beginsel overeen met de wettelijke moratoire rentevoet (zie boven, nr. 36).

2. er is geen ingebrekestelling vereist om vergoedende interest bij schade ten gevolge van een onrechtmatige daad te verkrijgen (art. 1145 B.W.; Cass., 5 augustus 1842, *Pas.*, 1842, I, 336; Cass. 17 januari 1929, *Pas.*, 1929, I, 63; Cass., 1 juni 1933, *Pas.*, 1933, I, 303; Cass., 7 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 224, *R.W.*, 1991-92, 1463; Brussel, 23 maart 1932, *R.G.A.R.*, 1933, 1165; Luik, 28 juni 1968, *De Verz.*, 1970, 286; Brussel, 30 mei 1978, *J.T.*, 1978, 633; Rb. Brussel, 17 november 1927, *R.G.A.R.*, 1928, 183; Rb. Brussel, 14 juli 1928, *R.G.A.R.*, 1931, 761; Kh. Gent, 1 december 1938, *R.W.*, 1939-40, 165; Vred. Seraing, 5 februari 1937, *R.G.A.R.*, 1937, 2577 met noot MALTER, O.; Vred. Namen-Zuiden, 13 november 1984, *Jur. Liège*, 1984, 631; LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 327, 390; ROUFFY, S., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624; DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, nr. 4253; THOMAS, F., *a.w.*, *De Verz.*, 1969, 174; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 338, 243).

Wat betreft de vraag of bij wanprestatie een ingebrekestelling vereist is om vergoedende interest te verkrijgen, lopen de meningen uiteen.

Voor DE PAGE is in beginsel een ingebrekestelling vereist, doch de looptijd van de vergoedende interest vangt aan vanaf het ogenblik dat de schade geleden werd (Brussel, 3 juli 1900, *Pas.*, 1901, II, 86; DE PAGE, H., *a.w.*, II, nr. 1027bis, 1073 en III, nr. 73, 96 e.v., nr. 77, 106, nr. 85, 114-115, nr. 106, 139 en nr. 108, E, 141; zie ook KRUIJTHOF, R., *T.P.R.*, 1983, 667, nr. 161). Wel is volgens deze auteur geen ingebrekestelling vereist telkenmale uit de omstandigheden blijkt dat de verbintenis materieel niet meer kan worden nageleefd (art. 1145 en 1146 B.W.). Daarentegen is voor LAURENT (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 251, 314) geen ingebrekestelling vereist. Bij ingebrekestelling moet er, volgens deze auteur, vertraging zijn en beide begrippen zijn samenhangend zodat er alleen voor het verkrijgen van moratoire interest in gebreke moet worden gesteld.

Een derde opvatting gaat nog verder dan DE PAGE en aanvaardt ook dat een ingebrekestelling overbodig is wanneer de schuldenaar te kennen geeft dat hij zijn verbintenis niet wil nakomen. De schuldenaar kan de uitvoering weigeren, ze onmogelijk maken of daden stellen die tegen de uitvoering in gaan (voor rechtspraak zie DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 76 c. 104-105 en de noten).

Hoewel DE PAGE die zienswijze bestrijdt en enkel geen ingebrekestelling aanvaardt in de gevallen die uitdrukkelijk in het Burgerlijk Wetboek zijn opgesomd, heeft het Hof van Cassatie die derde opvatting aanvaard (Cass., 17 januari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 436, *T.B.H.*, 1993, 237 met noot STORME, *Pas.*, 1992, I, 421. Bij wanprestatie moet er volgens de rechtspraak in beginsel een ingebrekestelling zijn (Cass., 4 september 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 20, *R.W.*, 1975-76, 1561 met noot VAN HOUTTE, H.; Brussel, 15 april 1975, *T. Aann.*, 1975, 269 met noot FLAMME, M.A.; Kh. Brussel, 21 maart 1924, *J.C.B.*, 1924, 294). Die ingebrekestelling moet niet meer inhouden dan de duidelijke uitdrukking van de wil van de schuldeiser om de hoofdverbintenis te zien uitvoeren (vgl. boven, nr. 47). Van die regel wordt afgeweken in de gevallen opgesomd in de artikelen 1146 en 1147 B.W. (zie boven, nr. 46, 4°). Het Hof van Cassatie aanvaardt ook — en wijkt hiermede van de zienswijze van DE PAGE af — dat een ingebrekestelling overbodig is, indien de schuldenaar aan zijn schuldeiser te kennen geeft dat hij zijn verbintenissen niet wil nakomen, b.v. bij eenzijdige beëindiging van de overeenkomst (Cass., 17 januari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 436).

In Frankrijk werd, behoudens voor de vergoedende interest verschuldigd bij schade uit onrechtmatige daad, in het begin een ingebrekestelling noodzakelijk geacht voor elke soort schadevergoeding (MARTY, G. en RAYNAUD, P., *a.w.*, nr. 513, 559 en de aangehaalde rechtspraak). Het Franse Hof van Cassatie heeft nadien hierop uitzonderingen aanvaard (zelfde verwijzing) en in de rechtsleer werd voor de vergoedende interest zelfs een ingebrekestelling overbodig geacht (COLIN, A. en CAPITANT, H., *a.w.*, II, nr. 846, 470). Thans wordt een ingebrekestelling overbodig geacht "lorsque le fait de l'inexécution est accompli et constant", met als klassiek voorbeeld dat van de artiest die niet optreedt.

3. de rentevoet is vrij te bepalen (zie verder, nr. 141). Hij wordt overgelaten aan het oordeel van de feitenrechter (Cass., 24 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 155; Cass., 4 november 1948, *Pas.*, 1948, I, 609, *R.G.A.R.*, 1949, 4490; Cass., 3 november 1953, *Pas.*, 1954, I, 152 en noot 1; Cass., 8 januari 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 470, *R.W.*, 1972-73, 1951; Bergen, 21 april 1969, *J.T.*, 1969, 554; Luik, 14 januari 1982, *Jur. Liège*, 1982, 153; Corr. Brussel, 24 juni 1960, *Bull. Ass.*, 1963, 159; Corr. Hasselt, 2 december 1982, *Limb. Rechtsl.*, 1983, 37; Pol. Charleroi, 10 januari 1975, *T. Vred.*, 1977, 83; Pol. Charleroi, 21 oktober 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10032; Pol. Luik, 13 april 1979, *R.G.A.R.*, 1980, 1097 met noot DELACROIX, M.; Pol. Charleroi, 13 november 1981, *T. Vred.*, 1982, 22, *J.T.*, 1982, 400, *R.G.A.R.*, 1982, 10553; PIRET, R., *a.w.*, *J.C.B.*, 1946, 124, II, 2°; RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 344, 247; DALCQ, R.O., *Traité. a.w.*, II, nr. 4263).

Bepaalt de rechter geen rentevoet, wat dikwijls voorkomt, dan wordt de wettelijke rentevoet, thans 8 t.h., toegepast (Cass., 20 juli 1965, *Pas.*, 1965, I, 1194; RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 344, 247).

Uitzonderlijk is de rechter gebonden door een bepaalde rentevoet.

Zo mag bij onwettige inbeslagneming door de douane geen hogere interest dan 1 t.h. per maand toegekend worden (art. 270 W. Douan. en Acc.).

Indien de eisende partij geen rentevoet voorstelt verwijst zij noodzakelijk naar de wettelijke (Cass., 4 mei 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 909, *R.W.*, 1977-78, 570).

§ 4. Rentevoet

141 De rentevoet bij vergoedende interest wordt vrij door de rechter bepaald die als rentevoet kan nemen:

— de wettelijke rentevoet, wat de regel is (Bergen, 2 november 1978, *R.G.A.R.*, 1979, 10108; Brussel, 22 mei 1979, *R.G.A.R.*, 1980, 10170; Luik, 14 januari 1985, *R.G.A.R.*, 1988, 11373; Luik, 28 februari 1985 en 26 juni 1985, *De Verz.*, 1985, 769; Gent, 21 mei 1985, *R.G.A.R.*, 1988, 11405; Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 129; Brussel, 7 mei 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11361; Bergen, 18 mei 1987, *Rev. Rég. Dr.*, 1987, 375; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Brussel, 1 december 1987, *R.G.A.R.*, 1991, 11864; Gent, 23 december 1987, *De Verz.*, 1988, 352; Luik, 25 januari 1988, *De Verz.*, 1988, 530; Brussel, 24 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11573; Brussel, 18 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 727; Brussel, 8 juni 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1558; Bergen, 20 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11438; Brussel, 22 december 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11787; Bergen, 14 september 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11834; Luik, 17 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11696; Luik, 28 juni 1990, *De Verz.*, 1990, 818; Brussel, 2 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1993, 12179; Bergen, 11 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11761; Luik, 24 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 421; Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902; Corr. Hasselt, 2 december 1982, *Limb. Rechtsl.*, 1983, 37; Corr. Brussel, 29 maart 1988, *De Verz.*, 1988, 552; Corr. Kortrijk, 18 december 1989, *De Verz.*, 1990, 195; Pol. Beringen, 15 december 1954, *R.W.*, 1955-56, 718,

R.G.A.R., 1956, 5679; Pol. Charleroi, 10 juni 1975, *T. Vred.*, 1977, 23; Pol. Nijvel, 6 maart 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11897).

Bij de bespreking van de Wet van 30 juni 1970 (zie verder, nr. 192) werd verklaard dat de wettelijke rentevoet toegepast zou worden op de "verplichtingen die voortvloeien uit een misdrijf of uit een oneigenlijk misdrijf" (*Hand.*, Senaat, 1969-70, zitting 25 juni 1970, 2211; zie ook *Hand.*, Kamer, 1969-70, zitting 3 juni 1970, 60).

De tekst bevestigt die verklaringen niet.

— de rentevoet toegepast door de banken (Pol. Luik, 13 april 1979, *R.G.A.R.*, 1980, 10197 – 17,51 t.h.; Vred. Elsene, 11 maart 1983, *R.G.A.R.*, 1984, 10751 – 19,91 t.h.; Pol. Charleroi, 13 november 1981, *R.G.A.R.*, 1982, 10553, *T. Vred.*, 1982, 22 – Pol. Hasselt, 21 juni 1982, *Limb. Rechtsl.*, 1982, 168 – 18 t.h.);

— de gemiddelde interest over een bepaalde periode, b.v. 7 t.h. (Bergen, 27 oktober 1983, *R.G.A.R.*, 1986, 11133; Rb. Marche-en-Famenne, 11 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11721).

— een niet nader gerechtvaardigde rentevoet, b.v.:

3 t.h. (Brussel, 28 november 1990, *De Verz.*, 1991, 414; Rb. Nijvel, 25 februari 1942, *Bull. Ass.*, 1942, 291)

4 t.h. (Luik, 30 mei 1952, *R.G.A.R.*, 1953, 5255)

4,5 t.h. (Rb. Dendermonde, 26 mei 1954, *R.G.A.R.*, 1954, 5412)

5,5 t.h. (Brussel, 7 maart 1934, *R.G.A.R.*, 1934, 1508)

6 t.h. (Bergen, 4 oktober 1990, *De Verz.*, 1991, 397, Corr. Nijvel, 9 december 1990, *De Verz.*, 1991, 718)

8 t.h. (Rb. Verviers, 21 mei 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11345; Corr. Kortrijk, 18 december 1988, *De Verz.*, 1990, 195)

12 t.h. (Luik, 14 januari 1982, *Jur. Liège*, 1982, 153).

De rechter mag echter nooit op arbitraire wijze de rentevoet bepalen.

Het komt ook voor dat de rechter – ten onrechte – niet ingaat op de vraag tot toekenning van vergoedende interest (zie b.v. Brussel, 13 juli 1951, *Bull. Ass.*, 1952, 768; Rb. Aarlen, 24 januari 1950, *Bull. Ass.*, 1952, 759; Corr. Brussel, 17 mei 1952, *Bull. Ass.*, 1952, 781) of zonder meer die interest weigert (zie b.v. Brussel, 3 juli 1943, *Bull. Ass.*, 1943, 719; Bergen, 7 december 1954, *R.G.A.R.*, 1955, 5559; Vred. Sint-Joost, 20 oktober 1955, *De Verz.*, 1956, 99), of wat meer voorkomt, vergoedende interest toekent zonder de rentevoet te bepalen.

Ook wordt soms zonder uitleg "wettelijke interest" toegekend vanaf het ongeval (zie b.v. Luik, 19 januari 1987, *De Verz.*, 1988, 340; Corr. Luik, 10 juli 1950, *Bull. Ass.*, 1950, 839; Corr. Luik, 30 oktober 1952, *Bull. Ass.*, 1952, 785; Corr. Luik, 11 maart 1954, *R.G.A.R.*, 1954, 5337; Pol. Spa, 18 januari 1955, *Bull. Ass.*, 1955, 261) of zelfs gerechtelijke interest vanaf het schadefeit (Luik, 26 oktober 1933, *R.G.A.R.*, 1934, 1427), of een forfaitaire som voor de vergoedende en de gerechtelijke interest (Brussel, 19 januari 1950, *R.G.A.R.*, 1950, 4559).

Enkele beslissingen weigeren de marktinterest toe te passen (Brussel, 7 mei 1987,

R.G.A.R., 1988, 11361; Pol. Charleroi, 5 november 1990, *De Verz.*, 1991, 193). Soms wordt geëist dat, indien beweerd werd dat geleend moest worden aan een hogere interest dan de wettelijke, hiervan het bewijs geleverd wordt (Kh. Brussel, 5 december 1989, *R.G.A.R.*, 1993, 12105).

In een beslissing weigerde de rechter een lagere interest toe te kennen dan de wettelijke (Bergen, 17 oktober 1985, *De Verz.*, 1987, 11308). Hij was het niet eens met de redenering dat de wettelijke rentevoet de werkelijke interest en de inflatievoet omvatte.

De rechter die vergoedende interest toekent moet de rentevoet ervan vaststellen (Cass., 6 januari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 11; zie ook Cass., 8 januari 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 7).

142 Bij herwaardering of actualisering van de schade (zie verder, nr. 155) op het ogenblik van de uitspraak wordt de toegepaste rentevoet verminderd aangezien de normale rentevoet reeds gedeeltelijk de waardevermindering ondervangt.

Zo werd als rentevoet genomen:

2,5 t.h. minder dan de wettelijke rentevoet (Bergen, 25 maart 1991, *De Verz.*, 1992, 305; Bergen, 22 april 1991, *J.T.*, 1991, 680).

3 t.h. (Luik, 31 maart 1988, *De Verz.*, 1988, 533 met noot PEVERNAGIE, W.)

4 t.h. (Antwerpen, 7 juni 1991, *De Verz.*, 1991, 692 met noot PEVERNAGIE, W.; Bergen, 22 april 1991, *J.T.*, 1991, 680)

4,5 t.h. (Luik, 6 oktober 1986, *De Verz.*, 1987, 182 met noot PEVERNAGIE, W.; Luik, 4 november 1986, *De Verz.*, 1988, 537)

5 t.h. (Cass., 15 oktober 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 193, *J.T.T.*, 1987, 215; Cass., 4 april 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 1023; Luik, 7 juni 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11052, *Jur. Liège*, 1984, 384; Luik, 6 december 1984, *R.G.A.R.*, 1985, 10972; Luik, 27 februari 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11302; Luik, 28 februari 1985, *De Verz.*, 1985, 769; Luik, 4 maart 1985, *Jur. Liège*, 1985, 297; Luik, 25 maart 1985, *Jur. Liège*, 1984-85, 301; Luik, 26 juni 1985, *De Verz.*, 1985, 769; Luik, 15 januari 1986, *Jur. Liège*, 1986, 243; Luik, 16 januari 1986, *De Verz.*, 1986, 129; Luik, 2 mei 1986, *Jur. Liège*, 1986, 526; Brussel, 30 januari 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1282; Luik, 24 april 1987, *De Verz.*, 1988, 521; Luik, 17 oktober 1989, *De Verz.*, 1990, 11696; Luik, 24 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 421; Luik, 14 maart 1991, *R.G.A.R.*, 1993, 12130; Luik, 16 april 1991, *Rev. Rég. Dr.*, 1991, 456; Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902; Luik, 13 januari 1992, *De Verz.*, 1992, 315; Gent, 3 juni 1993, *De Verz.*, 1994, 117 met noot PEVERNAGIE, W.; Corr. Neufchâteau, 9 mei 1989, *De Verz.*, 1989, 735; Pol. Luik, 16 maart 1989, *De Verz.*, 1989, 741 met noot LAMBERT, M.; Rb. Luik, 2 maart 1992, *De Verz.*, 1992, 565; Corr. Verviers, 3 juni 1993, *R.G.A.R.*, 1994, 12307; zie ook *J.T.*, 1988, 744, nr. 137)

6 t.h. (Bergen, 27 oktober 1983, *R.G.A.R.*, 1986, 11131 en 11133; Bergen, 1 oktober 1987, *J.T.*, 1988, 305; Bergen, 21 januari 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 518; Bergen, 27 december 1988, *J.L.M.B.*, 1990, 693; Bergen, 16 februari 1989, *J.L.M.B.*, 1990, 1159; Bergen, 4 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11760, *De*

Verz., 1991, 397; Corr. Nijvel, 9 december 1990, *De Verz.*, 1991, 718; Corr. Doornik, 22 april 1991, *De Verz.*, 1991, 930)

7 t.h. (Bergen, 1 oktober 1987, *J.T.T.*, 1988, 305; Rb. Marche-en-Famenne, 11 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11719 en 11721).

Hierbij gaat het soms om een schatting “ex aequo et bono” van de vergoedende interest (Cass., 4 april 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 1023).

In sommige rechterlijke uitspraken wordt geen rekening gehouden met de werkelijke rentevoet en gerefereerd aan de wettelijke rentevoet (zie b.v. Brussel, 29 november 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11778; Brussel, 19 juni 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12035).

143 In een studie van DETERCK-SPILLEBOUDT (“Réflexions économiques sur l'évaluation exacte d'un dommage subi avant jugement”, *R.G.A.R.*, 1982, 10498) wordt voorgesteld dat de wettelijke interest regelmatig, b.v. jaarlijks, herzien zou worden.

Deze wettelijke interest zou de inflatievoet en een reële rentevoet moeten dekken.

Daarbij zou in plaats van de gewone rentevoet een samengestelde rentevoet toegepast moeten worden.

Zo wijst de auteur erop dat 1.000 fr. à 8 t.h. na tien jaar 800 fr. interest opbrengt of 1.800 fr. in totaal, terwijl een samengestelde interest 2.159,93 fr. geeft (1000 [1,08]¹⁰).

De auteur verliest uit het oog dat bij vergoedende interest de rechter niet gebonden is door de wettelijke rentevoet (zie boven, nr. 140, 3°).

Het is ook mogelijk de vervallen interest onder bepaalde voorwaarden te kapitaliseren (anatocisme, zie verder, Hoofdstuk, VIII).

§ 5. Moratoire interest bij waardeschulden

144 Wanneer een schuldenaar van een hoofdsom als schadevergoeding de bijhorende vergoedende interest niet tijdig betaalt, is hij moratoire interest verschuldigd. Alsdan is een ingebrekestelling tot het verkrijgen van de moratoire interest vereist (art. 1146 B.W.; Cass., 4 november 1975, *Arr.Cass.*, 1976, 20, *R.W.*, 1975-76, 1561).

De moratoire interest kan bij een schuldvordering uit onrechtmatige daad niet lopen vóór de uitspraak waarbij die vergoeding wordt vastgesteld (Cass., 27 januari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 117).

Het gaat dan ook om gerechtelijke moratoire interest (Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011 en noot; Cass., 20 februari 1961, *Pas.*, 1961, I, 658. Cass., 29 april 1963, *Pas.*, 1963, I, 929, *R.W.*, 1963-64, 254; Cass., 2 juni 1964, *Pas.*, 1964, I, 1034; Cass., 28 september 1964, *Pas.*, 1965, I, 88; Cass., 20 juli 1965, *Pas.*, 1965, I, 1195; Cass., 29 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 420; Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 447; Cass., 24 augustus 1967, *Arr.Cass.*, 1967, 1334; Cass., 29 april 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1022; Cass., 24 februari 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 506; Cass., 7 oktober 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 149, *R.W.*, 1976-77, 1569; Cass., 22 juni 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 1306; Cass., 25 januari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 629; Cass., 26 april 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 1109, *R.W.*, 1990-91, 1098; Cass., 27 januari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 117, *R.W.*,

1992-93, 1275; Cass., 5 maart 1993, *Arr. Cass.*, 1993, 263, *R. W.*, 1993-94, 165; DE PAGE, H., *a. w.*, II, nr. 1028, 1074; *anders*, zie b.v. Antwerpen, 17 maart 1975, *R. W.*, 1974-75, 2349: vanaf het ongeval).

Dit is een gevolg van de regel dat de rechter de schade in beginsel beoordeelt op het ogenblik dat hij een beslissing neemt (Cass., 8 mei 1952, *Pas.*, 1952, I, 570 met conclusie HAYOIT DE TERMICOURT, R. en de opgesomde uitzonderingen).

Bij hoger beroep zal de moratoire interest vanaf het vonnis blijven ingaan indien de rechter in hoger beroep dit bevestigt.

Wordt het vonnis hervormd dan gaat de moratoire interest vanaf het arrest in en zal de gerechtelijke vergoedende interest vanaf het vonnis tot aan het arrest doorlopen (VIGNERON, R., *a. w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 64, nr. 19).

De moratoire interest zal echter niet noodzakelijk vanaf de datum van het vonnis lopen daar het mogelijk is dat de rechter een in de tijd gespreide schadevergoeding toekent of dat de schuldeiser vanaf een latere datum moratoire interest vorderde.

Bij wanprestatie is het, tenzij de contracterende partijen vooraf het bestaan van een schade en op forfaitaire wijze het bedrag van de schadevergoeding hebben vastgesteld bij een schadebeding (art. 1152 en 1226 tot 1233 B.W.), en het niet gaat om een geldverbintenis (art. 1153 B.W.), de rechter die de schadeomvang bepaalt (art. 1149 e.v. B.W.; DE PAGE, H., *a. w.*, III, nr. 101, 134).

De moratoire interest kan niet lopen vóór de vaststelling van de schadevergoeding door de rechter (b.v. Brussel, 20 oktober 1977, *Res Jur. Imm.*, 1978, 279; Brussel, 23 oktober 1980, *J. T.*, 1981, 552).

In Nederland gaat onder het nieuw B.W. (art. 119) op de opeisbare schadevergoeding wegens wanprestatie terstond moratoire interest lopen (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a. w.*, I, nr. 524, 475). In dit land is trouwens zeer lang geen onderscheid gemaakt tussen moratoire en vergoedende interest (conclusie BERGER, N.J., 1971, 329).

De Nederlandse rechtsleer aanvaardt dat bij objectieve schadeberekening, waarbij de schade berekend wordt op grond van een op objectieve wijze geschatte vermindering van het vermogen van een abstracte schadelijder, de schadevergoeding opeisbaar is op het tijdstip van de waardevermindering zelf zo het bedrag nog moet vastgesteld worden.

Die zienswijze lijkt strijdig met het beginsel dat de werkelijk geleden schade moet vergoed worden.

Wanneer een waardeschuld door de partijen zelf bij overeenkomst (zie b.v. Cass., 13 maart 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 782 nopens het bedrag van de schadevergoeding bij brandschade) of bij beding (Bergen, 24 juni 1980, *R. G. A. R.*, 1982, 10445 met noot GLANSDORFF nopens het bedrag van de wegens een onrechtmatige daad verschuldigde schadevergoeding) in een geldschuld wordt omgezet is moratoire interest vanaf de ingebrekestelling verschuldigd.

145 Duidt de rechter bij aquiliaanse schuldvordering geen aanvangsdatum van de (gerechtelijke) moratoire interest aan, dan is het de datum van het vonnis (Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011; Cass., 29 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 420; Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 447; Cass., 24 augustus 1967,

Arr. Cass., 1967, 1334, *R. W.*, 1968-69, 793; *Cass.*, 22 januari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 691; *Cass.*, 29 april 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1082; *Cass.*, 24 februari 1969, *Arr. Cass.*, 1969, 607; Brussel, 21 maart 1990, *R. W.*, 1989-90, 1326).

Staat de rechter gerechtelijke interest toe vanaf de datum van het vonnis, dan kan verondersteld worden dat het om gerechtelijke moratoire interest gaat (*Cass.*, 3 november 1953, *Pas.*, 1953, I, 153).

Soms moet het Hof van Cassatie een beslissing vernietigen omdat niet duidelijk uitgemaakt kan worden of het om vergoedende of moratoire interest gaat (*Cass.*, 22 januari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 691; *Cass.*, 29 april 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1022; *Cass.*, 26 april 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 1109).

146 Vergoedende en moratoire interest kunnen dus nooit tezelfdertijd voor dezelfde periode toegekend worden (Brussel, 10 en 21 december 1971, *Pas.*, 1972, III, 41).

Wel kan, wat dikwijls in de praktijk uit het oog verloren wordt, de moratoire interest op het hoofdbedrag aan schadevergoeding en de vergoedende interest berekend worden (*Cass.*, 27 juni 1966, *Pas.*, 1966, I, 1379; *Cass.*, 22 juni 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 1074; *Cass.*, 25 januari 1989, *Arr. Cass.*, 1988-89, 629; Brussel, 22 mei 1979, *R.G.A.R.*, 1980, 10170; Luik, 27 februari 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11302; Gent, 21 mei 1985, *R.G.A.R.*, 1988, 11405; Gent, 28 februari 1985, *T.G.R.*, 1985, 122; Luik, 28 februari 1985 en 26 juni 1985, *De Verz.*, 1985, 769; Luik, 24 april 1987, *De Verz.*, 1988, 521; Antwerpen, 22 januari 1988, *Limb. Rechtsl.*, 1988, 69; Brussel, 24 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 732; Luik, 17 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 217; Brussel, 21 maart 1990, *R. W.*, 1989-90, 1326; Luik, 22 mei 1990, *De Verz.*, 1990, 811; Luik, 24 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 424; Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902; Corr. Hoei, 14 april 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11821; Pol. Hasselt, 21 juni 1982, *Limb. Rechtsl.*, 1982, 167; VIGNERON, R., a. w., *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 66, nr. 21; SCHRYVERS, J., e.a. *T.P.R.*, 1984, 561; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 224, 433; BOCKEN, H. en DE TEMMERMAN, B., *T.P.R.*, 1994, 661, nr. 35).

In Nederland wordt de moratoire interest eveneens op gans de schade, hoofdsom en vergoedende interest inbegrepen, berekend (H.R., 29 januari 1937, *N.J.*, 1937, 570; H.R., 17 maart 1978, *N.J.*, 1978, 362).

Bij de Wet van 5 juli 1985 werd in het Franse Burgerlijk Wetboek een nieuw artikel 1153-1 ingevoegd waarbij bepaald wordt dat bij veroordeling tot schadevergoeding (*condamnations indemnitaires*) de moratoire interest vanaf de uitspraak van het vonnis loopt met mogelijkheid voor de rechter om hiervan af te wijken (MAZEAUD, R. en L. en J. en CHABAS, Fr., a. w., nr. 620-1, 733; zie ook *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1988, 770-777, nr. 9; VINEY, G., a. w., nr. 339 e.v., 446 e.v.), b.v. vanaf het ongeval wanneer een lange termijn verstreken is sedert het ongeval (*Cass. fr.*, 20 februari 1990, *Bull. civ.*, IV, nr. 141) terwijl het vroeger om vergoedende interest ging (MAZEAUD, R. en L. en J. en CHABAS, Fr., a. w., nr. 620-1, 731).

147 Er kunnen bij schade ten gevolge van een misdrijf of oneigenlijk misdrijf of wegens het niet uitvoeren van een overeenkomst met een ander voorwerp dan een geldsom, drie periodes van vergoeding onderscheiden worden:

1. vanaf het ontstaan van de schade tot aan de dagvaarding of de burgerlijke partijstelling (Cass., 28 oktober 1956, *Pas.*, 1957, I, 202).

De vergoedende interest is een vorm van schadeloosstelling (zie boven, nr. 135). De rechter moet de schadelijder integraal vergoeden (zie boven, nr. 137).

Hij beslist op onaantastbare wijze binnen de perken van de conclusie of hij vergoedende interest toestaat, vanaf wanneer en tegen welke rentevoet (zie boven, nrs. 140, 3°, 141 en 142 en verder, nrs. 148 tot 151).

Hij kan die interest toestaan op heel de schadevergoeding of op enkele schade-posten.

2. vanaf de dagvaarding of de burgerlijke-partijstelling tot aan het vonnis.

Vanaf dit ogenblik kan de schadelijder gerechtelijke vergoedende interest krijgen (zie b.v. Cass., 23 juni 1966, *Pas.*, 1966, I, 1364).

Tot in 1957 was er sprake van gerechtelijke interest zonder nadere precisering (zie b.v. Cass., 29 oktober 1956, *Pas.*, 1957, I, 202; zie ook noot bij Rb. Brussel, 29 oktober 1964, *R.G.A.R.*, 1965, 7382).

Aangezien de gerechtelijke interest vergoedend of moratoir is (zie verder, nr. 177) moet de rechter aanduiden over welke soort interest het gaat.

Laat hij dit in het vage dan kan het Hof van Cassatie niet nagaan of geen moratoire interest bedoeld werd, waarop slechts vanaf de uitspraak aanspraak gemaakt kan worden (zie boven, nr. 144) (zie b.v. Cass., 6 april 1961, *Pas.*, 1961, I, 835).

Vroeger ging het Hof van Cassatie ervan uit dat bij afwezigheid van precisering van de aard van de gerechtelijke interest het om vergoedende interest ging (Cass., 17 januari 1929, *Pas.*, 1929, I, 63; Cass., 10 januari 1937, *Pas.*, 1937, I, 179; Cass., 11 juni 1956, *Pas.*, 1956, I, 1089).

Meermaals zal de bodemrechter zelf zijn beslissing interpreteren om aan te duiden over welke interest het ging (zie b.v. Cass., 28 september 1964, *Pas.*, 1965, I, 88; Cass., 8 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 320; Cass., 23 juni 1966, *Pas.*, 1966, I, 1364; Cass., 14 oktober 1967, *Arr.Cass.*, 1968, 229) of zal het Hof van Cassatie op grond van de motivering van het aangevochten arrest de aard van de interest bepalen (zie b.v. Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011, *R.G.A.R.*, 1959, 6247; Cass., 20 juli 1965, *Pas.*, 1965, I, 1191; Cass., 22 juni 1971, *Arr.Cass.*, 1971, 1074).

Tijdens die tweede periode geldt dezelfde vrijheid voor het bepalen van de rentevoet als tijdens de eerste periode (PIRET, J., *a. w.*, *J.C.B.*, 1946, 121; CORNET, A., *a. w.*, *T. Vred.*, 1953, 84; ROUFFY, S., *a. w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624; FONTEYNE, F., *a. w.*, *R.G.A.R.*, 1968, 8182; DALCQ, R.O., *Traité, a. w.*, II, nr. 4271; VIGNERON, V., *a. w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 61, nr. 16; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 348, 249; anders, KAISIN, H., *a. w.*, *Jur. Liège*, 1938, 274; DABIN, J., en LAGASSE, A., *R.C.J.B.*, 1955, 269, nr. 118).

De vraag rijst of de gerechtelijke vergoedende interest alleen op de hoofdsom of wel op deze som verhoogd met de vergoedende interest berekend moet worden.

Wordt voor de hoofdsom en de vergoedende interest een totale som als schadevergoeding toegekend, dan kan de gerechtelijke vergoedende interest niet anders dan op de totale som berekend worden.

Het lijkt derhalve logisch dat ook te doen indien de schadevergoeding uit een hoofdsom en uit vergoedende interest bestaat (RONSE, J., *a. w.*, I, nr. 345, 248; DALCQ, R.O., *Traité, a. w.*, II, nr. 4266; *anders*, Corr. Brussel, 24 juni 1960, *Bull. Ass.*, 1963, 159 met kritische noot M.G.).

Een verplichting voor de rechter om dit te doen, is er niet (VIGNERON, R., *a. w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 63, nr. 18).

3. ten vroegste vanaf de uitspraak kan gerechtelijke moratoire interest verkregen worden (zie boven, nr. 144 tot 146). Die gerechtelijke moratoire interest wordt meestal berekend volgens de wettelijke rentevoet (KAISIN, H., *a. w.*, *Jur. Liège*, 1938, 276; PIRET, J., *a. w.*, *J.C.B.*, 1946, 124; DABIN, J. en LAGASSE, A., *R.C.J.B.*, 1955, 269, nr. 118; DE PAGE, H., *a. w.*, V, nr. 161, 172; DALCQ, R.O., *a. w.*, II, nr. 4271; RONSE, J., *a. w.*, I, nr. 348, 249; VIGNERON, R., *a. w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 67, nr. 22; *anders*, FONTEYNE, J., *a. w.*, *R.G.A.R.*, 1968, 8132 en noot M.G., *Bull. Ass.*, 1963, 159, voor wie dezelfde rentevoet verder wordt toegepast tot aan de betaling; HEILIER, M., *a. w.*, *Rec. Jur. Nivelles*, 1969, 112, die dezelfde rentevoet als voor de vergoedende interest toepast).

Het lijkt verdedigbaar de gerechtelijke moratoire interest op de hoofdsom en de vergoedende interest te berekenen (zie boven, nr. 146; zie ook *R.C.J.B.*, 1968, 384, nr. 129).

De bodemrechters noemen de gerechtelijke moratoire interest soms zonder meer gerechtelijke interest (zie b.v. Cass., 3 november 1953, *Pas.*, 1954, I, 158; Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011; Cass., 20 juli 1965, *Pas.*, 1965, I, 1195; Cass., 23 juni 1966, *Pas.*, 1966, I, 1365; Bergen, 20 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 374), wettelijke interest (Luik, 19 januari 1987, *De Verz.*, 1988, 340) of moratoire en gerechtelijke interest (zie b.v. Cass., 8 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 318).

Bij moratoire interest moet de geleden schade niet bewezen worden, in tegenstelling met hetgeen het geval is voor de vergoedende interest.

§ 6. Begin looptijd van de vergoedende interest

148 De vergoedende interest kan geëist worden vanaf het ontstaan van de schade. Met het ontstaan van de schade verkrijgt de benadeelde aanspraak op schadeloosstelling (Cass., 7 oktober 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 149; Cass., 10 juni 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1254; Cass., 13 juni 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 1261; Cass., 16 mei 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1258; Cass., 23 september 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 93; Cass., 29 oktober 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 280).

De schadelijder moet de vergoedende interest wel uitdrukkelijk vorderen (Cass., 2 mei 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 966; Cass., 21 juni 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1231).

Het is de bodemrechter die binnen de perken van de conclusies oordeelt over de toekenning van vergoedende interest en over de datum vanaf wanneer de interest begint te lopen. De regel geldt zowel bij contractuele aansprakelijkheid (Cass., 28 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1525, *R.W.*, 1986-87, 1907) als bij buitencontractuele aansprakelijkheid (Cass., 24 januari 1924, *Pas.*, 1924, I, 159; Cass., 10 juni 1937, *Pas.*, 1937, I, 180; Cass., 12 juli 1943, *Pas.*, 1943, I, 26; Cass., 2 april 1951, *Pas.*, 1951, I, 506; Cass., 11 juni 1956, *Pas.*, 1956, I, 1089; Cass., 29 oktober 1956, *Pas.*, 1957, I, 209 en noot 1; Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011; Cass., 14 september 1964, *Pas.*, 1965, I, 39; Cass., 14 februari 1966, *Pas.*, 1966, I, 769; Cass., 31 oktober 1966, *Pas.*, 1967, I, 291; Cass., 2 maart 1970, *Arr.Cass.*, 1970, 607; Cass., 21 september 1970, *Arr.Cass.*, 1971, 68; Cass., 19 april 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 952; Cass., 24 januari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 597; Cass., 20 februari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 739; Cass., 23 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1235; Cass., 8 september 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 30; Cass., 10 juni 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1251; Cass., 16 februari 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 768; Cass., 7 maart 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 861; Cass., 7 november 1984, *Arr.Cass.*, 1984-85, 346, Brussel, 7 november 1978, *R.G.A.R.*, 1980, 10142; Luik, 28 februari en 26 juni 1985, *De Verz.*, 1985, 769; Luik, 27 november 1985, *J.L.M.B.*, 1987, 435 met noot J.H.).

Dat de rechter vrij oordeelt over het begin van de looptijd van de vergoedende interest, betekent nog niet dat hij dit op arbitraire wijze mag doen. Het aanvangspunt moet zo bepaald worden dat de geleden schade steeds op passende wijze vergoed wordt.

149 De rechter is bij het bepalen van de aanvangsdatum van de vergoedende interest niet aan bepaalde regels gebonden.

Een deel van de rechtspraak neemt zonder enige motivering de datum van het ontstaan van de schade aan (RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 341, 244 en de aangehaalde rechtspraak). Deze rechtspraak gaat ervan uit dat met het toebrengen van de schade de herstelplicht ontstaat. Op zichzelf is dit juist, doch heel de schade ontstaat niet onmiddellijk.

Bij arbeidsongeschiktheid is er een geleidelijke ontwikkeling: eerst een tijdelijke algehele, later een tijdelijke gedeeltelijke en ten slotte een blijvende arbeidsongeschiktheid (zie Cass., 10 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 338).

De kosten van geneeskundige verzorging worden door opeenvolgende betalingen en niet ineens vereffend. Bij een verkeersongeval zullen er kosten zijn wegens de tijdelijke vervanging van een auto, de kosten van herstel of van aanschaffing van een nieuwe auto. De uitgaven voor de verschillende posten welke in aanmerking komen voor schadevergoeding, ontstaan dan ook niet allen op hetzelfde ogenblik. Bij wanprestatie wordt de schade begroot op de dag dat zij ontstaat.

Het kan echter gebeuren dat de schade tot op het ogenblik dat de rechter beslist nog toeneemt (Cass., 1 april 1943, *Pas.*, 1943, I, 122; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 108 B, 140).

B.v.:

— schade wegens verhoging van de belastingdruk ten gevolge van de eenmalige betaling van een schadevergoeding in plaats van een betaling van de aannemer in schijven (Luik, 15 november 1979, *T. Aann.*, 1980, 250 met noot BRICMONT, G.)

— bij beschadiging van een fabrieksinstallatie zal er ook produktieverlies volgen (Cass., 11 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1091, *R.W.*, 1986-87, 1963, *R.C.J.B.*, 1990, 79 met noot CORNELIS, J.).

150 Op het ogenblik dat de rechter beslist, zal hij rekening moeten houden met alle voorhanden zijnde gegevens en zullen "op alle verliesposten en uitgaven de interesten toegekend worden vanaf het ogenblik waarop zij zich werkelijk hebben voorgedaan, en niet vroeger" (RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 341, 245).

Bij dodelijk ongeval is de schade ogenschijnlijk onmiddellijk doch in werkelijkheid zal het verlies aan inkomen ingevolge dit overlijden meestal toekomstig zijn (zie boven, nr. 138).

De rechtspraak is verre van eensgezind in de toepassing van vermeld beginsel. Zo werd gevonnist, meestal zonder motivering van de keuze, dat de vergoedende interest verschuldigd is vanaf:

1. de dag van het ongeval

a) voor de herstelkosten of de vervangingskosten van een auto of vrachtwagen (Luik, 15 januari 1954, *R.G.A.R.*, 1955, 5485; Luik, 8 mei 1964, *Bull. Ass.*, 1965, 912; Brussel, 15 september 1965, *R.G.A.R.*, 1966, 7590; Antwerpen, 25 maart 1983, *R.G.A.R.*, 1985, 10900; Luik, 6 oktober 1986, *De Verz.*, 1987, 187; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Brussel, 28 november 1990, *De Verz.*, 1991, 414; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 666; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 553; Bergen, 8 oktober 1993, *De Verz.*, 1994, 88; Rb. Brussel, 15 september 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11638; Rb. Brussel, 13 september 1990, *De Verz.*, 1991, 429; Pol. Hasselt, 28 maart 1986, *R.G.A.R.*, 1987, 11189; Pol. Gent, 24 mei 1988, *T.G.R.*, 1988, 104; Vred. Bossu, 12 juli 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11764).

Dezelfde aanvangsdatum werd genomen voor de schade aan een schip (Gent, 3 februari 1949, *R.W.*, 1948-49, 1101) of aan een locomotief (Brussel, 5 november 1992, *De Verz.*, 1993, 78; zie ook Gent, 20 december 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11980; Corr. Mechelen, 19 december 1986, *R.W.*, 1988-89, 234 en de in noot aangehaalde rechtsleer; Rb. Brussel, 21 april 1989, *R.W.*, 1990-91, 1441, *R.G.A.R.*, 1991, 11801; Corr. Antwerpen, 10 mei 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11800).

b) voor de geneeskundige kosten (Cass., 17 mei 1943, *Pas.*, 1943, I, 178; Cass., 2 maart 1970, *Arr.Cass.*, 1970, 607; Luik, 24 april 1987, *De Verz.*, 1988, 521; Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 666; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 553; Corr. Brussel, 16 april 1986, *De Verz.*, 1986, 431; Rb. Gent, 13 maart 1990, *De Verz.*,

1990, 378; Rb. Namen, 6 september 1990, *De Verz.*, 1990, 833; Pol. Hamoir, 8 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12002).

c) voor de morele schadevergoeding (Luik, 9 maart 1970, *Jur. Liège*, 1969-70, 266; Antwerpen, 16 januari 1986, *De Verz.*, 1986, 677; Luik, 6 oktober 1986, *De Verz.*, 1987, 187; Luik, 19 januari 1987, *De Verz.*, 1988, 340; Antwerpen, 10 december 1987, *De Verz.*, 1988, 706; Brussel, 24 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11573; Brussel, 18 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11773; Luik, 28 juni 1990, *De Verz.*, 1990, 818; Antwerpen, 28 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 676; Antwerpen, 6 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 299; Brussel, 17 april 1991, *De Verz.*, 1991, 688; Antwerpen, 21 juni 1991, *De Verz.*, 1992, 146; Rb. Gent, 17 juni 1988, *De Verz.*, 1993, 70; Corr. Kortrijk, 18 december 1989, *De Verz.*, 1990, 195; Rb. Kortrijk, 25 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 332; Vred. Borgloon, 22 mei 1990, *Limb. Rechtsl.*, 1991, 170).

Het gaat in de regel om de morele schade geleden door een overlijden of tijdens de periode vóór de uitspraak (b.v. bij een operatie of gedurende de periode van tijdelijke arbeidsongeschiktheid of invaliditeit).

Uitzonderlijk betreft het ook de morele schade die blijvend geleden wordt (b.v. Luik, 28 mei 1936, *R.G.A.R.*, 1936, 2242; Brussel, 25 september 1959, *R.G.A.R.*, 1959, 6386; Corr. Brussel, 16 april 1986, *De Verz.*, 1986, 431) die nochtans een toekomstige schade betreft.

d) voor de materiële schade wegens tijdelijke arbeidsongeschiktheid of invaliditeit (Brussel, 2 maart 1933, *R.G.A.R.*, 1935, 1811; Luik, 26 oktober 1933, *R.G.A.R.*, 1934, 1427; Brussel, 23 november 1943, *Bull. Ass.*, 1943, 118; Bergen, 12 maart 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11170; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 666; Rb. Gent, 17 juni 1988, *De Verz.*, 1993, 70; Pol. Charleroi, 14 juni 1974, *R.G.A.R.*, 1975, 9377).

Bij invaliditeit kan de schadevergoeding vanaf het ongeval ontstaan, doch de vergoeding wegens inkomensverlies bij arbeidsongeschiktheid vangt aan op dat ogenblik maar strekt zich verder in de tijd uit (Cass., 13 juni 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 1261, *R.W.*, 1985-86, 1097, *R.G.A.R.*, 1986, 11036; zie ook Cass., 10 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 338) zodat de vergoeden-de interest eerder vanaf een gemiddelde datum berekend moet worden (zie verder, nr. 151).

e) voor de materiële schade bij blijvende arbeidsongeschiktheid of invaliditeit (Brussel, 24 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11573; Rb. Bergen, 28 december 1938, *J.T.*, 1939, 153; Krijgr. Brussel, 24 mei 1966, *R.W.*, 1966-67, 815 met noot COCKX, R.; Pol. Charleroi, 14 juni 1974, *R.G.A.R.*, 1975, 9377).

De getroffene kan ten gevolge van de opgelopen letsels:

- een blijvende invaliditeit hebben zonder weerslag op het inkomen of het economisch arbeidsvermogen;
- een blijvende invaliditeit welke hem tot een grotere inspanning noopt om zijn inkomen te behouden;
- een blijvende invaliditeit welke een weerslag op het economisch arbeids-

vermogen kan hebben hoewel er ondertussen geen inkomensverlies is (arbeidsongeschiktheid);

— een blijvende invaliditeit welke een onmiddellijke weerslag heeft op het economisch arbeidsvermogen en zich concretiseert door een inkomensverlies (arbeidsongeschiktheid).

De rechtspraak, die het onderscheid maakt tussen invaliditeit en arbeidsongeschiktheid, kent meestal voor de invaliditeit zonder enige repercussie morele schadevergoeding toe.

Bij blijvende economische invaliditeit die een grotere inspanning vergt, gaat het wel om een materiële schade (Cass., 20 juli 1962, *Pas.*, 1962, I, 1245, *R.G.A.R.*, 1963, 7140; Cass., 10 november 1969, *Arr.Cass.*, 1970, 249, *R.G.A.R.*, 1971, 8585; zie nochtans in verband met de inkomstenbelastingen de arresten volgens welke de toegekende vergoeding bij invaliditeit met grotere invaliditeit doch zonder inkomensverlies, noch rechtstreeks noch onrechtstreeks betrekking heeft op de beroepsbekwaamheid (Cass., 15 januari 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 676, *R.W.*, 1986-87, 233; Cass., 13 februari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 551, *R.W.*, 1992-93, 123).

Op die materiële schade kan tot aan de uitspraak vergoedende interest toegekend worden.

Wat betreft de blijvende arbeidsongeschiktheid moet een onderscheid gemaakt worden tussen de periode vanaf de consolidatie tot aan de uitspraak en die vanaf de uitspraak (Cass., 12 april 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 1068; voor rechtsleer, zie *R.C.J.B.*, 1981, 165, nr. 158 e.v.; *T.P.R.*, 1984, 564).

In het eerste geval gaat het om voorbijgane schade die berekend kan worden op grond van het werkelijk loon welk de getroffene had kunnen verdienen.

In het tweede geval gaat het om een toekomstige schade.

Op de bij de uitspraak reeds geleden materiële schade kan vergoedende interest toegestaan worden.

Die schade ontstaat echter niet vanaf het ongeval doch strekt zich vanaf de consolidatie tot aan de uitspraak uit.

Als aanvangsdatum lijkt een gemiddelde datum het best te verantwoorden zie verder, nr. 151, 4, e en 6, a).

f) voor het inkomensverlies bij dodelijk ongeval (Luik, 6 oktober 1986, *De Verz.*, 1987, 187; Antwerpen, 11 januari 1990, *De Verz.*, 1990, 354; Rb. Kortrijk, 25 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 337).

Het Hof van Cassatie (arrest 26 september 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, onvindbaar, *De Verz.*, 1991, 137 met noot LAMBERT, M.) besliste dat het inkomensverlies bij dodelijk ongeval zich uitstrekt over een periode zodat geen vergoedende interest op de totale schadevergoeding vanaf het ongeval toegekend kan worden.

Er kunnen immers, zodat bij blijvende arbeidsongeschiktheid, twee periodes onderscheiden worden.

Een eerste vanaf het overlijden tot aan de uitspraak en een tweede vanaf de uitspraak (zie b.v. Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529).

g) voor de schadevergoeding wegens esthetische schade (Brussel, 24 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11573; Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 141; Gent, 3 december 1990, *De Verz.*, 1992, 126; Antwerpen, 21 juni 1991, *De Verz.*, 1992, 146; Rb. Gent, 8 april 1991, *De Verz.*, 1992, 153 met noot PEVERNAGIE, W.; Pol. Brussel, 8 november 1991, *De Verz.*, 1992, 174).

h) voor de begrafeniskosten (Luik, 19 januari 1987, *De Verz.*, 1988, 340; Brussel, 18 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11773; Antwerpen, 11 januari 1990, *De Verz.*, 1990, 354; Brussel, 28 november 1990, *De Verz.*, 1991, 414; Antwerpen, 6 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 299; Rb. Kortrijk, 25 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 337).

Bij begrafeniskosten wordt dikwijls uit het oog verloren dat het eigenlijk om een vervroegde betaling gaat zodat een verdiscontering hiervoor toegepast kan worden (zie b.v. Brussel, 5 maart 1980, *De Verz.*, 1981, 507; Bergen, 26 november 1980, *R.G.A.R.*, 1980, 10468).

Indien 50.000 fr. begrafeniskosten wordt betaald voor iemand die bij een verkeersongeval omkwam, betekent dit wegens de vervroegde betaling een jaarlijks renteverlies van 50.000 fr. $\times$ 5 t.h. of 2.500 fr. per jaar, te vermenvuldigen met de overlevingscoëfficiënt (vermoedelijke levensduur).

i) voor de schade aan klederen (Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545; Brussel, 18 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11773; Luik, 1 maart 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12072; Antwerpen, 6 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 299; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 533; Corr. Luik, 24 oktober 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11227; Rb. Turnhout, 15 november 1990, *De Verz.*, 1991, 433).

j) voor de rouwkledij (Brussel, 18 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11773; Rb. Kortrijk, 25 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 337; Rb. Turnhout, 15 november 1990, *De Verz.*, 1991, 433).

k) voor de vergoeding wegens het beschadigen van een R.T.T.-kabel (Brussel, 2 maart 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11673).

l) voor de verplaatsingskosten (Cass., 17 mei 1943, *Pas.*, 1943, I, 178; Cass., 2 maart 1970, *Arr.Cass.*, 1970, 607; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 666; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 533; Rb. Gent, 13 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 378).

m) voor de kosten van het aanschaffen van een prothese (Antwerpen, 21 juni 1991, *De Verz.*, 1992, 146).

n) voor de postlucratieve schade (Brussel, 11 december 1984 doch vernietigd bij Cass., 16 mei 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1258 omdat het om een toekomstige schade gaat).

o) voor de schade wegens gebruiksderving (Pol. Oudenaarde, 9 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11981; Pol. Grace-Hollogne, 10 oktober 1989,

R.G.A.R., 1992, 11982).

De rechtspraak die als aanvangsdatum de dag van het ontstaan van de schade neemt, gaat ervan uit dat de herstelplicht eveneens op die dag ontstaat.

2. de dag van het uitvoeren van de herstelling van een autovoertuig (Pol. Beringen, 15 december 1954, *R.G.A.R.*, 1956, 5679 met noot FONTEYNE, J.).

3. de datum van betaling

a) van de geneeskundige kosten (Antwerpen, 13 juni 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11320; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Luik, 25 januari 1988, *De Verz.*, 1988, 530; Brussel, 24 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 732; Brussel, 22 december 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11787; Bergen, 22 juni 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11820; Brussel, 2 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1993, 12179; Rb. Brussel, 24 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11339; Bergen, 4 oktober 1990, *De Verz.*, 1991, 397).

Meestal geschiedt die betaling niet eenmalig, doch bestaat ze uit meerdere betalingen. Vandaar dat dikwijls in de rechtspraak (zie verder) een gemiddelde datum als aanvangsdatum genomen wordt.

b) van de kosten van herstel van een auto (Rb. Bergen, 19 juni 1963, *Bull. Ass.*, 1964, 306; Kh. St.-Niklaas, 28 januari 1965, *Bull. Ass.*, 1966, 167; Pol. Beringen, 15 december 1954, *R.G.A.R.*, 1956, 5679 met noot FONTEYNE, J.).

Toch werd beslist dat, wanneer de schadelijder de geleden schade niet kan betalen en achteraf schadevergoeding ontvangt, hij niettemin recht heeft op vergoedende interest vanaf het ogenblik dat de schade ontstond (Cass., 19 maart 1980, *Arr. Cass.*, 1989-90, onvindbaar, *R.W.*, 1980-81, 2322; zie ook Kh. Brussel, 30 december 1965, *J.T.*, 1966, 228; Kh. Charleroi, 19 februari 1971, *R.G.A.R.*, 1971, 8686).

Wat betreft de reparatiekosten bij aanvaring van een schip nam de Nederlandse rechtspraak meestal als begin van de looptijd de datum waarop de reparatiekosten betaald zijn en hierdoor rentederving ontstaat (Rb. Dordrecht, 25 november 1936, *N.J.*, 1937, 329; Rb. Middelburg, 24 januari 1940, *N.J.*, 1940, 616; Rb. Rotterdam, 20 maart 1940, *N.J.*, 1940, 901; Rb. Rotterdam, 24 maart 1964, *S & S*, 1965, 90), soms de dag van de aanvaring (Rb. Groningen, 11 december 1956, *S & S*, 1957, 58; Rb. Rotterdam, 21 februari 1964, *S & S*, 1965, 91).

In de praktijk wordt thans zelden vergoedende interest gevraagd (noot H.B., bij H.R., 30 januari 1959, *N.J.*, 1959, 162).

Het belang om vergoedende interest te vorderen is gering geworden door de mogelijkheid vanaf de ingebrekestelling moratoire interest te verkrijgen.

Worden geen reparatiekosten betaald, dan is moratoire interest vanaf de dagvaarding verschuldigd.

c) van het gederfde loon voor de materiële schade bij tijdelijke arbeidsongeschiktheid (Corr. Brussel, 27 februari 1942, *Bull. Ass.*, 1942, 296 met noot G.D.).

Dit veronderstelt dat nagegaan wordt wanneer het loon uitbetaald werd. Die werkwijze wordt dan ook zeer zelden toegepast.

d) van de uitgave voor de aanschaffing van een prothese (Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902).

e) van een vergoeding voor de hulp van derden (Luik, 1 april 1983, *R.G.A.R.*, 1984, 10819; Pol. Brussel, 7 december 1982, *R.G.A.R.*, 1984, 10803).

f) wanneer een koper wegens het niet nakomen van zijn verplichting de zaak te leveren, verplicht is aldus aan een hogere prijs aan te kopen (H.R., 12 december 1930, *N.J.*, 1931, 931; H.R., 7 mei 1971, *N.J.*, 1971, 329).

151 De rechtspraak neemt nog als aanvangsdatum:

4. een gemiddelde datum. Meer en meer wordt voor de vergoedende interest bij schade die ligt vóór de uitspraak, een gemiddelde datum als aanvangsdatum genomen.

a) voor de schade aan een auto (Gent, 3 december 1990, *De Verz.*, 1992, 126).

b) voor de geneeskundige kosten (Bergen, 20 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11438; Luik, 17 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11696; Antwerpen, 12 oktober 1990, *De Verz.*, 1991, 162; Brussel, 7 april 1993, *De Verz.*, 1994, 112; Rb. Luik, 26 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 581).

c) voor de morele schadevergoeding (Luik, 27 februari 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11302; Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 129; Luik, 24 april 1987, *De Verz.*, 1988, 521; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Brussel, 1 december 1987, *R.G.A.R.*, 1991, 11861; Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 141, *De Verz.*, 1988, 545 met noot KONINGS, Ch.; Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545; Brussel, 29 november 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11778; Luik, 17 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11696; Luik, 1 maart 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12072; Luik, 3 december 1991, *R.G.A.R.*, 1994, 12276; Luik, 13 januari 1992, *De Verz.*, 1992, 315; Corr. Luik, 24 oktober 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11227; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 533; Bergen, 27 november 1992, *De Verz.*, 1993, 96; Corr. Hoei, 25 februari 1986, *De Verz.*, 1986, 681; Corr. Marche-en-Famenne, 4 februari 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11376; Corr. Hoei, 14 april 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11821; Rb. Luik, 26 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 581). Het betreft de morele schade geleden vóór de uitspraak.

d) bij tijdelijke arbeidsongeschiktheid of invaliditeit (Cass., 20 februari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 739; Luik, 27 februari 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11302; Antwerpen, 30 mei 1986, *De Verz.*, 1987, 146; Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 129; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 141; Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545; Brussel, 16 september 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11755; Bergen, 19 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11983; Gent, 3 december 1990, *De Verz.*,

1992, 126; Luik, 13 januari 1992, *De Verz.*, 1992, 315; Bergen, 27 november 1992, *De Verz.*, 1993, 96; Corr. Luik, 24 oktober 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11227; Corr. Hoei, 25 februari 1986, *De Verz.*, 1986, 681; Corr. Hoei, 14 april 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11821; Corr. Kortrijk, 18 december 1989, *De Verz.*, 1990, 795; Rb. Namen, 6 september 1990, *De Verz.*, 1990, 833; Pol. Hamoir, 8 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12002).

e) voor de materiële schade tot aan de uitspraak bij blijvende arbeidsongeschiktheid of invaliditeit (Bergen, 13 maart 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11170; Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 129; Brussel, 24 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 732; Corr. Brussel, 4 december 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11302; Corr. Leuven, 18 december 1987, *R.G.A.R.*, 1990, 11648; Corr. Brussel, 19 januari 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11558).

f) voor hulp van derden tot aan de uitspraak (Brussel, 22 juni 1983, *R.G.A.R.*, 1984, 10847; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 141; Brussel, 29 november 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11778).

g) voor verplaatsingskosten (Brussel, 11 september 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11010; Bergen, 1 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11375; Luik, 17 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11696; Brussel, 7 april 1993, *De Verz.*, 1994, 112).

h) voor de schade aan kleren (Brussel, 11 september 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11010; Gent, 3 december 1990, *De Verz.*, 1992, 126).

i) voor prothesen (Bergen, 19 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11964).

5. de datum van de neerlegging van het deskundigenverslag (Luik, 18 juni 1868, *Pas.*, 1869, II, 101).

6. de consolidatiedatum van de verwondingen

a) bij blijvende arbeidsongeschiktheid of invaliditeit (Luik, 22 april 1953, *R.G.A.R.*, 1954, 5354, *Bull. Ass.*, 1953, 789; Gent, 20 juni 1959, *R.G.A.R.*, 1959, 6387; Luik, 9 maart 1970, *Jur. Liège*, 1969-70, 266; Bergen, 13 mei 1975, *R.G.A.R.*, 1976, 9591; Luik, 17 februari 1976, *Pas.*, 1977, II, 20; Bergen, 12 mei 1978, *De Verz.*, 1978, 557 met noot COMPAGNON, B.; Bergen, 18 februari 1982, *R.G.A.R.*, 1986, 11026, 11027, 11031 en 11037; Antwerpen, 25 maart 1983, *R.W.*, 1985-86, 686, *R.G.A.R.*, 1985, 10900; Luik, 14 januari 1985, *R.G.A.R.*, 1988, 11373; Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545; Luik, 17 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11696; Bergen, 7 december 1989, *De Verz.*, 1990, 572; Gent, 3 december 1990, *De Verz.*, 1992, 126; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 666 en 1992, 132; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 533; Corr. Luik, 24 oktober 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11227; Corr. Hoei, 25 februari 1986, *De Verz.*, 1986, 681; Corr. Marche-en-Famenne, 4 februari 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11376; Rb. Gent, 17 juni 1988, *De Verz.*, 1993, 70; Corr. Hoei, 14 april 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11821; Rb. Gent, 13 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 378; Rb. Luik, 26 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 581; Rb. Namen, 6 september 1990, *De Verz.*, 1990, 833; Pol. Hamoir, 8 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12002; Pol. Brussel,

8 november 1991, *De Verz.*, 1992, 174 met kritische noot LAMBERT, M.). In de oudere rechtspraak werd ervan uitgegaan dat de schadevergoeding wegens blijvende arbeidsongeschiktheid betrekking had op een toekomstige schade (zie boven, nr. 138) zodat hierop geen vergoedende interest toegekend kon worden (b.v. Brussel, 17 oktober 1935, *Bull. Ass.*, 1935, 1136; Corr. Brussel, 26 november 1930, *Bull. Ass.*, 1931, 425; Rb. Doornik, 2 maart 1931, *Bull. Ass.*, 1931, 439; Corr. Kortrijk, 25 april 1933, *R.G.A.R.*, 1933, 1235; Corr. Brussel, 27 januari 1934, *Bull. Ass.*, 1935, 1147; Rb. Brussel, 23 november 1934, *R.G.A.R.*, 1934, 1695; Pol. Anderlecht, 28 juli 1932, *Bull. Ass.*, 1932, 772).

Daarom werd op het toegekende kapitaal wel vergoedende interest toegekend (b.v. Brussel, 15 januari 1936, *R.G.A.R.*, 1937, 2313 vanaf de aanvang van de invaliditeit).

Sedert een twintigtal jaren wordt in de rechtspraak meer en meer de splitsingsmethode ingevoerd waarbij een afzonderlijke begroting bestaat voor de blijvende schade vanaf de consolidatie tot aan de uitspraak en de toekomstige schade vanaf de uitspraak (zie b.v. Cass., 12 april 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, 1068; Luik, 30 april 1964, *R.G.A.R.*, 1964, 7356; Gent, 24 februari 1970, *J.T.*, 1970, 393; Gent, 24 november 1970, *R.G.A.R.*, 1971, 8693 met noot J.F.; Brussel, 25 mei 1976, *R.G.A.R.*, 1977, 9803; Bergen, 30 juni 1978, *R.G.A.R.*, 1979, 10033; Antwerpen, 5 juni 1981, *De Verz.*, 1982, 143; Gent, 21 mei 1985, *De Verz.*, 1985, 523; Gent, 23 december 1987, *De Verz.*, 1988, 352; Luik, 25 januari 1988, *De Verz.*, 1988, 530; Bergen, 20 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11435; Brussel, 23 november 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11678 met noot P.F.; Brussel, 29 november 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11778; Bergen, 7 december 1989, *De Verz.*, 1990, 572; Luik, 1 maart 1990, *R.G.A.R.*, 1992, 12072; Bergen, 4 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11760, *De Verz.*, 1991, 397 met noot LAMBERT, M.; Bergen, 9 april 1992, *De Verz.*, 1992, 533; Brussel, 25 november 1992, *De Verz.*, 1993, 91 met noot LAMBERT, M. en de aangehaalde onuitgegeven rechtspraak; Corr. Dinant, 30 juni 1967, *J.T.*, 1967, 669; Corr. Brussel, 23 januari 1980, *R.G.A.R.*, 1981, 10279; Pol. Hasselt, 7 december 1979, *R.G.A.R.*, 1981, 10297; SCHUERMANS, L., e.a., *T.P.R.*, 1984, 646-654, nr. 30 en 1994, 1101-1109, nr. 29).

In meerdere beslissingen wordt bij toepassing van de splitsingsmethode een andere scharnierdatum dan die van de uitspraak genomen (SCHUERMANS, L., e.a., *T.P.R.*, 1994, 1108-1109, nr. 29, punt b en de aangehaalde rechtspraak).

Die splitsing heeft een weerslag op de toekenning van vergoedende interest. Alleen voor de blijvende schade van vóór de uitspraak wordt vergoedende interest toegekend.

Bij de toekenning van een schadevergoeding ex aequo et bono wordt een proportionele verdeling gedaan om alleen op de reeds gedane schade en ge-

let op de leeftijd van de getroffene vergoedende interest toe te kennen (Brussel, 25 november 1992, *De Verz.*, 1993, 91 met noot LAMBERT, M.; Brussel, 7 april 1993, *De Verz.*, 1994, 112 met noot PEVERNAGIE, W.).

Vanaf de uitspraak loopt de moratoire interest (zie boven, nr. 144) voor de schade na de uitspraak (zie *T.P.R.*, 1984, 653; SCHRYVERS, J., noot *R.G.A.R.*, 1982, 10529, SCHRYVERS, J., "De lichamelijke schade in cijfers", *R.W.*, 1982-83, 673, inz. 679; *anders*, doch ten onrechte Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529 met kritische noot SCHRYVERS, J.).

De vergoedende interest op de materiële schade vanaf de consolidatie tot aan de uitspraak kan niet toegekend worden vanaf de consolidatiedatum voor de volledige schade geleden tussen de consolidatiedatum en de uitspraak, daar anders de vergoedende interest ten dele berekend wordt op vergoedingen die aan het ontstaan van de schade zijn voorafgegaan (Cass., 29 oktober 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 281, *R.G.A.R.*, 1987, 11254).

Daarom wordt een gemiddelde datum voor de berekening van de vergoedende interest genomen (zie b.v. Rb. Brussel, 24 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11339; noot LAMBERT, M., *De Verz.*, 1992, 177 en de aangehaalde rechtspraak, *anders*, Pol. Brussel, 8 november 1991, *De Verz.*, 1992, 174 met kritische noot LAMBERT, M.).

Wel moet de rechter die een kapitaal toekent, van het bedrag waarop hij de schade raamt, de huidige waarde aftrekken van de interesten, overeenstemmend met de tijdspanne die loopt vanaf de datum van toekenning van het kapitaal tot op de datum waarop de schade zal worden vergoed (DALCQ, R.O., *R.C.J.B.*, 1968, 383, nr. 128; zie ook Cass., 14 september 1964, *Pas.*, 1965, I, 38, *R.W.*, 1965-66, 945; Cass., 29 maart 1965, *Pas.*, 1965, I, 798; Cass., 10 april 1967, *Arr.Cass.*, 1967, 965).

Ligt de consolidatiedatum na de dagvaarding, dan gaat het om gerechtelijke vergoedende interest (zie b.v. Bergen, 7 december 1989, *De Verz.*, 1990, 572).

b) bij esthetische schade (Bergen, 19 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 1196; Antwerpen, 12 oktober 1990, *De Verz.*, 1991, 162; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 660 en 1992, 132; Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902; Antwerpen, 7 juni 1991, *De Verz.*, 1991, 692; Bergen, 2 april 1992, *De Verz.*, 1992, 533; Rb. Brussel, 24 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11339; Corr. Hoei, 25 februari 1986, *De Verz.*, 1986, 681; Corr. Brussel, 20 november 1990, *De Verz.*, 1991, 711; Corr. Nijvel, 9 december 1990, *De Verz.*, 1991, 713; Pol. Nijvel, 6 maart 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11897; Pol. Limbourg, 9 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 590).

c) bij morele schade (Brussel, 3 december 1975, *R.W.*, 1976-77, 506; Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902; Antwerpen, 7 juni 1991, *De Verz.*, 1991, 692; Rb. Brussel, 24 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11339; Corr. Hoei, 14 april 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11821; Corr. Nijvel, 9 december 1990, *De Verz.*, 1991, 711).

d) voor prothese (Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1991, 666; Luik, 23 april 1991, *De Verz.*, 1991, 902, Corr. Brussel, 20 november 1990, *De Verz.*, 1991, 711).

e) extra- en postprofessionele schade (Luik, 24 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 424).

De postprofessionele schade is meestal toekomstige schade zodat geen vergoedende interest toegekend kan worden (zie boven, nr. 138; zie ook Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529; Bergen, 12 maart 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 1117).

7. vanaf de datum van werkhervatting:

a) voor de materiële schade ten gevolge van tijdelijke invaliditeit zonder inkomensverlies (Corr. Brussel, 14 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11369).

b) voor de morele schade tijdens de tijdelijke invaliditeit (Corr. Brussel, 14 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11369).

8. vanaf de datum van plaatsing van een prothese (b.v. Rb. Gent, 8 april 1991, *De Verz.*, 1992, 153).

9. vanaf de datum van ontslag uit het ziekenhuis voor hulp van derden (Antwerpen, 12 oktober 1990, *De Verz.*, 1991, 162).

10. vanaf de datum van overdracht van de eigendom bij onteigening (Cass., 19 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 797).

11. vanaf de datum waarop de schade ten gevolge van wanprestatie ontstond.

B.v.: — door het niet eerbiedigen van het alleenverkooprecht verleend aan een bepaalde persoon (H.R., 29 april 1988, *N.J.*, 1988, 773)

— door een stuk grond op het vastgestelde tijdstip niet te ontruimen (Rb. Haarlem, 6 december 1932, *N.J.*, 1934, 757).

12. vanaf het schadefeit.

B.v.: — het stilleggen van het treinverkeer door over de sporen te lopen (Vred. St.-Gillis, 21 december 1989, *T. Vred.*, 1991, 231)

— bij beschadiging van een ondergrondse kabel (Brussel, 29 oktober 1992, *R.G.A.R.*, 1991, 4, 12290).

13. vanaf het beëindigen van de wanprestatie.

B.v. bij niet-aanwerving van een zelfstandig mannequin voor een bepaalde tijd vanaf het verstrijken van de overeengekomen tijd (Brussel, 25 oktober 1980, *J.T.*, 1981, 552).

14. vanaf de levering bij toekenning van vergoedende interest op een schadevergoeding wegens vernietiging van een koop wegens verborgen gebreken (Luik, 27 juni 1985, *Jur. Liège*, 1985, 497).

15. vanaf de betekening aan de schuldenaar van het vonnis houdende zijn veroordeling (Arbrb. Antwerpen, 29 januari 1974, *R.W.*, 1974-75, 893. Dit vonnis verwart moratoire en vergoedende interest).

152 In de rechtsleer wordt voor de gedane betalingen (herstel auto, geneeskundige verzorging, begrafeniskosten) de datum van het verrichten van de betaling als aanvangsdatum voor de toekenning van vergoedende interest voorgesteld (FONTEYNE, J., *R.G.A.R.*, 1933, 1235; ROUFFY, S., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624; THOMAS, F., *a.w.*, *De Verz.*, 1969, 175 e.v.; DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, 4255; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 341, 245).

FONTEYNE (*R.G.A.R.*, 1956, 5679) maakt een subtiel onderscheid naar gelang de schadelijder al of niet vermogend is. In de eerste veronderstelling neemt deze auteur de datum van betaling als aanvangsdatum, in de tweede veronderstelling de datum van het ongeval.

Met deze zienswijze staat hij alleen.

Bij tijdelijke arbeidsongeschiktheid stelt de rechtsleer voor de vergoedende interest toe te kennen van het ogenblik waarop het loon uitbetaald zou zijn indien er zich geen ongeval had voorgedaan (FONTEYNE, J., *R.G.A.R.*, 1933, 1235; ROUFFY, S., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624; DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, 4258; RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 341, 245), al wordt toegegeven dat die werkwijze te omslachtig is zodat voor een gemiddelde datum gekozen wordt, b.v. het midden van de periode van tijdelijke arbeidsongeschiktheid (THOMAS, F., *a.w.*, *De Verz.*, 1969, 178).

De rechtspraak neemt een gemakkelijker oplossing aan door een gemiddelde datum aan te nemen.

Bij blijvende arbeidsongeschiktheid kan een rente of een kapitaal toegekend worden (zie hierover noot LAMBERT, M., *De Verz.*, 1992, 208).

De rente betreft een toekomstige schade en kan geen aanleiding geven tot toekenning van vergoedende interest (zie boven, nr. 138; zie b.v. Brussel, 23 januari 1980, *R.G.A.R.*, 1981, 10300; Corr. Leuven, 18 december 1987, *R.G.A.R.*, 1990, 11648).

Als een kapitaal wordt toegekend, neemt THOMAS (*a.w.*, *De Verz.*, 1969, 178 en 179) aan dat er vergoedende interest vanaf de consolidatiedatum verschuldigd is, terwijl DALCQ (*Traité, a.w.*, I, nr. 4260) als aanvangsdatum de datum neemt vanaf dewelke gekapitaliseerd wordt.

Bij kapitalisatie moet de rechter het inkomen en de kapitalisatiecoëfficiënt op de datum van de uitspraak nemen (zie hierover de aangehaalde rechtspraak in *T.P.R.*, 1984, 563), behoudens indien partijen omtrent een afwijkende regeling overeenkwamen (Cass., 4 december 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 378).

FONTEYNE (noot *R.G.A.R.*, 1933, 1235) en RONSE (*Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 341, 246) menen dat het om een toekomstige schade gaat zodat geen vergoedende interest verschuldigd is.

Wel kan vergoedende interest toegekend worden op de materiële schade van vóór de uitspraak, die echter niet gekapitaliseerd wordt.

Als aanvangsdatum wordt voor een gemiddelde datum gekozen (LAMBERT, M.,

De Verz., 1992, 174).

ROUFFY (*a.w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624) maakt een onderscheid:

a) voor de periode van blijvende arbeidsongeschiktheid vanaf de consolidatiedatum tot aan het vonnis. De vergoedende interest wordt per dag berekend zoals bij tijdelijke arbeidsongeschiktheid.

b) vanaf het vonnis: de moratoire interest wordt op het toegekend kapitaal berekend.

Voor de extrapatrimoniale schade wordt als begindatum de datum van het ongeval genomen (ROUFFY, S., *a.w.*, 1955, 5624; RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 341, 246). THOMAS (*a.w.*, *De Verz.*, 1969, 179-180) houdt het bij een gemiddelde datum.

Voor de morele schadevergoeding wordt vrij algemeen in de rechtsleer de datum van het ongeval als begindatum voor het toekennen van vergoedende interest aanvaard (DALCQ, R.O., *Traité*, *a.w.*, II, nr. 4259).

ROUFFY (*a.w.*, *t.a.p.*) echter maakt een onderscheid tussen de tijdelijke en de blijvende morele schade. In de eerste veronderstelling past zij de regeling voor tijdelijke arbeidsongeschiktheid en in de tweede veronderstelling de regeling voor blijvende arbeidsongeschiktheid toe.

§ 7. Beoordeling door de rechter

153 Vergoedende interest moet aan de rechter gevraagd worden (Cass., 2 mei 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 966; Cass., 21 juni 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1231; zie ook Cass., 5 september 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 14). Indien de rechter zich over die aanvraag niet uitspreekt, schendt hij artikel 1138, 3° van het Gerechtelijk Wetboek (Cass., 12 september 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 35; Cass., 8 juni 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1198).

De rechter is niet verplicht vergoedende interest afzonderlijk toe te staan. Hij kan ook — meestal bij een schatting *ex aequo et bono* — een globale som, die hoofdsom en vergoedende interest omvat, toekennen (Cass., 31 januari 1896, *Pas.*, 1896, I, 79 met conclusie MELOT; Cass., 4 mei 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 905, *R.W.*, 1977-78, 570; Brussel, 2 maart 1933, *R.G.A.R.*, 1935, 1811; Brussel, 9 december 1936, *R.G.A.R.*, 1937, 2396; Brussel, 9 juni 1945, *Bull. Ass.*, 1945, 279; Luik, 16 januari 1952, *Jur. Liège*, 1952, 281; Brussel, 21 december 1971, *Pas.*, 1972, II, 41, *J.T.*, 1972, 120; Brussel, 19 april 1987, *R.G.A.R.*, 1990, 11720; ROUFFY, S., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624; HEILIER, M., *a.w.*, *Rec. Jur. Nivelles*, 1969, 116; DALCQ, R.O., *Traité*, *a.w.*, II, nr. 4246; RONSE, J., *a.w.*, I, nr. 332, 240 en de aangehaalde rechtsleer).

DE PAGE, (*a.w.*, II, nr. 1028, 1074) geeft zelf de voorkeur aan een globalisatie van het hoofdbedrag aan schadevergoeding en de vergoedende interest.

De rechter mag ook niet meer toestaan dan gevraagd. Indien hij in de plaats van 100.000 fr. schadevergoeding en 10.000 fr. vergoedende interest, 110.000 fr. schadevergoeding toestaat, gaat hij niet *ultra petita* (Cass., 2 mei 1974, *Arr.Cass.*,

1974, 966; Cass., 4 mei 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 909, *R.W.*, 1977-78, 570; zie ook Cass., 20 februari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 739; RONSE, J., *a.w.*, nr. 334, 241). Doch indien 100.000 fr. schadevergoeding werd toegestaan, kan later afzonderlijk geen vergoedende interest gevorderd worden (Vred. Dalhem, 18 maart 1963, *R.G.A.R.*, 1967, 7841 met noot MASSAR; *anders*, Rb. Dinant, 23 december 1964, *R.G.A.R.*, 1965, 7498 met noot SCORIELS).

Wanneer een door een onrechtmatige daad benadeelde partij een bepaald bedrag aan schadevergoeding vordert vermeerderd met de interest, mag de rechter een hoger bedrag aan vergoedende interest toekennen dan gevorderd mits de hoofdsom en de interesten niet meer bedragen dan het gevorderde totaal (Cass., 20 januari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 629).

De rechter kent ook niet meer dan gevorderd toe in dit geval indien hij de dader veroordeelt tot betaling van moratoire interest op de toegekende schadevergoeding met inbegrip van de compensatoire interest (Cass., 25 januari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 629).

154 De rechter beoordeelt de omvang van de schade op het ogenblik dat hij beslist (Cass., 8 mei 1952, *Pas.*, 1952, I, 570; Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658; Cass., 19 februari 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 608; Cass., 27 juni 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 1222, *R.G.A.R.*, 1974, 9412, *T. Aann.*, 1975, 254; Cass., 1 juni 1976, *Arr.Cass.*, 1976, 1086, *R.W.*, 1976-77, 211 met conclusie LENAERTS, H., *R.G.A.R.*, 1978, 9874; Cass., 21 juni 1976, *Arr.Cass.*, 1976, 1189, *R.G.A.R.*, 1978, 9898; Cass., 20 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1082, *R.W.*, 1978-79, 171, *R.G.A.R.*, 1978, 9919; Cass., 9 mei 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1072, *R.W.*, 1978-79, 2508, *De Verz.*, 1979, 481 met noot J.R., *R.G.A.R.*, 1981, 10291; Cass., 20 september 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 73, *R.C.J.B.*, 1982, 100; Cass., 15 december 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 525, *R.W.*, 1982-83, 1241 met noot; over de invloed van latere gebeurtenissen, zie Cass., 3 december 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 465; Cass., 15 december 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 525; Cass., 19 oktober 1982, *Arr.Cass.*, 1982-83, 265; Cass., 13 januari 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 536 met conclusie KRINGS; e.a.).

Die regel geldt:

a) bij aquiliaanse aansprakelijkheid of aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (Cass. 21 juni 1976, *Arr.Cass.*, 1976, 1189, *R.G.A.R.*, 1977, 9747 en 1978, 9898; Cass., 20 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1082, *R.W.*, 1978-79, 171, *R.G.A.R.*, 1978, 9919; Cass., 9 mei 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1072, *R.W.*, 1979-80, 2508, *De Verz.*, 1979, 481, *R.G.A.R.*, 1981, 10291; Cass., 15 december 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 525; Cass., 12 april 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 1068; Cass., 28 mei 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1323)

b) bij contractuele aansprakelijkheid (Cass., 27 juni 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 1222, *R.G.A.R.*, 1974, 9412, *T. Aann.*, 1975, 254; Cass., 21 december 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 476, *R.W.*, 1978-79, 384; Cass., 13 januari 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 536 met conclusie KRINGS, E., *R.W.*, 1983-84, 2329).

Hierbij moet de rechter de art. 1149 e.v. B.W. naleven.

c) bij onteigening (Cass., 20 september 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 73, *Pas.*, 1980, I, 69 met conclusie DUMON, F., *R.W.*, 1979-80, 1912 met noot SUETENS-BOURGEOIS, G., *R.C.J.B.*, 1982, 100 met noot MAUSSION, F.; Cass., 24 april 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1063, *R.W.*, 1980-81, 1339; Cass., 12 januari 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 526).

De schadevergoeding moet de benadeelde of de schuldeiser zoveel mogelijk in de toestand brengen waarin hij zich zou hebben bevonden, indien de verbintenis behoorlijk was uitgevoerd.

De werkelijke geleden schade — niet meer en niet minder — moet vergoed worden.

Indien de rechter de schade op een vroeger tijdstip dan de datum van het vonnis begroot, zal hij voor de bijkomende schade die geleden werd door de vertraging in de betaling van het schadebedrag, vergoedende interest toekennen.

Alzo neemt hij de regel in acht dat de schade op het ogenblik dat hij beslist, wordt vastgesteld.

Aangezien de rechter de schade moet beoordelen op het ogenblik dat hij beslist, maakt de vergoedende interest deel uit van die schadevergoeding.

De verbintenis tot schadevergoeding wordt door de uitspraak van de rechter van waardeschuld in geldschuld omgezet.

Op die geldschuld kan moratoire interest verkregen worden (zie boven, nr. 144).

§ 8. Herwaardering

155 Doordat de beoordeling van de schadeomvang in geld uitgedrukt voor waardeschulden bij de uitspraak van het vonnis geschiedt, kan een bedrag dat op het ogenblik van het schadefeit of de wanprestatie voldoende geweest zou zijn om de schade te vergoeden, ten gevolge van de munterosie of andere factoren (b.v. stijging in waarde van onroerende goederen bij onteigening, verlies aan promotiekansen, prijsstijging) ontoereikend zijn op het ogenblik van de uitspraak zodat het bedrag geherwaardeerd moet worden.

Die herwaardering kan geschieden door de toegekende schadevergoeding te indexeren (b.v. Cass., 27 februari 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 738; Cass., 21 maart 1975, *Arr.Cass.*, 1975, 823; Luik, 15 november 1979, *T. Aann.*, 1981, 250; Brussel, 10 juni 1986, *R.G.A.R.*, 1987, 250; Brussel, 10 juni 1986, *R.G.A.R.*, 1987, 11255) of met een bepaald percentage of bedrag te verhogen (*T.P.R.*, 1984, 569 tot 574, nr. 21a en de aangehaalde rechtspraak en rechtsleer).

Een herwaardering is mogelijk bij:

a) schade uit onrechtmatige daad (Cass., 21 juni 1976, *Arr.Cass.*, 1976, 1189; Cass., 20 juni 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 1082, *R.W.*, 1978-79, 171, *R.G.A.R.*, 1978, 9919; Cass., 9 mei 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1072, *R.W.*, 1979-80, 2508; Cass., 28 mei 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 238; Cass., 7 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 224; Brussel, 11 mei 1982, *R.W.*, 1983-84, 2833; GLANSDORFF, F.,

a.w., *R.G.A.R.*, 1980, 10130; *RONSE*, J., *a.w.*, I, nr. 401 e.v., 285 e.v.).

b) schade wegens wanprestatie (*Cass.*, 27 juni 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 1222; *Cass.*, 18 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1212, *R.W.*, 1982-83, 383; *Cass.*, 13 januari 1984, *Arr.Cass.*, 1983-84, 536 met conclusie *KRINGS*, E., *R.W.*, 1983-84, 2329).

c) bij onteigening (*Cass.*, 20 september 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 73, *R.C.J.B.*, 1982, 80 met noot *MAUNION*, F., "De l'incidence de la dépréciation monétaire sur la fiscation des indemnités, spécialement en matière d'expropriation pour cause d'utilité publique", *R.C.J.B.*, 1982, 106 e.v.).

Bij waardeschuld moet dus bij het bepalen van de schadevergoeding steeds rekening gehouden worden met een muntontwaarding (*BOCKEN*, H. en *DE TEMMERMAN*, B., *T.P.R.*, 1994, 651-652, nr. 347).

Art. 1895 B.W. vindt immers geen toepassing op waardeschulden (*Cass.*, 26 februari 1931, *Pas.*, 1931, I, 94 met conclusie *SARTINI VAN DEN KERCKHOVE*; *Cass.*, 7 juli 1938, *Pas.*, 1938, I, 261 met conclusie *LECLERCQ*, P.; *Gent*, 25 januari 1975, *R.W.*, 1974-75, 2141; *Brussel*, 16 maart 1988, *R.W.*, 1989-90, 681; *VAN MULLEM*, J., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1978, 63, nr. 8).

156 Wanneer de rechter het schadebedrag herwaardeert, rijst de vraag of die aanpassing een weerslag heeft op de toekenning van vergoedende interest.

Volgens een deel van de rechtspraak heeft de herwaardering van het bedrag van de schadevergoeding geen invloed op de toekenning van vergoedende interest (zie b.v. *Cass.*, 20 februari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 739; *Cass.*, 6 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 218, *R.W.*, 1992-93, 1343; *Bergen*, 30 juni 1978, *De Verz.*, 1979, 213, *R.G.A.R.*, 1979, 10033; *Bergen*, 11 september 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11016; *Antwerpen*, 21 november 1985, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 78; *Bergen*, 26 juni 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1289; *Gent*, 14 september 1987, *R.G.A.R.*, 1989, 11472; *Brussel*, 1 december 1987, *R.G.A.R.*, 1987, 11864; *Brussel*, 24 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11573; *Brussel*, 29 november 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11778; *Brussel*, 26 juni 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11777; *Bergen*, 2 mei 1991, *J.T.*, 1992, 39; *Bergen*, 22 september 1992, *R.G.A.R.*, 1994, 12365; *Corr. Luik*, 5 september 1978, *R.G.A.R.*, 1979, 10096; *Corr. Verviers*, 13 december 1979, *R.G.A.R.*, 1981, 10301; *Vred. Berchem*, 21 april 1981, *R.W.*, 1981-82, 2905, *R.G.A.R.*, 1982, 10540).

De desbetreffende beslissingen zijn niet altijd gemotiveerd.

Meestal wordt ervan uitgegaan dat de vergoedende interest een andere schade vergoedt of dat de schuldenaar in afwachting van het vaststellen van het schadebedrag over de verschuldigde som kan beschikken (zie *Luik*, 28 juni 1968, *De Verz.*, 1970, 286; *Bergen*, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529 met noot *SCHRYVERS*, J.).

De aan de muntontwaarding aangepaste schadevergoeding ontvangt de schadelijder met vertraging.

Het bedrag van die aangepaste schadevergoeding moet gelijkwaardig geacht worden aan de som die op het ogenblik van het ontstaan van de schade toegekend zou zijn, doch de vertraging in de betaling blijft.

Voor de vertraging bij de betaling van de schadevergoeding kon en kan vergoedende interest toegekend worden.

De aanpassing van het schadebedrag aan de vermindering van de koopkracht van het geld en de vergoedende interest, zijn twee verschillende correctieven bij de berekening van de schade die verband houden met een tijdsverloop (Cass., 6 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 218).

De toekenning van vergoedende interest is zeker niet onwettelijk en de bodemrechter oordeelt hierover op onaantastbare wijze (Cass., 20 februari 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 739, *R.G.A.R.*, 1981, 10280).

Over de toe te passen rentevoet bestaat geen eensgezindheid in de rechtspraak (zie boven, nr. 142).

De vergoedende interest wordt nu eens berekend op de aangepaste schadevergoeding (Brussel, 4 juni 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1029), dan weer niet (Brussel, 10 juni 1986, *R.G.A.R.*, 1987, 11255; Vred. Berchem, 21 april 1981, *R.W.*, 1981-82, 2905; vgl. Luik, 15 november 1979, *T. Aann.*, 1981, 250 met noot BRICMONT, C., waarin echter geen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen de vergoedende en de moratoire interest).

Een ander deel van de rechtspraak oordeelt dat de herwaardering wel een invloed heeft op de toe te kennen vergoedende interest.

In de interest zit immers reeds een deel munterosie verrekend.

Daarenboven bracht de vertraging in de toekenning van een schadevergoeding voor de schadelijder het voordeel mee dat hij een hoger bedrag aan schadevergoeding ontving (Brussel, 24 november 1976, *De Verz.*, 1978, 211; Brussel, 6 december 1978, *R.G.A.R.*, 1980, 10155; Rb. Brussel, 22 november 1988, *De Verz.*, 1989, 156 met noot LAMBERT, M.).

Om die reden wordt geen vergoedende interest (zie b.v. Brussel, 28 oktober 1980, 9de kamer, *onuitg.*; Antwerpen, 28 september 1982, 6de kamer, *onuitg.*; Luik, 23 januari 1989, *De Verz.*, 1992, 305; Pol. Bergen, 8 maart 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10086) of een vergoedende interest tegen een verminderde rentevoet toegekend (zie boven, nr. 142).

Omgekeerd wordt soms de aanpassing van het bedrag van de schadevergoeding geweigerd omdat vergoedende interest wordt toegekend (zie rechtspraak *T.P.R.* 1984, 572 en 575; zie nog Brussel, 23 juli 1986, *De Verz.*, 1988, 129 met noot PEVERNAGIE, W.; Luik, 13 januari 1992, *De Verz.*, 1992, 315).

De weigering de schade te actualiseren wordt ook gerechtvaardigd doordat de inflatietendens ingetoomd zou zijn (Bergen, 20 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11435), omdat voorschotten toegekend werden (Brussel, 19 maart 1987, *R.G.A.R.*, 1989, 11502) of omdat het loon aangepast werd (Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529 met noot SCHRYVERS, J.).

Tot besluit kan gesteld worden dat cumulatie mogelijk is doch niet verplicht (SCHUERMANS, L., e.a. *T.P.R.*, 1994, 1051, nr. 21).

§ 9. Beperking van de schade door de benadeelde

157 De vertraging bij het uitbetalen van de schadevergoeding op grond van delictuele aansprakelijkheid kan soms te wijten zijn aan de nalatigheid of de passiviteit van de benadeelde zelf of van de in zijn plaats gesubrogeerde (zie b.v. Corr. Leuven, 27 oktober 1988, *De Verz.*, 1988, 721). Soms kan het hardnekkig procederen de oorzaak worden van vertraging. Zo betwistte een partij een deskundigenverslag tot vaststelling van de graad van blijvende arbeidsongeschiktheid en verkreeg zij in hoger beroep de aanstelling van een andere deskundige, die tot hetzelfde besluit kwam. Hierdoor waren er drie jaar verlopen (Corr. Charleroi, 24 april 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11382). In al die gevallen rijst de vraag of het toekennen van vergoedende interest wel te verantwoorden is.

Die vraag kan in verband gebracht worden met de verplichting van een gelaedeerde om onder bepaalde omstandigheden passende maatregelen te nemen ten einde de schade te beperken zonder dat er een echte schadebeperkingsplicht bestaat zoals het geval is tussen contractanten doch als een toepassing van de algemene zorgvuldigheidsverplichting (zie b.v. Brussel, 4 januari 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11116; Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545; DIRIX, E., De "schadebeperkingsplicht van de benadeelde", *R.W.*, 1979-80, 2921; VAN OEVELEN, A. en DIRIX, E., *R.W.*, 1980-81, 2486 e.v.; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1983, 495; DIRIX, E., *Het begrip schade*, Antwerpen, 1984, 55-61; DALCQ, R.O., "L'obligation pour la victime de réduire le dommage", *R.G.A.R.*, 1987, 11271; HANOTIAU, B., "Régime juridique de l'obligation de modérer le dommage dans le droit de la responsabilité contractuelle et extra-contractuelle", *R.G.A.R.*, 1987, 11289; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 460 e.v., 320 e.v.; KRUIHOF, R., "L'obligation de la partie lésée de restreindre le dommage", *R.C.J.B.*, 1989, 12 e.v.; KRUIHOF, R., *T.P.R.*, 1994, 465 e.v., nr. 189; VAN OEVELEN, A., "De zgn. schadebeperkingsplicht van de benadeelde in het buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht", *R.W.*, 1993-94, 1395).

De gelaedeerde moet alleen de redelijke maatregelen nemen om het nadeel te beperken en hij is daartoe slechts verplicht in zoverre dat met de houding van een redelijk en voorzichtig persoon strookt (Cass., 14 mei 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 855; *R.W.*, 1993-94, 1395, *R.G.A.R.*, 1994, 12312).

Meestal wordt het verweer van de verzekeraar om geen vergoedende interest toe te staan wegens de nalatigheid of de passiviteit van de benadeelde afgewezen.

Betoogd wordt dat de schuldenaar ondertussen het voordeel heeft gehad van de hoofdsom die hij niet behoefde uit te keren of in de mogelijkheid was om er zelf voor te zorgen dat de procedure versneld werd (Bergen, 2 november 1978, *R.G.A.R.*, 1979, 10108; Bergen, 3 oktober 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10529; Luik, 14 januari 1982, *Jur. Liège*, 1982, 153; Brussel, 23 november 1988, *R.G.A.R.*,

1990, 11678; Corr. Brussel, 6 juni 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 12055; FAGNART, J.L., *J.T.*, 1976, 632, nr. 170; JEANMART, Y., *a.w.*, 145; SCHUERMANS, L., e.a., *T.P.R.*, 1994, 1033, nr. 191).

Het Hof van Cassatie stemt met die redenering echter niet in (Cass., 19 oktober 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 184; vgl. met Cass., 7 oktober 1970, *Arr.Cass.*, 1971, 117).

Het oordeelt eveneens dat niet naar recht verantwoord is een beslissing waarbij de schadeveroorzaker veroordeeld wordt om, benevens de vergoeding, compensatoire interest te betalen als op de conclusie van de schadeveroorzaker welke stelt dat de vertraging bij de schadeloosstelling te wijten is aan de eigen nalatigheid van de benadeelde, die meer dan zes jaar gewacht had om zijn vordering in te stellen, geantwoord werd dat die nalatigheid het recht op compensatoire interest niet doet verliezen (Cass., 19 oktober 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 184; zie ook Cass., 17 mei 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 1094, *R.G.A.R.*, 1991, 11839, *De Verz.*, 1990, 161 met noot LAMBERT, M.).

Indien dus een nalatigheid of een passiviteit aan de benadeelde toegeschreven kan worden, moet gemotiveerd worden waarom hem niettemin vergoedende interest wordt toegestaan. Dit betekent dat moet aangetoond worden waarom hij schade leed, al moet gesteld worden dat er in beginsel schade is in afwachting van de betaling van de schadeloosstelling (zie boven, nr. 135).

Bij contractuele aansprakelijkheid bestaat er voor de benadeelde een schadebeperkingsplicht gesteund op de regel dat overeenkomsten te goeder trouw moeten uitgevoerd worden (zie b.v. Bergen, 28 mei 1984, *Pas.*, 1984, II, 133).

De benadeelde moet, gelet op de concrete omstandigheden, op bedachtzame wijze alle redelijke maatregelen nemen om de schade te beperken. Levert de verkoper b.v. de aangekochte goederen niet, dan moet de koper zich zo snel mogelijk elders bevoorraden.

De benadeelde als gevolg van een onrechtmatige daad moet ook de schadeomvang beperken. B.v. niet wachten met de verkoop van het autowrak waardoor het anders in waarde daalt (Corr. Hoei, 2 oktober 1992, *De Verz.*, 1994, 93). Wacht hij hiermede, dan wordt de waarde van het wrak na het ongeval van de verschuldigde schadevergoeding afgetrokken, wat een weerslag heeft voor de berekening van de vergoedende interest.

Doch de schuldeiser kan in beginsel de benadeelde niet verwijten dat hij de herstelkosten bij beschadiging van een zaak niet voorschiet. Het is mogelijk dat de benadeelde hiertoe financieel niet bij machte is (Bergen, 9 maart 1976, *De Verz.*, 1977, 93).

De kosten die gemaakt worden bij wanprestatie (zie b.v. Cass., 22 maart 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 1013, *R.W.*, 1986-87, 851, *R.C.J.B.*, 1989, 7 met noot KRUIHOF, R.) of bij onrechtmatige daad (zie b.v. Cass., 3 februari 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 724) om de schade te beperken kunnen wel in aanmerking komen voor het toekennen van een aanvullende schadevergoeding. Die kan bestaan uit een voorgeschoten of geleend bedrag waarbij het bedrag vermeerderd wordt met vergoedende interest.

158 In de rechtspraak werd vergoedende interest geweigerd indien de benadeelde:

— zonder reden een voorschot van 500.000 fr. had geweigerd (Luik, 4 maart 1985, *Jur. Liège*, 1985, 297, *De Verz.*, 1985, 291, *R.G.A.R.*, 1986, 11155; zie ook Rb. Bergen, 3 februari 1989, *De Verz.*, 1989, 528).

Ten belope van het bedrag van het aangeboden voorschot werd geen vergoedende interest toegekend. Bij contractuele aansprakelijkheid is een aanbod van betaling slechts geldig zo aan de in art. 1258 B.W. gestelde voorwaarden voldaan wordt.

— niet het nodige deed voor de neerlegging van het deskundigenverslag (Krijgsr. Gent, 23 maart 1971, *R.W.*, 1970-71, 1968).

— verantwoordelijk is voor de vertraging bij de neerlegging van het deskundigenverslag (Corr. Dinant, 7 februari 1966, *R.G.A.R.*, 1966, 7644).

— twaalf jaar wachtte om in rechte op te treden (Mil. Ger., 29 oktober 1974, *R.G.A.R.*, 1977, 9758) of tien jaar wachtte (Rb. Bergen, 14 juni 1988, *R.G.A.R.*, 1992, 12023).

— te lang gewacht heeft om een schadevergoeding te vragen (Corr. Bergen, 18 september 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11408; Rb. Namen, 6 september 1990, *De Verz.*, 1990, 833).

— gedraald heeft om te concluderen na neerlegging van het deskundigenverslag (Brussel, 4 januari 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11116; Brussel, 20 juni 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11017; Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545).

— de procedure nodeloos verlengd heeft door een nieuw deskundigenonderzoek te vragen (Corr. Charleroi, 24 april 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11382 met noot FRANCE, M.).

159 De bodemrechters beperken aldus bij nalatigheid van de schadelijder de vergoedende interest:

— tot de laatste zes jaar vóór de uitspraak (Rb. Namen, 6 september 1990, *De Verz.*, 1990, 833).

— tot op het ogenblik dat de schadelijder naliet verder te procederen (Brussel, 4 januari 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11116; Brussel, 20 juni 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11017; Rb. Dinant, 18 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 741; Rb. Bergen, 14 juni 1988, *R.G.A.R.*, 1992, 12023).

— door een lagere rentevoet toe te passen (Rb. Luik, 23 januari 1989, *De Verz.*, 1989, 529; zie ook Luik, 13 oktober 1983, *R.G.A.R.*, 1986, 11132 met noot FRANCE, P.).

— door een gemiddelde datum als aanvangsdatum te nemen (Antwerpen, 10 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 545).

160 Niettegenstaande de nalatigheid van de gelaedeerde, werd vergoedende interest toegestaan:

— bij het laattijdig instellen van een vordering (Corr. Brussel, 6 december 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10097; Corr. Charleroi, 23 november 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11018; Corr. Nijvel, 11 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11407; Vred. Namen-Zuid, 13 november 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11073).

— bij vertraging in het concluderen (Luik, 28 juni 1968, *De Verz.*, 1970, 286; Brussel, 23 november 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11678; Corr. Charleroi, 30 maart 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11072; Corr. Nijvel, 11 juni 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11407 en de aangehaalde rechtspraak; Rb. Marche-en-Famenne, 11 februari 1988, *R.G.A.R.*, 1990, 11721).

— nadat de gelaedeerde zonder bekende reden gedurende dertien jaren niet verder had geprocedeerd (Corr. Brussel, 6 december 1977, *R.G.A.R.*, 1979, 10097).

— bij een conclusie zeventien maanden na neerlegging van het deskundigenverslag (Corr. Charleroi, 30 maart 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11064 en 11072).

— wanneer de gelaedeerde de werkzaamheden van de deskundige vertraagde (Rb. Oudenaarde, 9 mei 1951, *R.W.*, 1951-52, 561; zie ook Cass., 25 november 1981, *Arr.Cass.*, 1981-82, 419).

Wanneer de nalatigheid uitgaat van een verzekeraar, is de rechtspraak veel strenger (Corr. Leuven, 27 oktober 1978, *De Verz.*, 1980, 721; Vred. St.-Truiden, 29 september 1981, *De Verz.*, 1981, 801; FAGNART, J.L., *J.T.*, 1976, 633; SCHRYVERS, J., e.a., *T.P.R.*, 1984, 559-560, nr. 19).

§ 10. Vergoedende interest bij toekenning van voorschotten

161 Bij de toekenning van vergoedende interest op een verschuldigde schadevergoeding moet rekening gehouden worden met hetgeen aan voorschotten be-

taald is. Het toekennen van voorschotten vermindert het bedrag aan schadevergoeding waarop vergoedende interest toegekend kan worden.

Er moet dan ook bij de toekenning van vergoedende interest met de uitbetaalde voorschotten rekening gehouden worden (Cass., 9 november 1971, *Arr.Cass.*, 1972, 252; Cass., 6 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 218; Bergen, 12 februari 1986, *J.T.*, 1987, 180; Brussel, 28 mei 1986, *De Verz.*, 1987, 168; Brussel, 16 februari 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11429; Luik, 24 april 1987, *De Verz.*, 1988, 521; Brussel, 2 december 1987, *R.G.A.R.*, 1991, 11864; Antwerpen, 10 december 1987, *De Verz.*, 1988, 706; Bergen, 23 december 1987, *De Verz.*, 1988, 525; Luik, 25 januari 1988, *De Verz.*, 1988, 530; Bergen, 22 juni 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11820; Bergen, 7 december 1989, *De Verz.*, 1990, 572; Bergen, 29 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 375; Bergen, 11 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11761; Gent, 3 december 1990, *De Verz.*, 1992, 126; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1992, 132).

162 Verschillende procédés worden hierbij aangewend:

— de voorschotten vermeerderd met de interest vanaf hun betaling worden afgetrokken van de schadevergoeding vermeerderd met de interest (Cass., 7 november 1984, *Arr.Cass.*, 1984-85, 345, *R.W.*, 1985-86, 727; Antwerpen, 29 april 1988, *De Verz.*, 1991, 141; Bergen, 11 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11761; Gent, 24 december 1990, *De Verz.*, 1992, 1321; Corr. Kortrijk, 18 december 1989, *De Verz.*, 1990, 195).

De rechter mag, zelfs indien diegene die de schade vergoedt er niet om vroeg, de interest toevoegen aan de betaalde voorschotten en aftrekken "van het door hem toegekend bedrag als hij oordeelt dat ze reeds gediend hebben voor de gedeeltelijke vergoeding van de door hem bepaalde schade" (Cass., 7 november 1984, *Arr.Cass.*, 1984-85, 345, *R.W.*, 1985-86, 727).

FAGNART, J.L. (*R.G.A.R.*, 1994, 12248, nr. 37) heeft het vermeld procédé bekritiseerd wat DALCQ, R.O. (*R.G.A.R.*, 1984, 12307) weerlegde.

— de voorschotten worden afgetrokken en dan wordt vergoedende interest op het overblijvend hoofdbedrag toegekend (Cass., 10 november 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1295; Gent, 3 december 1980, *De Verz.*, 1992, 126).

— de interest op het betaalde voorschot wordt afgetrokken van het overblijvend hoofdbedrag vermeerderd met de vergoedende interest (Bergen, 7 december 1989, *De Verz.*, 1990, 572; Bergen, 29 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 375; Rb. Luik, 26 maart 1990, *De Verz.*, 1990, 581).

Er kan slechts vergoedende interest toegekend worden op een schadevergoeding wegens een ongeval tot aan de betaling van een voorschot wat betreft dit voorschot (Corr. Brussel, 5 december 1980, *R.G.A.R.*, 1982, 10495).

163 Wanneer de rechter overgaat tot revaluatie van de schadevergoeding wordt de vraag gesteld of de toegekende voorschotten eveneens geherwaardeerd moeten worden (JEANMART, Y., *a.w.*, 137 e.v.; FAGNART, J.L., *R.G.A.R.*, 1994, 12248, nr. 36). Louter boekhoudkundig moet hierop bevestigend geantwoord

worden. Juridisch kan die werkwijze op artikel 1895, tweede lid van het Burgerlijk Wetboek stuiten, volgens hetwelk “de schuldenaar van een geleende numerieke som” slechts “die som moet teruggeven en de muntspeciën die gangbaar zijn op het ogenblik van de betaling”. Dit artikel, dat thuishoort onder de bepalingen betreffende de verbruiklening, wordt geacht een algemene draagwijdte te hebben (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 465, 465 en de aangehaalde rechtsleer). Zo wordt het beginsel ervan herhaald in artikel 1932 B.W. in verband met de bewaargeving. De rechtspraak is verdeeld (zie JEANMART, Y., *a.w.*, 138; zie ook noot 114, *R.G.A.R.*, 1994, 12248).

Misschien ligt de oplossing in het in mindering brengen van het voorschot van de toegekende schadevergoeding en daarna tot revaluatie over te gaan.

Bij revaluatie van de voorschotten wordt in de rechtspraak de wettelijke rentevoet op de voorschotten en een aangepaste rentevoet (zie boven, nr. 142) op het bedrag van de schadevergoeding in aanmerking genomen (zie b.v. Bergen, 4 oktober 1990, *R.G.A.R.*, 1991, 11760, *De Verz.*, 1991, 367).

§ 11. Vergoedende interest bij onteigening

164 Bij onteigening ontvangt de eigenaar voor de gedwongen, volledige en onherroepelijke beroving van zijn eigendom ten voordele van de gemeenschap, een “billijke en voorafgaande schadeloosstelling” (art. 16 G.W.).

Het eigendomsverlies wordt vergoed op grond van de verkoopwaarde, zijnde de prijs bij openbare verkoop op de dag van het vonnis waardoor de eigendomsoverdracht plaatsheeft, van de meerwaarde die te verwachten is, de subjectieve waarde voor de onteigende, de waardevermindering van het niet onteigende deel van de eigendom en de vergoeding voor wederbelegging (notariële en registratiekosten bij eventuele aankoop van een nieuw eigendom) (DERINE, A., e.a., *a.w.*, IA, nr. 167, 332 e.v.).

Wordt de onteigeningsvergoeding niet tijdig betaald, dan ontstaat voor de onteigende een bijkomende schade die door vergoedende interest wordt goedge maakt (zie boven, nr. 54).

Bij een vordering tot herziening van de onteigeningsvergoeding kan de onteigende op het supplementair bedrag dat hij krijgt, vergoedende interest krijgen vanaf de overdracht van de eigendom tot aan de uitspraak waarbij de onteigeningsvergoeding onherroepelijk wordt vastgesteld (zie boven, nr. 56, 2°, b).

Zolang de toegekende onteigeningsvergoeding niet weder belegd is, lijdt de onteigenende op dit kapitaal eveneens een verlies (Brussel, 26 januari 1977, *J.T.*, 1977, 359 e.v., nr. 362).

Hiervoor krijgt hij “wachtinterest” (*R.P.D.B.*, V, Tw. *Expropriation pour cause d'utilité publique*, nr. 884, 257; DERINE, A., e.a., *a.w.*, IA, nr. 167, 334).

165 De onteigenende overheid weigert soms ten onrechte wachtinterest omdat zij van oordeel is dat in roerende waarden belegd kan worden in afwach-

ting van een wederbelegging in een onroerend goed (in die zin Vred. St.-Kwintens-Lennik, 12 september 1983, *R.W.*, 1982-83, 1821).

De rechtspraak reageert verdeeld op dit argument door nu eens toch en dan weer geen wachtinterest toe te staan (SUETENS-BOURGEOIS, G., *a.w.*, *R.W.*, 1987-88, 72, nr. 29 en de in noot 75 aangehaalde rechtspraak).

166 Meestal wordt drie maanden wachtinterest toegekend (zie b.v. Brussel, 17 mei 1870, *Pas.*, 1873, II, 319; Brussel, 2 december 1975, *R.W.*, 1975-76, 209; Brussel, 9 januari 1976, *Res Jur. Imm.*, 1976, 49, nr. 5503; Brussel, 5 februari 1976, *Res Jur. Imm.*, 1976, 121, nr. 5523; Brussel, 3 januari 1989, *J.T.*, 1990, 709, *Res Jur. Imm.*, 1989, 275, nr. 6223; Rb. Brussel, 14 april 1953, *J.T.*, 1954, 228; Vred. Anderlecht, 22 december 1967, *J.T.*, 1968, 101; Vred. Nijvel, 1 maart 1978, *Res Jur. Imm.*, 1978, 306, nr. 5699 (niet 5966 zoals gedrukt); Vred. Brasschaat, 13 maart 1978, *R.W.*, 1978-79, 513; *R.P.D.B.*, V, Tw. *Expropriation pour cause d'utilité publique*, nr. 885, 257; DERINE, A., e.a. *a.w.*, IA, nr. 167, 334; COPPÉE, J.P., *a.w.*, *J.T.*, 1979, 123, nr. 144).

Uitzonderlijk wordt een langere termijn toegestaan:

- vier maanden (Luik, 6 mei 1970, *J.T.*, 1971, 442);
- zes maanden (Vred. Brussel, 19 oktober 1956, *Res Jur. Imm.*, 1956, 425-427, nr. 3395; Vred. Nijvel, 4 maart 1970, *T. Vred.*, 1971, 5);
- één jaar (Rb. Brussel, 13 juli 1956, *Res Jur. Imm.*, 1956, 117);
- twee jaar (Brussel, 24 december 1957, *Res Jur. Imm.*, 1957, 217, nr. 3546).

167 De toegepaste rentevoet is gewoonlijk de wettelijke, thans 8 t.h. (Vred. Brasschaat, 13 maart 1978, *R.W.*, 1978-79, 513).

Vroeger 4,5 t.h. (Brussel, 9 januari 1976, *Res Jur. Imm.*, 1976, 49, nr. 5503; Brussel, 5 februari 1976, *Res Jur. Imm.*, 1976, 121, nr. 5523; Rb. Brussel, 14 april 1953, *J.T.*, 1954, 228) of 6,5 t.h. (Brussel, 2 december 1975, *R.W.*, 1975-76, 2091; Vred. Tubize, 13 augustus 1974, *Res Jur. Imm.*, 1976, 25, nr. 5524; Vred. Antwerpen, 18 december 1975, *R.W.*, 1975-76, 2100).

In oudere rechtspraak werd voor de berekening van de wachtinterest het verlies aan onroerend inkomen genomen (Brussel, 17 mei 1870, *Pas.*, 1873, II, 319), wat soms tegenwoordig nog uitzonderlijk wordt beslist (Luik, 6 mei 1970, *J.T.*, 1971, 442; Vred. Le Roeulx, 4 februari 1970, *Res Jur. Imm.*, 1970, 195).

168 Wachtinterest kan alleen berekend worden op de onroerende waarden die gewoonlijk inkomsten opbrengen (Cass., 14 december 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 530 en de in noot 3 aangehaalde rechtsleer, *R.W.*, 1989-90, 1358).

De wachtinterest is dan ook niet verschuldigd op de kosten van wederbelegging (*R.P.D.B.*, V, Tw. *Expropriation pour cause d'utilité publique*, nr. 889, 258 en de aangehaalde rechtspraak; DELVA, L., *a.w.*, nr. 759, 192; anders, Vred. Brussel, 21 september 1956, *Res Jur. Imm.*, 1956, 427; Vred. Brussel, 23 november 1956, *Res Jur. Imm.*, 1957, 243).

Tot het beloop van het bedrag van de hypothecaire schuldvordering welke een onroerend goed bezwaart, kan geen wachtinterest toegekend worden (zie Brussel, 30 april 1879, *Pas.*, 1879, II, 270; Rb. Brussel, 11 augustus 1883, *Pas.*, 1884, III, 359).

Wel kan de hypothecaire schuldeiser die ingevolge de onteigening vervroegd terugbetaald wordt, wachtinterest vorderen (*R.P.D.B.*, V, Tw. *Expropriation pour cause d'utilité publique*, 258, nr. 892 en 270, nr. 1033).

Bij derdenbeslag op de onteigeningsvergoeding is geen wachtinterest verschuldigd.

§ 12. Vergoedende interest en de Stedebouwwet

169 Wanneer zonder vergunning gebouwd wordt, is een van de in de Wet van 29 maart 1962 op de ruimtelijke ordening en de stedebouw vermelde herstelmaatregelen de betaling door de dader van de gehele of gedeeltelijke meerwaarde die het goed verkregen heeft door de onwettig uitgevoerde werken.

De rechter beslist, bij gebrek aan wettelijke criteria, op onaantastbare wijze op hoeveel die meerwaarde geschat moet worden (Cass., 13 december 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 443; Antwerpen, 12 juni 1981, *R.W.*, 1982-83, 1011).

Moratoire interest kan op die meerwaarde niet toegekend worden.

Art. 65 §1, c van de wet houdende organisatie van de stedebouw moet strikt geïnterpreteerd worden daar het om een wetsbepaling van strafrechtelijke aard gaat zodat de te betalen geldsom niet gelijkstaat met het geleden nadeel, maar met het geheel of een deel van de onwettige verrijking (Cass., 13 december 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 1243; Gent, 28 juni 1985, *R.W.*, 1986-87, 610).

Kan nu op die meerwaarde ook vergoedende interest toegekend worden?

Dit houdt verband met de vraag wat de aard is van die herstelmaatregel (zie hierover VANDEPLAS, A., noot, *R.W.*, 1978-79, 913; D'HOOGE, D., "De herstelmaatregelen inzake stedebouw", *R.W.*, 1988-89, 101 e.v.; MERCKX, D., noot, *R.W.*, 1991-92, 372, 8, e.v.).

Het Hof van Cassatie besliste dat de vordering van de herstelmaatregel tot de strafvordering behoort omdat die maatregel de bescherming van de gemeenschap of het algemeen belang beoogt en daarbij uitsluitend de strafrechter hierover laat oordelen, doch de maatregel zelf een burgerlijk karakter heeft (Cass., 9 maart 1976, *Arr.Cass.*, 1976, 784 met conclusie LENAERTS, H.; Cass., 7 september 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 25; Cass., 23 januari 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 581; Cass., 9 juni 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 1365; Cass., 26 april 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 994, *R.D.P.*, 1980, 875 met conclusie LIEKENDAEL; Cass., 19 september 1989, *Arr.Cass.*, 1990-91, 80, *R.W.*, 1989-90, 777 met noot VANDEPLAS, A.; Cass., 15 november 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 364; Cass., 13 december 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 523; Cass., 25 februari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 602, *R.W.*, 1991-92, 1463 met noot D'HOOGHE, D.; in verband met het arrest van 9 juni 1987 heeft D'HOOGHE, D., *a.w.*, *R.W.*, 1988-89, 1002

een wijziging in het standpunt van het Hof van Cassatie menen te zien, wat niet juist blijkt te zijn; zie ook Gent, 29 juni 1972, *R.W.*, 1972-73, 1292; Brussel, 19 november 1984, *R.W.*, 1986-87, 667; als rechtsleer zie D'HOOGHE, D., *a.w.* en PEREMANS, R., *a.w.*).

De meerderheid van de rechtspraak is, gelet op het strafrechtelijk karakter of aangezien de maatregel enkel strekt tot het tenietdoen van een onrechtmatige verrijking, de mening toegedaan dat geen interest verschuldigd is.

Zo besliste het Hof van Cassatie in algemene bewoordingen dat bij gebrek aan wettelijke bepaling geen interest loopt op zodanige geldsommen (Cass., 13 december 1977, *Arr.Cass.*, 1978, 443; Cass., 15 oktober 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 193).

Volgens de samenvatting van het arrest is ook moratoire interest uitgesloten. Thans is een kentering merkbaar en wordt de herstelmaatregel tot betaling van de meerwaarde als een schadevergoeding beschouwd waarop vergoedende interest toegekend kan worden (Antwerpen, 8 juni 1990, *R.W.*, 1991-92, 370, vernietigd bij Cass., 11 januari 1992).

Tot steun van die zienswijze wordt verwezen naar de parlementaire stukken (*Gedr. St.*, Kamer, 1970-71, stuk 773/2, 40) en een conclusie bij een arrest van het Benelux-Gerechtshof (conclusie JANSSENS DE BISTHOVEN bij arrest van 6 februari 1992, *R.W.*, 1991-92, 1022, nr. 17 en 1024, nr. 24).

Het Hof van Cassatie verwierp die zienswijze, doch aanvaardde nu wel dat moratoire interest op de gevorderde som toegekend kon worden ten einde also de nadelige gevolgen van een laattijdige uitvoering van de rechterlijke beslissing op adequate wijze te kunnen ondervangen (Cass., 25 februari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 602, met conclusie DE SWAEF, *R.W.*, 1991-92, 1463).

§ 13. Vergoedende interest bij overheidsopdrachten

170 Artikel 12 §1 van de Wet van 14 juli 1976 betreffende de overheidsopdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten, bepaalt dat de Staat en de andere publiekrechtelijke personen opdrachten ingevolge aanbestedingen moeten toevertrouwen aan de inschrijver die de laagste regelmatige inschrijving heeft ingediend.

Wordt die bepaling niet nageleefd, dan verkrijgt de indiener van de laagste inschrijving een schadeloosstelling vastgesteld op 10 t.h. van het bedrag van deze inschrijving.

Het gaat om een forfaitair bedrag.

Hieruit werd besloten dat op die schadeloosstelling geen vergoedende interest toegekend kan worden (Luik, 9 maart 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 545), al werd in omgekeerde zin beslist (Rb. Brussel, 9 januari 1986, *T. Aann.*, 1988, 80; Rb. Namen, 5 september 1991, *J.T.*, 1991, 242).

De rechtspraak die vergoedende interest toekent vanaf het niet aanvaarden van

de laagste aanbesteding, gaat ervan uit dat de openbare overheid een quasi-deliict begaat waarvan het schadebedrag forfaitair is vastgesteld, wat echter niet uitsluit dat voor de vertraging in de uitbetaling van dit schadebedrag vergoedende interest toegekend kan worden.

§ 14. Vergoedende interest bij forfaitaire schadevergoeding

171 Wanneer de toegekende schadevergoeding van forfaitaire aard is, kan geen vergoedende interest toegekend worden op de verschuldigde vergoeding.

Dit is o.m. het geval met :

— de arbeidsongevaluitkeringen (Arbh. Gent, 2 maart 1972, *J.T.T.*, 1972, 132; Arbrb. Gent, 27 november 1972, A.R. 2496/71, *onuitg.*; Arbrb. Gent, 29 januari 1973, A.R. 3753/71, *onuitg.*; Arbrb. Gent, 19 februari 1973, *R.G.A.R.*, 1973, 9092; Arbrb. Gent, 14 maart 1977, *R.W.*, 1978-79, 233; Arbrb. Gent, 5 juni 1978, *R.G.A.R.*, 1980, 10149; VANDEUR, M., *a.w.*, 199 en de aangehaalde vroegere rechtspraak).

— de opzeggingsvergoeding (Arbrb. Gent, 8 januari 1973, A.R. 476/72, *onuitg.*).

— de schadeloosstelling van de uitgesloten aannemer met de laagste inschrijving (zie boven, nr. 170).

— het schadebeding.

— de schadevergoeding bij schade aan private goederen veroorzaakt door natuurrampen (Cass., 24 oktober 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 183, *R.G.A.R.*, 1994, 12277).

§ 15. Vergoedende interest in het sociaal recht

172 In sociaalrechtelijke geschillen wordt zelden vergoedende interest toegekend.

Op achterstallig loon en arbeidsongevaluitkeringen is immers wettelijke interest (zie boven, nr. 95 e.v. en nr. 103 e.v.) verschuldigd, terwijl op socialezekerheidsuitkeringen moratoire interest (zie boven, nr. 59 e.v.) gevorderd kan worden.

Bij weigering vakantiegeld aan een bediende te betalen begaat de werkgever een misdrijf en kan vergoedende interest toegekend worden op het als schadevergoeding toegekende bedrag aan vakantiegeld (Arbh. Bergen, 19 maart 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 46; Arbh. Antwerpen, 5 oktober 1987, *R.W.*, 1987-88, 1439).

Dit is ook het geval bij niet betaling van het loon wanneer een burgerlijke vordering gesteund op een misdrijf wordt ingesteld (*anders*, Arbrb. Brussel, 20 november 1985 en 17 september 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 16 met kritische noot FRANCK, H., *Soc. Kron.*, 1987, 32, punt 4).

Wanneer een werkgever een lid van het comité voor veiligheid wegens een dringende reden wil ontslaan en in afwachting van de uitspraak de arbeidsovereen-

komst van die werkgever schorst zonder betaling van het loon, zal, indien de opgegeven reden niet als dringend erkend wordt, die schorsing onrechtmatig worden en de werknemer recht hebben op een schadevergoeding overeenstemmend met het gederfde loon (Cass., 26 november 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 346, *J.T.T.*, 1991, 25; vgl. Cass., 1 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1128, *R.W.*, 1981-82, 741, *J.T.T.*, 1981, 295 met conclusie LENAERTS, H.).

De betrokken werknemer kan op die schadevergoeding vergoedende intrest vragen (Arbh. Gent, 6 januari 1992, 2de kamer, A.R. 141/91, *onuitg.*).

Wanneer uitzonderlijk vergoedende interest op sociale-zekerheidsuitkeringen wordt gevraagd, beslissen de arbeidsgerechten meestal dat de schade niet bewezen is (Arbrb. Brussel, 13 februari 1973, *J.T.T.*, 1973, 109; Arbrb. Antwerpen, 29 januari 1974, *R.W.*, 1974-75, 893).

Wel wordt vergoedende interest toegekend indien een openbare dienst of een betalingsinstelling door een schending van het recht aan een sociaal gerechtigde het recht op prestaties of uitkeringen ontzegt (Cass., 23 april 1971, *Arr.Cass.*, 1971, 787 met conclusie DUMON, *R.W.*, 1970-71, 1793; voor een toepassing zie Arbh. Brussel, 13 juni 1974, *J.T.T.*, 1974, 531).

Wanneer de RROP (vroeger betalingsinstelling van de pensioenen) een beslissing tot betaling van de RPW weigert uit te voeren, begaat deze dienst een fout waardoor zijn aquiliaanse aansprakelijkheid in aanmerking genomen moet worden. Derhalve moet de RROP op de verschuldigde bedragen vergoedende interest betalen (Arbh. Bergen, 17 juni 1992, 7de kamer, *onuitg.*).

Dit is niet het geval wanneer de openbare dienst of een betalingsinstelling een verkeerde toepassing zou maken van de wet welke verantwoord kan worden door de ingewikkeldheid van de teksten of de bestaande betwistingen over de interpretatie ervan (noot SALMON, J., *J.T.*, 1973, 407 e.v.).

De zorgverstrekker die onrechtmatig prestaties aan een ziekenfonds of de H.V.Z.I. aanrekent, zal de onrechtmatig ontvangen som moeten terugbetalen, vermeerderd met compensatoire interest (Arbh. Gent, 2 december 1985, AR 587/84, *onuitg.*; Arbh. Gent, 4 januari 1988, AR 21/86; Arbh. Gent, 6 november 1989, AR 439/66, *onuitg.*).

§ 16. Vergoedende interest bij subrogatie

173 Bij subrogatie treedt de gesubrogeerde in de rechten van een ander persoon (zie boven, nr. 61).

Kan die persoon aanspraak maken op vergoedende interest, dan gaat dit recht over op de gesubrogeerde (zie boven, nr. 61).

Zo zal de verzekeraar die in de plaats treedt van zijn verzekerde, eigenaar van een woning, die door een geesteszieke in brand werd gestoken, recht hebben op een schadevergoeding ten laste van de verzekeraar van die geesteszieke, de vergoedende interest inbegrepen (Gent, 21 april 1989, *R.W.*, 1989-90, 886).

Het recht op vergoedende interest ontstaat voor de gesubrogeerde vanaf het verrichten van een betaling (Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 443 en noot 3, 444; Luik, 28 juni 1984, *Jur. Liège*, 1984, 53; Bergen, 14 november 1990, *De Verz.*, 1991, 887; Kh. Brussel, 3 mei 1967, *J.C.B.*, 1967, 26; VAN OM-MESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1975, 685, nr. 104ter).

Een verzekeringsinstelling tegen ziekte- en invaliditeit kan geen aanspraak maken op vergoedende interest voor de schade die zij geleden zou hebben door de toekenning van uitkeringen in afwachting dat de verzekerde of een recht-hebbende door een derde vergoed wordt.

Wanneer zij haar verzekerde of diens rechthebbenden vergoedt, voert zij immers een wettelijke verplichting uit. Zij kan hiervoor geen schadevergoeding in de vorm van vergoedende interest vorderen (Arbrb. Gent, 5 juni 1978, *R.G.A.R.*, 1980, 10149; Vred. Bilzen, 6 maart 1985, *Limb. Rechtsl.*, 1985, 176; zie nochtans Corr. Leuven, 27 oktober 1978, *De Verz.*, 1980, 721 waarbij in principe wel een recht op vergoedende interest wordt erkend die echter niet toegekend wordt omdat de verzekeringsinstelling één jaar met haar eis tot terugbetaling had gewacht).

Zij kan wel aanspraak maken op de vergoedende interest waarop de persoon in wiens rechten zij gesubrogeerd wordt aanspraak had kunnen maken of op de hem verschuldigde wettelijke interest (zie boven, nr. 61 en nr. 126).

De arbeidsongevallenverzekeraar kan also eveneens aanspraak maken op de vergoedende interest, interest aan de getroffene door een derde, verantwoordelijk voor het ongeval of diens verzekeraar verschuldigd (Cass., 17 maart 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 435, *R.W.*, 1987-88, 358; Brussel, 13 februari 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11987; Bergen, 5 december 1989, *J.L.M.B.*, 1990, 664; Bergen, 14 november 1990, *De Verz.*, 1991, 887), ook bij vestiging van kapitaal (Antwerpen, 26 maart 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 127).

Bij subrogatie van een verzekeringsinstelling tegen ziekte en invaliditeit wordt een aanspraak op vergoedende interest bij te laat optreden soms geweigerd of het toegekende bedrag beperkt (zie b.v. Corr. Leuven, 27 oktober 1978, *De Verz.*, 1980, 721; Rb. Dinant, 18 mei 1988, *De Verz.*, 1988, 741 met noot LAMBERT, M.; vgl. Vred. Sint-Truiden, 28 september 1981, *De Verz.*, 1981, 801, in welk vonnis de aard van de interest niet omschreven wordt).

Wanneer de subrogatie geschiedt na vestiging van het rentekapitaal, wordt vergoedende interest toegekend vanaf de datum van vestiging van het kapitaal (Cass., 17 maart 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 453; Brussel, 3 september 1981, *R.G.A.R.*, 1983, 10627; Bergen, 5 december 1989, *J.L.M.B.*, 1990, 664).

Bij toepassing van de splitsingsmethode (zie boven, nr. 151, punt 6,a) wordt een onderscheid gemaakt tussen de voorbijge en de toekomstige schade.

Voor de toekomstige schade kan geen vergoedende interest toegekend worden vanaf de vestiging van het rentekapitaal (Antwerpen, 16 december 1992, *De Verz.*, 1993, 264 met noot PEVERNAGIE, W.).

Op de betaling van arbeidsongevaluitkeringen heeft de arbeidsongevallenver-

zekeraar aanspraak op vergoedende interest vanaf de datum van betaling of de vestiging van het kapitaal (Cass., 17 maart 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 935, *R.W.*, 1987-88, 358; Brussel, 3 september 1981, *R.G.A.R.*, 1983, 10627; Antwerpen, 26 maart 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 127 met noot VAN HELMONT, P.; Brussel, 6 januari 1987, *R.G.A.R.*, 1988, 11340, *J.L.M.B.*, 1987, 760; Brussel, 13 februari 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11987; Bergen, 5 december 1989, *J.L.M.B.*, 1990, 664; Bergen, 14 november 1990, *De Verz.*, 1991, 887 met noot LAMBERT, M.; Bergen, 28 oktober 1993, *De Verz.*, 1994, 294 met noot LAMBERT, M.).

De aan de gesubrogeerde toegekende vergoedende interesten kunnen nooit het bedrag dat aan de verzekerde persoon ter vergoeding van de door hem geleden schade wordt toegekend, te boven gaan (vgl. H.R., 4 februari 1972, *N.J.*, 1972, 203).

§ 17. Vergoedende interest en art. 1254 B.W.

174 Art. 1254 B.W., volgens hetwelk in beginsel de betaling van een schuld eerst op de interest toegerekend moet worden en dan op het kapitaal, vindt geen toepassing op de vergoedende interest verschuldigd bij onrechtmatige daad (JEANMART, Y., *a.w.*, 147).

Dit artikel hoort thuis in titel III van het Burgerlijk Wetboek die handelt over "Contracten of verbintenissen uit overeenkomst in het algemeen", terwijl de art. 1382 en 1383 onder titel IV "Verbintenissen buiten overeenkomst" vallen (KONINGS, Chr., *De Verz.*, 1988, 514).

De rechter mag de betaalde voorschotten niet eerst op de vergoedende interest en vervolgens op de hoofdsom in mindering brengen.

Door alzo te handelen zou hij art. 1382 van het Burgerlijk Wetboek schenden (Cass., 23 september 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 93, *R.W.*, 1986-87, 2143; Cass., 23 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 812, *De Verz.*, 1988, 572 met noot KONINGS, Chr.; Pol. Brussel, 8 november 1991, *De Verz.*, 1992, 174; anders, Antwerpen, 25 maart 1983, *R.W.*, 1985-86, 686, *R.G.A.R.*, 1985, 10900; Brussel, 22 december 1988, *R.G.A.R.*, 1991, 11787; DALCQ, Chr., "L'imputation des paiements", *J.T.*, 1988, 77 e.v.; FAGNART, J.L. en DENEVE, M., *J.T.*, 1988, 758, nr. 176).

Dit zou leiden tot het toekennen van vergoeding voor een schade die niet bestaat.

In de veronderstelling dat 1.000.000 fr. schadevergoeding verschuldigd is vanaf 1 februari 1993 en op 1 mei 1993 20.000 fr. en op 1 augustus 1993 15.000 fr. voorschot wordt betaald met volledige betaling van het hoofdbedrag op 1 februari 1994, dan is bij een rentevoet van 8 t.h. verschuldigd:

1.000.000 fr. $\times$ 8 t.h. $\times$ 3/12 = 20.000 fr.

980.000 fr. $\times$ 8 t.h. $\times$ 3/12 = 19.600 fr.

965.000 fr. $\times$ 8 t.h. $\times$ 6/12 = 38.600 fr.,

blijft te betalen: 965.000 fr. en 78.200 fr. interest, of 1.043.200 fr. in totaal

en niet, wat het geval geweest zou zijn met toepassing van artikel 1254 B.W.

$1.000.000 \text{ fr.} \times 8 \text{ t.h.} \times 3/12 = 20.000 \text{ fr.} - 20.000 \text{ fr.} = 0 \text{ fr.}$

$1.000.000 \text{ fr.} \times 8 \text{ t.h.} \times 3/12 = 20.000 \text{ fr.} - 15.000 \text{ fr.} = 5.000 \text{ fr.}$

$995.000 \text{ fr.} \times 8 \text{ t.h.} \times 6/12 = 39.800 \text{ fr.,}$

blijft te betalen: 995.000 fr. of 1.039.800 fr. met interest.

Het kan ook voorkomen dat de berekening met toepassing van art. 1254 B.W. nadeliger uitvalt (zie het voorbeeld gegeven door KONINGS, Chr., *De Verz.*, 1988, 514).

FAGNART (*R.G.A.R.*, 1984, 12248, nr. 38) meent dat de voorschotten eerst op de gedingkosten, daarna op de interesten en vervolgens op de hoofdsom in mindering moeten gebracht worden.

Hij steunt hiervoor op de conclusie van MAHAUX bij het arrest van cassatie van 20 februari 1969, (*Arr.Cass.*, 1969, 580, *Pas.*, 1969, I, 549).

MAHAUX haalt het *répertoire de droit civil Dalloz* aan waarin staat "On est généralement d'accord pour reconnaître que l'art. 1254 s'applique non seulement aux intérêts compensatoires, mais aussi aux intérêts moratoires" (*Pas.*, 1969, I, 553).

Verder betoogt hij dat de vergoedende interesten weliswaar deel uitmaken van de schadevergoeding, doch daarom hun aard van interest niet verliezen.

DALCQ R.O. (noot bij Corr. Verviers, 3 juni 1993, *R.G.A.R.*, 1994, 12307) heeft dit standpunt weerlegd (zie ook DALCQ, Chr., "L'imputation des paiements", *J.T.*, 1988, 77).

§ 18. Verjaring

175 De vergoedende of compensatoire interest vergoedt een schade en wordt boven de hoofdsom toegekend waarmee hij een geheel vormt, daar hij met de omvang van de schade verband houdt.

Art. 2277 B.W. is dan ook niet toepasselijk op de vergoedende interest (*Cass.*, 23 maart 1961, *Pas.*, 1961, I, 803; *Cass.*, 4 oktober 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 124, *R.W.*, 1990-91, 1034; ROUFFY, S., *R.G.A.R.*, 1955, 5624; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1323, B, 1173; DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, nr. 4252).

De verjaringstermijn bedraagt in beginsel dertig jaar, doch hierop bestaan talrijke afwijkingen, o.m. wat betreft de delictuele aansprakelijkheid.

HOOFDSTUK VI

GERECHTELIJKE INTEREST

176 Onder gerechtelijke interest wordt verstaan de interest welke de rechter vanaf de inleidende akte (dagvaarding, verzoekschrift, burgerlijke-partijstelling) van het rechtsgeding tot op het ogenblik van de betaling van de hoofdsom toekent (DE PAGE, H., *a. w.*, III, nr. 100, 133; VII, nr. 1323, 1172).

De toekenning van de gerechtelijke interest wordt verantwoord doordat na de dagvaarding een zekere tijd tot aan het vonnis en na het vonnis tot aan de betaling van de schuldeiser voorbijgaat (VANDEPUTTE, R., *De overeenkomst*, 257-258; VAN OEVELEN, A., *R. W.*, 1979-80, 176, nr. 33).

De gerechtelijke interest kan nooit samen voor dezelfde schade met moratoire, wettelijke of vergoedende interest voor dezelfde periode genoten worden.

Hij dient om de schade geleden door het niet ontvangen van de geëiste som tussen de inleiding van het geschil en de datum van de uitspraak, evenals tussen de datum van de uitspraak en de uitvoering van het vonnis te vergoeden.

De gerechtelijke interest kan niet vóór de inleidende akte aanvangen (Brussel, 6 november 1975, *J. T.*, 1976, 81; Arbh. Bergen, 17 december 1984, *J. T. T.*, 1985, 258; *anders*, doch ten onrechte Brussel, 23 maart 1932, *R. G. A. R.*, 1932, 1165 (gerechtelijke vergoedende interest vanaf ongeval); Luik, 26 oktober 1933, *R. G. A. R.*, 1934, 1427 (gerechtelijke vergoedende interest vanaf ongeval of datum betaling); Bergen, 7 december 1989, *De Verz.*, 1990, 572 (gerechtelijke vergoedende interest vanaf datum betaling en gemiddelde datum); KRUIHOF, R., e.a., *T. P. R.*, 1975, 737 (vanaf de aanmaning)).

In een arrest van 11 juni 1956 (*Pas.*, 1956, I, 1089) besliste het Hof van Cassatie dat de rechter die gerechtelijke interest toekent vanaf het ongeval aan een partij, die vergoedende interest vorderde vanaf het ongeval en daarna gerechtelijke interest vanaf de inleiding van het geschil, toegewezen heeft wat gevraagd werd. Dit arrest lijkt dus te aanvaarden dat de rechter wel gerechtelijke interest kan toestaan vóór de dagvaarding, wat onjuist is. Aan dit arrest kan een beperktere interpretatie gegeven worden. Het middel opgeworpen door de partij die cassatieberoep instelde, wordt wegens gebrek aan belang verworpen.

Het is eveneens onjuist te beweren dat de gerechtelijke interest steeds vanaf het instellen van de eis moet lopen (*anders*, Gent 23 februari 1951, *R. W.*, 1951-52, 268). De rechter beschikt hieromtrent over de vrijheid van beoordeling. Zo kan de rechter de gerechtelijke interest eerst vanaf de datum van het vonnis doen aanvangen (Brussel, 28 december 1949, *R. G. A. R.*, 1950, 4582; Antwerpen, 22 april 1988, *De Verz.*, 1990, 791; KRUIHOF, R., *T. P. R.*, 1983, 676, nr. 170) en tot aan de uitspraak een compenserende schadevergoeding toekennen (Brussel, 30 mei 1978, *J. T.*, 1978, 633; VAN OEVELEN, A., *R. W.*, 1979-80, 176, nr. 33).

Bij ontbinding van een overeenkomst op grond van art. 1184 B. W. zal de gerech-

telijke interest vanaf de uitspraak toegekend worden (Arbh. Brussel, 31 januari 1989, *J.T.T.*, 1989, 298).

Gerechtelijke moratoire interest kan bij aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad niet lopen vóór de uitspraak waarbij die vergoeding wordt vastgesteld (zie boven, nr. 144).

De gerechtelijke moratoire interest kan ook later aanvangen (zie noot 1 *Pas.*, 1957, I, 1012) omdat de eiser van een latere datum af interest vorderde of de rechter een in de tijd gespreide schadevergoeding toekende.

177 De gerechtelijke interest is de voortzetting van de moratoire (of wettelijke) of de vergoedende interest (Cass., 24 januari 1924, *Pas.*, 1924, I, 159; Cass., 11 juni 1956, *Pas.*, 1956, I, 1089; Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011; Cass., 29 april 1963, *Pas.*, 1963, I, 924, *R.W.*, 1963-64, 354; Cass., 2 juni 1964, *Pas.*, 1964, I, 1034; Cass., 28 september 1964, *Pas.*, 1965, I, 868; Cass., 20 juli 1965, *Pas.*, 1965, I, 1194; Cass., 8 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 319; Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 447; Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658; Cass., 23 juni 1966, *Pas.*, 1966, I, 1364; Cass., 24 augustus 1967, *Arr.Cass.*, 1967, 1334; Cass., 14 oktober 1967, *Arr.Cass.*, 1968, 229; Cass., 22 januari 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 691; Cass., 29 april 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1082; Cass., 3 december 1970, *Arr.Cass.*, 1971, 325; Cass., 22 juni 1971, *Arr.Cass.*, 1971, 1073, *R.W.*, 1972-73, 61; Cass., 4 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 301; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 100, 133 en nr. 132, 169; VANDEPUTTE, R., *a.w.*, 257-258; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 348, 248).

178 Wanneer de rechter niet preciseert over welke soort gerechtelijke interest het in een vonnis of arrest gaat, werd voorgestaan bij schadeloosstelling wegens buitencontractuele schade aan te nemen dat het om gerechtelijke moratoire interest gaat (Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011, *R.G.A.R.*, 1959, 6247; Brussel, 10 en 24 december 1971, *Pas.*, 1972, II, 43; Brussel, 22 juni 1972, *R.W.*, 1972-73, 1235; Brussel, 21 maart 1990, *R.W.*, 1989-90, 1326).

De bepaling over welke soort gerechtelijke interest het gaat moet, bij afwezigheid van enige precisering in het vonnis of arrest, geschieden met beoordeling van de gegevens eigen aan elke zaak (zie b.v. Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658; Cass., 14 oktober 1987, *Arr.Cass.*, 1987-88, 229).

Zo kan bij aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad de gerechtelijke interest toegekend tot aan het vonnis of arrest nooit moratoir zijn, doch alleen vergoedend (zie Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658).

Het Hof ging er zelf vroeger van uit dat bij afwezigheid van precisering het bij een vordering wegens aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad steeds om vergoedende interest ging (zie boven, nr. 147, 2°), terwijl het nu in die gevallen geneigd is de beslissing te vernietigen.

Staat de rechter bij een dergelijk vonnis gerechtelijke interest toe vanaf het

vonnis dan gaat het om gerechtelijke moratoire interest (Cass., 3 november 1953, *Pas.*, 1953, I, 153).

Gaat het om een contractuele verplichting tot betaling van een bepaalde som dan gaat het om gerechtelijke moratoire interest (Cass., 20 juni 1957, *Pas.*, 1957, I, 1259; Luik, 18 januari 1991, *J.L.M.B.*, 1991, 778, met noot BIQUET-MATHIEU, Chr.; Rb. Brussel, 3 december 1990, *J.T.*, 1991, 683).

Bij een vordering tot schadeloosstelling tegen een architect en een aannemer wegens een verborgen gebrek aan een op tekening gekocht appartement is de gerechtelijke interest vanaf de uitspraak moratoire (Brussel, 22 april 1988, *T. Aann.*, 1990, 87).

Wanneer de rechter vanaf de datum van het ongeval tot aan de datum waarop de gelaedeerde zich burgerlijke partij stelt vergoedende interest op de schadevergoeding toekent, en vanaf deze laatste datum gerechtelijke interest op de toegekende schadevergoeding, dan blijkt hieruit dat het om gerechtelijke vergoedende interest gaat (Cass., 29 oktober 1956, *Pas.*, I, 1957, 202; Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658; Cass., 22 juni 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 1073).

De gerechtelijke interest op een schadevergoeding wegens een onrechtmatig ontslag (het ging niet om een opzeggingsvergoeding) is vergoedend (Cass., 4 november 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, 301).

Soms kan niet uitgemaakt worden over welke interest het gaat en kan dit aanleiding geven tot vernietiging van het vonnis of arrest (zie verder, nr. 179).

179 In de rechtspraak wordt niet steeds de juiste term “gerechtelijke interest” aangewend.

Zo is er sprake van de wettelijke interest (zie b.v. Cass., 20 juni 1957, *Pas.*, 1957, I, 1259; Cass., 29 april 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1082), de jaarlijkse interest (Cass., 26 april 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 1109) of de interest zonder meer (Antwerpen, 20 januari 1988, *De Verz.*, 1988, 358).

Meestal wordt evenmin gepreciseerd over welke soort gerechtelijke interest het gaat en wordt de toe te passen rentevoet bijna nooit vermeld (zie b.v. Brussel, 19 maart 1987, *R.G.A.R.*, 1989, 11502).

Dit brengt mee dat, wat betreft de soort interest, tot interpretatie van uitspraken overgegaan moet worden (zie b.v. Cass., 24 januari 1966, *Pas.*, 1966, I, 658; Cass., 14 oktober 1967, *Arr. Cass.*, 1968, 229; Cass., 3 december 1970, *Arr. Cass.*, 1971, 325; Cass., 4 november 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, 301).

Meer en meer vernietigt het Hof van Cassatie beslissingen omdat het niet kan uitmaken over welke interest (vergoedende of moratoire) het gaat (zie b.v. Cass., 6 april 1961, *Pas.*, 1961, I, 835; Cass., 22 januari 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 691; Cass., 29 april 1968, *Arr. Cass.*, 1968, 1082; Cass., 26 april 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 1109, *R.W.*, 1990-91, 1098).

Duidt de rechter geen aanvangsdatum aan voor de gerechtelijke moratoire interest bij een schuldvordering uit onrechtmatige daad, dan is het de datum van het

vonnis (Cass., 25 april 1957, *Pas.*, 1957, I, 1011; Cass., 29 november 1965, *Pas.*, 1966, I, 420; Cass., 6 december 1965, *Pas.*, 1966, I, 447; Cass., 24 augustus 1967, *Arr.Cass.*, 1967, 1334, *R.W.*, 1968-69, 793; Cass., 22 januari 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 691; Cass., 29 april 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1082; Cass., 24 februari 1969, *Arr.Cass.*, 1969, 607).

Soms wordt door de rechter vergeten uitspraak te doen over de gevorderde gerechtelijke interest (Cass., 25 oktober 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 235).

180 De toekenning van gerechtelijke interest moet aan de rechter gevraagd worden (Cass., 17 november 1969, *Arr.Cass.*, 1970, 273; Brussel, 19 december 1979, *R.W.*, 1980-81, 733; Arbh. Bergen, 17 december 1984, *J.T.T.*, 1985, 258).

De rechter mag nooit ambtshalve gerechtelijke interest toekennen (art. 1138, 2° Ger. W.).

Wanneer een door een onrechtmatige daad benadeelde partij een hoofdsom verhoogd met de interesten tegen de wettelijke rentevoet vordert, mag de rechter (gerechtelijke) moratoire interest toekennen vanaf de uitspraak tot de dag waarop de hoofdsom en de vergoedende interest, die deel uitmaakt van de schadevergoeding, betaald zullen zijn (Cass., 25 januari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 629).

De rechter apprecieert of hij gerechtelijke interest toestaat (ROUFFY, S., *R.G.A.R.*, 1956, 5624). Bij weigering moet hij zijn beslissing motiveren.

Wanneer bij conclusie gerechtelijke interest gevorderd werd en hieromtrent geen betwisting bestond, moet de rechter niet motiveren waarom hij gerechtelijke interest toestaat (Cass., 24 januari 1965, *Pas.*, 1966, I, 658).

Van de rechter zou verwacht kunnen worden dat hij in zijn beslissing aanduidt vanaf wanneer de gerechtelijke interest aanvangt. Meestal is dit niet het geval. Zo wordt vergoedende interest toegekend vanaf het schadegeval en "verder gerechtelijke interest" (b.v. Brussel, 2 maart 1989, *R.G.A.R.*, 1990, 11673).

Indien de gerechtelijke interest niet bij de inleidende akte van het geding gevorderd werd, zal de gerechtelijke interest later ingaan b.v. vanaf de dag van neerlegging van een conclusie (Arbh. Bergen, 17 december 1984, *J.T.T.*, 1985, 258 met noot GOSSERIES, Ph.; Arbh. Bergen, 3 november 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 112; Arbh. Luik, 16 juni 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 17; Arbh. Bergen, 4 december 1989, *J.T.T.*, 1990, 40; Arbrb. Luik, 15 oktober 1982, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 75).

Wanneer echter een schuldenaar zich verbonden heeft te geven of te doen en dit niet deed binnen de bepaalde tijd, behoeft de ingebrekestelling niets meer in te houden dan de duidelijke en ondubbelzinnige wil van de schuldeiser dat de hoofdvordering wordt uitgevoerd (art. 1146 B.W.).

De gerechtelijke interest kan alsoo vanaf de dagvaarding of de dag waarop de met ingebrekestelling gelijkstaande dagvaarding is uitgebracht, aanvangen

(Cass., 18 december 1986, *Arr. Cass.*, 1986-87, 525; zie ook Cass., 16 september 1983, *Arr. Cass.*, 1983-84, 45). B.v. vanaf het verzoek tot minnelijke schikking in pachtovereenkomsten (art. 1345 B.W.).

In een vonnis werd beslist dat de gerechtelijke vergoedende interest maar inging na betekening van het vonnis omdat op dat ogenblik vastgesteld zou worden of de tegenpartij het bedrag waartoe zij veroordeeld werd betaalde (Arbrb. Antwerpen, 29 januari 1974, *R. W.*, 1974-75, 893).

181 Gerechtelijke interest wordt bij de uitspraak alleen op de hoofdsom doch niet op de gedingkosten verleend. Zo is de veroordeling tot betaling van gerechtelijke interest op de voorschotten die door een partij aan de gerechtsdeskundige gestort zijn onwettig (Cass., 24 september 1953, *Pas.*, 1954, I, 36 met conclusie MAHAUX).

Expertisekosten zijn gedingkosten en komen maar vanaf de uitspraak over de gedingkosten voor gerechtelijke moratoire interest in aanmerking (Antwerpen, 16 maart 1994, *Limb. Rechtsl.*, 1994, 21) na ingebrekestelling (zie boven, nr. 44).

Gerechtelijke moratoire interest kan niet op de moratoire interest verschuldigd op de hoofdsom toegekend worden, behoudens indien de voorwaarden tot toepassing van art. 1154 B.W. vervuld zijn (zie verder, Hoofdstuk VIII).

Evenmin zou gerechtelijke moratoire interest op het lastenpercentage bij consumentenkrediet kunnen worden toegewezen (Rb. Gent, 7 mei 1993, *T. Vred.*, 1994, 49).

Wel kan gerechtelijke moratoire interest op het bedrag aan schadevergoeding wegens aquiliaanse aansprakelijkheid, vermeerderd met de vergoedende interest, toegekend worden (zie boven, nr. 146).

182 De gerechtelijke interest wordt bijna steeds tegen de wettelijke rentevoet berekend, zijnde thans 8 t.h. Vonnissen en arresten spreken zich immers bijna nooit uit over de toe te passen rentevoet. Voor de gerechtelijke moratoire interest geldt trouwens krachtens art. 1153, eerste lid van het Burgerlijk Wetboek "nooit iets anders dan de wettelijke interest" (zie ook Cass., 20 juni 1957, *Pas.*, 1957, I, 1259).

Indien op de verbintenis tot betaling van een som een vreemde wet toepasselijk is, moet de rentevoet geldend in het vreemde land voor de moratoire interest zowel vanaf de ingebrekestelling als vanaf de dagvaarding toegepast worden (Cass., 29 november 1990, *Arr. Cass.*, 1990-91, 354, *R. W.*, 1990-91, 1271).

De regel dat de wettelijke rentevoet toegepast moet worden, is echter niet zo absoluut.

Art. 1153 is niet van openbare orde. Het gaat om een bepaling van aanvullend recht geldend voor de rechter in zoverre partijen er niet conventioneel van afwijken (DE PAGE, H., *a. w.*, III, nr. 142, 175), en mits de toegepaste rentevoet de gestelde beperkingen (art. 1907, derde lid B.W., zie boven, nr. 22) of de toege-

laten grens (art. 1907ter, zie boven, nr. 24) niet overschrijdt.

De ter gelegenheid van een lening bedongen interest blijft verschuldigd tot op het ogenblik dat de aangegane lening terugbetaald moet worden (Brussel, 15 januari 1853, *Pas.*, 1854, I, 33; Kh. Aalst, 30 oktober 1936, *R.W.*, 1936-37, 1142; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 143 A, 176; *anders*, LAURENT, F., *a.w.*, XXVI, nr. 516, 536; zie hierover boven, nr. 30).

Vanaf de ingebrekestelling omdat de lening niet terugbetaald werd op de overeengekomen vervaldag, is moratoire interest verschuldigd berekend volgens de wettelijke rentevoet (Rb. Brussel, 25 november 1965, *J.T.*, 1967, 333).

Partijen kunnen wel overeenkomen dat een hogere rentevoet verschuldigd zal zijn.

Geschiedt de ingebrekestelling bij dagvaarding, dan is gerechtelijke moratoire interest verschuldigd. Hiervoor kunnen partijen ook bepaald hebben dat de conventionele interestvoet toegepast zal worden (Bergen, 2 mei 1991, *J.T.*, 1991, 794).

Conventionele en gerechtelijke moratoire interest kunnen dus nooit voor dezelfde periode toegekend worden (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 133, 169).

Bij niet-tijdige betaling van een factuur moet de bedongen interest (zie boven, nr. 49, 2°) verder toegepast worden na dagvaarding. Voor die gerechtelijke moratoire interest geldt dus dezelfde rentevoet als de conventionele (CLOQUET, A., *Factuur*, *a.w.*, nr. 202, 93; DIRIX, E. en BALLON, G.L., *Factuur*, nr. 256, 146).

Volgens HEILIER (*a.w.*, *Rec. Jur. Nivelles*, 1969, 112) en RONSE (*a.w.*, I, nr. 348, 249) kan de gerechtelijke moratoire interest die na vergoedende interest komt, hetzelfde percentage bedragen als de vergoedende interest. De gerechtelijke interest is dan de voortzetting van de vergoedende interest vanaf het tijdstip van de uitspraak (zie ook: DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag*, nr. 467, 258).

Gaat het om gerechtelijke vergoedende interest, dan kan de hogere rentevoet geldend voor vergoedende interest (zie boven, nr. 140, 3° en 141) toegepast worden (Cass., 3 november 1953, *Pas.*, 1954, I, 152; Cass., 20 juli 1965, *Pas.*, 1965, I, 1191; zie ook ROUFFY, S., *a.w.*, *R.G.A.R.*, 1955, 5624; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 348, 249).

PIRET (*a.w.*, *J.C.B.*, 1946, 121 e.v.) en DALCQ (*Traité*, *a.w.*, II, nr. 4271) stemmen met die zienswijze slechts in voor de periode zich uitstrekkend tot aan de rechterlijke beslissing (zie ook Cass., 3 november 1953, *Pas.*, 1954, I, 153. Die laatste zienswijze lijkt de juiste.

183 De gerechtelijke moratoire interest loopt tot aan de betaling van de gevorderde hoofdsom, de gerechtelijke vergoedende interest tot aan het vonnis of arrest houdende vaststelling van de schade.

Het gezamenlijk depot door partijen van de hoofdsom op een bankrekening geopend door de advocaten van partijen, geldt niet als betaling (zie verder, nr. 283).

Kantonnement geldt bij uitvoerend beslag van een rechterlijke beslissing uitvoerbaar bij voorraad als voorwaardelijke betaling (art. 1404, tweede lid Ger. W.) indien het in bewaring gegeven bedrag toereikend is om tot waarborg te strekken voor de schuld in hoofdsom, interest en kosten (art. 1403, eerste lid Ger. W.).

Bij hoger beroep tegen het vonnis van veroordeling dat uitvoerbaar is bij voorraad hoeft geen provisie voor de gerechtelijke interest gestort te worden, rekening houdend met de vermoedelijke duur van de procedure in hoger beroep daar vanaf de bewaargeving de interest niet meer loopt (Bergen, 28 juni 1983, *Pas.*, 1983, II, 132; Rb. Antwerpen, 18 maart 1966, *R.W.*, 1967-68, 90; Beslagr. Brugge, 23 februari 1982, *R.W.*, 1983-84, 516; GUTT, E. en STRANART-THILLY, A.-M., *R.C.J.B.*, 1974, 653, nr. 128; VAN COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1987, 434, nr. 27; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 275 A, 576 en nr. 276 B, 2, 580; DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag*, nr. 362, 198; *andere*, Voorz. Kh. Antwerpen, 16 april 1955, *J.P.A.*, 1956, 335; Beslagr. Antwerpen, 26 december 1983, *Eur. Vervoerr.*, 1983, 792).

184 Inzake sociale uitkeringen wordt gerechtelijke moratoire interest (zie boven, nr. 39 en 40) toegekend vanaf de dagvaarding of het verzoekschrift (Cass., 3 december 1979, *Arr.Cass.*, 1979-80, 410; Cass., 19 mei 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1161, *J.T.T.*, 1980, 265 met noot GOSSERIES, Ph.; Cass., 25 mei 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1107, *T.S.R.*, 1981, 407; Cass., 8 december 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 465, *J.T.T.*, 1987, 237; Arbh. Brussel, 24 april 1974, *R.G.A.R.*, 1974, 9373; Arbh. Brussel, 2 juli 1975, *J.T.T.*, 1975, 215 met noot GOSSERIES, Ph.; Arbh. Luik, afd. Namen, 19 maart 1979, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 75; Arbh. Luik, 14 januari 1983, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 98; Arbh. Luik, 17 juni 1983, *Jur. Liège*, 1983, 478; Arbh. Luik, 30 juni 1983, *J.T.T.*, 1984, 213; Arbh. Luik, 4 november 1983, *T.S.R.*, 1984, 309; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 8 april 1986, *R.W.*, 1987-88, 263; Arbh. Brussel, 28 september 1989, *J.T.T.*, 1989, 470; Arbh. Bergen, 11 oktober 1990, *J.T.T.*, 1991, 164; Arbrb. Brussel, 13 februari 1973, *J.T.T.*, 1973, 109; Arbrb. Bergen, afdeling La Louvière, 7 december 1989, *J.T.T.*, 1990, 51; Arbrb. Bergen, afdeling La Louvière, 12 januari 1990, *J.T.T.*, 1990, 150; Arbrb. Antwerpen, 3 juni 1993, *J.T.T.*, 1994, 275).

Wel te verstaan kan die interest nooit vroeger ingaan dan het recht zelf.

Wie op 17 juli 1981 een beroep instelt en een pensioen krijgt vanaf 1 augustus 1981 kan geen gerechtelijke interest vóór deze laatste datum krijgen (Cass., 16 februari 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 798, *J.T.T.*, 1987, 234, met noot GOSSERIES, Ph.).

Als het recht op een sociale uitkering eenmaal bij vonnis is erkend, is het niet meer nodig dat de sociale gerechtigde bij elke vervaldag van de betaling van de uitkering opnieuw in gebreke stelt (Arbh. Brussel, 7 februari 1991, *J.T.T.*, 1991, 385; Arbh. Bergen, afd. La Louvière, 7 december 1989, *J.T.T.*, 1990, 151; vgl. Beslagr. Bergen, 20 februari 1992, *J.T.*, 1993, 72).

185 De gerechtelijke moratoire interest op sociale uitkeringen valt ten laste van de openbare dienst die deze prestaties verschuldigd is.

Zo is dit voor de werkloosheidsuitkeringen niet de uitbetalingsinstellingen maar de Rijksdienst voor arbeidsvoorziening (Cass., 3 april 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 424 met conclusie LENAERTS, H.; Arbh. Bergen, 17 januari 1990, *Soc. Kron.*, 1990, 212).

De verzekeringsinstellingen tegen ziekte en invaliditeit kunnen tot betaling van gerechtelijke moratoire interest veroordeeld worden, doch mogen die bij het R.I.Z.I.V. in rekening brengen (*Vr. en Antw.*, Kamer, 1983-84, Bull. nr. 5 van 4 december 1984, vraag nr. 14 DENISON).

Wettelijk kan het R.I.Z.I.V. echter niet tot betaling van die interesten veroordeeld worden omdat die instelling krachtens de art. 16, 122 en 123 Wet geneeskundige verzorging en uitkeringen niet gehouden is tot enige betaling aan de gerechtigde (Cass., 25 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 430, *J.T.T.*, 1986, 86).

Werd een pensioen voor zelfstandigen te laat uitbetaald zonder dat de verdragging te wijten is aan de uitbetalingsinstelling (vroeger de RROP), dan kan geen gerechtelijke moratoire interest van die uitbetalingsinstelling gevorderd worden (Cass., 18 februari 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 831, *J.T.T.*, 1985, 308).

186 Bij subrogatie of indeplaatsstelling van personen, treedt een ander persoon in de rechten van een persoon (zie boven, nr. 61 tot 66).

Die persoon oefent de schuldvordering van de gesubrogeerde uit met al haar bestanddelen en toebehoren en kan dus aanspraak maken op de gerechtelijke moratoire (zie boven, nr. 62 tot 66, 144, 145 en 147, 3°), wettelijke (zie boven, nr. 126) of vergoedende (zie boven, nr. 144, 1°, 147, 2° en 174) interest (zie b.v. Luik, 27 januari 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11383).

187 Over de verjaringstermijn toepasselijk op gerechtelijke interest zijn de rechtspraak en de rechtsleer verdeeld.

Volgens sommigen geldt de vijfjarige verjaringstermijn van art. 2277 B.W. (Antwerpen, 27 april 1844, *Pas.*, 1849, II, 12; Gent, 24 november 1871, *Pas.*, 1872, II, 92; Brussel, 12 februari 1961, *Pas.*, 1962, II, 149; Rb. Namen; 15 juni 1886, *Pas.*, 1886, III, 252; Kh. Gent, 21 mei 1920, III, 218; Beslagr. Aarlen, 27 april 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 119; Beslagr. Brussel, 13 januari 1972, *Pas.*, 1972, III, 23; Beslagr. Aarlen, 10 oktober 1983, *Jur. Liège*, 1984, 101; Beslagr. Namen, 8 november 1985, *Rev. Rég. Dr.*, 1986, 45; LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 448, 471, *R.P.D.B.*, Tw. *Prescription en matière civile*, X, nr. 620, 76; VAN-DEPUTTE, R., *De overeenkomst*, *a.w.*, 313).

De andere stelling houdt het bij de dertigjarige verjaringstermijn (Brussel, 18 januari 1837, *Pas.*, 1837, II, 20; Brussel, 22 maart 1848, *Pas.*, 1849, II, 12).

De rechtsleer die de dertigjarige verjaringstermijn voorstaat, doet dit, op DE PAGE na, alleen voor de gerechtelijke vergoedende interest (DE PAGE, H., *a.w.*,

VII, nr. 1323, c, 1173; DALCQ, R.O., *Traité, a.w.*, II, nr. 4252; RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 336, 242; zie boven, nr. 175).

188 Tijdens de loop van het geding is die verjaringstermijn gestuit (Brussel, 13 december 1900, *Pas.*, 1901, II, 186; Brussel, 4 februari 1961, *Pas.*, 1962, II, 149, *R.W.*, 1960-61, 1487; Kh. Gent, 21 mei 1920, III, 218; Rb. Oudenaarde, 9 mei 1951, *R.W.*, 1951-52, 561; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1211, 1088 en nr. 1323, c, 2°, 1174; WILMS, W., *Dagvaarding en verjaring*, Antwerpen 1990, nr. 72, 47).

De verjaringstermijn voor de gerechtelijke interest vangt opnieuw aan na de uitspraak (*R.P.D.B.*, Tw. *Prescription en matière civile*, X, nr. 620, 76).

Daar een veroordelend vonnis een rechtsvordering doet ontstaan tot tenuitvoerlegging (de zgn. “actio judicati”), wordt de oorspronkelijke korte verjaring te rekenen vanaf de uitspraak van het vonnis of arrest omgezet in een dertigjarige verjaring (Cass., 28 oktober 1944, *Pas.*, 1945, I, 18 met conclusies HAYOIT DE TERMICOURT; Cass., 10 mei 1957, *Pas.*, 1957, I, 1088; Cass., 17 maart 1967, *Arr.Cass.*, 1967, 885, *R.C.J.B.*, 1967, 416 e.v. met noot DE PRETER, J.C.; Cass., 21 februari 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 854; Beslagr. Brussel, 13 januari 1972, *Pas.*, 1972, III, 23; *R.P.D.B.*, Tw. *Exécution des jugements*, V, 43, nr. 7 en Tw. *Jugements et arrêts*, VII, nrs. 538-539, 359; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1142 A, 1040 en nr. 1214, 4, 1090), behoudens wanneer het vonnis de achtereenvolgende uitvoering beveelt van een verbintenis waarop de vijfjarige verjaringstermijn van art. 2277 B.W. toepasselijk is, b.v. alimentatie (DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 231 B, 448 en rechtspraak onder noot 1941).

Alsdan vangt voor elke prestatie afzonderlijk die verjaringstermijn aan.

De dertigjarige verjaring geldt ook bij subrogatie (DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 231 B, 449 en rechtspraak onder noot 1946).

De burgerlijke rechtsvordering van degene die in de plaats van iemand treedt, staat niet los van de burgerlijke rechtsvordering van deze laatste; zij is diens vordering zelf (Cass., 12 juni 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1404; Cass., 24 september 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 105).

HOOFDSTUK VII

RENTEVOET

189 De rentevoet is de prijs voor geleend of ontleend geld. Hij wordt gewoonlijk uitgedrukt in een procent van de hoofdsom per tijdseenheid (meestal één jaar).

Bij financiële verrichtingen wordt de rente met basispunten berekend. Een basispunt is een honderdste van één procent.

Bij een daling van de rente van 6,50 naar 6 t.h. bedraagt de daling vijftig basispunten.

In de economie wordt onderscheid gemaakt tussen de nominale rentevoet en de reële rentevoet. Het verschil tussen de nominale rentevoet en de inflatie noemt men de reële rentevoet. Zo geleend wordt tegen 10 t.h. per jaar, kan ten gevolge van de waardevermindering van het geld de reële interest b.v. slechts 6 t.h. bedragen (bij verlies aan koopkracht van 4 t.h.).

Bij beheersing van de inflatie neemt de reële rentevoet toe. De prijs van geleend geld wordt door de interactie van vraag en aanbod bepaald. In een dynamische economie stijgt de vraag naar geld, wat de rentevoet naar omhoog duwt. Indien een stijging van de prijzen te verwachten is, zal de rentevoet eveneens naar verhoging tenderen. Bij lening van geld speelt de duur van de lening eveneens een rol. De vraag naar geld kan ook abnormaal beïnvloed worden door de geldbehoefte van de Staat (b.v. in België door de staatsschuld). De rentevoet op de wereldmarkt zal eveneens de rentevoet op de binnenlandse markt beïnvloeden. De Belgische rentevoet volgt sedert 1989, officieel sedert juni 1990, van dichtbij het verloop van de rente in Duitsland. Er is een convergentie merkbaar.

De rentestand wordt ten slotte mede bepaald door het monetaire beleid, waarbij de Nationale Bank van België een zo laag mogelijk verschil met Duitsland nastreeft en de positie van de Belgische frank in het E.M.S. (Europees monetair systeem) wil handhaven. De oorspronkelijke interventiegrenzen van 2,25 t.h. ten opzichte van de bilaterale spilkoersen van de munten, werden op zondag 1 augustus 1993, welke dag bijna het einde van het E.M.S. betekende, tijdens een vergadering van het monetair comité van de E.E.G., op 15 t.h. gebracht. Tevoren had de Duitse Bundesbank in feite de monetaire politiek in de E.E.G. beheerst. De Duitse eenmaking, met de daaropvolgende sterke inflatoire spanning, bracht mee dat de Bundesbank een eigen monetair beleid ging voeren. De Bundesbank wil haar eigen inflatie van 4,5 t.h. naar 2 t.h. terugdringen. Zij weigerde de korte-termijninterest te doen dalen op een ogenblik dat andere landen, met een lage inflatievoet, een daling nodig hadden om hun economie weer op gang te brengen. De beslissing van 1 augustus 1993 laat toe dat de Bundesbank en de andere banken, waaronder de Nationale Bank van België, een eigen weg gaan bij het bepalen van de rentevoet. Wel tracht de Nationale Bank van België de hechte band met de Bundesbank te herstellen, wat eind 1993 verwezenlijkt werd. Het ondersteunen van de Belgische frank verplichtte de N.B.B. op 4 augustus 1993 haar daggeldrente tot 27 t.h. te verhogen.

190 De rentevoet bij moratoire en wettelijke interest is wettelijk vastgesteld (zie boven, nr. 50 en verder, nr. 191).

Uitzonderlijk wordt hij hoger vastgesteld, b.v. 9,6 t.h. of 25 t.h. (zie boven, nr. 52).

Eigenlijk vergoeden die interesten het verlies aan interest op een verschuldigde geldsom, de interest die bij een plaatsing van dit geld zou verkregen zijn of die bij een lening in afwachting van betaling van de verschuldigde som betaald werd (zie boven, nr. 37).

In plaats van te moeten aantonen welk verlies geleden is, wordt de wettelijke rente(voet) als schadebedrag toegekend (zie boven, nr. 50).

Bij vergoedende interest verschuldigd bij niet tijdige betaling van een schadevergoeding (zie boven, nr. 135), moet de schade bewezen worden en kan de rentevoet vrij bepaald worden op grond van de markt, al wordt dikwijls de wettelijke rentevoet toegepast (zie boven, nr. 140, 3° en 141) en is uitzonderlijk een wettelijke rentevoet opgelegd (zie verder, nr. 193).

191 De wetgever heeft zeer vroeg gedacht dat hij wettelijk de rentevoet kon vaststellen.

De Codex Hammoerabi stelde de gewone jaarlijkse rentevoet op 20 t.h. vast. In de Romeinse XII-Tafelenwet werd de rentevoet vastgesteld op 100 t.h. om in de laat-Republikeinse tijd op 12 t.h. en onder Justinianus op 4 of 6 t.h. terug te vallen (zie boven, nr. 2). Tot in de XIXe eeuw werd aan de idee dat van overheidswege de rentevoet bepaald kan worden vastgehouden. Adam Smith stelde in "The wealth of nations" van 1776 voor de rentevoet tot 5 t.h. te beperken.

De Wet van 3 september 1807 bepaalde de jaarlijkse rentevoet op 5 t.h. in burgerlijke zaken en op 6 t.h. in handelszaken. Een dergelijke regeling beantwoordde echter niet aan de economische realiteit van een schommelende rentevoet. LAURENT zag dit vrij vlug in (LAURENT, F., *a. w.*, XXVI, nr. 524 e.v., 546 e.v.).

Art. 1 van de Wet van 5 mei 1865 voerde in België de vrije rentevoet in. Wel werd krachtens art. 2 van deze wet nog een wettelijke rentevoet, met een percentage overeenstemmend met dat van de Wet van 1807, vastgesteld. Die wettelijke rentevoet was echter suppletief voor het geval dat partijen geen overeenkomst omtrent het toe te passen percentage hadden bereikt. Art. 1153 van het Burgerlijk Wetboek verwees ernaar in verband met de moratoire interest. De Wet van 30 januari 1925 bracht de wettelijke rentevoet op 5½ t.h. voor burgerlijke en 6½ t.h. voor handelszaken.

Het onderscheid tussen een burgerlijke en een commerciële rentevoet werd verantwoord door het groter risico bij handelsverrichtingen en het winstbejag eigen aan de handel (LAURENT, F., *a. w.*, XVI, nr. 316, 376).

Dit onderscheid is reeds terug te vinden in de Constitutie van Justinianus (L 26, I, C, *de usuris*, 4, 32). "Plus valet mercatoris pecunia quam pecunia non mercatoris", schreef Strachus. Het K.B. nr. 147 van 18 maart 1935, bevestigd bij de Wet van 4 mei 1936, wijzigde de wettelijke interest in 4,5 t.h. voor burgerlijke en 5,5 t.h. voor handelszaken.

192 Met de Wet van 30 juni 1970 tot wijziging van de wettelijke rentevoet werd het moeilijk te verantwoorden onderscheid tussen burgerlijke en commerciële rentevoet verlaten en de rentevoet met ingang van 1 juli 1970 op 6,5 t.h. vastgesteld.

Tevens werd, om een vluggere aanpassing van de rentevoet mogelijk te maken, in artikel één, tweede lid van de Wet van 30 juni 1970 bepaald dat de rentevoet bij een in ministerraad overlegd koninklijk besluit kan worden gewijzigd.

Dit is sedertdien geschied.

De wettelijke jaarlijkse rentevoet werd vastgesteld op

- 8 t.h. vanaf 1 november 1974 (K.B. 14 oktober 1974, *B.S.*, 19 oktober 1974);
- 12 t.h. vanaf 1 augustus 1981 (K.B. 28 juli 1981, *B.S.*, 8 augustus 1981);
- 10 t.h. vanaf 1 augustus 1985 (K.B. 17 juli 1985, *B.S.*, 23 juli 1985);
- 8 t.h. vanaf 1 augustus 1986 (K.B. 16 juli 1986, *B.S.*, 30 juli 1986).

Per maand bedroeg de wettelijke rentevoet tot 30 juni 1970: 0,375 t.h. in burgerlijke en 0,458 t.h. in handelszaken

vanaf 1 juli 1970 tot 31 oktober 1974: 0,541 t.h.

vanaf 1 november 1974 tot 31 juli 1981: 0,666 t.h.

vanaf 1 augustus 1981 tot 31 juli 1985: 1 t.h.

vanaf 1 augustus 1985 tot 31 juli 1986: 0,833 t.h.

vanaf 1 augustus 1986: 0,666 t.h.

Wel kan betreurd worden dat die aanpassing met vertraging geschiedt en werd zelfs voorgesteld om tot een jaarlijkse aanpassing te komen (DERMAGNE, J.M., "Une réforme opportune: Le relèvement du taux de l'intérêt légal", *J. T.*, 1981, 549).

193 Buiten de wettelijke rentevoet, vastgesteld krachtens de wet, zijn er andere wetten die eveneens een rentevoet vaststellen.

Zo o.m.:

— de rentevoet van de uit te keren interesten voor de bij de Deposito- en Consignatiekas in bewaring gegeven consignaties (zie boven, nr. 15);

Zo b.v. werd de rentevoet bij Ministerieel Besluit van 20 januari 1993 (*B.S.*, 10 februari 1993) bepaald op:

7 t.h. voor de sommen die geconsigneerd zijn of geconsigneerd blijven wegens de minderjarigheid, de onbekwaamverklaring of de krankzinnigheid van de rechthebbenden, of wegens het bestaan van een vruchtgebruik en de borgtochten die door de hypotheekbewaarders in geld worden verstrekt tot zekerheid van hun verbintenissen tegenover derden (Wet van 21 *ventôse*, jaar VII, gewijzigd bij de Wet van 24 december 1906);

6,5 t.h. voor de sommen ontvangen met toepassing van artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 14 december 1935 betreffende de organisatie en de controle van de boekhouding van notarissen, gewijzigd bij het Koninklijk Besluit van 8 november 1968;

7 t.h. voor de sommen die geconsigneerd worden of het blijven met toepassing van artikel 479 van het Wetboek van Koophandel, boek III, titel I.

Hij werd bij Ministerieel Besluit van 1 april 1993 (*B.S.*, 27 april 1993), vanaf 1 april 1993 resp. op 6,75, 5 en 6,1 t.h. en bij Ministerieel Besluit van 13 juli 1993 (*B.S.*, 3 augustus 1993) vanaf 1 augustus 1993 resp. op 6,2, 3,75 en 5,6 t.h. gebracht.

Bij hetzelfde ministerieel besluit werd de rentevoet van de bij de Deposito- en Consignatiekas in bewaring gegeven consignaties, vrijwillige deposito's en borgtochten van alle categorieën voor 1993 op 6,5 t.h. vastgesteld.

Dit laatste percentage bedraagt sedert 1 april 1993 6 t.h. en sedert 1 augustus 1993 4,75 t.h.

Voor 1994 werden bij Ministerieel Besluit van 25 januari 1994 (*B.S.*, 2 februari 1994) de rentevoeten als volgt vastgesteld:

5,75 t.h. voor de sommen die geconsigneerd zijn of geconsigneerd blijven wegens de minderjarigheid, de onbekwaamverklaring of de krankzinnigheid van de rechthebbenden, of wegens het bestaan van een vruchtgebruik en de borgtochten die door de hypotheekbewaarders in geld worden verstrekt tot zekerheid van hun verbintenissen tegenover derden (Wet van 21 *ventôse*, jaar VII, gewijzigd bij de Wet van 24 december 1906);

4,75 t.h. voor de sommen ontvangen met toepassing van art. 1 van het Koninklijk Besluit van 14 december 1935 betreffende de organisatie en de controle van de boekhouding van notarissen, gewijzigd bij het Koninklijk Besluit van 8 november 1968;

5 t.h. voor de sommen die geconsigneerd worden of het blijven met toepassing van artikel 479 van het Wetboek van Koophandel, boek III, titel I;

4,75 t.h. voor de bij de Deposito- en Consignatiekas in bewaring gegeven consignaties, de vrijwillige deposito's en de borgtochten van alle categorieën.

Die percentages werden opnieuw gewijzigd.

M.B., 25 januari 1994 (B.S., 2 februari 1994)	M.B., 21 april 1994 (B.S., 30 april 1994)	M.B., 18 november 1994 (B.S., 26 november 1994)
5,75 t.h.	5,50 t.h.	5,75 t.h.
4,75 t.h.	4,00 t.h.	—
5,00 t.h.	—	5,50 t.h.
4,75 t.h.	4,00 t.h.	—

Volgens art. 27.1 van het C.M.R.-Verdrag is de vervoerder aansprakelijk voor geheel of gedeeltelijk verlies en voor beschadiging van de vervoerde goederen tussen de inontvangstneming en de aflevering, alsmede voor de vertraging in de aflevering.

De te betalen schadevergoeding wordt berekend naar de waarde van de goederen op het tijdstip van de inontvangstneming (art. 23 C.M.R.).

Op dit bedrag kan volgens art. 27.1 C.M.R. rente gevorderd worden.

Het gaat om een vergoedende interest.

De toe te passen rentevoet is 5 t.h., zelfs al ligt de wettelijke rentevoet hoger (Cass., 17 september 1987, *Arr.Cass.*, 1987-88, 77).

In een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen (2 december 1981, *Rechtspr. Antw.*, 1983-84, 186) werd beslist dat vanaf de dagvaarding gerechtelijke interest wordt toegepast.

In het vage blijft welke soort interest en welke rentevoet bedoeld werden.

Tot aan de uitspraak had verder vergoedende interest tegen 5 t.h. toegekend moeten worden en vanaf de uitspraak gerechtelijke moratoire interest tegen 8 t.h.

— bij een hypotheeklening met veranderlijke rentevoet moet de verandering gebonden zijn aan de schommelingen van een referteindex, gekozen uit een reeks referteindexen (art. 9, §1, 2° Wet 4 augustus 1992 op het hypothecair krediet; zie boven, nr. 26).

Bij Koninklijk Besluit van 11 januari 1993 (B.S., 9 februari 1993) zijn vijf referteindexen opgegeven.

Deze zijn:

index A: schatkistcertificaten op 12 maanden

index B: lineaire obligaties met residuele looptijd van 2 jaar

index C: lineaire obligaties met residuele looptijd van 3 jaar

index D: lineaire obligaties met residuele looptijd van 4 jaar

index E: lineaire obligaties met residuele looptijd van 5 jaar
met hun gemiddelde rendement op de secundaire markt.

Partijen bepalen bij overeenkomst voor welke index gekozen wordt.

Meestal wordt die indicator gekozen die overeenstemt met de frequentie waarmee de rentevoet aangepast kan worden (b.v. om de twee jaar — index B).

De controledienst der verzekeringen (Ministerie van Economische Zaken) publiceert maandelijks op de laatste dag van de kalendermaand de indexen.

B.S. refertemaand	31 december 1992 december 1992	30 januari 1993 januari 1993
A	7.699	7.422
B	7.746	7.556
C	7.712	7.547
D	7.754	7.578
E	7.796	7.609

De referteindexen varieerden verder. Zo bedroegen zij:

B.S. refertemaand	29 oktober 1994 oktober	30 november 1994 november	31 december 1994 december
A	6.391	6.088	5.989
B	7.207	7.177	7.055
C	7.599	7.577	7.369
D	7.849	7.850	7.675
E	7.960	7.941	7.773

Het is de referteindex van de tweede kalendermaand die de datum, bepaald voor de verandering van de rentevoet voorafgaat, welke in aanmerking moet genomen worden (zie boven, nr. 26). — de rentevoet van 6 t.h. bij wisselbrief uitgegeven en betaalbaar in het buitenland (zie boven, nr. 52, 4°).

194 De marktinterest varieert volgens vraag en aanbod.

Een onderscheid moet gemaakt worden tussen de kapitaalmarkt en de geldmarkt. De kapitaalmarkt is de markt waar geld op lange termijn ter beschikking wordt gesteld door obligaties, aandelen, notes of andere schuldtitels met een looptijd van meer dan een jaar. De geldmarkt is de markt voor het verkrijgen van liquiditeiten voor minder dan één jaar. De rentevoet ligt er lager dan op de kapitaalmarkt. Bij obligaties, die tot de kapitaalmarkt behoren, is de invloed van vraag en aanbod duidelijk op te merken. Over een langere periode zijn de schommelingen treffend bij staatsleningen. Na de Belgische onafhankelijkheid werd bij het verdrag tot scheiding van de Nederlanden in 1842 een lening tegen 2,5 t.h. aangegaan. In 1884 bedroeg de rentevoet 2,56 t.h. Na de eerste wereldoorlog geldt een rentevoet van 4 t.h. voor de oorlogsschadelening, soms zoals met de staatslening in 1937 3,5 t.h. In 1945 geldt voor de zgn. bevrijdingslening een rentevoet van 4 t.h. Sedertdien is er een regelmatige stijging om in 1981 een hoogtepunt te bereiken van 13,7 t.h. Daarna treedt een daling in:

lening 1983-90-94:	11,5 t.h.
lening 1985-93:	11,5 t.h.
lening 1985-89-94:	11,25 t.h.
lening 1985-94:	10,75 t.h.
lening 1986-94:	9,75 t.h.
lening 1986-94:	7,60 t.h.

Dan wordt het weer een licht opwaartse beweging:

lening 1987-97:	7,75 t.h.
leningen 1987-95 tot 1988-96:	8 t.h. om gevolgd te worden door een daling, gevolgd door stijgingen.
lening 1988-96:	7,75 t.h.

Met daarop voor de lening 1988-96 en 1989-97: 8 t.h., daarop 1989-97: 8,25 t.h., 1989-98: 9,50 t.h.

De staatslening 1990-97 bereikt opnieuw de 10 t.h.

Sedertdien was er een blijvende daling merkbaar:

lening 1991-98:	9,25 t.h.
lening 1991-99:	9,00 t.h.
lening 1992-98:	8,75 t.h.
lening 1992-2000:	7,90 t.h.
lening 1993-2001:	7,50 t.h. (netto 6,67 t.h.)
lening 1993-2000:	7 t.h.
lening 1993-2001:	7 t.h.

lening 1994-1997-2000-2003 met variabele en gewaarborgde minimumrentevoet (6 t.h. van 1994 tot 1997, 6,25 t.h. van 1997 tot 2001 en 6,5 t.h. van 2000 tot 2003).

De twee leningen 1994-2001 wijzen op een nieuwe stijging van de rentevoet: 8 t.h. (6,93 t.h. netto) voor de klassieke lening en voor de kapitalisatielening een rentevoet van 8 t.h. die niet uitbetaald wordt doch bij het kapitaal gevoegd wordt, wat 171.392 fr. bruto geeft in 2001.

Vanaf 1 juni 1989 kwamen er de lineaire obligaties (OLO's), vooral bestemd voor institutionele beleggers.

Terwijl de minister van Financiën bij de gewone staatslening moest onderhandelen met een consortium van financiële instellingen, waardoor hij dan ook sterk afhankelijk was bij het bepalen van de rentevoet, zijn er nu lineaire obligaties voor de professionele beleggers, waarbij de concurrentie tussen hen aangewakkerd wordt (VAN HORENBEEK, F. en MELYN, W., "De markt van lineaire obligaties in België", *Bank Fin.*, 1992, 373-376).

De uitgifte van lineaire obligaties gebeurt in tranches, die lineair zijn, d.w.z. dat ze een constante rentevoet hebben, alsook dezelfde jaarlijkse vervaldag voor de betaling van de interest.

De OLO's vertonen eveneens een dalende trend:

1991-98:	9,25 t.h.
1991-2001:	9,00 t.h.
1992-2007:	8,50 t.h.
1992-2002:	9,00 t.h.
1994-2005:	6,50 t.h.

Met de lening 1994-2004 is er opnieuw een stijging naar 7,75 t.h. Het Rentenfonds, openbare instelling onder toezicht van de Minister van Financiën, vervult een regulerende functie op de markt van de overheidsfondsen op lange termijn tot ondersteuning van de secundaire markt (GENIE, P., "Het Rentenfonds: zijn taak en werking", *Bank Fin.*, 1985, nr. 7, 15-23). Het Rentenfonds speelt die rol op de fixingmarkt, waar eens per dag een koers voor de obligaties wordt vastgesteld, door te zorgen dat een correcte prijs geboden wordt bij verkoop van obligaties.

Uit economisch oogpunt werden de bewegingen van de rentevoet in golven omgezet (b.v. Kondratieffgolven, conjunctuurr cycli, enz.) en werd hun verband met de industriële productie, de prijsstijgingen en het beleid van de Nationale Bank gelegd.

195 Op de kapitaalmarkt bestaan er obligaties met vaste rente, zoals de staatsleningen, (zie boven, nr. 194), maar ook obligaties met progressieve rente (step up) en met degressieve rente (step down – declining coupon) naar gelang de looptijd vordert.

Er zijn nog obligaties met gekapitaliseerde rente (deferred coupon) waarbij de rente gedurende enkele jaren niet wordt gekapitaliseerd alvorens daarna jaarlijks uitbetaald te worden.

Bij winstgevendende obligaties wordt een vaste rente uitbetaald, vermeerderd met een variabele rente in verband met de winst van de onderneming.

Internationaal zijn er obligaties met veranderlijke rentevoet, de FRN (floating rates notes), waarbij de rentevoet bepaald wordt op grond van de kortlopende rentestand. Dikwijls wordt voor de Europese markt als referentie de Libor-rentevoet (London interbank offered rate) voor drie of zes maanden genomen, verhoogd met een bepaalde marge of "spread" (b.v. 1/2, 1/4, 1/8 van een procent), en zelfs bij dalende rentemarkt, de Libor zonder meer of de Libid (London interbank bid rate).

Bekend als referentie is ook de Limean (gemiddelde van Libor en Libid). De Libor is de rente waartegen de banken in Londen op de interbanken-markt, d.w.z. de markt waar de financiële instellingen bij elkaar deposito's plaatsen of gelden lenen, bereid zijn deposito's te plaatsen of voorschotten te verlenen. De Libid is de rente waartegen de banken in Londen deposito's aanvaarden. De Bibor is de rente te Brussel, de Nyibor te New York, enz.

Onder de FRN bestaan er talrijke varianten: de capped F.R.N. (met een maximumrente), de mini-max FRN (met een minimum en een maximumrente), de mis-match FRN (met veelvuldige herberekening van de rente), de bull-FRN (vaste rente verminderd met zesmaandelijke Libor-rentevoet) enz. (zie hierover MIDDERNACHT, A., "Technieken op de internationale obligatiemarkten: een overzicht", *Bank Fin.*, 1988, nr. 8, 45 e.v.). Bij de VRN (variable rate note) wijzigen zich interest en

spread. De hypothecaire rente (zie boven, nr. 26 en 193) is eveneens aan marktschommelingen onderhevig.

196 Voor de financiering van zijn geldbehoeften op korte termijn, deed de Belgische staat vóór de Wet van 2 januari 1991 een beroep op schatkistcertificaten uitgegeven door de NBB op korte termijnen (1, 2 à 3 maanden) welke voor een bepaald bedrag en een bepaalde duur onderschreven werden door Belgische of Luxemburgse banken, door spaarbanken of door openbare financiële instellingen en bepaalde parastatale instellingen.

De NBB stelde de rentevoet vast.

Er bestonden ook schatkistcertificaten op middellange termijn (6, 9 of 12 maanden) die aanbesteed werden.

De rentevoet werd in onderlinge afspraak tussen de Minister van Financiën en de NBB vastgesteld. Soms gaf de schatkist zelf schatkistcertificaten uit.

De toegepaste rentevoet sloot aan bij die van de NBB.

Het reeds genoemde Rentenfonds gaf ook schatkistcertificaten uit voor de duur van 120 dagen. Zij werden wekelijks aanbesteed volgens het tendersysteem, hetgeen wil zeggen dat alleen de aanbestedingen tegen de rentevoet gelijk of lager dan die vastgesteld door het Rentenfonds, aanvaard worden.

Hierdoor kon het Rentenfonds tussenbeide komen in het renteverloop.

Met de Wet van 2 januari 1991 worden de schatkistcertificaten in de vorm van boekingen op een effectenrekening ter beschikking gesteld.

Die effectenrekening kan geopend worden bij een door de Minister van Financiën erkende financiële instelling.

Er is geen doorlopende emissie meer van schatkistcertificaten.

Ze werd vervangen door aanbestedingen in de regel van drie, zes en twaalf maanden, waarin de certificaten voor drie maanden het meest voorkomen (VERFAILLE, G. en BAUTERS, V., "De Belgische markt van schatkistcertificaten na de hervorming", *Bank Fin.*, 1992, 377 e.v.).

Het Rentenfonds geeft geen certificaten meer uit.

De belanghebbende inschrijvers (ingezetenen en niet-ingezetenen, met uitzondering van de ingezetenen voor wie de roerende voorheffing een definitieve belasting is) doen bij een aanbesteding een offerte tegen verschillende rentetarieven.

De Schatkist stelt een bovenste limietrente vast.

Alle offertes tegen rentetarieven die lager zijn dan de limietrente worden integraal toegewezen tegen de door de inschrijver voorgestelde rentetarieven.

De inschrijvingen tegen de limietrente zelf kunnen naar evenredigheid worden verminderd (Verslag 1990 van de NBB, 107).

Met de hervorming werd getracht de rente op schatkistcertificaten te doen dalen ten opzichte van de rente op de interbankenmarkt, waarin de schatkist blijkbaar geslaagd is.

Verloop gemiddelde rente bij schatkistcertificaten (aanvaarde rentevoeten) op bepaalde data van 3 maanden (wekelijkse toewijzing)

2.2.93 8,27 (rentevork 8,24 – 8,29)

9.2.93 8,64 (rentevork 8,55 – 8,70)

7.9.93 12,11 (rentevork 11,75 – 12,20)

14.9.93 9,09 (rentevork 8,9 – 9,15)

14.6.94 5,35 (rentevork 5,32 – 5,36)

21.6.94 5,54 (rentevork 5,49 – 5,56)

15.11.94	5,13	(rentevork 5,12 – 5,14)
22.11.94	5,13	(rentevork 5,12 – 5,13)
van 6 maanden (maandelijkse toewijzing)		
9.2.93	8,05	(rentevork 8,00 – 8,10)
7.9.93	9,89	(rentevork 9,80 – 10,02)
21.6.94	5,73	(rentevork 5,70 – 5,76)
22.11.94	5,38	(rentevork 5,37 – 5,38)
van 12 maanden (maandelijkse toewijzing)		
2.2.93	7,28	(rentevork 7,25 – 7,29)
14.9.93	7,18	(rentevork 7,00 – 7,27)
21.6.94	5,98	(rentevork 5,91 – 6,01)
22.11.94	5,99	(rentevork 5,98 – 5,99)

197 Buiten de schatkistcertificaten (zie boven, nr. 196) omvat de geldmarkt nog de interbankenmarkt en de private discontomarkt.

De interbankenmarkt is de markt waar de financiële instellingen bij elkaar deposito's plaatsen of geld ontlennen.

B.v. Interbankenrente (Bibor)

	8 september 1993	23 juni 1994	24 november 1994
1 maand	11,62500 t.h.	5,25781 t.h.	4,94375 t.h.
2 maanden	11,50000 t.h.	5,43750 t.h.	5,06250 t.h.
3 maanden	11,25000 t.h.	5,51172 t.h.	5,16406 t.h.
6 maanden	9,60938 t.h.	5,80781 t.h.	5,43750 t.h.
12 maanden	8,73438 t.h.	6,00000 t.h.	6,00000 t.h.

(Bron: De Financieel-Economische Tijd)

198 In het bankwezen bestaat er een grote verscheidenheid van bankrekeningen met verschillende functies en rentevoeten (BRAECKMANS, H., *a. w.*, nr. 594, 545).

Als grote indeling heeft men de depositorekening en de rekening-courant, die niet altijd een bankrekening is.

Onder de depositorekeningen kan nog een onderscheid gemaakt worden tussen:

- a) zichtrekeningen
- b) rekeningen met opzeggingstermijn of
- c) rekeningen met een vaste termijn.

De bank waarbij een rekening is geopend betaalt de houder een interest uit op de geboekte sommen of rekent een interest aan bij debet.

Zo bedroeg de interest bij termijnrekening eind november 1994 voor bedragen beneden het half miljoen fr.

- 1 maand: 3,25 à 3,50 t.h.
- 3 maanden: 3,50 à 3,75 t.h.
- 6 maanden: 3,75 à 4,00 t.h.
- 12 maanden: 5,5 t.h.

Bron: GB BBL KB ASLK

Daarbuiten zijn er nog de spaarboekjes of rekeningboekjes en de kasbons.

De huidige interest voor een spaarboekje mag om geen roerende voorheffing te hoeven betalen, niet meer bedragen dan 4 t.h. te vermeerderen met 2 t.h. getrouwheidspremies als de gespaarde bedragen gedurende één jaar ingelegd blijven.

B.v. eind november 1994: 3,5 t.h. + 2,75 t.h. getrouwheidspremie.

De kasbons hebben een rentevoet die kan verschillen volgens hun duur.

Een kasbon is een schuldbrief op korte of halflange termijn, uitgegeven door een bank.

De interest wordt jaarlijks uitgekeerd.

Indien de interest gekapitaliseerd wordt, wordt de term kapitalisatiebon gebruikt.

Rentevoet van kasbons

1 jaar: 5,5 à 5,75 t.h.

3 jaar: 7 à 7,25 t.h.

5 jaar: 7,5 à 7,65 t.h.

(november 1994 – variaties volgens bank).

199 Bij kredietopening bij een bank in de ruime zin van het woord bestaan er verscheidene vormen van krediet.

De meest klassieke is het kaskrediet.

Bij kaskrediet kan de kredietnemer tot een bepaald bedrag (interest en provisies inbegrepen) in debet staan tegen betaling van een interest.

Naar gelang het doel is er sprake van kasfaciliteit, seizoenfaciliteit, tijdelijk kaskrediet en voorschotten op vaste termijn van een maand tot een jaar (zgn. straight loans).

Andere vormen van krediet zijn het cedendiscontokrediet, de leveranciersdiscontokredieten, de investeringskredieten, enz.

Investeringskredieten kunnen tegen een vaste rentevoet of tegen een volgens de markt vlottende rentevoet toegekend worden.

200 De bank kan een handelseffect (wisselbrief, orderbriefje, warrant) herdisconto geven bij of via het H.W.I. (Herdiscontering- en Waarborginstituut), ingesteld bij het K.B. nr. 175 van 13 juni 1935.

Het H.W.I. werd opgericht om aan de solvabiliteits- en liquiditeitsproblemen van banken te verhelpen.

Thans zorgt het o.m. voor de herfinanciering van door de bank gegeven kredieten.

Het kan verder ter herdiscontering van bankwaardig papier op de N.B.B. een beroep doen.

De N.B.B. rekent hiervoor een disconto.

Na de Wet van 29 januari 1991 hanteerde de N.B.B. een theoretische te hoge discontovoet van 11,5 t.h. aan waartegen niemand nog geld kwam opnemen.

Sedert 17 juni 1991 is er weer een echte discontovoet ingevoerd die vanaf 22 oktober 1992 van 8 t.h. op 7,75 t.h. werd gebracht.

De verdere schommelingen waren vanaf:

29 januari 1993: 7,5 t.h.

10 maart 1993: 7,25 t.h.

19 maart 1993: 7 t.h.

29 april 1993: 7,75 t.h.

13 mei 1993: 6,5 t.h.

28 mei 1993: 6,25 t.h.

2 juli 1993: 6 t.h.

2 september 1993: 7 t.h.

10 september 1993: 6,5 t.h.

22 oktober 1993: 6 t.h.

18 november 1993:	5,5 t.h.
3 december 1993:	5,25 t.h.
6 december 1993:	5,75 t.h.
23 december 1993:	5,25 t.h.
18 februari 1994:	5 t.h.
15 april 1994:	4,75 t.h.
16 mei 1994:	4,5 t.h.

Dat geeft het preferentieel tarief weer waartegen financiële instellingen handelspapier bij de N.B.B. kunnen mobiliseren voor bedragen die niet hoger liggen dan 5 pct. van hun kredietlijn.

Macro-economisch maakt de discontovoet het de N.B.B. mogelijk, door hem te verhogen, de kredietaanvraag te verminderen, en bij verlaging tot een omgekeerd effect te komen.

De discontovoet van de N.B.B. oefent een belangrijke invloed uit op de rentevoet toegepast op de Belgische financiële markten.

Er bestaan nog rentevoeten waartegen financiële instellingen voorschotten kunnen opnemen of deposito's vormen bij de NBB.

Bekend zijn ook de interventietarieven van de NBB

	22 juli 1994	22 juni 1994	19 maart 1993
centraal tarief	4,85 t.h.	5,00 t.h.	8,00 t.h.
bovenste tarief	6,35 t.h.	6,50 t.h.	9,00 t.h.
onderste tarief 1	3,85 t.h.	4,00 t.h.	7,00 t.h.
onderste tarief 2	2,85 t.h.	3,00 t.h.	6,00 t.h.

en de rente op voorschotten boven plafond
sinds 16 juni 1994 9,00 t.h.

201 Een recente vorm van financiële werkmiddelen zijn de deviezen- en interestswaps.

Bij deviezenswap (currency swap) wisselen de partijen een gelijkwaardig bedrag uit in verschillende deviezen en met verplichting geregeld volgens een vooraf afgesproken berekeningswijze de interest hierop te betalen en op de vervaldag het hoofdbedrag uit te wisselen.

Wanneer het gaat om de veelvuldig voorkomende interestswaps (interest rate swaps) komen de partijen overeen op regelmatige tijdstippen interestbetalingen uit te wisselen, die op verschillende manieren berekend worden op gelijkwaardig geachte bedragen in hoofdsom in dezelfde of verschillende valuta's, welke echter zelf niet worden uitgewisseld (BRAECKMANS, H., *a.w.*, nr. 650, 597).

202 Bij rekening-courant wordt de interest van de oorspronkelijke schuldvoordering vervangen door de interest bepaald voor de rekening-courant (NELISEN, J.M., *a.w.*, nr. 28, 75).

Met een rekening-courant wensen de partijen een vereenvoudiging voor hun betalingen (schulden en schuldvorderingen) te bereiken.

Ze komt tot stand door een schuldvergelijking, welke afwijkt van de wettelijke schuldvergelijking, en waarbij de oorspronkelijke schuldvoordering haar eigen rechtskarakter verliest.

Gaat het om een schuldvoordering zonder interest, dan wordt ze, op grond van dezelfde vaststellingen, aan interest onderworpen.

De rentevoet wordt door partijen overeengekomen en kan zelfs verschillend zijn voor elke partij.

Zo is in de bankpraktijk de rentevoet voor de remises (d.w.z. elke handeling waardoor de debetstand van een bankrekening vermindert, b.v. door storting, overschrijving, cheque, incasso) van de bank doorgaans hoger dan voor die van de klant (PIRET, P., *a.w.*, nr. 80, 113-114).

Bij afwezigheid van overeenkomst over de toe te passen rentevoet, verwees de oudere rechtspraak naar de wettelijke rentevoet.

Thans wordt gerefereerd aan de gebruikelijke rentevoet bij het openen van een rekening (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 165, 366; zie ook boven, nr. 91).

De betaling van de interest wordt vermoed voor de schuldvorderingen opgenomen in de rekening-courant (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 159, 355).

Bij rekening-courant geldt bij het afsluiten van de rekening verder de conventionele interest (Rb. Luik, 16 september 1987, *J.L.M.B.*, 1989, 406; zie ook boven, nr. 91).

203 De rentevoet, waartegen gekapitaliseerd wordt voor de schadevergoeding bij lichamelijke schade wegens blijvende invaliditeit of bij overlijden, wordt meestal op 4,5 t.h. vastgesteld (voor rechtspraak: *T.P.R.*, 1977, 26).

Wel wordt voorgestaan bij een lange kapitalisatieperiode een rentevoet van 5 t.h. en bij een kapitalisatie over een korte periode een rentevoet van 4,5 t.h. toe te passen.

Sedert de Wet van 30 juni 1970 werd zelfs een rentevoet resp. van 6 en 5,5 t.h. voorgestaan (THYS, H., "Verhoging der wettelijke interest", *R.W.*, 1970-71, 434), van 5,5 t.h. gesuggereerd (DALCQ, R.O., "L'évolution de la jurisprudence en matière de dommages corporels en droit commun", *J.T.*, 1973, 151) of van 6,5 t.h. en bij korte duur van 9 à 11 t.h. verdedigbaar geacht (SCHRYVERS, J., *a.w.*, *R.W.*, 1982-83, 682).

Vele rechters houden het bij een rentevoet van 4,5 t.h., al blijkt de rentevoet van 5 t.h. door te dringen (*T.P.R.*, 1984, 656, nr. 31.2, *T.P.R.*, 1994, 1101, nr. 30.1 en de aangehaalde rechtspraak).

Dit blijkt nog zo in meer recente gepubliceerde rechtspraak (voor rechtspraak zie *R.C.J.B.*, 1980, 491, nr. 178; *T.P.R.*, 1984, 656 en *T.P.R.*, 1994, 1110): 4,5 t.h. (b.v. Luik, 8 oktober 1980, *Pas.*, 1981, II, 7, *R.G.A.R.*, 1983, 10655; Bergen, 18 september 1986, *R.G.A.R.*, 1987, 11301; Bergen, 20 oktober 1988, *R.G.A.R.*, 1989, 11435; Bergen, 19 oktober 1989, *R.G.A.R.*, 1992, 11983; Pol. Charleroi, 5 november 1990, *De Verz.*, 1991, 193).

5 t.h. (b.v. Luik, 15 november 1984, *R.G.A.R.*, 1985, 10966; Brussel, 30 oktober 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11300; Gent, 26 mei 1986, *R.G.A.R.*, 1988, 11367; Bergen, 12 februari 1987, *De Verz.*, 1987, 608; Gent, 23 december 1987, *De Verz.*, 1988, 352; Antwerpen, 11 januari 1990, *De Verz.*, 1990, 351; Luik, 24 januari 1991, *De Verz.*, 1991, 424; Bergen, 14 mei 1992, *R.G.A.R.*, 1994, 12364; Corr. Hasselt, 22 december 1983, *Limb. Rechtsl.*, 1984, 190; Corr. Leuven, 16 september 1985, *De Verz.*, 1986, 117; Corr. Luik, 24 oktober 1985,

R.G.A.R., 1987, 11227; Corr. Namen, 16 november 1989, *R.G.A.R.*, 1993, 12090; Corr. Kortrijk, 18 december 1989, *De Verz.*, 1990, 195).

5,5 t.h. (b.v. Luik, 24 juni 1976, *Jur. Liège*, 1976-77, 113; Bergen, 20 oktober 1985, *R.G.A.R.*, 1987, 11191; Corr. Brussel, 29 maart 1988, *De Verz.*, 1988, 552; Rb. Kortrijk, 25 februari 1991, *De Verz.*, 1992, 337).

Men treft ook hogere rentevoeten aan:

6 t.h. (b.v. Brussel, 27 april 1983, *De Verz.*, 1983, 207; Luik, 10 oktober 1983, *R.G.A.R.*, 1986, 11029; Brussel, 19 maart 1987, *R.G.A.R.*, 1989, 11502, *De Verz.*, 1987, 482; Corr. Gent, 16 maart 1982, *De Verz.*, 1982, 645; Corr. Luik, 8 november 1983, *R.G.A.R.*, 1986, 11099).

6,5 t.h. (b.v. Bergen, 14 december 1989, *R.G.A.R.*, 1991, 11831; Rb. Luik, 21 september 1981, *De Verz.*, 1982, 613, *R.W.*, 1982-83, 753; Rb. Brussel, 7 januari 1982, *De Verz.*, 1982, 631; Rb. Luik, 4 mei 1982, *De Verz.*, 1982, 405; Rb. Luik, 21 mei 1982, *De Verz.*, 1982, 667; Rb. Luik, 6 april 1982, *De Verz.*, 1982, 608; Corr. Gent, 30 juni 1982, *De Verz.*, 1982, 657; Corr. Brussel, 15 februari 1984, *R.G.A.R.*, 1985, 10894; Rb. Luik, 21 september 1984, *De Verz.*, 1982, 613; Corr. Doornik, 2 oktober 1984, *R.G.A.R.*, 1986, 11127).

10 t.h. (b.v. Brussel, 3 november 1982, *De Verz.*, 1982, 665).

Een verantwoording voor de gekozen rentevoet wordt zelden gegeven.

De waarschijnlijke rechtvaardiging is dat zelfs bij een hoge marktinterest geoordeeld wordt dat deze rentevoet niet gehandhaafd zal blijven (SCHRYVERS, D. en SCHRYVERS, J., "La chute des taux d'intérêt — Quid de notre taux de capitalisation", *R.G.A.R.*, 1987, 11216).

Met deze redenering kan voor een kapitalisatie over een lange periode ingestemd worden.

Een lage kapitalisatierentevoet maakt het wel mogelijk, door het kapitaal te beleggen tegen een hogere rentevoet, de muntontwaarding op te vangen.

Voor een korte kapitalisatieperiode kan de rentevoet hoger liggen dan bij langere kapitalisatieperiode.

HOOFDSTUK VIII

ANATOCISME

204 Het woord “anatocisme” waarvan het eerst bekend gebruik tot 1603 teruggaat, is via het Latijnse “anatocismus” afkomstig van het Grieks. “Tokos” betekent interest en “ana” omhoog. Het Griekse woord “anatokismos” betekende samengestelde interest (VAN VEEN, F., *Etymologisch woordenboek*, Utrecht-Antwerpen, 1989). Anatocisme was volgens de Digesten (D. 22.1.29 en 42.1.27) verboden (zie ook *Codex Justinianus*, IV, 32, *de usuris*, 1, 28).

Het woord wordt in het Nederlands het best weergegeven door kapitalisatie van de interest of van de rente. Volgens het woordenboek van Van Dale is het anatocisme de renteberekening van interesten van hoofdsommen krachtens overeenkomst of gerechtelijke vordering in bepaalde gevallen verschuldigd.

Bondig uitgedrukt is er anatocisme wanneer interest nieuwe interest opbrengt. De verkregen interest wordt aan het kapitaal toegevoegd en dit nieuw kapitaal brengt interest op.

205 Verboden in het oude recht, is anatocisme in het burgerlijke recht toegelaten.

Het oude recht verbood anatocisme omdat de lening van een kapitaal tegen interest als woeker werd bestempeld en ook omdat de schuldenaar bij anatocisme in enkele jaren voor de terugbetaling van een veel hoger kapitaal kwam te staan. Zo schreef Grotius (Inleidingen III, 10 §10) “maer onbetaelde win-penninghen op te hoopen tot hoofdgeld ende daer van wederom winst te bedinghen, is met groote reden verboden om dat de luiden ’t ghevolg niet merkende, daer door grondelick werden bedorven”. Zo verdubbelt bij 4 t.h. samengestelde interest het kapitaal na 18 jaar, bij 5 t.h. na 14 jaar, bij 8 t.h. na 9 jaar en bij 12 t.h. na 6 jaar.

In het ontwerp van de commissie belast met het opmaken van een burgerlijk wetboek in het jaar VIII, bleef anatocisme verboden (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 339, 401). Het is Treilhard die in de Raad van State aangetoond heeft dat het onlogisch was een dergelijk verbod te handhaven nu het lenen van geld tegen interest niet meer verboden was (VERBRAEKEN, C. en SCHOUTHEETE, A., *a.w.*, J.T., 1989, 101, nr. 2). Het anatocisme is thans niet verboden maar wel aan strenge voorwaarden gebonden.

206 Art. 1154 van het Burgerlijk Wetboek handelt over anatocisme. Het luidt als volgt: “Vervallen interesten van kapitalen kunnen interesten opbrengen, ofwel ten gevolge van een gerechtelijke aanmaning ofwel ten gevolge van een bijzondere overeenkomst, mits de aanmaning of de overeenkomst betrekking heeft op interesten die ten minste voor een geheel jaar verschuldigd zijn”.

Anatocisme is de kapitalisatie van de vervallen en niet betaalde interesten die op hun beurt, zoals het kapitaal, interest opbrengen. B.v. voor een lening van 100.000 fr. tegen 10 t.h. is er na één jaar 10.000 fr. interest verschuldigd. Op die 10.000 fr. wordt eveneens 10 t.h. interest verschuldigd.

Het Burgerlijk Wetboek laat anatocisme toe, maar onderwerpt het aan strikte voorwaarden.

207 Opdat anatocisme mogelijk zij moeten drie voorwaarden samen vervuld zijn (Cass., 7 september 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 18, *R.W.*, 1978-79, 2223, *T. Not.*, 1979, 177; Cass., 28 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 454; Cass., 29 januari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 698; Brussel, 25 november 1966, *J.T.*, 1967, 333; Arbh. Bergen, 4 oktober 1989, *J.T.T.*, 1990, 147):

1. het moet gaan om vervallen interest van kapitalen (zie verder, nr. 208-209);

2. over een heel jaar verschuldigd (zie verder, nr. 210-211);

3. er moet een gerechtelijke aanmaning zijn of een uitdrukkelijk beding bestaan, die bij elke jaarlijkse vervaldag hernieuwd worden (zie verder, nr. 212).

De drie vereisten en dus artikel 1154 B.W. in zijn geheel zijn van interne openbare orde (Cass., 22 december 1938, *Pas.*, 1938, I, 405; Rb. Luik, 20 september 1977, *Jur. Liège*, 1977-78, 122; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 150, 184).

Een overeenkomst aangegaan in strijd met de bepalingen van art. 1154 B.W. is nietig en die nietigheid kan voor het eerst in cassatie opgeworpen worden. Dit is b.v. het geval met een beding waarbij op voorhand anatocisme aanvaard wordt (HANNEQUART, Y., *R.C.J.B.*, 1960, 50, punt IV; anders: H.R., 9 maart 1962, *N.J.*, 1964, 330; KLUYSKENS, A., *Verbintenissen*, nr. 82, 158; GLASDORFF, B. en DIEUX, X., *T.B.H.*, 1991, 193).

208 Eerste voorwaarde: het moet gaan om vervallen interest van kapitalen. De interesten moeten vervallen zijn (Cass., 22 december 1938, *Pas.*, 1938, I, 405; Cass., 28 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 454).

De rechter kan geen interest op interest toekennen voor toekomstige interesten. Het is ook niet mogelijk op voorhand overeen te komen dat dit het geval zal zijn. Een dergelijke overeenkomst zou onwettig zijn (Cass., 22 december 1938, *Pas.*, 1938, I, 405; LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 344, 406; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 149, 183-184). De schuldenaar moet telkens als er vervallen interesten zijn, ervan verwittigd worden dat er anatocisme toegepast zal worden. Mocht het anatocisme op voorhand bedongen worden, dan zou de schuldenaar verrast kunnen worden.

De term kapitalen mag niet beperkt uitgelegd worden in de zin van geleende kapitalen, doch betreft ook sommen verschuldigd ingevolge een rechterlijke beslissing (Cass., 13 april 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 1094, *R.W.*, 1986-87, 2847, *J.T.T.*, 1987, 330; Arbh. Bergen, 17 januari 1990, *J.T.T.*, 1990, 144, *Soc. Kron.*, 1990, 212; Arbh. Bergen, 8 april 1991, *J.T.T.*, 1991, 385; VERBRAEKEN, Cl., *a.w.*,

J.T., 1987, 12; *anders*, Arbh. Brussel, 12 februari 1986, *J.T.*, 1987, 11; Arbh. Brussel, 7 oktober 1986, *J.T.T.*, 1987, 247; Arbh. Brussel, 2 december 1986, *Pas.*, 1987, II, 44; Arbh. Brussel, 16 december 1987, *J.T.T.*, 1988, 117; Arbh. Brussel, 7 november 1990, *T.S.R.*, 1991, 237).

Het mag dus gaan om onverschillig welke soort interest: conventionele, moratoire, wettelijke, gerechtelijke of de gekapitaliseerde interest (zie ook DELANGE, M., *Soc. Kron.*, 1991, 395, nr. 12), doch niet de vergoedende interest (RONSE, J., *Schade en schadeloosstelling*, I, nr. 345, 217; zie verder, nr. 214).

Het is niet vereist dat de schuld liquide of onmiddellijk vereffenbaar is (Cass., 30 januari 1896, *Pas.*, 1896, I, 79 met conclusie MELOT; Arbh. Bergen, 8 april 1991, *J.T.T.*, 1991, 385; Rb. Hoei, 7 oktober 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1434; DELANGE, M., *Soc. Kron.*, 1991, 395, nr. 11; *anders*, Arbh. Brussel, 16 december 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 137; Arbh. Brussel, 20 april 1988, *T.S.R.*, 1988, 306).

Wanneer echter een schuldenaar zich niet kan bevrijden door de fout van de schuldeiser (die b.v. bepaalde stukken niet ter hand stelt) loopt de interest niet en is ook anatocisme niet mogelijk (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 342, 403; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 152, 185; VERBRAEKEN, Cl., *a.w.*, *J.T.*, 1987, 12).

209 Art. 1155, eerste lid B.W. sluit uit “vervallen inkomsten zoals pachtgelden, huurgelden, termijnen van altyddurende renten of van lijfrenten”. Zij brengen interest op van de dag der aanmaning of der overeenkomst.

Dezelfde regel is volgens artikel 1155, tweede lid B.W. toepasselijk op de teruggave van vruchten en op de interest die door een derde aan de schuldeiser tot ontlasting van de schuldenaar betaald is.

Door het feit dat in artikel 1155 B.W., eerste lid, het voegwoordelijk bijwoord “echter” voorkomt, wat wijst op een beperkende tegenstelling, zou besloten kunnen worden dat het om uitzonderingen gaat op artikel 1154 B.W.

In Nederland stond men voor hetzelfde probleem. Door het gebruik in artikel 1288, eerste lid NBW van het woord “niettemin” kon men hier denken aan een uitzondering.

Pachtgelden en huurgelden kunnen zeker niet als interest aangemerkt worden.

Bij lijfrente gaat het eigenlijk om de terugbetaling van een deel van het kapitaal eerder dan om interest (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 350, 411).

De teruggave van vruchten, waarvan sprake in het tweede lid van art. 1155, heeft niets te maken met een interest van een kapitaal, doch met het genot van een onroerend goed.

Ten slotte zal de betaling door een derde, die optreedt als zaakwaarnemer of als lasthebber, van interesten het die derde mogelijk maken een vordering tot terugbetaling tegenover de schuldenaar van die interest in te stellen.

Voor die derde gaat het niet om een terugvordering van echte interesten maar

van het door hem voorgesloten kapitaal.

Derhalve kan besloten worden dat in artikel 1155 slechts één echte uitzondering op artikel 1154 voorkomt: de termijnen van altijddurende renten.

Art. 1909 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt immers: "Men kan interest bedingen tegen betaling van een kapitaal dat de uitlener zich verbindt niet te zullen terugvorderen. In dit geval wordt de lening vestiging van rente genoemd".

In tegenstelling met hetgeen het geval is in art. 1154 kan in de gevallen opgesomd in art. 1155, alhoewel er ook sprake is, zoals in art. 1154, van vervallen inkomsten, op voorhand conventioneel afgeweken worden van die voorwaarde.

Indien de in art. 1155 vermelde sommen interest opbrengen (b.v. huurgelden die niet tijdig betaald zijn) zal op die interest wel art. 1154 toegepast kunnen worden (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 353, 415).

210 Tweede voorwaarde: het moet gaan om interesten verschuldigd over een heel jaar (Cass., 30 januari 1896, *Pas.*, 1896, I, 79; Cass., 22 december 1938, *Pas.*, 1938, I, 405; Cass., 7 september 1978, *Arr.Cass.*, 1978-79, 18; Cass., 18 maart 1983, *Arr.Cass.*, 1982-83, 883; Cass., 28 november 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 454; Cass., 29 januari 1990, *Arr.Cass.*, 1989-90, 698; Cass., 17 januari 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 436; Rb. Brussel, 25 november 1966, *J.T.*, 1967, 333, *Arbrb. Hasselt*, 16 april 1987, *Soc. Kron.*, 1989, 215).

Voor kortlopende leningen is het niet mogelijk elke maand de vervallen interest aan het kapitaal toe te voegen en hierop interest te berekenen. B.v. een kortlopende lening van tien maanden van 100.000 fr. tegen een jaarlijkse interest van 12 t.h. of 1 t.h. per maand. Het is dus verboden na één maand de verschuldigde 1000 fr. interest aan het kapitaal toe te voegen en hierop (101.000 fr.) de volgende maand 1 t.h. interest te berekenen, enz. Staat men voor een lening gedurende vijftien maanden, dan komt de vraag op of een kapitalisatie voor vijftien of slechts voor twaalf maanden mogelijk is.

LAURENT (*a.w.*, XVI, nr. 347, 409) oordeelt dat een kapitalisatie voor vijftien maanden mogelijk is aangezien het gaat over een periode langer dan één jaar (*anders*, Kh. Namen, 14 december 1982, *Rev. Rég. Dr.*, 1983, 58).

Het is niet omdat bij elke jaarlijkse vervaldag de aanmaning of het uitdrukkelijk beding hernieuwd moet worden, dat de kapitalisatie van interest niet een periode van meer dan een jaar zou mogen bestrijken (VERBRAEKEN, C. en DE SCHOUTHEETE, A., *a.w.*, *J.T.*, 1989, 102, punt 4, d).

De bepaling dat het om interest over een heel jaar moet gaan, kan gemakkelijk ontdoken worden.

De schuldenaar betaalt zijn schuldeiser de voor drie maanden verschuldigde interest uit en neemt deze dan terstond weer tegen interest bij hem op (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 525, 476).

211 Dit vereiste van een kapitalisatie na een jaar geldt, volgens het gewoonte-

recht, niet voor de bankrekening-courant (Cass., 27 februari 1930, *Pas.*, 1930, I, 129 met conclusie SARTINI VAN DEN KERCKHOVE; Cass., 6 juni 1935, *Pas.*, 1935, I, 273; Cass., 16 september 1937, *Pas.*, 1938, I, 235; Kh. Antwerpen, 14 december 1936, *R.W.*, 1936-37, 1398; Kh. Leuven, 4 januari 1966, *R.W.*, 1965-66, 1921, *R.C.J.B.*, 1969, 258, nr. 81 en 1972, 405, nr. 59; Kh. Namen, 18 september 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1980, 44; Rb. Brussel, 18 mei 1984, *Bank Fin.*, 1984, 58, *J.T.*, 1984, 431; Rb. Namen, 28 mei 1985, *Rev. Rég. Dr.*, 1985, 279; Rb. Namen, 9 januari 1991, *J.L.M.B.*, 1991, 641; Vred. Gembloux, 18 september 1979, *Jur. Liège*, 1980, 79; LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 348, 409-410; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, II, nr. 762, 100; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 153, 185; NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 160, 356; VAN RIJN, J. en HEENEN, J., IV, *a.w.*, nr. 438, 319; MERCHIEERS, Y., *T.P.R.*, 1982, 772, nr. 121, *T.P.R.*, 1987, 1885, nr. 82, *T.P.R.*, 1992, 125, nr. 160). Het gaat om een "consuetudo contra legem".

De interest wordt bij de rekening-courant bij elke tussentijdse afsluiting gekapitaliseerd, zelfs indien er geen jaar verstreken is, mits de staat van de tussentijdse sluiting, met vermelding van de vervallen interesten, die overgedragen worden naar het kapitaal, aan de correspondent meegedeeld wordt.

In Frankrijk bestaat een tendens in rechtspraak en rechtsleer om de afwijking van art. 1154 B.W. enkel te aanvaarden indien partijen dit bij overeenkomst vooraf hebben bepaald (zie Parijs, 24 mei 1989, *Rec. Dall.*, 1989, *Jur.*, 623 met noot GAVALDA, Chr. en STOUFFLET, J.; Parijs, 28 juni 1989, *Rec. Dall.*, 1989, *Jur.*, 563 met noot MARTIN, D.).

In Nederland gold de regeling van anatocisme ook niet voor krediet in rekening-courant (H.R. 1 mei 1924, *N.J.*, 1924, 864 en 17 juni 1983, *N.J.*, 1984, 705).

Het nieuw B.W. laat thans partijen vrij in het bedingen van rente op rente.

Wel bepaalt art. 119, tweede lid, dat telkens na afloop van een jaar het bedrag waarover de wettelijke rente wordt berekend, wordt vermeerderd met over dat jaar verschuldigde rente (ASSER, C. en HARTKAMP, A.S., *a.w.*, I, nr. 525, 477).

De rechtsleer past die uitzondering ook toe op alle bankrekeningen zoals de deposito-rekening en de zichtrekening (NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 160, 358; VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *a.w.*, IV, nr. 438, 320; SIMONT, L. en BRUYNEEL, A., *Bank Fin.*, 1987, nr. 10, 32 en 33; VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1988, 127; VERBRAEKEN, C. en DE SCHOUTHEETE, A., *a.w.*, *J.T.*, 1989, 103).

De rechtspraak deelt dit standpunt niet (Cass. fr., 11 januari 1984, *Bull. civ.*, 1984, IV, nr. 15; Besançon, 27 augustus 1983, *Gaz. Pal.*, 1984, 2, somm. 277; Rb. Luik, 7 december 1983, *T.B.H.*, 1986, 636 met noot REGOUT-MASSON; Rb. Luik, 11 maart 1987, *J.L.M.B.*, 1990, 406 met noot PARMENTIER, C.; Rb. Luik, 28 september 1989, *Pas.*, 1990, III, 34, *J.L.M.B.*, 1990, 31 met noot PARMENTIER, C.).

Die uitzondering is ook geldig bij rekening-courant tussen niet-kooplieden (VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *a.w.*, IV, nr. 438, 320; anders, NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 160, 358).

Het moet echter steeds gaan om een rekening-courant en niet om een gewone

rekening (*anders*, Kh. Leuven, 4 januari 1966, *R.W.*, 1965-66, 1922, kritisch besproken door VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *R.C.J.B.*, 1972, 405, nr. 59).

Die uitzondering geldt slechts voor de duur van de rekening-courant (VERBRAEKEN, C. en DE SCHOUTHEETE, A., *a.w.*, *J.T.*, 1989, 103; MERCHERS, Y., *T.P.R.*, 1992, 925, nr. 160).

Wanneer een rekening-courant eenmaal afgesloten wordt, moet art. 1154 van het Burgerlijk Wetboek opnieuw toegepast worden (Bergen, 27 februari 1990, *J.T.*, 1991, 193; Brussel, 8 mei 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 1255; Kh. Namen, 30 januari 1946, *Pas.*, 1946, III, 92; Rb. Luik, 7 december 1983, *T.B.H.*, 1986, 636; Rb. Brussel, 18 mei 1984, *Bank Fin.*, 1984, 58, *J.T.*, 1984, 431; Rb. Namen, 28 mei 1985, *Rev. Rég. Dr.*, 1985, 279; Rb. Luik, 16 september 1987, *J.L.M.B.*, 1989, 406 met noot PARMENTIER, C.; Rb. Luik, 28 september 1989, *Pas.*, 1990, III, 34, *J.L.M.B.*, 1990, 31 met noot PARMENTIER, C.; Rb. Namen, 9 januari 1991, *J.L.M.B.*, 1991, 641; NELISSEN, J.M., *a.w.*, nr. 165, 366; SIMONT, L. en BRUYNEEL, A., *Bank Fin.*, 1987, nr. 6, 37, nr. 13; VERBRAEKEN, C. en DE SCHOUTHEETE, A., *a.w.*, *J.T.*, 1989, 103; VAN RIJN, J. en HEENEN, J., *a.w.*, IV, nr. 431, 320, nr. 508, 383; BUYLE, J.P., *J.L.M.B.*, 1991, 329).

Art. 1154 B.W. is niet van toepassing wanneer de overeenkomst van kredietopening bepaalt dat in geval van ontbinding het debetsaldo interest zal opleveren (Rb. Namen, 9 januari 1991, *J.L.M.B.*, 1991, 641).

212 Derde voorwaarde: er moet een gerechtelijke aanmaning zijn of een uitdrukkelijk beding bestaan, die bij elke jaarlijkse vervaldag hernieuwd worden (Cass., 7 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 18; Cass., 28 november 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, 454; Cass., 29 januari 1990, *Arr. Cass.*, 1989-90, 698; Brussel, 4 februari 1988, *Pas.*, 1988, II, 118).

In Frankrijk wordt een jaarlijkse hernieuwing niet vereist ten einde kosten te besparen (MARTY, G. en RAYNAUD, P., *a.w.*, II, vol. 1, nr. 524b, 572 en de in noot 1 aangehaalde rechtspraak).

Niets belet die aanmaning reeds vóór het verstrijken van de termijn van een jaar te versturen (Cass. fr., 3 juli 1991, *D.*, 1992, *Somm.*, 277).

Bij rekening-courant vervalt die derde voorwaarde en wordt wel een mededeling van de staat van de tussentijdse afsluiting vereist (zie boven, nr. 211).

Een schuldbekentenis is onvoldoende (Rb. Luik, 20 september 1977, *Jur. Liège*, 1977-78, 122; BOSMANS, M., "Les conditions générales en matière contractuelle", *J.T.*, 1981, 43, nr. 59), wel volstaat een conclusie neergelegd ter griffie waarin de aandacht van de schuldenaar in het bijzonder wordt gevestigd op de kapitalisering van de rente (Cass., 18 juni 1981, *Arr. Cass.*, 1980-81, 1212, *R.W.*, 1982-83, 383; Cass., 26 juni 1989, *Arr. Cass.*, 1988-89, 1285, *J.T.T.*, 1989, 435; Cass., 17 januari 1992, *Arr. Cass.*, 1991-92, 436; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 18 februari 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 171; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 15 september 1987, *Limb. Rechtsl.*, 1987, 229; Brussel, 17 maart 1988,

Pas., 1988, II, 153; Arbh. Bergen, 4 oktober 1989, *J.T.T.*, 1990, 147; Bergen, 27 februari 1990, *J.T.*, 1991, 193; Bergen, 27 juni 1990, *Pas.*, 1991, II, 1; Arbh. Brussel, 12 juli 1990, *Soc. Kron.*, 1991, 391 met noot DELANGE, M.; Arbh. Bergen, 8 april 1991, *J.T.T.*, 1991, 385; Antwerpen, 16 maart 1994, *Limb. Rechtsl.*, 1994, 21; Arbrb. Brussel, 15 oktober 1986, *J.T.T.*, 1987, 171; Rb. Hoei, 7 oktober 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1434; Rb. Charleroi, 15 november 1991, *J.T.*, 1992, 226; VERBRAEKEN, Cl., *J.T.*, 1987, 12).

Terwijl een dagvaarding waarbij een verschuldigde som wordt geëist als een ingebrekestelling geldt voor het verkrijgen van moratoire interest (zie boven, nr. 47), is dit niet het geval voor het anatocisme (Cass., 28 maart 1994, *J.T.T.*, 1994, 323).

De schuldenaar moet uitdrukkelijk gewaarschuwd worden dat om de toepassing van art. 1154 B.W. gevraagd wordt (LAURENT, F., *a.w.*, XVI, nr. 341, 402).

Het is ook niet mogelijk, zelfs niet bij een uitdrukkelijk beding, de interest op interest te laten teruggaan tot het verleden.

213 Anatocisme kan toegepast worden voor de interest verschuldigd op :

— het loon

Het Arbeidshof Brussel besliste dat, aangezien loon geen kapitaal is, er geen toepassing kan gemaakt worden van art. 1154 B.W. (Arbh. Brussel, 12 februari 1986, *R.A.B.*, 1986, 363).

CUYPERS (*a.w.*, *Or.*, 1988, 165) heeft een reeks argumenten ontwikkeld om dit te weerleggen.

Wel is anatocisme uitgesloten wanneer het juiste loonbedrag niet bekend is (b.v. bij betwisting nopens de kwalificatie; zie Kh. Gent, 21 januari 1965, *R.W.*, 1965-66, 1700; DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 152, 184).

In zijn advies nr. 394 van 5 juli 1988 kantte de Nationale Arbeidsraad zich tegen de toepassing van het anatocisme op loon.

Dit verzet werd verantwoord door de interpretatiemogelijkheden rond art. 1154 B.W.

Tot op heden werd aan dit advies geen gevolg gegeven.

— de opzeggingsvergoeding (Arbh. Bergen, 16 september 1982, *J.T.T.*, 1983, 86; Arbh. Brussel, 4 mei 1990, *T.S.R.*, 1991, 282 met noot REYNDERS, W.; Arbh. Bergen, 8 april 1991, *J.T.T.*, 1991, 385; Arbh. Antwerpen, 18 februari 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1986, 171; anders, Arbh. Brussel, 12 februari 1986, *J.T.*, 1987, 11 met noot VERBRAEKEN, Cl.; Arbh. Brussel, 7 oktober 1986, *J.T.T.*, 1987, 247, *T. Aann.*, 1988, 80; Arbh. Brussel, 2 december 1986, *Pas.*, 1987, II, 44; Arbh. Brussel, 16 december 1987, *J.T.T.*, 1988, 187, *Soc. Kron.*, 1988, 137; Arbh. Brussel, 20 april 1988, *T.S.R.*, 1988, 306; zie ook Arbh. Brussel, 12 juli 1990, *Soc. Kron.*, 1991, 391 met noot DELANGE, M.; Arbh. Brussel, 7 november 1990, *T.S.R.*, 1991, 237. Volgens die laatste uitspraken is art. 1154 niet van toepassing op interest verschuldigd krachtens art. 1153. Het gaat niet om vervallen interesten die betrekking hebben op een kapitaal, doch om een schadevergoeding

in de vorm van interest) (zie ook REYNDERS, W., noot. *T.S.R.*, 1991, 287-288). — de bijzondere ontslagvergoeding voor beschermde werknemers (Cass., 13 april 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 1094, *R.W.*, 1986-87, 2847 met conclusie LENAERTS, *J.T.T.*, 1987, 330, *T.S.R.*, 1987, 302; Arbh. Luik, 6 januari 1992, 4de kamer, *onuitg.*).

Hoewel contractueel niet bedongen, is deze vergoeding verschuldigd krachtens een verbintenis uit overeenkomst.

— de sociale uitkeringen (Arbh. Brussel, 28 september 1989, *J.T.T.*, 1989, 470; Arbh. Bergen, 4 oktober 1989, *J.T.T.*, 1990, 147; Arbh. Bergen, 17 januari 1990, *J.T.T.*, 1990, 144, *Soc. Kron.*, 1990, 6; DELANGE, M., *Soc. Kron.*, 1991, 395, nr. 9).

214 Op de uit een onrechtmatige daad ontstane verbintenissen is art. 1154 B.W. niet toepasselijk (Cass., 24 april 1941, *Pas.*, 1941, I, 155; Cass., 29 oktober 1956, *Pas.*, 1957, I, 202, *Arr.Cass.*, 1957, 188; Cass., 7 november 1986, *Arr.Cass.*, 1986-87, 329, *R.W.*, 1986-87, 2095; Cass., 27 oktober 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 238, *R.W.*, 1989-90, 163; Antwerpen, 25 maart 1985, *R.W.*, 1985-86, 686; Antwerpen, 12 december 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1988, 65; Bergen, 17 februari 1988, *J.T.*, 1989, 419; Luik, 17 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 217; Luik, 2 maart 1989, *T. Aann.*, 1991, 119; VERBRAEKEN, Cl. en DE SCHOUTHEETE, A., *J.T.*, 1989, 101; BRUYNEEL, A., *Bank Fin.*, 1989, 396; *anders*, Arbh. Brussel, 16 december 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 137; Pol. Antwerpen, 28 september 1982, *R.W.*, 1985-86, 545).

Interest op interest kan dus toegekend worden zonder dat de voorwaarden gesteld in art. 1154 B.W. nageleefd moeten worden (Antwerpen, 25 maart 1983, *R.W.*, 1985-86, 686; Antwerpen, 12 december 1986, *Limb. Rechtsl.*, 1988, 65; Luik, 17 januari 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 217).

Die afwijkende regeling zou verantwoord kunnen worden doordat art. 1154 B.W. terug te vinden is onder hoofdstuk III, Gevolgen van verbintenissen, afdeling IV: Schadevergoeding wegens niet-nakoming van de verbintenissen.

Het Hof van Cassatie, uitgaande van het beginsel dat schade uit misdrijf of on-eigenlijk misdrijf volledig vergoed moet worden (Cass., 17 januari 1929, *Pas.*, 1929, I, 63) oordeelt terecht dat de art. 1153 en 1154 het recht op volledige schadevergoeding beperken.

Wat betreft de vorderingen tot schadevergoeding wegens contractuele wanprestatie, is de meerderheid van de rechtsleer van oordeel dat art. 1154 B.W. wel moet worden toegepast (DE PAGE, H., *a.w.*, III, nr. 151, 184; DELANGE, M., *a.w.*, *Soc. Kron.*, 1991, 396, noot 50; VERBRAEKEN, C. en DE SCHOUTHEETE, A., *a.w.*, *J.T.*, 1989, 101; zie ook VIGNERON, R., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1971, 80-82, nrs. 37-38; *anders*, VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1988, 125, nr. 214; BOCKEN, H. en DE TEMMERMAN, B., *T.P.R.*, 1994, 60, nr. 350, b). Een toepassing hiervan in de rechtspraak is terug te vinden in verband met huurschade (Rb. Hoei, 7 oktober 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 1434).

Die zienswijze kan moeilijk bijgetreden worden. Zolang de rechter de schadevergoeding in zijn vonnis niet begroot heeft, bestaat er een waardeschuld die geen kapitaal is in de zin van art. 1154 B.W. De kapitalisatie van de vergoedingen bij waardeschulden mag dan ook buiten de voorwaarden van art. 1154 B.W. toegekend worden.

215 Art. 1154 B.W. kan ook niet toegepast worden voor de wettelijke interest waarvan sprake in de art. 455 en 456 B.W. (zie boven, nr. 75; AUBRY en RAU, G., *a. w.*, IV, §308, 185) en in art. 856 B.W. (zie boven, nr. 77; Luik, 6 mei 1893, *Pas.*, 1893, II, 400; DE PAGE, H., *a. w.*, IX, nr. 1231, 880 en noot 6, nr. 1235, 881, noot 6).

216 Bij anatocisme wordt als rentevoet die geldend voor de gekapitaliseerde interest toegepast. Bij wettelijke interest zal dit in beginsel dus 8 t.h. zijn, terwijl het bij conventionele interest de overeengekomen interest zal zijn.

Voor de interest verschuldigd bij niet tijdige betaling van de aannemer van overheidsopdrachten (zie boven, nr. 123) zal de rentevoet bepaald overeenkomstig art. 15, §4 M.B. 10 augustus 1977 toegepast worden (zie boven, nr. 124) (FLAMME, M.A., *a. w.*, II, nr. 1154, 939; FLAMME, M.A., MATHEÏ, Ph. en FLAMME, Ph., *a. w.*, nr. 314-1, 714-715).

Hiervoor wordt gesteund op de idee dat door de kapitalisatie de verschuldigde interesten bij het kapitaal worden gevoegd waarmee ze een geheel vormen.

Die opvatting werd in twijfel getrokken omdat dit artikel 15, §4 niet uitdrukkelijk bepaalt dat de ter uitvoering van dit artikel bepaalde rentevoet ook geldt voor de interesten en in art. 1154 B.W. niet uitdrukkelijk gesteld wordt dat de verschuldigde interesten "gekapitaliseerd worden" (*Vademecum overheidsopdracht*, Afd. 5, 1991 — Deel I Kaders en toelichtingen).

Ze wordt ook niet aanvaard door het Rekenhof dat de wettelijke rentevoet toepast.

217 Bij openbare werken kan het voorkomen dat de overheid met een verdrag die minder dan een jaar bedraagt, betaalt.

De verschuldigde interesten (zie boven, nr. 123) zullen veel later betaald worden.

De aannemer heeft geen mogelijkheid op de toepassing van art. 1154 B.W. te eisen, aangezien de interesten niet over een gans jaar verschuldigd zijn (zie boven, nr. 210).

Wel kan hij overeenkomstig art. 1244 B.W. eisen dat én het kapitaal én de interesten ineens betaald worden.

Daar dit niet het geval is, kan hij met toepassing van art. 1254 B.W., het betaalde bedrag eerst op de verschuldigde interesten toerekenen (Rb. Brussel, 28 januari 1978, *J. T.*, 1978, 597; FLAMME, A., *a. w.*, II, nr. 1155, 940; FLAMME, M.A., MATHEÏ, Ph. en FLAMME, Ph., *a. w.*, nr. 314.2, 715).

218 Bij anatocisme vindt de verjaringstermijn waarvan sprake is in art. 2277 B.W., geen toepassing (Brussel, 13 december 1900, *Pas.*, 1901, II, 186; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 1328, b, 1179).

De verjaringstermijn bedraagt derhalve dertig jaar (LAURENT, F., *a.w.*, XXXII, nr. 460, 486).

HOOFDSTUK IX

WOEKER ALS MISDRIJF

219 Het woord *woeker* had oorspronkelijk geen negatieve betekenis, doch verkreeg die ten gevolge van het vragen van overdreven of abnormale interest (zie boven, nr. 1). Woeker bestaat uit het maken van ongeoorloofde winst bij geldlening door de toestand waarin de ontlener zich bevindt te misbruiken.

In het graafschap Vlaanderen werd woeker reeds in de twaalfde eeuw bestraft (zie boven, nr. 9).

De eerste in België toepasselijke wet was die van 3 september 1807. Ze kwam tot stand, na herhaalde klachten over de woekerinterest die toegepast zou zijn door joodse woekeraars ten aanzien van landbouwers uit de Elzas (DEL MARMOL, Ch., *a.w.*, nr. 46, 78-80). Ze bevatte een verbod uit te lenen tegen een hoger bedrag dan 5 t.h. voor burgerlijke en 6 t.h. voor handelszaken (art. 1). De lener kon de meer betaalde interest terug doen betalen (art. 3). Zij die er een gewoonte van maakten tegen een te hoge interest uit te lenen, konden tot een geldboete veroordeeld worden waarvan het bedrag ten hoogste de helft van het uitgeleend kapitaal mocht bedragen (art. 4). De Wet van 1807 bleef van kracht tot in 1865.

Het opleggen van een vaste rentevoet werd nochtans aan Napoleon door meerdere raadgevers wegens economische redenen afgeraden. Schreef VOLTAIRE niet "Le taux de l'intérêt doit être libre; la loi n'est en droit de le fixer que dans les cas où il n'a pas été déterminé par une convention" (*Dictionnaire philosophique*, Tw. Intérêt).

Het is ook opvallend dat de Wet van 1807 niet nageleefd werd: noch door de Franse Staat die in 1817 een lening tegen een rentevoet van 10 t.h. uitschreef, noch door de rechtbanken wat betreft het bankwezen (zie b.v. Brussel, 3 januari 1844, *Pas.*, 1844, II, 138). Hogere rentevoeten en woekerinteresten kwamen meer en meer voor (zie *B.J.*, 1843, 363 en 1624).

Het strafwetboek van 1810 bevatte alleen een art. 406 dat woeker ten nadele van minderjarigen bestraft. Voor meerderjarigen bleef de Wet van 3 september 1807 gelden.

220 Toen met de Wet van 5 mei 1865 de vrije rentevoet werd ingevoerd (zie boven, nr. 5), werden twee belangrijke beperkingen ingevoerd: een strafrechtelijke en een burgerlijke (zie boven, nr. 24) om de lener tegen uitbuiting te beschermen.

Het strafwetboek van 1867 bevat die strafbepalingen. Art. 493 Sw., dat groten-deels het vroeger art. 406 overneemt, en art. 494 Sw., dat handelt over de gewoonte om de zwakheden of hartstochten van de lener te misbruiken, bestraffen woeker.

Met de economische crisis tussen beide wereldoorlogen, werd bij Volmachtbesluit nr. 148 van 18 maart 1935 woeker strenger aangepakt. Er werd wel een afzonderlijke regeling voor minderjarigen (art. 493 Sw.) en meerderjarigen (art. 494 Sw.) gehandhaafd.

Art. 493 Sw. luidt als volgt:

"Met gevangenisstraf van drie maanden tot vijf jaar en met geldboete van zes-entwintig frank tot vijfhonderd frank wordt gestraft hij die misbruik maakt van de behoeften, de zwakheden, de hartstochten of de onwetendheid van een minderjarige om hem, te zijnen nadele, verbintenissen, kwijtingen, schuldbevrijdin-

gen, handelspapieren of enig ander verbindend papier te doen tekenen, in welke vorm deze handeling ook verricht of vermomd mag zijn.

De schuldige kan bovendien worden veroordeeld tot ontzetting van rechten overeenkomstig art. 33."

Nieuw in de tekst is dat ook het misbruik van onwetendheid bestraft wordt.

Art. 494 van het Strafwetboek, als gewijzigd bij K.B. nr. 148 van 18 maart 1935, bepaalt het volgende:

"Met gevangenisstraf van één maand tot één jaar en met geldboete van duizend frank tot tienduizend frank of met een van die straffen alleen wordt gestraft hij die zich wegens een in enigerlei vorm aangegane geldlening voor zichzelf of voor een andere een interest of andere voordelen doet beloven, die de wettelijke overschrijdt, indien hij er een gewoonte van maakt de zwakheden of de hartstochten van de lener te misbruiken.

Met dezelfde straffen wordt gestraft hij die zich wegens een in enigerlei vorm aangegane geldlening voor zichzelf of voor een ander een interest of andere voordelen doet beloven, die klaarblijkelijk de normale interest en de dekking van het risico van die lening overschrijden, indien hij er een gewoonte van maakt de behoeften of de onwetendheid van de lener te misbruiken.

In de gevallen van dit artikel vermindert de rechter, op vordering van elke benadeelde partij, haar verplichtingen overeenkomstig art. 1907ter van het Burgerlijk Wetboek."

Art. 1907ter B.W. werd reeds besproken (zie boven, nr. 21, 24 en 27).

Het staat de rechter toe, op vordering van de lener, diens verplichting tot de terugbetaling van het geleende kapitaal en de betaling van de wettelijke interest te verminderen.

221 Tussen de regeling voor minderjarigen en die voor meerderjarigen bestaan er duidelijke verschillen.

Alhoewel zowel in art. 493 als 494 Sw. gestraft wordt "hij die misbruik maakt van de behoeften, de zwakheden, de hartstochten of de onwetendheid", is de tekst van art. 493 veel strenger ter bescherming van de belangen van minderjarigen.

Zo vereist art. 493 geen gewoonte doch volstaat een enkele daad en is dit artikel veel ruimer opgevat daar het toepassing vindt voor "verbintenissen, kwijtingen, schuldbevrijdingen, handelspapieren of enig ander verbindend papier" ten nadele van minderjarigen en is het niet beperkt tot gevallen van woeker.

Art. 493 Sw. vereist zelf niet dat de uitlener een interest bedongen heeft die hoger is dan de wettelijke of de normale.

Wat de wet bestraft is het misbruik van de behoefte, de zwakheden, de hartstochten of de onwetendheid van de minderjarige, zonder dat daarom vereist is dat de minderjarige uiteindelijk benadeeld werd (zie Cass., 17 juni 1895, *Pas.*, 1895, I, 217).

222 Art. 494 Sw. vereist de vervulling van de volgende vier voorwaarden:

1. er moet misbruik gemaakt zijn van de zwakheden of de hartstocht (art. 494, eerste lid Sw.) of de behoeften of de onwetendheid van de lener (art. 494, tweede lid Sw.) (zie verder, nr. 223 en 224);

Is de lener een ervaren financier, dan kan die voorwaarde moeilijk vervuld zijn (Cass., 26 september 1955, *Pas.*, 1956, I, 53).

Het feit dat de lening via makelaars of door toedoen van bedienden tot stand kwam, belet niet dat de persoon die uiteindelijk de lening toestond, na zich persoonlijk vergewist te hebben van de omstandigheden van de lening, geacht wordt misbruik gemaakt te hebben van de toestand waarin de lener zich bevindt (Cass., 21 november 1960, *Pas.*, 1961, I, 311).

2. dit misbruik maken moet een gewoonte zijn (art. 494, eerste en tweede lid Sw.) (zie verder, nr. 225). Het gaat om een gewoontemisdrijf (Brussel, 29 december 1970, *J.T.*, 1971, 39);

3. het moet gaan om een in enigerlei vorm aangegane geldlening (art. 494, eerste en tweede lid Sw.) (zie verder, nr. 226);

4. de beloofde interest of andere voordelen moeten de wettelijke interest (art. 494, eerste lid Sw.) of klaarblijkelijk de normale interest en de dekking van het risico van die lening overschrijden (art. 494, tweede lid Sw.).

De vraag of de uitlener winst maakt is zonder belang (Cass., 23 november 1937, *Pas.*, 1937, I, 350).

Het is zonder belang of de voordelen van de geldlening voor de uitlener zelf of voor een ander beloofd werden (art. 494, eerste lid Sw.; Luik, 29 juni 1939, *Pas.*, 1940, II, 16).

Het is dus niet mogelijk, zoals het geval was onder het vroeger art. 494, dat enkel gewag maakte van interest, een hogere interest te vermommen in de vorm van andere voordelen (b.v. commissies).

Bij een veroordeling wegens woeker moet de strafrechter, met toepassing van art. 1907ter B.W. (art. 494, derde lid Sw.; zie boven, nr. 21, 24 en 27) de toegepaste rentevoet verminderen.

De lener kan zich burgerlijke partij stellen (*R.P.D.B.*, Tw. *Usure*, XV, nr. 94 e.v., 803 e.v.; VAN ROYE, R., *a.w.*, 83, nr. 52), wat onder het vroeger art. 494 betwist werd (*DEL MARMOL*, C., *a.w.*, nr. 76, punt 7, 120).

Derden die regelmatig deelnemen als tussenpersoon aan woekerleningen kunnen als medeplichtigen bestraft worden, b.v. een notaris (Luik, 13 januari 1879, *B.J.*, 1879, 180), een makelaar.

223 Er wordt in art. 494 Sw. duidelijk een onderscheid gemaakt tussen enerzijds misbruik van de zwakheden of de hartstochten (eerste lid) en misbruik — een nieuwigheid in vergelijking met de vroegere tekst — van de behoeften of de onwetendheid (tweede lid) (Cass., 5 mei 1958, *Pas.*, 1958, I, 974; *R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 25, 795).

Hoewel de straffen dezelfde zijn, is het in het eerste geval voldoende dat de wettelijke rentevoet overschreden werd terwijl in het tweede geval klaarblijkelijk de normale rentevoet en de dekking van het risico overschreden moeten zijn (zie verder, nr. 227).

Het is de bodemrechter die in feite oordeelt over welk soort misbruik het gaat (Cass., 28 november 1910, *Pas.*, 1911, I, 30; *R.P.D.B.*, Tw. *Usure*, XV, nr. 70 en 71, 800). Met zwakheden of hartstochten worden o.m. bedoeld goklust, de verslaafdheid aan drank. In het algemeen gaat het om personen aan wie de wilskracht en de morele kracht ontbreken om aan een passie te weerstaan (Brussel, 11 oktober 1910, *Pas.*, 1910, II, 401, *R.D.P.*, 1910, 1102; Corr. Luik, 23 april 1931, *Pas.*, 1931, III, 157, *R.D.P.*, 1931, 869).

224 Het is vooral het misbruik van de behoeften dat tot woeker leidt, b.v. bij geldlening om ziektekosten of om de studie van kinderen te betalen, om te vermijden door de eigenaar uit zijn woning gezet te worden, om zijn huis te herstellen, om zijn behoeftige ouders te helpen, enz. (Gent, 4 april 1958, *R. W.*, 1958-59, 1849).

Wat de behoefte kenschetst is de dringende aard van de geldbehoefte. Zo werd een lening door bemiddelde vennoten om hun zaak verder uit te breiden en nog meer winst te maken niet als een toestand van behoefte beschouwd (Kh. Brussel, 16 mei 1938, *J.C.B.*, 1939, 193). Het aanvaarden van overdreven lasten kan als bewijs van een staat van behoefte beschouwd worden (Cass., 28 maart 1960, *Pas.*, 1960, I, 878; Gent, 9 juni 1928, *Pas.*, 1928, II, 187; Kh. Luik, 7 november 1936, *Jur. Liège*, 1937, 155).

Er is onwetendheid bij de ontlener wanneer de verrichtingen zo ingewikkeld zijn gemaakt dat hij niet meer concreet kan opmaken wat zijn verbintenis is (Brussel, 11 juli 1961, *Pas.*, 1962, II, 218; Brussel, 21 juni 1971, *Pas.*, 1971, II, 323; zie ook DEL MARMOL, C., *a. w.*, nr. 268, 304-305).

225 Bij de uitlener, doch niet bij de lener, moet er een gewoonte bestaan.

Dit vereist een reeks feiten (Cass., 30 september 1942, *Pas.*, 1942, I, 210) of meerdere leningen tegen woekerinterest, zonder dat de uitlener hierin zijn bestaansmiddelen vindt (*anders*, Corr. Brussel, 18 mei 1935, *R.D.P.*, 1935, 425). Tijdens de bespreking van de wet werd voorgesteld als gewoonte drie afzonderlijke feiten binnen een termijn van drie jaar aan te nemen. Hoewel dit voorstel niet aanvaard werd, wordt dit criterium soms aangenomen (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 32, 795). Het is de strafrechter die hierover beslist (Cass., 17 februari 1873, *Pas.*, 1873, I, 116; zie ook Cass., 10 januari 1949, *Pas.*, 1949, I, 17). Zo kunnen twee feiten op een gewoonte wijzen (Brussel, 29 maart 1856, *Pas.*, 1856, II, 215). Het kan ook gaan om een eenmalige geldlening aan twee verschillende personen (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 32, 795 en de aangehaalde rechtspraak) of aan meerdere personen, b.v. door dagbladadvertenties (Gent, 4 april 1958, *R. W.*, 1958-59, 1840). Meerdere leningen aan een zelfde persoon kunnen eveneens op een gewoonte wijzen (vgl. Cass., 20 september 1937, *Pas.*, 1937, I, 237; DEL

MARMOL, C., *a. w.*, nr. 225, 256; *anders*, Luik, 14 maart 1935, *R.D.P.*, 1935, 864). Vijftien gevallen wijzen zeker op een gewoonte (Cass., 7 oktober 1963, *Pas.*, 1964, I, 123). Het gewoontemisdrijf bestaat niet alleen in het herhalen van een zelfde daad, maar er moet ook een verworven gesteldheid of een door die herhaling geopenbaarde gesteldheid aanwezig zijn (Cass., 14 januari 1963, *Pas.*, 1963, I, 555).

De ingeroepen feiten moeten zich voordoen binnen de verjaringstermijn (zie verder, nr. 230) en op het Belgisch grondgebied (DEL MARMOL, C., *a. w.*, nr. 340, 361; *R.P.D.B.*, XV, Tw, *Usure*, nr. 38, 736). Het is dus niet vereist dat de uitlenner het beroep van "woekeraar" uitoefent (DEL MARMOL, C., *a. w.*, nr. 220, 249; *anders*, Corr. Brussel, 18 mei 1934, *R.D.P.*, 1935, 425; Corr. Luik, 14 maart 1935, *R.D.P.*, 1935, 864), al werden bij de parlementaire bespreking van art. 494 Sw. verklaringen in die zin afgelegd. Het vereisen van een gewoonte en de handigheid van uitleners om de hogere rentevoet te verbergen door een hogere som als bedrag van lening te bedingen of door, zoals reeds vroeger gebruikelijk was (zie boven, nr. 5, 7 en 11), andere vormen van overeenkomst aan te wenden, brengen mee dat vervolgingen op grond van art. 494 Sw. zeldzaam zijn (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 26, 795).

226 Het moet gaan om een geldlening. De vorm heeft geen belang ("enigerlei vorm"). Er worden dus drie voorwaarden gesteld:

1. een lening (Cass., 18 mei 1857, *Pas.*, 1857, I, 297; Brussel, 2 februari 1853, *Pas.*, 1853, II, 241). Een geschrift is niet vereist.

Het geld moet werkelijk geleend zijn, want zolang dit niet gebeurd is staat men voor een niet strafbare poging.

Art. 1892 B.W. bepaalt trouwens: "waarbij de ene partij aan de andere partij een zekere hoeveelheid zaken *afgeeft*".

Gelet op de tekst van art. 494 Sw., waarin sprake is van "hij die zich ... doet belonen", zou kunnen voorgestaan worden dat het feit van het sluiten van een leningsovereenkomst voldoende is (DEL MARMOL, C., *a. w.*, nr. 229-230, 260-261).

De tekstuele interpretatie wijkt af van het verslag van de Koning bij K.B. nr. 148 van 18 maart 1935, waarbij dit artikel gewijzigd wordt, en waarin verwezen wordt naar de vroeger gegeven interpretaties (zie b.v. Cass., 24 november 1884, *Pas.*, 1885, I, 9).

Ze is ook strijdig met de zakelijke aard van de leningsovereenkomst (art. 1875 en 1892 B.W.).

Het is ook niet vereist dat reeds interest geïnd is (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 44, 797).

2. van geld;

3. in onverschillig welke vorm.

Normaal zal het om een verbruiklening gaan, doch zelfs indien de geldlening onder andere contractvormen verscholen gaat, kan ze als zodanig in aanmerking genomen worden.

B.v.:

- een geldlening met zgn. deelneming in de winst tegen een vast bedrag, zonder rekening te houden met de werkelijk gemaakte winst (Brussel, 27 januari 1934, *R.P.S.*, 1934, 174, nr. 3395; Kh. Brussel, 8 februari 1950, *J.C.B.*, 1951, 174; DEL MARMOL, C., *a.w.*, nr. 92 en 95, 132 en 134);
- een kredietopening tegen woekerinterest (Brussel, 2 februari 1853, *Pas.*, 1853, II, 241; *R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 50, 797);
- een lening gepaard met de verplichting bepaalde goederen tegen een prijs boven hun waarde aan te kopen (Cass., 18 mei 1857, *Pas.*, 1857, I, 297; Brussel, 19 november 1858, *Pas.*, 1859, II, 341; *R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 58, 798);
- de verkoop met het recht van wederinkoop is van oudsher een klassiek geval om een lening tegen woekerinterest te verdoezelen (Luik, 14 augustus 1837, *Pas.*, 1837, II, 220);
- het beding waarbij een hoger bedrag terugbetaald moet worden dan het geleende;
- een lening gepaard met een levensverzekering waarbij de lener een abnormaal hoog commissie-loon opstrijkt, enz.

Hierdoor werd het toepassingsgebied van het nieuwe art. 494 verruimd, terwijl vroeger alleen een overeenkomst van lening bedoeld werd (Cass., 24 november 1884, *Pas.*, 1885, I, 9).

De tekst werd anderzijds beperkter doordat alleen geldleningen vermeld worden, terwijl vroeger elke soort lening bedoeld werd.

227 De gevraagde interest moet volgens art. 494, eerste lid Sw. de wettelijke interest en volgens art. 494, tweede lid Sw. klaarblijkelijk de normale interest en de dekking van het risico overschrijden (zie boven, nr. 223).

Met wettelijke interest wordt de wettelijke rentevoet bedoeld, thans 8 t.h. (zie Hoofdstuk VII, nr. 192).

Bij het beoordelen van de normale rentevoet heeft de strafrechter de mogelijkheid van appreciatie.

Niet alleen de toegepaste rentevoet moet bekeken worden maar ook afzonderlijk de bijkomende kosten voor het opmaken van een dossier, de commissielonen, het gevaar van insolventie en ook de verzekeringskosten (Cass, 26 januari 1855, *Pas.*, 1855, I, 142; Cass., 23 november 1937, *Pas.*, 1937, I, 350; Cass., 21 november 1960, *Pas.*, 1961, I, 311; zie ook boven, nr. 24, 2°).

De strafrechter moet dit alles beoordelen op grond van de gegevens op het ogenblik van het aangaan van de geldlening. De overschrijding moet klaarblijkelijk zijn. Bij twijfel is er geen woeker (DEL MARMOL, C., *a.w.*, nr. 274, 309).

228 Wat onder de normale rentevoet verstaan moet worden, varieert volgens het tijdstip.

B.v.:

- in 1923 werd 16,12 t.h. als woeker beschouwd (Rb. Dendermonde, 1 juli 1933, *Pas.*, 1934, III, 43);
- van 1923 tot 1927 werd 10 t.h. interest niet als abnormaal beschouwd (Rb. Brugge, 12 januari 1932, *Pas.*, 1933, III, 79);
- in 1932 was 15 of 20 t.h. een woekerinterest (Brussel, 3 mei 1933, *R.W.*, 1932-33, 619);
- in 1953 werden rentevoeten van 12,6 t.h. en van 17,25 t.h. voor kortlopende leningen aanvaardbaar geacht (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 88, 603);

- tijdens de periode vóór 1958 werd een uitlener wegens woeker veroordeeld. De door hem toegepaste rentevoet lag tussen 14,56 en 70,91 t.h., volgens het geleende bedrag en de duur van de lening, waarbij hij de leners tot het afsluiten van een levensverzekering dwong die hem eveneens een zeer hoog commissieloon opbracht (Gent, 4 april 1958, *R.W.*, 1958-59, 1849);
- in 1964 werd 16,5 t.h. interest als geoorloofd beschouwd (Brussel, 21 mei 1987, *J.T.*, 1987, 703).

De dekking van het risico heeft betrekking op de solvabiliteit van de lener (beroep, inkomen, gegeven waarborgen), doch niet op het gevaar van een muntdevaluatie (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 92, 803; *anders*, Kh. Brussel, 16 mei 1938, *J.C.B.*, 1939, 193; DEL MARMOL, C., *a.w.*, nr. 290, 324-325).

Dit betekent nog niet dat de rentevoet met het oog op die dekking grenzeloos verhoogd mag worden (DEL MARMOL, C., *a.w.*, nr. 295, 329-330).

229 Is het misdrijf van woeker mogelijk bij verkoop op afbetaling of lening op afbetaling? In de aanhef van art. 29 van de vroegere Afbetalingswet werd duidelijk gesteld dat geen afbreuk werd gedaan aan de toepassing van art. 494 Sw. (MOREAU-MARGRÈVE, L., *J.T.*, 1966, 737, nr. 32; CEREXHE, E. en VERSTRAETE, B., *a.w.*, nr. 267; VAN LIER, H., *J.T.*, 1983, 60, nr. 35; PAULUS, C., *Verkoop, lening en persoonlijke lening op afbetaling*, nr. 97, 39 en nr. 152, 61). Bij verkoop op afbetaling gaat de verkoper zelf eenmalig krediet verschaffen zodat art. 494 Sw. niet toepasselijk is (Corr. Brussel, 29 juni 1964; *J.T.*, 1964, 738; BALLON, L. en GROGNART, L., *a.w.*, nr. 54; CEREXHE, E. en VERSTRAETE, B., *a.w.*, nr. 263). Bij lening op afbetaling gaat een derde aan de verkoper of aan de koper eenmaal een lening toestaan zodat hier ook geen sprake van gewoonte is. De eenmalige miskenning van het lastenpercentage kan dan ook geen woeker zijn, tenzij de gewoonte dit te doen bewezen wordt (zie Cass., 7 oktober 1963, *Pas.*, 1964, I, 123).

De eventuele toepassing van art. 494 Sw. stuitte nog op een andere moeilijkheid. De vraag kan gesteld worden of bij naleving van de wettelijke lastenpercentages art. 494 Sw. toegepast kan worden. Het lastenpercentage vermeldde de toegepaste rentevoet niet (zie hierover Rb. Antwerpen, 30 december 1964, *R.W.*, 1964-65, 1032).

De Consumentenkredietwet heeft de Afbetalingswet opgeheven. Zij verwijst niet meer naar art. 494 Sw. In het voorontwerp van wet kwamen bij art. 99 (art. 101 van de wet) de woorden voor "Overeenkomstig de toepassing van strengere straffen eventueel bepaald bij het Strafwetboek of bij de bijzondere wetten". Ze werden op verzoek van de Raad van State weggelaten omdat ze niets toevoegen aan het bestaande strafrecht (*Gedr. St.*, Senaat, 1989-90, stuk 916/1, 214). Art. 494 Sw. blijft dan ook toepasbaar (Vred. Kortrijk, 22 juni 1993, *T. Vred.*, 1994, 65; *anders*, DEMUYNCK, I., *a.w.*, 40-41, nr. 100).

230 Woeker, bestraft op grond van art. 494 Sw. (zie boven, nr. 220), is een gewoontemisdrijf (zie boven, nr. 222. 2°). Er moeten meerdere leningen tegen woekerinterest zijn waarbij misbruik werd gemaakt van de zwakheden, de hartstocht, de behoeften of de onwetendheid van de lener. Op zichzelf

is een gedraging niet strafbaar, wel de herhaling, het gewoonlijk plegen.

De verjaringstermijn van drie jaar vangt aan vanaf het laatste strafbaar feit (Cass., 17 november 1941, *Pas.*, 1941, I, 431; vgl. Cass., 6 oktober 1936, *Pas.*, 1936, I, 376 en noot; Cass., 11 april 1938, *Pas.*, 1938, I, 141).

Die leningen kunnen zich over een langere periode uitstrekken zodat alleen de laatste leningen binnen de verjaringstermijn van drie jaar vervolgd worden. Alsdan is er verjaring voor de andere feiten (*R.P.D.B.*, XV, Tw. *Usure*, nr. 116, 806 en de aangehaalde rechtsleer).

Na een veroordeling is een nieuwe vervolging slechts mogelijk voor feiten die dagtekenen van na die veroordeling en die opnieuw op een gewoonte wijzen (VAN-HOUDT, C.J. en CALEWAERT, W., *a.w.*, II, nr. 632, 331).

HOOFDSTUK X

INTEREST IN DE GERECHTELIJKE PROCEDURE

AFDELING I

VORDERING VAN INTEREST

231 Interest kan zowel bij akte van rechtsingang als in de loop van het geding gevorderd worden.

In de akte van rechtsingang (dagvaarding, verzoekschrift) kan elk soort interest (conventionele, moratoire, wettelijke, vergoedende en gerechtelijke moratoire of vergoedende interest) gevorderd worden.

Dikwijls wordt niet gepreciseerd welke interest gevorderd wordt. Formuleringen zoals "meer de interessen", "meer de gerechtelijke interest" of "vermeerderd met de interest" duiden niet aan om welke soort interest het gaat.

Interest moet in rechte gevorderd worden (Cass., 17 november 1969, *Arr.Cass.*, 1970, 273; Cass., 2 mei 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 966; Cass., 21 juni 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1231; Cass., 5 september 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 14; KRINGS, E., "L'office du juge", *J.T.*, 1993, 18). De rechter kan nooit ambtshalve interest toekennen (*anders*, VAN DE VELDEN, A. en SCHAMP, H., *a.w.*, 39 in verband met de wettelijke interest op arbeidsongevaluitkeringen, zie boven, nr. 104). Deed hij het toch, dan zou hij *ultra petita* gaan.

Wanneer een wettekst bepaalt dat van rechtswege interest verschuldigd is, betekent dit dat de wettelijke interest toegekend wordt zonder ingebrekestelling, wat afwijkt van hetgeen vereist is bij moratoire interest (zie boven, nr. 72).

Indien in de inleidende akte geen interest gevorderd werd, kan dit nog gebeuren in de loop van het geding.

In elke stand van het geding, zelfs bij verstek, kan een partij de interessen sedert het instellen van de vordering verschuldigd, nog vorderen (art. 807 en 808 Ger. W.).

Vergat de rechter over de interest te beslissen, dan zullen de gedingkosten van het hoger beroep tot het verkrijgen van interest ten laste van de Staat vallen (Arbh. Luik, 18 februari 1992, 1ste kamer, *onuitg.*).

In een geval waarin een partij niet tijdig conclusie nam, werd de moratoire interest, voor de periode dat zij door nalatigheid de loop van de interest verlengde, niet toegekend (Arbh. Brussel, 10 oktober 1989, 3de kamer, *onuitg.*).

AFDELING II

WAARDE VAN EEN VORDERING

232 De waarde van een vordering is van belang bij het bepalen van de bevoegdheid van de vrederechter (art. 590 Ger. W.), de aanleg (art. 618 Ger. W.) en het bedrag van de vaste rechtsplegingsvergoeding (art. 3, laatste lid K.B. 30 november 1970).

Wanneer het bedrag van de vordering de volstreckte bevoegdheid bepaalt, wordt eronder verstaan de som die in de inleidende akte wordt geëist, met uitsluiting van de gerechtelijke interest en van alle gerechtskosten alsook van de dwangsommen (art. 557 Ger. W.).

Alleen de gerechtelijke interest is uitgesloten, wat begrijpelijk is aangezien hij eerst vanaf de inleiding van een geschil verschuldigd is (Cass., 12 februari 1993, *Arr.Cass.*, 1993, 181; Brussel, 6 december 1952, *J.T.*, 1953, 523).

De conventionele, de *moratoire* (Cass., 26 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1275, *R.W.*, 1981-82, 1869 met noot LAENENS, J.; Vred. Berchem, 28 mei 1985, *T. Vred.*, 1986, 81), de wettelijke en de vergoedende interest (Cass., 22 februari 1952, *Pas.*, 1952, I, 366; Gent, 18 juni 1954, *R.W.*, 1954-55, 1803; Rb. Namen, 7 december 1982, *Rev. Rég. Dr.*, 1983, 159) komen wel in aanmerking.

De bevoegdheid van de vrederechter hangt af van de waarde van de vordering. B.v.:

— een dagvaarding tot betaling van 74.000 fr. met de *moratoire* interest vanaf de ingebrekestelling op 25 januari 1993 tot aan de dagvaarding op 5 april 1993 behoort tot de kennisneming van de rechtbank van eerste aanleg.

— dezelfde vordering zonder *moratoire* interest, doch verhoogd met gerechtelijke *moratoire* interest behoort tot de kennisneming van de vrederechter.

Wanneer de gevorderde som deel uitmaakt van een betwiste schuldvordering van een hoger bedrag, wordt de bevoegdheid bepaald door het bedrag dat op de titel is vermeld of in voorkomend geval door het bedrag van het saldo van gemelde schuldvordering, zelfs indien de gevorderde som minder hoog is (art. 559 Ger. W.). Zo kan de vrederechter geen kennis nemen van een vordering tot betaling van 9.600 fr. conventionele interest van een lening van 80.000 fr. wanneer de verwerende partij stelt dat het kapitaal terugbetaald is vóór de aanvang van het jaar waarvoor interest gevorderd wordt (Luik, 23 december 1957, *Jur. Liège*, 1957-58, 145; Rb. Brussel, 17 juli 1956, *Pas.*, 1957, III, 73).

233 De **aanleg** wordt in beginsel eveneens bepaald volgens de waarde van de vordering bij de **rechtsingang**. Art. 618, eerste lid van het Gerechtelijk Wetboek, verwijst naar art. 557 van hetzelfde wetboek.

Wordt de vordering in de loop van het geding gewijzigd, b.v. door interest te vorderen, dan wordt de aanleg bepaald door de som die in de laatste conclusie wordt gevorderd.

Er zij aan herinnerd dat volgens art. 617, eerste lid van het Gerechtelijk Wetboek de vonnissen van de rechtbank van eerste aanleg en van de rechtbank van koop-handel, waarbij uitspraak wordt gedaan over een vordering waarvan het bedrag 75.000 fr. niet overschrijdt, worden gewezen in laatste aanleg.

Die regel geldt niet voor de arbeidsrechtbank, waarvan de vonnissen steeds vatbaar zijn voor hoger beroep (art. 617, tweede lid Ger. W.).

B.v. dagvaarding tot betaling van een factuur van 46.000 fr. waaraan bij conclusie 12 t.h. interest (460 fr. per maand) over negen maanden (4.140 fr.) wordt toegevoegd, brengt de waarde van de vordering op 50.140 fr., zodat hoger beroep mogelijk wordt.

Een vonnis waarin enkel uitspraak gedaan wordt over de gerechtelijke interest, is niet vatbaar voor hoger beroep (Antwerpen, 15 december 1980, *R. W.*, 1981-82, 1682 met noot LAENENS, J.).

AFDELING III

BEVOEGDHEID VAN DE RECHTER OM UITSPRAAK TE DOEN

234 De rechter die kennis neemt van de hoofdvordering, is ook volstrekt bevoegd om uitspraak te doen over de gevorderde interesten (zie b.v. *Arbrb. Doornik*, 27 januari 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 42 met noot WESTRADE, M.).

Het kan ook voorkomen dat alleen interest gevorderd wordt. Voor de arbeidsgerechten werd betwist of een dergelijke vordering nog tot hun kennisneming behoorde. In enkele uitspraken werd daarop ontkennend geantwoord (*Arrondrb. Brussel*, 1 december 1986, *Pas.*, 1987, III, 35; *Arbrb. Namen*, 22 juni 1987, *Soc. Kron.*, 1987, 357). Een arbeidsrechtbank besliste dat, wanneer er een vonnis is geweest houdende veroordeling tot betaling van een hoofdsom, de "actualisering ... tot verkrijging van interesten dient te gebeuren door ten uitvoerlegging van het vonnis" (*Arbrb. Mechelen*, 5 april 1990, *T.S.R.*, 1991, 152). De meerderheid van de rechtspraak spreekt zich bevestigend uit (*Arbh. Luik*, 16 juni 1987, *Soc. Kron.*, 1988, 17; *Arbh. Luik*, afd. Namen, 21 maart 1988, *Soc. Kron.*, 1990, 71; *Arbh. Gent*, 20 juni 1988, A.R. 178/87, onuitg.; *Arbh. Bergen*, 17 januari 1990, *Soc. Kron.*, 1990, 212, *J.T.T.*, 1990, 144; *Arbh. Brussel*, 9 maart 1990, *J.T.T.*, 1990, 241, *T.S.R.*, 1990, 184; *Arbrb. Mechelen*, 5 april 1990, *J.T.T.*, 1991, 335; zie ook noot BQUET-MATHIEU, Cl., *J.T.*, 1991, 31).

Het Hof van Cassatie besliste dat, wanneer eerst de hoofdsom gevorderd werd (in casu alimentatie) later hierop interest gevorderd kan worden (*Cass.*, 19 maart 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 707).

De termijn geldend voor het inleiden van de hoofdvordering werd niet toepasselijk verklaard op de afzonderlijke vordering tot het verkrijgen van interest (*Arbh. Brussel*, 9 maart 1990, *J.T.T.*, 1990, 241).

Als in eerste aanleg geen interest gevorderd is, kan die bij hoger beroep niet voor de eerste maal geëist worden (Arbh. Luik, 8 november 1988, *J.T.T.*, 1990, 243, *Soc. Kron.*, 1989, 232; Arbh. Bergen, 7 september 1990, *J.T.T.*, 1991, 387).

Bij een vordering tot interpretatie of verbetering van een vonnis mag de rechter de aanvangsdatum van de interest niet wijzigen (Brussel, 7 november 1978, *R.G.A.R.*, 1980, 10142) of preciseren of de wettelijke interest op het bruto- of op het nettoloon wordt berekend (Arbh. Luik, 24 maart 1988, *Soc. Kron.*, 1992, 432; Arbh. Antwerpen, afd. Hasselt, 2 mei 1990, *Limb. Rechtsl.*, 1991, 196; Arbh. Brussel, 9 april 1991, *Soc. Kron.*, 1992, 432; Arbh. Antwerpen, 4 mei 1992, 2de kamer, A.R. 92/488, *onuitg.*).

AFDELING IV

FAILLISSEMENT EN DE VERSCHULDIGDE INTEREST

235 Krachtens art. 451, eerste lid Faill.W. wordt te rekenen van het vonnis van faillietverklaring de loop van de interesten van elke schuldvordering die niet door een voorrecht, pand of hypotheek is gewaarborgd, alleen ten aanzien van de boedel afgesloten (zie ook Cass., 26 november 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 345, *R.W.*, 1976-77, 1400). Het faillissement heeft immers tot gevolg dat alle niet bevoorrechte (gewone of chirografaire) schuldeisers in één massa verenigd worden, waarin zij op voet van gelijkheid gesteld worden. Ieder krijgt een dividend evenredig aan zijn schuldvordering. Mochten de interesten verder lopen, dan zouden de schuldvorderingen met interest nog aangroeien na het vonnis van faillietverklaring.

Art. 451, tweede lid Faill.W. laat het vorderen van interest op schuldvorderingen met voorrecht toe, indien het voorrecht betrekking heeft op een bepaald goed, wat niet het geval is met een algemeen voorrecht.

De loop van de interesten van een schuldvordering gewaarborgd door een algemeen voorrecht op alle roerende goederen van de gefailleerde, wordt vanaf het vonnis van faillietverklaring ten aanzien van de "massa" of gezamenlijke schuldeisers gestuit (Cass., 17 april 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1035 en noot 6; Cass., 20 december 1982, *Arr.Cass.*, 1982-83, 535, *R.W.*, 1983-84, 117; Cass., 26 december 1985, *Arr.Cass.*, 1985-86, 605, *R.W.*, 1985-86, 2919; Gent, 3 februari 1962, *R.W.*, 1962-63, 1486; Gent, 25 mei 1963, *Pas.*, 1964, II, 89; Brussel, 19 april 1971, *Pas.*, 1971, II, 229; Antwerpen, 5 juni 1980, *Limb. Rechtsl.*, 1980, 132; Antwerpen, 12 december 1983, *T.B.H.*, 1984, 529; Luik, 28 september 1984, *Jur. Liège*, 1985, 17; Kh. Brussel, 12 oktober 1940, *J.C.B.*, 1940, 364; Kh. Aalst, 19 februari 1960, *R.W.*, 1959-60, 1768; Kh. Sint-Niklaas, 21 september 1964, *R.W.*, 1964-65, 2008; Kh. Brussel, 25 mei 1971, *R.W.*, 1971-72, 157; Kh. Luik, 12 februari 1973, *Jur. Liège*, 1972-73, 197; Arbrb. Gent, 18 mei 1973, *T.S.R.*, 1974, 317; Kh. Verviers, 10 februari 1975, *B.R.H.*, 1976, 70; Kh. Ver-

viërs, 12 januari 1976, *Jur. Liège*, 1975-76, 164; Kh. Tongeren, 29 maart 1976, *Limb. Rechtsl.*, 1980, 142; Kh. Brussel, 12 november 1979, *B.R.H.*, 1980, 199; Kh. Luik, 1 juni 1982, *Jur. Liège*, 1983, 261 met noot DE LEVAL, G.; Kh. Gent, 12 november 1982, *T.B.H.*, 1983, 325; Arbrb. Gent, 30 september 1985, *R.W.*, 1985-86, 1943, *J.T.T.*, 1986, 263; DE RYKE, R. en HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1967, 112, nr. 13; COPPENS, P., *R.C.J.B.*, 1974, 450, nr. 76; CLOQUET, A., *Les concordats et la faillite*, nr. 1704, 487; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1978, 1177-1178, nr. 44; COPPENS, P. en 'T KINT, F., *R.C.J.B.*, 1984, 564, nr. 111; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2444, 179-180; GEINGER, H., e.a., *T.P.R.*, 1991, 562, nr. 208). B.v. het algemeen voorrecht voor het loon of de opzeggingsvergoeding, het algemeen voorrecht van de R.S.Z.

De opzeggingsvergoeding verschuldigd aan een werknemer die na het vonnis van faillissement door de curator verder in dienst werd gehouden, geniet weliswaar een algemeen voorrecht, doch de wettelijke interest hierop is gestuit, zelfs al ontstond die schuldvordering eerst na het faillissement en gaat het om een schuld van de boedel (Cass., 17 april 1980, *Arr.Cass.*, 1979-80, 1035).

De stuiting is toepasselijk op alle soorten interesten: conventionele, moratoire, wettelijke en gerechtelijke (Kh. Kortrijk, 29 januari 1955, *R.W.*, 1955-56, 1054; FREDERICQ, L., *a.w.*, VII, nr. 170, 296; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2242, 178; VEROUGSTRAETE, I., *a.w.*, nr. 127, 98; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1705, 487).

Is in het bedrag van een schuldvordering de te vervallen interest begrepen, dan rijst de vraag of de interesten die na het vonnis van faillissement vervallen zouden zijn, afgetrokken moeten worden. Volgens sommigen wel (Kh. Gent, 6 februari 1907, *Pas.*, 1907, III, 243; *R.P.D.B.*, V, Tw. *Faillite et banqueroute*, nr. 553, 382). Anderen menen dat de eerste schuldvordering in een schuldvordering op termijn die geen interest opbrengt wordt omgezet, waarop art. 450 Faill. W. (zie verder, nr. 240) toegepast moet worden (FREDERICQ, L., *a.w.*, VII, nr. 172, en noot 3, 298; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 170, 488; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2245, 180-181).

In het ontwerp van faillissementswet wordt de huidige rechtspraak in verband met art. 451 W. Kh. wettelijk bevestigd (*Gedr. St.*, Kamer, B.Z. 1991-92, stuk nr. 631/1-91, 13, art. 22). Het art. 22 van dit ontwerp luidt als volgt:

“De rente van schuldvorderingen die niet gewaarborgd zijn door een bijzonder voorrecht, pand of hypotheek, houdt op te lopen vanaf het vonnis van faillietverklaring, doch alleen ten aanzien van de boedel.

De rente van de gewaarborgde schuldvorderingen kan niet worden gevorderd dan van de opbrengst van de goederen die verbonden zijn aan het voorrecht, het pand of de hypotheek.”

236 De schuldvorderingen gewaarborgd door een bijzonder voorrecht blijven interest (Cass., 9 december 1892, *Pas.*, 1893, I, 51; Cass., 26 oktober 1939, *Pas.*, 1939, I, 438) opbrengen tot op het ogenblik van de betaling van

de schuldvordering (Luik, 28 juni 1968, *B.R.H.*, 1969, 91 met noot DEGRAEVE, E.; Brussel, 28 april 1976, *Pas.*, 1977, II, 77; Rb. Hoei, 25 november 1969, *B.R.H.*, 1970, 763 met noot R.G.P.; Kh. Luik, 12 februari 1973, *Jur. Liège*, 1972-73, 197; Kh. Kortrijk, 21 december 1978, *B.R.H.*, 1979, 310 met kritische noot VAN BUGGENHOUT, C.; Kh. Charleroi, 21 februari 1984, *Pas.*, 1984, III, 62; Kh. Oudenaarde, 27 januari 1987, *R.W.*, 1987-88, 89; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1978, 1178, nr. 45; *anders*, tot op het ogenblik van de tegeldemaking van het voorwerp van het voorrecht, Brussel, 28 maart 1969, *Pas.*, 1969, II, 149; Rb. Tongeren (in handelszaken), 17 juni 1966, *R.W.*, 1966-67, 2063; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1716, 490). De tegeldemaking van het met een voorrecht bezwaarde goed, doet de aan dat voorrecht verbonden rechtsgevolgen niet eindigen. Het recht op voorrang wordt immers na verkoop op de door de curator ontvangen prijs overgedragen tot op het ogenblik van de door hem verrichte betaling van de hoofdsom en de interest.

Een gewone schuldvordering wordt door de uitoefening van het retentierecht geen door een bijzonder voorrecht beschermde schuldvordering (LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1981, 337, nr. 109; COPPENS, P. en 't KINT, F., *R.C.J.B.*, 1984, 532-533, nr. 88; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1992, 1318-1319, nr. 56; *anders*, Kh. Kortrijk, 21 december 1978, *B.R.H.*, 1979, 310, met noot VAN BUGGENHOUT, C.; Kh. Brugge, 2 juni 1983, *T.B.R.*, 1985, 102). Wel verleent het retentierecht aan de schuldeiser, houder van een lichamelijk roerend of onroerend goed, een persoonlijke waarborg tot uitvoering. Het verschaft geen voorrang op de bevoorrechte schuldeisers, maar het is wel "tegenstelbaar aan de massa" (Cass., 22 juni 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 1271, *R.W.*, 1979-80, 2096) en dus aan de curator (Cass., 7 november 1935, *Pas.*, 1936, I, 38; Cass., 12 september 1986, *Arr. Cass.*, 1986-87, 43; Gent, 4 mei 1961, *R.W.*, 1961-62, 841; Brussel, 12 maart 1969, *Pas.*, 1969, II, 140; Luik, 3 maart 1970, *Jur. Liège*, 1970-71, 33; Brussel, 7 december 1977, *J.T.*, 1978, 330; Kh. Gent, 15 januari 1955, *R.W.*, 1955-56, 363; Kh. Antwerpen, 10 november 1965, *R.W.*, 1965-66, 1214; Kh. Brugge, 2 juni 1983, *T.B.R.*, 1985, 102; DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 826, 786 en noot; VAN OMMESLAGHE, P., *a.w.*, *R.C.J.B.*, 1963, 74, nr. 5). Of het retentierecht ook tegengeworpen kan worden aan derden wordt niet algemeen aanvaard. Voor sommigen kan het aan alle schuldeisers, ook de bevoorrechte, tegengeworpen worden (Brussel, 14 juni 1933, *Pas.*, 1933, II, 181; Kh. Brussel, 8 augustus 1925, *J.C.B.*, 1925, 333; CLERENS, A., *R.W.*, 1957-58, 1277; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *Zekerheidsrechten*, nr. 419, 208).

Soms wordt hierbij een onderscheid gemaakt tussen de schuldeisers die een voorrecht op roerende goederen hebben aan wie het retentierecht altijd tegengeworpen kan worden en de schuldeisers met een voorrecht op onroerende goederen waarbij het retentierecht slechts kan tegengeworpen worden indien het voorrecht ontstond na dat van retentor (*R.P.D.B.*, XI, Tw. *Rétention*, nr. 162, 520), of wordt het retentierecht alleen aan de schuldeisers met een algemeen voorrecht tegengeworpen (VAN OMMESLAGHE, P., *a.w.*, *R.C.J.B.*, 1963, 82-83, nr. 12).

Voor anderen kan het alleen ten aanzien van de niet bevoorrechte schuldeisers

(DE PAGE, H., *a. w.*, VI, nr. 825-827, 785-788; bij LAMINE, L., *a. w.*, 153, noot 53 aangehaalde rechtspraak en noot 54 aangehaalde rechtsleer; bij HEURTERRE, P., *a. w.*, 169, nr. 23, aangehaalde rechtsleer; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1992, 1317, nr. 54) of zelfs niet tegengeworpen worden (Kh. Bergen, 18 september 1978, *B.R.H.*, 1979, 88; BERTEN, J., *a. w.*, *J.T.*, 1956, 113; HEURTERRE, P., *a. w.*, *Liber amicorum F. Dumon*, I, nr. 23-25, 170-172).

Het retentierecht verschaft aan de retentor niet alleen een verweermiddel maar geeft hem de mogelijkheid van eigenrichting.

Zo kan hij een zaak behouden tot hij betaald wordt (Cass., 24 april 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 1128, *R.W.*, 1987-88, 806 met noot WACHTSSTOCKX; Beslagr. Brussel, 10 april 1989, *J.L.M.B.*, 1989, 1290).

Daardoor geniet de retentor een voorkeursbehandeling zonder van voorrecht te genieten (DE PAGE, H., *a. w.*, VI, nr. 824, 784; vgl. art. 1615 B.W. en art. 570 Faill.W.). Zo schreef PLANIOL: "le rétenteur obtiendra son payement avant les autres, comme s'il avait un privilège" (aangehaald door DE PAGE, H., *a. w.*, VI, nr. 824, 784 en noot 5).

Bij p a n d bestaat er ten voordele van de pandhouder een retentierecht maar ook een voorrecht (art. 20, 3° Hyp.W. en art. 2073 B.W.). In geval van faillissement blijft de interest lopen, doch hij kan enkel gevorderd worden op de opbrengst van het pand (art. 451 Faill.W.). Dit kan leiden tot een patstelling tussen de retentor en de curator (voor een elegante oplossing zie Kh. Gent, 15 januari 1955, *J.T.*, 1956, 108), waarbij de curator een feitelijk voorrecht aan de retentorschuldeiser toekent (HEURTERRE, P., *a. w.*, in *Liber amicorum F. Dumon*, I, nr. 24, 171).

Wel geniet de retentor een voorrecht voor de uitgaven gedaan tot behoud van de zaak (art. 20, 4° Hyp.W.; zie verder, nr. 263; LAMINE, L., *a. w.*, nr. 193, 114).

Ingeval de curator een in pand gegeven goed verkoopt, wordt de betaalde prijs bezwaard met een recht van voorrang, niet alleen ten aanzien van de hoofdsom, maar ook ten aanzien van de interesten tot op de dag van betaling (Cass., 18 december 1970, *Arr.Cass.*, 1971, 401 met noot; zie nog Luik, 28 juni 1968, *B.R.H.*, 1969, 91).

Indien een schuldvordering enkel uit interest of een rente (b.v. lijfrente) bestaat is artikel 451, eerste lid Faill.W. niet toepasselijk.

Door de loop van de interest of de achterstallen te stuiten zou de schuldvordering anders zelf tenietgaan (Rb. Brugge, 9 juni 1873, *Pas.*, 1874, III, 273; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, IV, nr. 2245, 181 en de in noot 2 aangehaalde rechtsleer; VEROUGSTRAETE, I., *a. w.*, nr. 126, 98; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 1706, 487).

De interest die verder opgebracht wordt, moet gevorderd worden (Cass., 10 december 1925, *Pas.*, 1926, I, 106). De curator mag geen interest ambtshalve aan de hoofdsom toevoegen (art. 498 Faill.W.; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 1712, 489).

De som die niet betaald kan worden met de opbrengst van het met een bijzonder voorrecht bezwaard goed, wordt een gewone schuldvordering.

De interest hierop wordt niet in aanmerking genomen (Rb. Tongeren (in handelszaken), 17 juni 1966, *R.W.*, 1966-67, 2063; FREDERICQ, L., *a.w.*, VII, nr. 170, 296; *R.P.D.B.*, V, Tw. *Faillite et banqueroute*, nr. 565, 383; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1716, 490 en nr. 1738, 495).

Indien bij de tegeldemaking van een door een hypotheek bezwaard goed tot voldoening van een door een bijzonder voorrecht gewaarborgde schuldvordering eerst de interesten en kosten betaald worden, en dan nog de op de dag van het faillissement bestaande schuldvorderingen en interesten van na het faillissement betaald moeten worden, zal alleen de schuldvordering in het gewoon passief van het faillissement opgenomen worden (Kh. Gent, 13 maart 1990, *T.G.R.*, 1990, 102).

237 De interesten van een door een bijzonder voorrecht gewaarborgde schuldvordering, mogen slechts gevorderd worden op de opbrengst van de verkoop van de door het voorrecht bezwaarde goederen (art. 451, tweede lid Hyp.W.; Kh. Oudenaarde, 17 januari 1987, *R.W.*, 1987-88, 89).

Is deze opbrengst niet voldoende om de hoofdsom en de sedert het vonnis van faillissement vervallen interesten te betalen, dan dringt zich de vraag op of ze met toepassing van art. 1254 van het Burgerlijk Wetboek, eerst op de interesten moet worden toegerekend.

De rechtspraak en de rechtsleer zijn verdeeld over het te geven antwoord (ontkennend, Kh. Sint-Niklaas, 27 oktober 1964, *R.W.*, 1964-65, 410; Rb. Tongeren (in handelszaken), 17 juni 1966, *R.W.*, 1966-67, 2063; *R.P.D.B.*, V, Tw. *Faillite et banqueroute*, nr. 563, 383; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1741, 496; bevestigend, Cass., 26 oktober 1939, *Pas.*, 1939, I, 438 met conclusie GESCHÉ, *Rev. Faill.*, 1939, 437; Luik, 4 januari 1882, *Pas.*, 1882, II, 157; Rb. Charleroi, 18 maart 1902, *Pas.*, 1903, III, 5; Kh. Brussel, 7 februari 1929, *Rev. Faill.*, 1929, 52; Kh. Luik, 13 maart 1929, *Jur. Liège*, 1929, 135, *Rev. Faill.*, 1930, 65; Kh. Brussel, 12 maart 1938, *J.C.B.*, 1940, 338; Kh. Oudenaarde, 17 januari 1987, *R.W.*, 1987-88, 89; FREDERICQ, L., *a.w.*, VII, nr. 448, 641; DURIEUX, J., *a.w.*, *Rev. Banque*, 1969, 311 e.v.; VEROUGSTRAETE, I., *a.w.*, nr. 726, 404).

De schuldeiser die zich op een retentierecht kan beroepen, kan de teruggave van het teruggehouden goed weigeren zolang de interest niet is betaald (VAN BUGGENHOUT, C., *a.w.*, *B.R.H.*, 1979, 312). Door zijn zakelijke aard is het retentierecht een absoluut verweermiddel.

238 De loop van de interesten is alleen ten aanzien van de "massa" gestuit, doch niet wat betreft de gefailleerde (VEROUGSTRAETE, I., *a.w.*, nr. 133, 101) of zijn borg (Kh. Gent, 21 juni 1890, *J.C.Fl.*, 1890, nr. 648) of andere medeschuldenaars (CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1704, 487; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2243, 179).

De curator, die ook de gefailleerde vertegenwoordigt, kan voor de interest aangesproken worden indien er na betaling van de schuldvorderingen een saldo over-

schiet (Cass., 10 december 1925, *Pas.*, 1926, I, 106; Brussel, 17 juli 1865, *Pas.*, 1865, II, 244; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, nr. 2159 *in fine*, 98 en nr. 2243, 179; anders, CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 1711, 489, zie echter nr. 2167, 607).

Van de gefailleerde kan betaling van interest gevorderd worden indien hij, na het sluiten van het faillissement en in zoverre de vijfjarige verjaring niet is ingetreden, vermogend zou worden.

De stuiting geldt alleen voor het buitenbezitgesteld vermogen.

239 Daar de aangifte van een schuldvordering als een ingebrekestelling geldt (zie boven, nr. 48), kan moratoire interest op schuldvorderingen die geen interest opbrachten op het ogenblik van het faillissement verkregen worden (Kh. Brussel, 29 december 1920, *J.C.B.*, 1921, 74; Kh. Brussel, 30 juni 1932, *J.C.B.*, 1933, 105; Rb. Hoei (in handelszaken), 25 november 1969, *B.R.H.*, 1970, 763; Kh. Oudenaarde, 17 januari 1987, *R.W.*, 1987-88, 89).

De gefailleerde kan geen eerherstel krijgen dan na de door hem verschuldigde hoofdsom en interest gekweten te hebben (art. 586, eerste lid en 588 Faill.W.).

Hij moet niet alleen de interest tot aan het vonnis van faillissement betalen, maar ook de daarna verlopen interest, behoudens de verjaarde interest (Luik, 17 maart 1970, *Jur. Liège*, 1969-70, 245).

Interest op de verschuldigde interest hoeft niet betaald te worden daar de voorwaarden voor anatocisme niet vervuld zijn (zie boven, nr. 207).

240 Het vonnis van faillietverklaring heeft tot gevolg dat de niet vervallen schulden opeisbaar worden ten aanzien van de gefailleerde (art. 450, eerste lid Faill.W. en art. 1188 B.W.).

Dit soort schulden, die geen interest opbrengen en waarvan de vervaldag meer dan een jaar verwijderd is, wordt in het passief slechts aangenomen onder aftrek van de wettelijke rente voor de tijd die nog moet verlopen tot aan de vervaldag (art. 450, tweede lid Faill.W.).

De aftrek wordt berekend vanaf het vonnis van faillietverklaring (Kh. Gent, 30 mei 1967, *R.W.*, 1968-69, 327 en 1569; Kh. Brussel, 30 september 1986, *B.R.H.*, 1987, 313).

De maandelijkse termijnen tot betaling van een persoonlijke lening kunnen niet aangemerkt worden als schulden die geen interest opbrengen. Die maandelijkse termijn bevat immers interest (Cass., 10 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1078, *R.W.*, 1986-87, 818).

Indien een van de medeschuldenaars (samen met de gefailleerde) een niet vervallen en niet rentegevend orderbriefje of zodanige wisselbrief onmiddellijk betaalt, geschiedt zulks onder aftrek van de wettelijke rente voor de tijd die nog moet verlopen tot aan de vervaldag (art. 450, derde lid Faill.W.).

De termijn tot aan de vervaldag speelt hier geen rol (vgl. art. 450, eerste lid Faill.W.).

Als de medeverbondenen van een orderbriefje, tevens hoofdelijke borgen, onmiddellijk na het faillissement van de ondertekenaar van het orderbriefje, tot betaling zijn overgegaan, kan de schuldeiser geen betaling meer krijgen ten laste van het faillissement van de na het faillissement vervallen interesten (Kh. Brussel, 30 september 1986, *B.R.H.*, 1987, 313).

241 Om te vermijden dat zij de gelden voorkomend van het faillissement tot hun persoonlijk voordeel gebruiken, zijn de curatoren verplicht die gelden binnen de acht dagen na ontvangst in de Deposito- en Consignatiekas (zie boven, nr. 14) te storten (art. 479 Faill.W.).

In geval van vertraging zijn de curatoren op de niet gestorte bedragen interest, berekend tegen de wettelijke rentevoet (thans 8 t.h.), verschuldigd (zelfde artikel).

De rentevoet verschuldigd voor de deposito's bij de Deposito- en Consignatiekas, wordt bij ministerieel besluit, genomen in uitvoering van de wet houdende de Rijksmiddelenbegroting voor een begrotingsjaar, vastgesteld (zie boven, nr. 193).

Die berekening van de interest vangt aan de eerste van de maand na de storting en eindigt de laatste van de maand vóór de afhaling.

Een som die minder dan drie maanden bewaard wordt, brengt geen interest op (art. 19, 2° K.B. nr. 150 van 18 maart 1935).

Wanneer de curator de handel van de gefailleerde voortzet, zullen de gelden die onder toezicht van de rechter-commissaris ter beschikking van de curator gesteld worden, geplaatst worden bij een financiële instelling die alle waarborgen biedt.

De curatoren moeten elke maand aan de rechter-commissaris een staat bezorgen waarin melding wordt gemaakt van de gelden gedeponneerd bij de Deposito- en Consignatiekas (art. 561, tweede lid Faill.W.).

De in consignatie gestorte sommen zijn niet ten voordele van de Staat aan de vijfjarige verjaringstermijn (art. 2277 B.W.) onderworpen (VEROUGSTRAETE, I., *a.w.*, nr. 254, 168; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2284, 224).

AFDELING V

INTEREST BIJ GERECHTELIJK AKKOORD EN BOEDELAFSTAND

242 Bij gerechtelijk akkoord wordt de loop van de interesten ten aanzien van de gewone of chirografaire schuldeisers gestuit (Brussel, 28 april 1976, *Pas.*, 1977, II, 79, *J.T.T.*, 1977, 221; *anders*, GEINGER, H., e.a. *T.P.R.*, 1991, 666, nr. 381).

Wel werd beslist dat in het akkoord van die regel afgeweken kan worden (Vred. Sint-Niklaas, 28 oktober 1983, *R. W.*, 1983-84, 1487), al kan de vraag gesteld worden of hierdoor de fundamentele regel van gelijkheid tussen de schuldeisers, regel van openbare orde, niet geschonden wordt (Cass., 2 mei 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, 1179 met conclusie JANSSENS DE BISTHOVEN en de aangehaalde rechtsleer, *R. W.*, 1985-86, 27, *R. C. J. B.*, 1989, 422 met noot FORGES, M. en 'T KINT, F.).

Die regel steunt niet op art. 451 Faill. W. (zie boven, nr. 235) dat enkel bij faillissement geldt (Cass., 4 november 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 326 en de in noot 2 aangehaalde rechtspraak en rechtsleer), maar op het feit dat de schuldeisers door voor het gerechtelijk akkoord te stemmen het passief van hoofdsom en interest op die dag van de stemming vastleggen (FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, II, nr. 2014, 569).

De schuldenaar zal alleen de in het akkoord vermelde schulden moeten betalen.

Omtrent de vraag vanaf wanneer de loop van de interest is gestuit, bestaan er drie opvattingen:

1. vanaf de indiening van een verzoek tot akkoord (Bergen, 6 november 1989, *T. B. H.*, 1990, 977; FRANÇOIS, P., noot, *Jur. Liège*, 1986, 126); Door de indiening van het verzoek ontstaat de samenloop tussen de schuldeisers (DUMON, Y., *a. w.*, *B. R. H.*, 1975, 35).

Voor die zienswijze pleit dat vanaf de indiening van het verzoek door de schuldenaar-handelaar, bij de rechtbank van koophandel van zijn woonplaats om een gerechtelijk akkoord te verkrijgen, er een samenloop ontstaat tussen de gewone schuldeisers op de goederen van die schuldenaar (Cass., 27 maart 1952, *Pas.*, 1952, I, 475 met conclusie HAYOIT DE TERMICOURT, *R. W.*, 1952-53, 811; Cass., 14 september 1961, *Pas.*, 1962, I, 68; Cass., 18 november 1971, *Arr. Cass.*, 1972, 279, *R. C. J. B.*, 1973, 5 met noot HEENEN, J.; Cass., 17 oktober 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 176, *R. W.*, 1980-81, 2065; Cass., 2 mei 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, 1187, *R. W.*, 1985-86, 27).

2. vanaf de stemming over het akkoord door de schuldeisers (Luik, 30 januari 1987, *J. L. M. B.*, 1987, 806; Kh. Leuven, 28 september 1968, *B. R. H.*, 1968, 712; Kh. Bergen, 30 oktober 1978, *B. R. H.*, 1978, 653; Kh. Luik, 17 april 1985, *Jur. Liège*, 1986, 126 met noot FRANÇOIS, P.; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 763, 227, nr. 833, 246, nr. 920, 270; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, III, nr. 1945, 515).

3. vanaf de homologatie bij vonnis (Vred. Sint-Niklaas, 28 oktober 1983, *R. W.*, 1983-84, 1486; DELANGE, *Pas.*, 1977, I, 797; *R. P. D. B.*, II, Tw. *Concordat préventif*, nr. 402, 610; J. S., noot, *Pas.*, 1986, II, 624; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, III, nr. 2014, 570).

Deze zienswijze gaat ervan uit dat er zonder homologatie geen gerechtelijk akkoord tot stand komt.

Art. 29, eerste lid van het Besluit op het gerechtelijk akkoord bepaalt immers: "De homologatie maakt het akkoord bindend voor al de schuldenaars".

Zonder homologatie bestaan er geen overeenkomst en geen gerechtelijk akkoord. Het gerechtelijk akkoord kan evenmin als de voorafgaande aangifte van schuld-

vordering als een ingebrekestelling beschouwd worden (Kh. Sint-Niklaas, 29 januari 1963, *Pas.*, 1965, III, 95; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 682, 204).

Zij veroorloven niet moratoire interest te vorderen (vgl. boven, nr. 238 met aangifte van schuldvordering bij faillissement).

243 De stuiting van de interest komt niet ten goede aan de medeschuldenaars of aan de borgen, die afstand deden van het voorrecht van uitwinning (art. 29, tweede lid Besluit gerechtelijk akkoord; Bergen, 4 februari 1986, *Pas.*, 1986, II, 63).

De interest begint opnieuw te lopen wanneer de schuldenaar "in beteren doen" verkeert (art. 34 Besluit gerechtelijk akkoord; Vred. Sint-Niklaas, 28 oktober 1983, *R. W.*, 1983-84, 1487).

"Hij die het akkoord heeft bekomen is dan gehouden zijn schuldeisers ten volle te betalen". De interest is dus inbegrepen ("ten volle") (HEENEN, J., *a. w.*, in *Liber amicorum F. Dumon*, I, 153, punt 4).

Volgens FREDERICQ (FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, III, nr. 2005, 565) gewaagt art. 34 niet van interest, zodat hij niet inbegrepen is.

Slechts indien de schuldvordering rente opbracht en indien het akkoord of de concordataire overeenkomst in interest voorzag, kan interest op de hoofdsom gevorderd worden (Brussel, 13 mei 1907, *B. J.*, 1907, 684; Kh. Brugge, 21 november 1901, *J. T.*, 1902, 251).

De schuldeisers moeten de werkelijke verbetering van de financiële toestand van de schuldenaar bewijzen (Kh. Bergen, 5 april 1979, *Rev. Rég. Dr.*, 1984, 39; Vred. Sint-Niklaas, 28 oktober 1983, *R. W.*, 1983-84, 1486; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 926, 272; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, III, nr. 2004, 564-565).

244 De interest blijft voortlopen ten voordele van de hypothecaire, de bevoorrechte en de pandhoudende schuldeisers (art. 29, derde lid, 2° Besluit op het gerechtelijk akkoord; Cass., 4 november 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 326, *R. W.*, 1982-83, 2747; Gent, 17 april 1891, *Pas.*, 1891, II, 394; Brussel, 29 juni 1896, *Pas.*, 1897, II, 41; Luik, 3 januari 1957, *J. T.*, 1957, 187; Brussel, 18 april 1969, *Pas.*, 1969, II, 168, *R. W.*, 1969-70, 81; Brussel, 28 april 1976, *J. T. T.*, 1977, 221, *Pas.*, 1977, II, 77; Arbh. Brussel, 11 februari 1985, *R. A. B.*, 1986, 103; Rb. Turnhout, 8 februari 1894, *Pas.*, 1894, III, 138; Kh. Luik, 13 november 1954, *Jur. Liège*, 1954-55, 110; Rb. Brussel, 9 mei 1968, *Pas.*, 1969, III, 30; Rb. Neufchâteau, 19 november 1970, *Pas.*, 1971, III, 14; Kh. Dinant, 17 juni 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1980, 363; *R. P. D. B.*, II, Tw. *Concordat préventif*, nr. 403, 610; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 902, 265; HEENEN, J., *a. w.*, in *Liber amicorum F. Dumon*, I, 151, punt b).

Dit geldt ook voor maritieme voorrechten (Brussel, 18 april 1969, *Rechtspr. Antw.*, 1969, 407).

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen schuldeisers met een algemeen voorrecht en een bijzonder voorrecht (Arbh. Brussel, 11 februari 1985, *R. A. B.*, 1986,

123), wat, krachtens art. 451 van de Faillissementswet, wel het geval is bij faillissement (zie boven, nr. 235).

Voormeld art. 451 is hier niet toepasselijk (Cass., 4 november 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, 326 met de in noot aangehaalde rechtspraak en rechtsleer, *R.W.*, 1982-83, 2747; Brussel, 28 april 1976, *J.T.T.*, 1977, 221, *Pas.*, 1977, II, 79; Kh. Luik, 25 maart 1974, *B.R.H.*, 1976, 582 met noot BAUDOUIN, F., *Jur. Liège*, 1974-75, 135 met noot P.O.L.; Kh. Dinant, 17 juni 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1980, 364 met noot DERMINE, L.; COPPENS, P. en 'T KINT, F., *R.C.J.B.*, 1984, 599, nr. 151).

Die interest kan alleen verhaald worden op de met zekerheid bezwaarde goederen (Brussel, 28 april 1976, *Pas.*, 1977, II, 79; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 902, 265; FREDERICQ, L. en S., III, nr. 2022, 2°, 576).

Hij is alleen tot op de dag van de tegeldemaking van de goederen verschuldigd (Brussel, 18 april 1969, *Pas.*, 1969, II, 168).

Voor het deel van de schuldvordering dat de waarde van het bezwaarde goed overtreft, worden die schuldeisers gewone schuldeisers onderworpen aan de bepalingen van het akkoord of concordaat (Bergen, 15 februari 1982, *Pas.*, 1982, II, 57 met advies DEMANET; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 903, 266; DISCART, A., *a.w.*, *R.W.*, 1956-57, 1491).

De hypotheek- of pandhoudende of bevoorrechte schuldeisers kunnen wel geheel of gedeeltelijk afstand doen van hun hypotheek, pand of voorrecht (art. 15 Besluit op het gerechtelijk akkoord).

245 Bij ontbinding van een gerechtelijk akkoord omdat de schuldenaar zijn aangegane verbintenissen niet naleeft, zal een schuldeiser de interest op zijn schuldvordering tot op de dag van het vonnis van faillietverklaring mogen eisen (Kh. Luik, 20 juni 1936, *Jur. Liège*, 1937, 101; Kh. Antwerpen, 12 april 1973, *R.W.*, 1972-73, 1664; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 833, 246, nr. 929, 273; nr. 994, 292; nr. 1015, 299; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, III, nr. 2050, 593).

Ook de voorrechten waarvan afgezien werd, zullen in dit geval herleven (art. 15 Besluit op het gerechtelijk akkoord; Kh. Kortrijk, 2 februari 1957, *R.W.*, 1957-58, 473; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 992, 291-92; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, III, nr. 1958, 525 en nr. 2051, 593; *anders*, *R.P.D.B.*, II, Tw. *Concordat préventif*, nr. 199, 591).

246 Art. 29, derde lid, 1° van het Besluit op het gerechtelijk akkoord bepaalt dat het gerechtelijk akkoord geen uitwerking heeft met betrekking tot de belastingen en andere openbare lasten, alsmede de dijk- en polderlasten.

De reden van die bepaling is dat belastingen en andere openbare lasten aan de overheid de nodige middelen verschaffen om haar taak van openbaar nut te vervullen (conclusie LENAERTS bij Cass., 17 mei 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 1092, *R.W.*, 1978-79, 1363; zie ook Cass., 30 november 1950, *Arr. Cass.*, 1951, 145; Cass., 12 november 1954, *Pas.*, 1955, I, 106; Cass., 24 april 1958, *Arr. Cass.*, 1958, 666).

De sociale-zekerheidsbijdragen verschuldigd aan de R.S.Z. vallen onder het begrip "andere openbare lasten" (Cass., 17 mei 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1092, *R.W.*, 1978-79, 1363; Cass., 20 oktober 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 181).

De verschuldigde interesten op die heffing worden geacht evengoeid als het hoofdbedrag voor de financiering en tot waarborg van de goede werking van een openbare dienst nuttig te zijn (conclusie LENAERTS, *Arr.Cass.*, 1978, 1094).

Wel is het zo dat de schuldeisers, bedoeld in art. 29, derde lid, 1° de afloop van het gerechtelijk akkoord moeten afwachten alvorens vervolgingen te kunnen instellen om hun schuldvordering te innen.

Die werkwijze, gesteund op de rechtspraak van het Hof van Cassatie (Cass., 11 april 1940, *Pas.*, 1940, I, 116; Cass., 27 maart 1952, *Arr.Cass.*, 1952, 412; Cass., 19 september 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 73; Cass., 17 oktober 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 178, *R.W.*, 1980-81, 2063) kan het nagestreefde doel doen missen (GEINGER, H., e.a., *T.P.R.*, 1991, 679, nr. 400 en de aangehaalde rechtsleer).

247 Bij boedelafstand gelden dezelfde regelen als bij gerechtelijk akkoord (*anders*, Brussel, 29 januari 1971, *Pas.*, 1971, II, 140).

De loop van de interest wordt gestuit wat betreft de gewone schuldeisers (Brussel, 28 april 1976, *Pas.*, 1977, II, 79). Ten aanzien van de hypothecaire, bevoorrechte en pandhoudende schuldeisers blijven ze lopen. Art. 451 van de Faillissementswet is hier evenmin toepasselijk (Brussel, 28 april 1976, *J.T.T.*, 1977, 221, *Pas.*, 1977, II, 79; Kh. Luik, 25 maart 1974, *B.R.H.*, 1976, 583 met noot BAUDOUIN, F.; Kh. Dinant, 17 juni 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1980, 364 met noot DERMINE, L.; *anders*, Bergen, 6 november 1989, *T.B.H.*, 1990, 977). Art. 1254 B.W. is, zoals bij faillissement (zie boven, nr. 237) van toepassing.

Het Arbeidshof Brussel ontweek in een arrest van 21 mei 1981 (*R.W.*, 1982-83, 1391) het probleem. De R.S.Z. dagvaardde de vereffenaar van de boedel tot betaling van bijdragen van vóór en van na de boedelafstand. De vereffenaar verklaarde, wat de R.S.Z. niet ontkende, de verschuldigde bijdragen van na de boedelafstand betaald te hebben. De R.S.Z. had die betaling eerst op de oudste schuld aangerekend, wat de vereffenaar onjuist achtte daar de R.S.Z. alzo bevoorrecht werd. Het Arbeidshof besliste, met verwijzing naar een arrest van het Hof van Cassatie van 4 februari 1980 (*Arr.Cass.*, 1979-80, 659), dat, hoewel het verzoek tot het verkrijgen van een gerechtelijk akkoord alle daden van uitvoering voorlopig schorst, dit niet belet dat een schuldeiser zijn recht door de rechter laat vaststellen ten einde een uitvoerbare titel te krijgen. Zij wees het verweer af. Deze beslissing is in principe juist (zie nog Cass., 30 april 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 1029; DUMON, Y., a.w., *B.R.H.*, 1975, 35; GEINGER, H., e.a., *T.P.R.*, 1991, 658, nr. 364). Ze verliest echter uit het oog dat de gedane toerekening een weerslag had op het bedrag van de schuldvordering en de nog verschuldigde interest.

AFDELING VI

INTEREST BIJ VEREFFENING VAN EEN VENNOOTSCHAP

248 Wanneer een vennootschap in vereffening wordt gesteld, moeten krachtens art. 184, eerste lid van de Vennootschapswet de vereffenaars “alle schulden van de vennootschap (onverminderd de rechten van de bevoorrechte schuldeisers) betalen”. Die regel geldt ook bij vereffening van een V.Z.W. (Arbh. Luik, 28 april 1983, *T.S.R.*, 1983, 395; Arbh. Brussel, 23 oktober 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 164).

Tussen de schuldeisers wier schuldvordering voor de vereffening is ontstaan, behoudens diegenen die over een bijzonder voorrecht of een zakelijke zekerheid beschikken, moet er gelijkheid heersen bij de verdeling van het (ontoereikend) maatschappelijk vermogen (Cass., 23 november 1939, *Pas.*, 1939, I, 486, *R.P.S.*, 1940, nr. 3847, 47; Cass., 31 januari 1964, *Pas.*, 1964, I, 573, *R.W.*, 1964-65, 633, *R.C.J.B.*, 1965, 101 met noot RENAULD, J. en COPPENS, P., *R.P.S.*, 1964, nr. 5196, 102 en noot P.C.; Cass., 30 mei 1968, *Arr.Cass.*, 1968, 1191, *R.P.S.*, 1969, nr. 5510, 239, met noot 'T KINT, J.; Cass., 19 juni 1974, *Arr.Cass.*, 1974, 583, *T.B.H.*, 1984, 615; Cass., 24 maart 1977, *Arr.Cass.*, 1977, 802 en 804, *R.W.*, 1977-78, 383 en 385 met noot SIMONT, L., *R.P.S.*, 1977, nr. 5933, 108, nr. 5935, 114; Bergen, 21 november 1990, *R.P.S.*, 1991, nr. 6572, 137 met noot 'T KINT, F.; 'T KINT, F., *a.w.*, *R.P.S.*, 1977, nr. 5946, 161 e.v.; GERARD, Ph., *a.w.*, *R.C.J.B.*, 1977, 638-639, nr. 5).

Bij samenloop kunnen de individuele schuldeisers niet tot uitvoering overgaan. Daden van executie zijn uitgesloten. Wel kan een niet bevoorrechte schuldeiser van die vennootschap een individuele rechtsovereenkomst tegen de vennootschap instellen om zijn schuldvordering, die ontstaan is vóór de invereffeningstelling, te doen vaststellen, doch die rechtsovereenkomst kan niet leiden tot daden van tenuitvoerlegging die de rechten van de andere schuldeisers zouden schaden (zie hierover VAN RIJN, J. en VAN OMMESLAEGHE, P., *R.C.J.B.*, 1958, 89, nr. 38; 1962, 417, nr. 58; 1967, 386, nr. 92; 1973, 551, nr. 80; 1981, 448, nr. 100).

249 Om die gelijkheid tussen de schuldeisers te verzekeren wordt de loop van de interest op schuldvorderingen zowel voor schuldeisers met een algemeen voorrecht (Cass., 7 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1053, *T.S.R.*, 1986, 365; Arbh. Brussel, 10 januari 1985, *J.T.T.*, 1985, 382, *R.A.B.*, 1985, 379; Arbh. Brussel, 23 oktober 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 111, *J.L.M.B.*, 1987, 164, *R.A.B.*, 1987, 187 en 413; Arbbrb. Kortrijk, 6 september 1988, *T.R.V.*, 1989, 56 met noot VUYLSTEKE, T.; Arbbrb. Brussel, 6 februari 1989, *J.T.*, 1989, 218; 'T KINT, F., *a.w.*, *R.P.S.*, 1977, nr. 5946, 173 tot 175 en 182, nrs. 11 en 16; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1992, 1319-1320, nr. 56; *anders*, Arbh. Bergen, 11 oktober 1977, *J.T.T.*, 1978, 29 met noot LEROY, P. en *J.T.T.*, 1978, 281; Arbh. Luik, 28 april 1983, *T.S.R.*, 1983, 395, Arbh. Luik, 8 november 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 724) als voor niet-bevoorrechte schuldeisers (Cass., 24 maart 1977,

Arr.Cass., 1977, 804, *Pas.*, 1977, I, 796 met conclusie DELANGE, *R.W.*, 1977-78, 385 met noot SIMONT, *L.*, *R.P.S.*, 1977, nr. 5933, 108) geschorst vanaf de datum van invereffeningstelling (noot FRANCOIS, *P.*, *Jur. Liège*, 1986, 126).

Voor schuldeisers wier schuldvordering door een bijzonder voorrecht of een zakelijke zekerheid wordt gewaarborgd, is er geen schorsing van de loop van de interest (Arbh. Brussel, 23 oktober 1986, *Soc. Kron.*, 1987, 111, *J.L.M.B.*, 1987, 164, *R.A.B.*, 1987, 187 en 413).

250 De schorsing van de loop van de interest geldt enkel ten aanzien van de schuldeisers in globo en niet ten aanzien van de ontbonden vennootschap (Arbh. Luik, 28 april 1983, *T.S.R.*, 1983, 395; GERARD, *Ph.*, *a.w.*, *R.C.J.B.*, 1977, 647, nr. 17).

Indien bij de vereffening het actief niet uitgeput is door de betaling van de vast-gestelde schuldvorderingen, zullen de vereffenaars de interest verschuldigd zijn vanaf de invereffeningstelling (Arbh. Brussel, 10 november 1989, *R.A.B.*, 1990, 43; Beslagn. Luik, 20 april 1988, *J.L.M.B.*, 1988, 1325).

AFDELING VII

INTEREST, VOORRECHTEN EN HYPOTHEKEN

251 Het Burgerlijk Wetboek voorziet in een reeks voorrechten waarbij aan de schuldeiser krachtens de wet (behoudens wat betreft het voorrecht bij landbouwlening) en uit hoofde van de bijzondere aard van zijn schuldvordering, een voorrang wordt toegekend boven de andere schuldeisers, zelfs de hypothe-caire (art. 12 *in fine* Hyp.W.), bij samenloop van voorrechten (Cass., 10 januari 1935, *Pas.*, 1935, I, 101).

Tussen de bevoorrechte schuldeisers wordt voorrang gegeven volgens de aard van hun voorrecht (art. 13 Hyp.W.). Hebben zij dezelfde rang, dan worden zij proportioneel betaald (art. 14 Hyp.W.). Bij samenloop van voorrechten van verschillende aard regelt de wet de rangregeling (art. 19 tot 26 Hyp.W.).

Het voorrecht kan zowel op roerende als op onroerende goederen slaan (art. 16 Hyp.W.).

De voorrechten raken de openbare orde niet zodat de rechter niet ambtshalve het bestaan van een voorrecht moet opwerpen (HEURTERRE, *P.*, *T.P.R.*, 1978, 1191, nr. 70, *T.P.R.*, 1992, 1293, nr. 38, DIRIX, *E.*, "Art. 8 Hyp.W.", in *Comm. Voorr. & Hyp.*, nr. 8).

Bij het uitoefenen van een voorrecht rijst de vraag of het voorrecht zich ook uitstrekt tot de verschuldigde interesten. Dit hangt van de tekst af, zoals uit de hierna behandelde gevallen zal blijken. (VAN HAEGENBORGH, *G.*, "Art. 12 Hyp.W.", *Comm. Voorr. & Hyp.*, nr. II, B, 2).

Voorrechten vormen een uitzondering op de regel van de gelijkheid van de schuldeisers en dienen dan ook beperkend uitgelegd te worden (DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 16, 20; STRANART-THILLY, A.M., *T. Bankw.*, 1975, 282; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1981, 319, nr. 30; DE SCHRIJVER, L., "Sociale voorrechten", *T.P.R.*, 1987, 241, nr. 1.1; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *Zekerheidsrechten*, nr. 155, 171).

252 Er bestaat ook geen algemene bepaling die handelt over de vraag of de interest op een schuldvordering bevoorrecht is (noot F.D., *Arr.Cass.*, 1970, 932; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1978, 1178, nr. 45). Wel hebben PLANIOL en RIPERT (*Traité*, XII, nr. 16bis) en BAUDRY-LACANTINERIE (*Traité*, XXV, nr. 314, 316) het afwijkend standpunt verdedigd dat de interesten steeds in aanmerking komen voor het voorrecht door de wet verleend om de schuldvordering waarop zij betrekking hebben, omdat ze een toebehoren ervan zijn. Een arrest van het Hof van Cassatie van 9 december 1892 (*Pas.*, 1893, I, 51) gaat in dezelfde richting, doch moet gerelativeerd worden wat betreft zijn draagwijdte daar het concreet alleen betrekking had op art. 87 van de Wet van 16 oktober 1851 waarin uitdrukkelijk een voorrecht werd erkend voor interest (noot F.D., *Arr.Cass.*, 1970, 933).

Meer en meer wordt aangenomen dat het voorrecht op een schuldvordering zich slechts uitstrekt tot de interesten hierop wanneer de wetgever het uitdrukkelijk heeft bepaald (noot F.D., *Arr.Cass.*, 1970, 933; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2451, 359). Het gezegde "accessorium sequitur principale" is geen algemeen rechtsbeginsel (Cass., 7 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1053).

Het voorrecht staat een schuldeiser toe af te wijken van art. 8 Hyp.W. waarbij de gelijkheid tussen de schuldeisers wordt voorgestaan. Daarom kan het alleen bij de wet tot stand komen (Cass., 8 mei 1886, *Pas.*, 1886, I, 193; Brussel, 17 januari 1956, *Pas.*, 1956, II, 175; VINCENT, L., *J.T.*, 1968, 756, nr. 78; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1978, 1178, nr. 46).

In verband met de belangrijkste voorrechten wordt verder nagegaan of het voorrecht ook betrekking heeft op de interest.

253 Het loon van de werknemers, zonder dat het bedrag de 300.000 fr. te boven mag gaan (behoudens wat betreft de ontslagvergoedingen), is algemeen bevoorrecht (art. 19, 3° bis Hyp.W.).

De ontslagvergoedingen genieten bij faillissement eveneens een algemeen voorrecht, ongeacht of de beëindiging vóór of na de faillietverklaring plaatsheeft (art. 545 Hyp.W.).

Voor het begrip loon zie boven nr. 97 (zie ook LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1994, 329, nr. 35).

Het gaat om het nettoloon (Cass., 25 juni 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1363; Cass., 23 november 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1340 met noot, *R.W.*, 1992-93, 1036, *J.T.T.*, 1993, 63; Gent, 21 februari 1990, *R.W.*, 1990-91, 1065; anders, Brussel, 22 maart 1991, *T.B.H.*, 1991, 734).

Betwist wordt of de wettelijke interest op het verschuldigde nettoloon bevoor-

recht is (DIRIX, E. en DE CORTE, R., *a.w.*, nr. 263, 125).

DE PAGE vermeldt zonder meer uitleg dat de interest op het loon (*a.w.*, VII, nr. 89, 81, nr. 91, A, 4, 84) en op de opzeggingsvergoeding (*a.w.*, VII, nr. 91, 4°, 84 en nr. 94, A, 2°, 85) "vanzelfsprekend ("evidemment") eveneens bevoorrecht is.

Die zienswijze werd door de rechtsleer (LAURENT, F., *a.w.*, XIX, nr. 369, 402; COPPENS, P., *R.C.J.B.*, 1974, 450, nr. 76; LEDOUX, J.L. en DELCOMMUNE, B., *J.T.*, 1975, 322, nr. 24; STRANART-THILLY, A.M., *T. Bankw.*, 1975, 288; KOLENBERG, J., *a.w.*, *R.W.*, 1977-78, 604, punt III, 3, D; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1978, 1188, nr. 64; COPPENS, A., *R.C.J.B.*, 1979, 416, nr. 81; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1981, 321, nr. 40; VERHEGGE, G., *a.w.*, *R.W.*, 1983-84, 1450, nr. 23; ZENNER, A., *Rev. Rég. Dr.*, 1984, 152; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1987, 305, nr. 42; VEROUGSTRAETE, I., *a.w.*, nr. 668, 371) en door de rechtspraak (Brussel, 4 mei 1972, *Pas.*, 1972, II, 139; Luik, 18 december 1973, *Jur. Liège*, 1973-74, 177; Brussel, 28 april 1976, *Pas.*, 1977, II, 77, *J.T.T.*, 1981, 221; Antwerpen, 19 mei 1978, *J.T.T.*, 1979, 121; Kh. Luik, 25 maart 1974, *B.R.H.*, 1976, 581 met noot BAUDOUIN, F.; Kh. Brussel, 17 april 1975, *B.R.H.*, 1975, 240; Kh. Dinant, 17 juni 1980, *Rev. Rég. Dr.*, 1980, 363; Kh. Luik, 7 juni 1982, *T.B.H.*, 1983, 294, *Jur. Liège*, 1983, 261; anders, Kh. Sint-Niklaas, 7 april 1970, *R.W.*, 1972-73, 1533) gedeeld.

Het Hof van Cassatie bleek in den beginne ook onzeker (Cass., 17 april 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 1035) "zelfs indien... aan de interest hetzelfde voorrecht als aan de vergoedingen wegens beëindiging zou willen toekennen..."

De wettelijke interest is echter geen loon of geen tegenprestatie voor arbeid maar een vergoeding voor de schade geleden door het niet tijdig betalen van het loon of de opzeggingsvergoeding (DE SCHRIJVER, L., "Sociale Voorrechten", *T.P.R.*, 1987, 257; PARIJS, R. en VAN BUGGENHOUT, Chr., *a.w.*, *T.B.H.*, 1990, 838; PARIJS, R., "Art. 19, 3° Hyp. W.", *Comm. Voorr. & Hyp.*, nr. 14).

Voorrechten moeten steeds beperkend uitgelegd worden zodat, bij afwezigheid van een wettekst, de interest op het loon en de ontslagvergoedingen als niet bevoorrecht beschouwd moet worden.

Thans sluiten rechtsleer (DE SCHRIJVER, L., *T.P.R.*, 1987, 257; STEYAERT, J., e.a., *a.w.*, nr. 346, 257; CAEYMAEX, J., *J.L.M.B.*, 1991, 727) en rechtspraak (Cass., 16 juni 1988, *Arr. Cass.*, 1987-88, 1357, *R.W.*, 1988-89, 433, *T.B.H.*, 1988, 765, *J.L.M.B.*, 1988, 1093, *R.C.J.B.*, 1990, 6 met noot VEROUGSTRAETE, I., *J.L.M.B.*, 1988, 1093 met noot CAEYMAEX, J., *T.B.H.*, 1988, 765; Luik, 4 juni 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 148; Arbh. Brussel, 26 november 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 606 met noot CLESSE, J.; Bergen, 6 november 1989, *T.B.H.*, 1990, 977; Arbh. Luik, 8 november 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 724) zich bij die zienswijze aan.

254 Het Sluitingsfonds geniet voor zijn schuldvorderingen gegrond op art. 8, eerste lid van de Sluitingswet van 30 juni 1967 hetzelfde voorrecht als de werknemers in wier vorderingen tegen hun werkgever het treedt (art. 19, 3° *bis*, derde lid Hyp.W., als aangevuld bij de Wet van 22 januari 1985; BAYART, J., *a.w.*,

J.T.T., 1985, 353; DIZIER-WILKIN, M., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1985, 243-247; KOKELENBERG, J., *a.w.*, *R.W.*, 1984-85, 2670-2674, nr. 7, 8 en 10; NELIS, L., *a.w.*, *R.W.*, 1985-86, 281 e.v.; VAN BUGGENHOUT, C. en PARIJS, R., *a.w.*, *T.B.H.*, 1985, 615 e.v.; vóór de wetwijziging was dit niet het geval, zie *Cass.*, 13 december 1993, *J.T.T.*, 1994, 142).

Weliswaar gaat het niet om een ware indeplaatsstelling aangezien het Fonds een eigen schuld betaalt (NIJS, J.P. en VAN GIJSEL, A. Ch., *a.w.*, 362, nr. 8 en de aangehaalde rechtspraak; conclusie LENAERTS bij *Cass.*, 6 december 1982, *Arr.Cass.*, 1982-83, 479, *R.W.*, 1982-83, 1801; *Cass.*, 13 december 1993, *R.W.*, 1994-95, 465; zie ook *Cass.*, 23 december 1982, *Arr.Cass.*, 1982-83, 556).

Dit bijzonder recht staat het Fonds niet toe in zijn voorrecht de interest op te nemen daar de werknemer het evenmin kan (zie boven, nr. 250).

Het voorrecht is beperkt tot de nettolonen, vergoedingen en voordelen die het Fonds aan de werknemer netto heeft uitbetaald.

Voor de betaling van de sociale-zekerheidsbijdrage van werkgever en werknemer geniet het Fonds hetzelfde voorrecht als de R.S.Z. (zie verder, nr. 257), doch niet het voorrecht van nettolonen (zie boven, nr. 253) aangezien de sociale-zekerheidsbijdragen buiten het nettoloon vallen (*Cass.*, 25 juni 1982, *Arr.Cass.*, 1981-82, 1362, *R.W.*, 1982-83, 2703; *Cass.*, 5 oktober 1992, *Arr.Cass.*, 1992-93, 1164; Gent, 7 mei 1981, *J.T.T.*, 1981, 223 met noot SWINNEN, R.; Antwerpen, 6 juni 1983, *Limb. Rechtsl.*, 1983, 120; Brussel, 22 maart 1991, *T.B.H.*, 1991, 734; Kh. Tongeren, 30 maart 1981, *Limb. Rechtsl.*, 1981, 65).

In geval van samenloop van het voorrecht van de R.S.Z. met dat van het Fonds, heeft de R.S.Z. voorrang (*Cass.*, 16 oktober 1989, *Arr.Cass.*, 1989-90, 209 en noot 3, *R.W.*, 1989-90, 819; *Cass.*, 9 november 1990, *Arr.Cass.*, 1990-91, 291, *R.W.*, 1990-91, 1035).

Het treedt echter niet in de rechten van de fiscus voor de bedrijfsvoorheffing (*Cass.*, 21 juni 1985, *Arr.Cass.*, 1984-85, 1463, *R.W.*, 1985-86, 1439; Antwerpen, 6 juni 1983, en Kh. Tongeren, *t.a.p.*), zodat het Fonds voor de bedrijfsvoorheffing een niet bevoorrechte schuldeiser is.

255 De bijdragen verschuldigd door de werkgever krachtens de Vakantiewet als vakantiebijdrage of als vakantiegeld, zijn bevoorrecht voor het verlopen en het lopend dienstjaar (art. 19, 4° Hyp.W.; Luik, 11 juni 1968, *Pas.*, 1968, II, 253, *Jur. Liège*, 1968-69, 18; Kh. Antwerpen, 6 augustus 1968, *R.W.*, 1968-69, 1240).

De tekst maakt enkel gewag van bedragen en niet van de bijkomende moratoire interest (*Cass.*, 16 juni 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 1357; Bergen, 6 november 1989, *T.B.H.*, 1990, 977).

256 De schuldvordering van de getroffene van een arbeidsongeval of van zijn rechthebbenden is bevoorrecht (art. 19, 4° bis, eerste lid Hyp.W., gew. Wet 10 april 1971). Het gaat om schuldvorderingen ten aanzien van de werkgever

(DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 96, 86). Dit voorrecht is beperkt tot het uitzonderlijk geval dat de werkgever aansprakelijk kan worden gesteld voor het arbeidsongeval. Bevoorrecht is de schuldvordering van de getroffene tot het verkrijgen van arbeidsongevaluitkeringen krachtens art. 46 Arbeidsongevallenwet. Dit voorrecht geldt ook voor de verzekeraar en het Fonds voor arbeidsongevallen die gesubrogeerd zijn in de rechten van de getroffene (DE SCHRIJVER, L., *a. w.*, *T.P.R.*, 1987, 264, nr. 2.7, d).

Van interest is in de wettekst geen sprake, al is de term "schuldvorderingen" voor een ruime interpretatie vatbaar (zie verder, nr. 258 en 263 en vgl. met Cass., 5 juni 1970, *Arr.Cass.*, 1970, 931; Cass., 19 maart 1979, *Arr.Cass.*, 1978-79, 832).

257 Het voorrecht van de R.S.Z. is beperkt tot de bijdragen verschuldigd voor drie jaren te rekenen van de dag waarop ze eisbaar zijn of de datum van kennisgeving bedoeld in art. 22 R.S.Z.-wet (art. 19, 4ter, eerste lid Hyp.W.). Er is in de tekst enkel sprake van bijdragen en niet van de verwijlinteressen (Cass., 7 april 1986, *Arr.Cass.*, 1985-86, 1053; Cass., 23 februari 1989, *Arr.Cass.*, 1988-89, 718, *R.W.*, 1989-90, 83; VINCENT, L., *J.T.*, 1968, 759, nr. 85; DE SCHRIJVER, L., *a. w.*, *T.P.R.*, 1987, 265, nr. 29, d; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1994, 330, nr. 37).

De Besluitwet van 6 september 1946 had in de Besluitwet van 28 december 1944 betreffende de sociale zekerheid van de arbeiders een art. 12bis ingelast teneinde "de betaling van de onder art. 3, lid 6, voorziene bijdragen, van de bijdragevermeerderingen en de interesten van verwijl met een voorrecht te waarborgen (DERYCKE, R., *a. w.*, nr. 62, 47-48).

De uitgebreidheid van dit voorrecht stuitte op bezwaren (*Gedr. St.*, Kamer, zitting 1958-59, stuk 327/I, 2) zodat bij art. 4 van de Wet van 14 juli 1961 het voorrecht beperkt werd tot de bijdragen.

Dezelfde interpretatie geldt voor de bijdragen en de verhogingen verschuldigd aan sociale verzekeringskassen van zelfstandigen en de N.H.S.V.Z. gedurende drie jaar te rekenen vanaf de dag waarop de bedragen eisbaar zijn (art. 19, 4ter, tweede lid Hyp.W., gew. Wet 30 december 1992; Cass., 22 februari 1988, *Arr.Cass.*, 1987-88, 808 met conclusie LIEKENDAEL, *R.W.*, 1988-89, 193; conclusie LIEKENDAEL, *Pas.*, 1988, I, 743; Cass., 31 oktober 1988, *Arr.Cass.*, 1988-89, 252, *J.L.M.B.*, 1989, 718 met noot CAEYMAEX, J.; Luik, 21 december 1987, *J.L.M.B.*, 1988, 230; Kh. Luik, 10 mei 1988, *T.B.H.*, 1989, 981), aan de Fondsen voor bestaanszekerheid en aan het Fonds voor arbeidsongevallen (doch zonder beperking tot drie jaar bijdragen wat de twee fondsen betreft).

De schuldvorderingen van de nationale commissie voor de kleine ondernemingen, opgericht bij de Wet van 24 december 1962, waren bevoorrecht wat betreft de betaling van de bijdragen, van de bijdrage-opslag en van de eventuele interest (art. 19, 4° octies Hyp.W.).

258 De schuldvorderingen van het N.P.M. zijn gewaarborgd door

een voorrecht dat komt na 19, 4° en 4° *bis* Hyp.W. (art. 3 §1 Besl.W. 10 januari 1945, vervangen bij art. 71 §7 Pensioenwet).

De term "schuldvorderingen" heeft een ruime draagwijdte en omvat ook de moratoire interest (Cass., 19 maart 1979, *Arr. Cass.*, 1978-79, 832, *R. W.*, 1979-80, 1185; *Arbh. Bergen*, 11 oktober 1977, *J. T. T.*, 1978, 29).

259 De levering van levensmiddelen aan de schuldenaar en zijn familie gedurende zes maanden is bevoorrecht (art. 19, 5° Hyp.W.). De term levensmiddelen wordt ruim geïnterpreteerd en omvat al wat nodig is voor het dagelijks huishouden (elektriciteit, gas, linnen, zeep, doch niet wijn, wild, klederen, huishuur; zie Kh. Kortrijk, 22 maart 1952, *R. W.*, 1952-53, 614; Kh. Kortrijk, 12 maart 1955, *R. W.*, 1955-56, 951). Van de moratoire interest op de verschuldigde sommen is hier geen sprake.

260 De niet betaalde verhuurder van onroerende goederen is bevoorrecht (art. 20, 1° Hyp.W.). Dit voorrecht mag uitgeoefend worden op "al hetgeen het verhuurde huis stoffeert". Gewaarborgd worden de huurgelden voor twee vervallen jaren alsmede voor het jaar daarop of soms tot al hetgeen nog moet vervallen, de huurherstellingen en alle andere verplichtingen die uit de overeenkomst voortvloeien.

Onder die andere verplichtingen wordt de verschuldigde moratoire interest gerekend (Gent, 4 oktober 1984, *T.G.R.*, 1985, 85; DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 148, 124; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *a. w.*, nr. 194, 94; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1992, 1364, nr. 115; LEDOUX, J.L., *J. T.*, 1994, 331, nr. 45).

Sommige auteurs gaan niet zover (CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 1934, 549; VAN OVERLOOP, D., *a. w.*, *Jur. Falc.*, 1979-80, 39-40; PARIJS, R., *a. w.*, *T.B.H.*, 1989, 752).

Bij pacht is het voorrecht beperkter en strekt het zich niet uit tot alle andere verplichtingen, behoudens de schadevergoeding voor de niet-uitvoering van de twee verplichtingen van de pachter: de huurschade en de oogst (DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 150, 4, 126).

Onder schadevergoeding moet de vergoedende interest begrepen worden.

261 De pandhoudende schuldeiser bezit een voorrecht (art. 20, 3° Hyp.W.). Bij pand stelt de schuldenaar een roerende zaak aan zijn schuldeiser of aan een derde, omtrent wie partijen overeenkwamen (art. 2076 *in fine* B.W.), ter hand tot zekerheid van zijn schuld (art. 2071 en 2072 B.W.). De schuldeiser verkrijgt het recht om zich bij voorkeur boven de andere schuldeisers met de opbrengst van de in pand gegeven zaak te doen betalen (art. 2073 B.W.).

Het pand waarborgt een bestaande of bepaalde of bepaalbare toekomstige schuld (art. 1130, eerste lid B.W.; Cass., 28 maart 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 833, *R. W.*, 1974-75, 339; SIMONT, L. en BRUYNEEL, A., *R.C.J.B.*, 1974, 231-234; COPPENS, P., *R.C.J.B.*, 1974, 459, nr. 87; STRANART-THILLY, A.M., *T. Bankw.*, 1975, 212-216).

Zolang de gewaarborgde som niet volledig betaald is, interest inbegrepen, mag de pandhouder de teruggave van de zaak weigeren.

Indien een schuldvordering, die interest opbrengt, in pand wordt gegeven, verrekent de schuldeiser deze interest met die welke hem verschuldigd mocht zijn (art. 2081, eerste lid B.W.).

Indien de schuld, tot zekerheid waarvan een schuldvordering is in pand gegeven, zelf geen interest opbrengt, geschiedt de toerekening op het kapitaal van de schuld (art. 2081, tweede lid B.W.).

De schuldeiser is aansprakelijk voor het verlies of de beschadiging van het pand die het gevolg is van zijn nalatigheid (art. 2080, eerste lid B.W.).

De schuldenaar moet hem voor de nuttige en noodzakelijke uitgaven tot behoud van het pand (zie Cass., 24 januari 1895, *Pas.*, 1895, I, 82) vergoeden.

De schuldeiser geniet hiervoor een voorrecht (zie verder, nr. 263; DE PAGE, H., *a.w.*, VI, nr. 1092, 1120).

Wanneer de lener in een overeenkomst van lening het voor overdracht vatbare deel van zijn loon afstaat, gaat het om een inpandgeving van zijn schuldvordering ten opzichte van zijn werkgever (Arrondrb. Brussel, 9 december 1974, *B.R.H.*, 1975, 415).

In dit geval zullen de hoofdsom en de conventionele interest van de lening door het voorrecht gewaarborgd zijn.

262 Bij een pand, dat strekt tot zekerheid van een handelsschuld, geniet een schuldeiser eveneens het recht om zich, bij voorrecht en voorrang boven de andere schuldeisers, uit de in pand gegeven zaak te doen betalen (art. 1, eerste lid Wet 5 mei 1872). Dit retentierecht oefent hij uit zolang de hoofdsom en de interesten niet betaald zijn (art. 2082 B.W.; Cass., 7 februari 1958, *Pas.*, 1958, I, 620).

De uitoefening van de aan de pandhoudende schuldeiser toegekende rechten worden (in afwijking van art. 474 Faill.W.) door het faillissement niet geschorst (art. 9 Wet 5 mei 1872). Dit is ook niet het geval bij uitstel van betaling (art. 605, 2° Faill.W.).

De pandnemer ontvangt, overeenkomstig art. 3, eerste lid van de Wet van 5 mei 1872, ook de interesten wanneer waarden in pand zijn gegeven. Hij verrekent ze op zijn schuldvordering. Het gaat om een verplichting (Brussel, 11 oktober 1971, *Pas.*, 1972, II, 7; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, II, nr. 1367, 570).

Daarenboven ontvangt de schuldeiser, en hierin verschilt het pand op handelszaken van het burgerlijk pand, ook het kapitaal (art. 3, eerste lid Wet 5 mei 1872). Voor handelseffecten oefent hij zelf alle rechten uit verbonden aan de titels (art. 3, tweede lid Wet 5 mei 1872).

263 De kosten gemaakt tot behoud van een zaak zijn bevoorrecht (art. 20, 4° Hyp.W.). Het gaat om het behoud van een roerend goed, lichamenlijk of onlichamelijk.

Het begrip kosten wordt ruim omschreven en omvat alle uitgaven zonder welke de zaak geheel of gedeeltelijk zou tenietgaan of niet meer geschikt zou zijn voor het gebruik waarvoor ze bestemd is (Cass., 9 maart 1972, *Arr.Cass.*, 1972, 649, *R.W.*, 1972-73, 302, *J.T.*, 1972, 406 met noot SOREL, R.; Cass., 12 mei 1978, *Arr.Cass.*, 1978, 1068, *R.W.*, 1978-79, 1039; Cass., 11 juni 1987, *Arr.Cass.*, 1986-87, 1394, *R.W.*, 1987-88, 707; Bergen, 26 juni 1979, *Pas.*, 1979, II, 136, *B.R.H.*, 1980, 417; Bergen, 6 mei 1985, *Pas.*, 1985, II, 123; Bergen, 26 juni 1985, *T.B.H.*, 1987, 343; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1967, 118-119, nr. 23; *T.P.R.*, 1971, 131, nr. 28; *T.P.R.*, 1978, 1198-1199, nr. 86; *T.P.R.*, 1992, 1382, nr. 137; KLUYSKENS, A., *a.w.*, VI, nr. 121, 128; COPPENS, P., *R.C.J.B.*, 1969, 434, nr. 72; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1859, 529 en de aangehaalde rechtspraak; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 198, 159; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1987, 308, nr. 61 e.v.; PARIJS, R., *a.w.*, *T.B.H.*, 1988, 421; STRANART-THILLY, A.M., *T. Bankw.*, 1985, 296, nr. 30; *anders* (enge interpretatie), Brussel, 15 januari 1971, *J.T.*, 1972, 406 met noot SOREL, R.; Kh. Antwerpen, 4 februari 1976, *B.R.H.*, 1976, 569 met noot BREESCH, T.; CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 1858, 528 en de aangehaalde rechtspraak).

De op het bedrag van de bevoorrechte schuldvordering verschuldigde interest is echter niet bevoorrecht (Antwerpen, 12 december 1983, *T.B.H.*, 1984, 529; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1992, 1383, nr. 138; *anders*, Antwerpen, 8 juni 1977, *R.W.*, 1977-78, 2521; Bergen, 26 juni 1985, *T.B.H.*, 1987, 343 met noot PARIJS, R.; Kh. Brugge, 2 juni 1983, *T.B.R.*, 1985, 102).

Een lening aangegaan om de kosten van bewaring te betalen is wel bevoorrecht (Kh. Brussel, 18 januari 1971, *J.T.*, 1971, 102).

264 De niet betaalde verkoper bezit een voorrecht voor iedere niet-betaalde koop van roerende zaken op de prijs van dat goed wanneer die goederen nog in bezit zijn van de schuldenaar (art. 20, 5° Hyp.W.). Dit voorrecht geldt zowel in burgerlijke als, behoudens bij faillissement, in handelszaken (Cass., 1 juni 1911, *Pas.*, 1911, I, 310) zolang de volledige prijs niet betaald is. Het waarborgt de betaling van de prijs, maar ook van de accessoria, de verschuldigde interest inbegrepen (Gent, 14 juni 1957, *R.W.*, 1957-58, 1052 met eensluidend advies MATTHYS, J.; Kh. Sint-Niklaas, 11 oktober 1966, *B.R.H.*, 1969, 746; Kh. Verviers, 15 december 1975, *Jur. Liège*, 1975-76, 120; Kh. Oudenaarde, 27 januari 1987, *R.W.*, 1987-88, 89, *T.B.H.*, 1987, 713; DE PAGE, H., *a.w.*, VII, nr. 213, A, 177; COPPENS, P., *R.C.J.B.*, 1974, 465, nr. 92; STRANART-THILLY, A.M., *T. Bankw.*, 1975, 305, nr. 35; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1981, 323, nr. 61; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *a.w.*, nr. 216, 108).

Een deel van de rechtspraak en de rechtsleer sluit de interest van het voorrecht uit (Brussel, 30 juni 1896, *Pas.*, 1897, II, 35; Luik, 18 juni 1986, *J.L.M.B.*, 1987, 789; Kh. Antwerpen, 27 december 1899, *Pas.*, 1900, III, 226; Rb. Luik, 23 maart 1909, *Pas.*, 1909, III, 225, *Jur. Liège*, 1909, 203; Kh. Sint-Niklaas, 20 april 1965, *Rev. Banque*, 1965, 555; LAURENT, F., *a.w.*, XXIX, nr. 475, 503; DERYCKE, R., *a.w.*, nr. 136, 72; FREDERICQ, L. en S., *a.w.*, IV, nr. 2496, 395; DERYCKE,

R. en/of HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1967, 112, nr. 13; *T.P.R.*, 1971, 134, nr. 36 en *T.P.R.*, 1978, 1205, nr. 97; zie ook CLOQUET, A., *a.w.*, nr. 2036, 571).

Volgens bepaalde auteurs zou enkel de bedongen interest bevoorrecht zijn en niet de wettelijke, de moratoire en de gerechtelijke die een vorm van schadevergoeding zijn (SCHREUDER, E., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1979, 49, nr. 37; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1994, 334, nr. 58); CUYPERS, A., "Art. 20, 5° Hyp.W.", *Comm. Voorr. & Hyp.*, nr. 89).

De bedongen interest wordt als de tegenwaarde van het genot van de zaak beschouwd en maakt derhalve deel uit van de verrijking van het onderpand van de schuldeiser.

Voor andere zijn enkel de bedongen en de wettelijke interest bevoorrecht (PIRET, B., *a.w.*, nr. 29).

Het voorrecht van de verkoper vervalt bij faillissement van de koper, zelfs indien vóór de faillietverklaring tegen de koper een vordering werd ingesteld door de niet betaalde verkoper om te doen uitmaken of zijn schuldvordering bevoorrecht was en die vordering na de faillietverklaring werd toegewezen (art. 546, eerste lid Faill.W.).

Het blijft wel bestaan bij gerechtelijk akkoord of concordaat (Cass., 18 november 1971, *Arr. Cass.*, 1972, 279, *Pas.*, 1972, I, 262 met conclusie DUMON, F., *B.R.H.*, 1971, 492, *R.C.J.B.*, 1973, 5 met noot HEENEN, J.) en bij uitstel van betaling (Gent, 23 juni 1894, *Pas.*, 1895, II, 12; Luik, 13 mei 1899, *Pas.*, 1900, II, 72; Luik, 21 mei 1928, *Rev. Faill.*, 1929, 282).

265 De door een ongeval benadeelde bezat een voorrecht op alle schuldvorderingen die waren ontstaan uit het ongeval en verschuldigd waren door de verzekeraar B.A. van de derden (art. 20, 9° Hyp.W.). Het ging niet om arbeidsongevallen of ongevallen veroorzaakt door motorrijtuigen (VANDEPUTTE, R., *Inleiding tot verzekeringsrecht*, XIV, Beginselen van Belgisch privaatrecht, Antwerpen, 1983, 165). Het voorrecht strekte zich uit tot de volledige schade van het ongeval en derhalve ook tot de vergoedende interest (zie over dit voorrecht ROLAND, S., *a.w.*, *Rechtspr. Antw.*, 1977-78, 103 e.v.).

Dit voorrecht werd opgeheven bij artikel 147, 3° van de Wet van 25 juni 1992 op de landverzekeringsovereenkomsten. Ingevolge art. 86, tweede lid van deze laatste wet werd het overbodig (DIRIX, E., "Art. 20, 9° Hyp.W.", *Comm. Voorr. & Hyp.*, nr. 4). De door de verzekeraar verschuldigde schadevergoeding komt nu aan de benadeelde toe, met uitsluiting van de overige schuldeisers van de verzekerde. De benadeelde en zijn rechtverkrijgenden hebben nu een eigen recht waardoor zij schuldeisers worden van de verzekeraar.

Er bestaat ook een voorrecht voor alle sommen die toekomen aan de getroffene van een arbeidsongeval of zijn rechthebbenden (art. 20, 10° Hyp.W.; ingevoegd bij art. 102 Arbeidsongevallenwet). De tekst maakt gewag van "schuldvordering" en kan ruim opgevat worden (zie boven, nr. 258), zodat hij ook de wettelijke interesten omvat.

266 De verkoper is bevoorrecht op het verkochte onroerend goed voor de betaling van de prijs (art. 27, 1° Hyp.W.). Het voorrecht waarborgt ook drie jaar interest (art. 28, derde lid en art. 87 Hyp.W.). De verkoper kan zijn voorrecht, wat betreft de bedongen interesten, slechts doen gelden voor zover in de overgeschreven akte of in een krachtens die akte neergelegd borderel van inschrijving vastgesteld is dat zij verschuldigd zijn en tot welk beloop (art. 27, 1° Hyp.W.; Cass., 21 november 1986, *Arr. Cass.*, 1986-87, 398 en de onder noot 1 aangehaalde rechtsleer, *R.W.*, 1986-87, 1743; HEURTERRE, P., *T.P.R.*, 1992, 1422, nr. 193).

267 De personen die aan een landbouwer lenen, genieten van een voorrecht. Dit voorrecht wordt bedongen in de leningsakte en wordt ingeschreven in een speciaal register bij de ontvanger van registratie en domeinen (art. 4 en 5 Wet 15 april 1884 op de landbouwlening). Het voorrecht kan zich uitstrekken tot het geleende bedrag en de conventionele interest.

268 De schuldvorderingen voortspuitend uit de arbeidsovereenkomst van de kapitein, het scheepsvolk, de overige personen welke zich in dienst van het schip aan boord bevinden, zijn alleen bevoorrecht op het schip, op de vracht en op hun toebehoren (art. 23, §1, 2°, Boek II, W.Kh.; zie hierover SIMON, P. en HENNEBECQ, M.R., *a.w.*, *Rechtspr. Antw.*, 1968, 3-23; STRAATMAN, G., "Maritieme voorrechten", *Comm. Voorr. & Hyp.*, nr. 10 e.v.).

De term "schuldvorderingen" is voor ruime interpretatie vatbaar (*R.P.D.B.*, VIII, Tw. *Navire*, nr. 85, 502; ENGELS, Chr., *Maritieme voorrechten*, 20).

Het voorrecht omvat de wedden, de lonen, de ontslagvergoedingen, de ziektekosten (DEKKERS, H., *a.w.*, VII, nr. 276, 218), doch ook de moratoire interesten (Cass., 5 juni 1970, *Arr. Cass.*, 1970, 931, *R.W.*, 1970-71, 354; Brussel, 18 april 1969, *Rechtspr. Antw.*, 1969, 407; ROLAND, R., e.a., *T.P.R.*, 1976, 87, nr. 7).

De sociale-zekerheidsbijdragen komen niet in aanmerking voor dit voorrecht (Rb. Antwerpen, 18 maart 1955, *Jur. Anvers*, 1955, 245; Rb. Antwerpen, 1 juni 1962, *Jur. Anvers*, 1962, 368; Kh. Oostende, 28 juni 1962, *R.W.*, 1962-63, 562; anders, Brussel, 7 november 1963, *Jur. Anvers*, 1964, 226).

De vergoedingen verschuldigd ter zake van aanvaring of andere scheepvaartongevallen, alsmede wegens schade, veroorzaakt aan kunstwerken van havens, dokken en bevaarbare vaarwateren; de vergoedingen verschuldigd ter zake van lichamelijke letsels aan de passagiers en het scheepsvolk overkomen; de vergoedingen verschuldigd ter zake van verlies of beschadiging van lading, of reisgoed, zijn eveneens bevoorrecht (art. 23, §I, 4°, B, II W.Kh.).

Met vergoedingen worden ook de interesten bedoeld.

De bergingskosten van een schip (hoofdsom en vergoedende interest) zijn niet opgenomen in de hier aangehaalde tekst (Antwerpen, 7 april 1976, *Rechtspr. Antw.*, 1977-78, 148; Antwerpen, 21 september 1977, *Rechtspr. Antw.*, 1977-78, 162).

Die maritieme voorrechten betreffen zowel zeeschepen als binnenschepen

(ENGELS, Chr., *a. w.*, 18; STRAATMAN, G., *a. w.*, nr. 16).

269 Bij inpandgeving van een handelszaak genieten de erkende banken en kredietinstellingen (meestal voor een kredietopening) van een voorrecht op het pand, zonder dat er buitenbezitstelling is. Het voorrecht waarborgt het kapitaal vermeerderd met de interesten of rentetermijnen gedurende maximaal drie jaren vervallen na de inschrijving van het voorrecht in het kantoor van hypotheek van het gerechtelijk arrondissement binnen hetwelk de handelszaak is gevestigd (art. 6 Wet Pand Handelszaak en art. 87 Hyp.W.; LEDOUX, J.L., *J. T.*, 1981, 334, nr. 93; BOUCKAERT, F., *a. w.*, nr. 147, 65; CUYPERS, A., "Wet 25 oktober 1919", *Comm. Voorr. & Hyp.*).

Bij faillissement wordt het recht van de schuldeiser, zoals bij handelspand, niet geschorst (Cass., 8 april 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 915, *R. W.*, 1976-77, 80, *R. C. J. B.*, 1980, 121, met noot MOREAU-MARGRÈVE, I.; Gent, 11 december 1907, *B. J.*, 1908, 185; Kh. Luik, 6 april 1968, *Jur. Liège*, 1967-68, 308; DE PAGE, H., *a. w.*, VI, nr. 1104, 3°, 1136; art. 12 Wet Pand Handelszaak verwijst naar art. 9 Wet 5 mei 1872; zie boven, nr. 262).

Wel kan de curator het pand terugnemen door de schuld te betalen (art. 543 Faill.W.).

270 De *commissionair*, behoudens de *zgn. vervoercommissionair*, (zie art. 20, 7° Hyp.W.; Cass., 4 september 1958, *Pas.*, 1959, I, 14; Kh. Ieper, 17 oktober 1962, *R. W.*, 1962-63, 2063; Kh. Kortrijk, 13 juli 1978, *B. R. H.*, 1979, 301; CLOQUET, A., *a. w.*, nr. 1969, 556), is door de enkele toezending, bewaargeving of consignatie, op de waarde van de hem toegezonden, in bewaargeving of in consignatie gegeven waren, bevoorrecht voor alle leningen, voorschotten of betalingen die hij als *commissionair* doet, hetzij vóór de toezending van de koopwaren, hetzij gedurende de tijd dat deze in zijn bezit zijn (art. 14, eerste lid W.Kh.; (zie bij: CATTOIR, B., "Wet 5 mei 1872", *Comm. Voorr. & Hyp.*). Dit voorrecht berust op een stilzwijgend pand (zie boven, nr. 265).

Om het te kunnen uitoefenen, moet de *commissionair* in het bezit van de goederen blijven (Kh. Verviers, 27 oktober 1966, *Jur. Liège*, 1966-67, 222 met noot M.M.; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, I, nr. 243, 2°, 275). Wanneer de koopwaren voor rekening van de opdrachtgever verkocht en geleverd zijn, betaalt de *commissionair* aan zichzelf, uit de opbrengst van de verkoop, het bedrag van zijn schuldvordering bij voorrang boven de schuldeisers van de opdrachtgever (art. 15 W.Kh.).

In de bevoorrechte schuldvordering van de *commissionair* zijn benevens de hoofdsom ook de interesten begrepen (art. 14, derde lid W.Kh.; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, I, nr. 243, 4°, 276; CATTOIR, B., *a. w.*, nr. 7).

Gedane voorschotten brengen interest op van de dag waarop zij blijken te zijn gedaan (art. 2001 B.W.).

De geldschieder van de *commissionair*, die hem fondsen ter beschikking stelt om

zijn lastgeving te volbrengen, geniet hetzelfde voorrecht als de commissionair tot waarborg van het geleende bedrag, interesten inbegrepen (art. 16, eerste lid W.Kh.).

Wel moet hij door de commissionair in het bezit gesteld zijn van de goederen door het werkelijk bezit of door overhandiging van het cognossement of de vrachtbrief (art. 16, tweede lid W.Kh.; FREDERICQ, L. en S., *a. w.*, I, nr. 244, 277).

271 Het voorrecht van de fiscus is een van de meest uitgebreide. Art. 15 Hyp.W. bepaalt dat het voorrecht van de fiscus en de orde waarin het wordt uitgeoefend, door bijzondere wetten geregeld wordt.

Voor de invordering van de directe belastingen, van de voorheffingen, in hoofdsom en opcentiemen, van de interesten en van de kosten, geniet de schatkist een algemeen voorrecht op de inkomsten en op de roerende goederen van alle aard van de belastingschuldige, met uitzondering van de schepen en vaartuigen (art. 422, eerste lid W.I.B., gewijzigd bij art. 17 Wet 22 juli 1993). Daarenboven zijn de directe belastingen en de voorheffingen in hoofdsom en opcentiemen, de interesten en de kosten, interest inbegrepen, gewaarborgd door een wettelijke hypotheek op al de aan de belastingschuldige toebehorende goederen die in België gelegen zijn en daarvoor vatbaar zijn (art. 425, eerste lid W.I.B., gewijzigd bij art. 20 Wet 22 juli 1993).

Inzake successierechten bestaat er een algemeen voorrecht op de roerende goederen nagelaten door de overledene (art. 84, eerste lid W.Succ.) evenals een wettelijke hypotheek op alle door de overledene nagelaten goederen die daarvoor vatbaar zijn (art. 84, tweede lid W.Succ.). Die waarborgen strekken zich uit tot de verschuldigde interesten (art. 84, derde lid W.Succ.).

Dezelfde waarborgen, zich eveneens uitstrekkend tot de verschuldigde interesten, vindt men voor de douanerechten (art. 313 e.v. W. Douane en Acc.), de B.T.W. (art. 86 e.v. W. B.T.W.), de zegelrechten (art. 202, 2 W.Zegelr.).

272 De hypotheek is een zakelijk zekerheidsrecht op een onroerend goed. Het door de hypotheek gewaarborgd bedrag moet duidelijk omschreven worden (art. 80, eerste lid Hyp.W.).

Het bedrag van de hoofdsom en het toebehoren moeten vermeld worden bij de inschrijving van een hypotheek (art. 83, tweede lid, 4° Hyp.W.). Onder toebehoren moeten de interesten begrepen worden (zie Bergen, 18 april 1990, *J.L.M.B.*, 1990, 1101, *Rev. Rég. Dr.*, 1990, 501).

De interest en de toegepaste rentevoet moeten in de hypotheekovereenkomst en bij de inschrijving opgegeven worden.

Door de inschrijving wordt de hypotheek ten aanzien van derden tegenstelbaar. Alleen de wettelijke hypotheek van de fiscus inzake successierechten heeft gedurende achttien maanden uitwerking zonder inschrijving (art. 86, eerste en tweede lid en art. 92 W.Succ.; zie boven, nr. 271).

Bij een kredietopening in rekening-courant of bij een gewone rekening-courant, is het saldo bij het afsluiten van de rekening gewaarborgd, met inbegrip van de van rechtswege verschuldigde interest (NELISSEN, J.M., *a. w.*, nr. 124 e.v., 285 e.v.).

De hypotheek kan wettelijk (zie b.v. de wettelijke hypotheek bij faillissement, zie art. 487, derde lid Faill. W.; de wettelijke hypotheek van de fiscus, zie boven, nr. 271; de wettelijke hypotheek van minderjarigen op de goederen van hun voogd, enz., zie art. 47 Hyp. W.), conventioneel (b.v. de hypotheeklening, zie boven, nr. 19) of testamentair zijn (tot waarborg van de uitvoering van de legaten gemaakt door de erflater) (zie artt. 43 en 44 Hyp. W.).

De testamentaire hypotheek verleent slechts een voorrang onder de legatarissen, doch niet ten aanzien van de schuldeisers van de overledene.

273 De bevoorrechte of hypothecaire schuldeiser die ingeschreven is voor een kapitaal dat interesten of rentetermijnen opbrengt, heeft het recht om ten hoogste voor drie jaren in dezelfde rang te worden geplaatst als voor zijn kapitaal, onverminderd de bijzondere inschrijvingen die voor andere interesten of rentetermijnen kunnen worden genomen en hypotheek medebrengen te rekenen van hun dagtekening (art. 87 Hyp. W.). Het volstaat dat de rentevoet van de bedongen hypotheek in de hypotheekakte en in de inschrijving vermeld worden. Wanneer een inschrijving werd genomen voor een bepaald bedrag, dan kan de toepassing van art. 87 Hyp. W. niet gevorderd worden omdat geen melding werd gemaakt van een interest tegen een bepaalde rentevoet (Beslagr. Neufchâteau, 8 september 1981, *J. T.*, 1982, 380). Die regeling is van dwingende aard.

De interesten vervallen op het ogenblik van het vestigen van de hypotheek worden niet gewaarborgd (DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 503, A, 421). Wel kunnen ze in het door de hypotheek gewaarborgd kapitaal opgenomen worden. In tegenstelling met hetgeen het geval was in het oude recht, zijn de interesten die vervallen tussen de vestiging van de hypotheek en de uitvoering slechts voor een beperkte duur door de hypotheek gewaarborgd. De overige interesten maken deel uit van de gewone of chirografaire schuldvordering. De vermelde drie jaar interest kunnen zowel betrekking hebben op de drie jaar die aan de uitwinning voorafgaan als aan de eerste drie jaar na inschrijving van de hypotheek (LAURENT, F., *a. w.*, XXXI, nr. 70, 60-61; DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 503-504, 420-427; DIRIX, E. en DE CORTE, R., *Zekerheidsrechten*, nr. 478, 240; *anders*, Gent, 11 augustus 1875, *Pas.*, 1876, II, 44).

Wel kan de schuldeiser een nieuwe inschrijving nemen voor de later vervallen en niet betaalde interesten (DE PAGE, H., *a. w.*, VII, nr. 503, c, 422).

Alhoewel in beginsel de inschrijving van een hypotheek vanaf de dag van het vonnis van faillissement ongeldig is (art. 447 Faill. W. met als uitzondering art. 427, eerste lid W.I.B.), is die nietigheid niet van toepassing voor de vernieuwingen van vroegere nog geldige inschrijvingen.

Dit is ook het geval voor bijkomende inschrijvingen van interesten (FREDERICQ,

L. en S., *a. w.*, IV, nr. 2522, 412).

De beperking van de hypothecaire interest tot drie jaar geldt niet voor interesten die in het kapitaal opgenomen zijn. Bv. remises bij rekening-courant, de rekening tussen pupil en voogd (zie boven, nr. 75).

AFDELING VIII

UITVOERBAARHEID VAN VONNISSEN. BESLAG EN INTEREST

274 Vonnissen kunnen krachtens de wet of door de rechter (art. 1398, eerste lid Ger. W.) en behoudens uitzonderingen (art. 1399 Ger. W.) voorlopig uitvoerbaar verklaard worden. Die voorlopige uitvoerbaarverklaring is ook op de interest toepasselijk (VAN COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1987, 428, nr. 23).

De partij die van de rechter voldoening kreeg voor haar eis, kan dan overgaan tot de tenuitvoerlegging van het vonnis, zelfs indien de tegenpartij verzet of hoger beroep aantekent, waardoor anders de tenuitvoerlegging van een vonnis geschorst wordt (art. 1397 Ger. W.).

Bij een veroordeling tot betaling van een som geld kan immers, indien het gaat om een beslissing waartegen nog gewone rechtsmiddelen openstaan, het vonnis of arrest niet ten uitvoer worden gelegd vóór het verstrijken van de beslissing, tenzij voorlopige tenuitvoerlegging daarvan is gelast (art. 1495, tweede lid Ger. W.).

Die voorlopige tenuitvoerlegging is echter niet verplicht (Cass., 20 november 1953, *Pas.*, 1954, I, 220).

275 De tenuitvoerlegging van voorlopig uitvoerbaar verklaarde vonnissen geschiedt op risico van de partij die hiertoe last geeft (art. 1398, tweede lid Ger. W.; CHABOT-LÉONARD, D., *a. w.*, 147 tot 150; MARTENS, P. *a. w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 191, nr. 6; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 267, A, 547; DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag*, nr. 293, 164).

Bij hervorming van het uitgevoerde vonnis zal de executant tot teruggave verplicht zijn van al hetgeen hij in de uitvoering van het aangevochten doch uitgevoerd vonnis ontving: de hoofdsom en de interest (zie verder, nr. 279 en 284).

Voor de gewezen schuldenaar is het niet zeker dat hij die sommen zal recupereren. De executant kan onvermogen zijn of worden. Daarom laat de wet toe dat de rechter, zelfs ambtshalve (DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 271, 561) aan de voorlopige tenuitvoerlegging de voorwaarde verbindt dan een zekerheid wordt gesteld (art. 1400, eerste lid Ger. W.; Beslagnr. Brussel, 25 juni 1970, *Pas.*, 1970, II, 94).

Het stellen van een zekerheid kan door de rechter geweigerd worden.

De veroordeelde partij kan ook, behoudens voor schuldvorderingen tot levensonderhoud, tot kantonnement overgaan om een uitvoerend beslag bij ver-

oordeling tot betaling van een som te vermijden. Door het kantonnement wordt de voorlopige uitvoering zonder voorwerp daar het als voorwaardelijke betaling geldt (art. 1404, tweede lid Ger. W.)

276 Het recht van de schuldenaar tot kantonnement bij uitvoerend beslag geldt, tenzij de rechter het uitsluit om een ernstige benadeling van de schuldeiser te verhinderen (art. 1406 Ger. W.) voor iedere schuldenaar, die tot betaling van een geldsom bij een uitvoerbare rechterlijke beslissing is veroordeeld, en mits hij vooraf verzet of hoger beroep heeft aangetekend (LEDoux, J.L., *J.T.*, 1989, 619, nr. 28; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 274, 573; VAN COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1987, 432, nr. 25; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 348, 190). De uitvoerbaarheid bij voorraad van een rechterlijke beslissing belet het kantonnement niet (art. 1398, eerste lid Ger. W.; Brussel, 24 juni 1986, *J.T.*, 1986, 653; Besl. Brussel, 4 juni 1987, *J.T.*, 1987, 72; BACCARA, R., *a.w.*, *J.T.*, 1949, 178). Wel kan de rechter, op verzoek van een partij zowel het stellen van een zekerheid als het aanwenden van kantonnement uitsluiten.

277 Het bedrag van het kantonnement bij uitvoerend beslag moet toereikend zijn om tot waarborg te strekken van de schuld in hoofdsom, interest en kosten (art. 1403, eerste lid Ger. W. en art. 1404, eerste lid Ger. W.; Bergen, 28 juni 1983, *Pas.*, 1983, II, 132; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 275, 576; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 362, 197), ten minste wat betreft het gedeelte van de schuld waaromtrent betwisting bestaat (Luik, 20 maart 1985, *Jur. Liège*, 1985, 481; Besl. Kortrijk, 25 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 2181, DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 274, 2 c, 574).

Immers, indien meer wordt gekantonneerd dan betwist wordt, zou de schuldeiser benadeeld zijn daar deze het verschil aan interest verliest op het niet betwist gedeelte tussen de marktinterest en de interest toegekend door de Deposito- en Consignatiekas (Besl. Kortrijk, 25 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 2181).

Als de schuldeiser op onverantwoorde wijze de schuldenaar een te hoog bedrag heeft doen kantonneren, moet hij aan de schuldenaar interest betalen op het te veel gekantonneerde bedrag (Brussel, 8 juni 1966, *R.W.*, 1966-67, 1182).

278 Het kantonnement bij uitvoerend beslag doet vanaf de storting van het bedrag de loop van de interest ophouden. De verschuldigde interest is de vervallen interest, niet de toekomstige. Er kan dus geen gerechtelijke interest toegevoegd worden tot op de vermoedelijke datum van het te wijzen arrest (Bergen, 28 juni 1963, *Pas.*, 1963, II, 132; Antwerpen, 6 oktober 1986, *R.W.*, 1989-90, 992; Rb. Antwerpen, 18 maart 1966, *R.W.*, 1967-68, 90; Besl. Brugge, 23 februari 1982, *R.W.*, 1983-84, 516; CAENEPEEL, C., *a.w.*, *R.W.*, 1964-65, 1861 e.v.; GUTT, E. en STRANART-THILLY, A.M., *R.C.J.B.*, 1974, 653, nr. 128; VAN COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1987, 434, 27; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 275, A, 576 en nr. 276, B, 2, 580; Sem. Ger. Recht RUG, *a.w.*, *R.W.*, 1989-90, 983 §3, punt 2; VAN HERREWEGHE, V., *a.w.*, 22, nr. 75; DIRIX, E. en BROECKX, K.,

a.w., nr. 362, 198; *anders*, Voorz. Kh. Antwerpen, 16 juli 1955, *Jur. Anvers*, 1956, 335; *Beslagr.* Antwerpen, 26 december 1983, *Eur. Vervoerr.*, 1983, 792; CAENEPEEL, C., "Over het kantonnement", *R.W.*, 1964-65, 1860, nr. 45 en 1863, nr. 57).

Het kantonnement wordt hier als een voorwaardelijke betaling beschouwd, voor zover de beslagene erkent schuldenaar te zijn of als zodanig wordt erkend, b.v. in een kracht van gewijsde gegane beslissing (art. 1404, tweede lid *Ger. W.*; *Luik*, 28 juni 1985, *Jur. Liège*, 1985, 486). Het schept echter een voorrecht ten voordele van de beslaglegger. Kantonnement bij uitvoerend beslag moet trouwens steeds in geld geschieden en niet in andere roerende waarden, zoals goud, dat geen interest opbrengt (*Beslagr. Luik*, 23 mei 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 104; *DE LEVAL*, G., *Traité*, nr. 275, A, 575).

Die betaling is tegenstelbaar aan andere schuldeisers. Bij faillissement van de schuldenaar zal het gekantonneerd bedrag zich niet meer in de failliete boedel bevinden.

Wordt het uitvoerbaar vonnis, dat aanleiding gaf tot kantonnement, bij arrest vernietigd, waardoor de debiteur die kantonneerde geen schuldenaar wordt, dan komen de op de gekantonneerde som verworven interesten hem toe (*Sem. Ger. Recht RUG, a.w.*, *R.W.*, 1989-90, 983, noot 51).

279 Het kantonnement geschiedt door storting van de gelden op een rekening bij de Deposito- en Consignatiekas (zie boven, nr. 14-15) waarop de naam van de beslagene vermeld wordt (art. 1405, derde lid *Ger. W.*) of in de handen van een sekwester. De interest toegekend door de Deposito- en Consignatiekas komt de beslaglegger ten goede. Bij hervorming of vernietiging van het voorlopig uitvoerbaar verklaarde vonnis, moeten de gekantonneerde sommen, vermeerderd met de interest, aan de beslagene teruggestort worden.

280 Bij uitvoerend beslag onder derden wordt beslag gelegd in de handen van een schuldenaar van de beslagene op een schuldvordering die de beslagene op die derde heeft, b.v. op loon, op huur, op pacht of op een bankrekening (*DIRIX*, E. en *BROECKX, a.w.*, nr. 617, 319 e.v.; *NELISSEN GRADE, J.M., a.w., Liber amicorum F. Dumon*, II, 677 en de aangehaalde rechtsleer).

De schuldeiser, die een uitvoerbare titel bezit, legt uitvoerend beslag onder derden bij deurwaardersexploot op de bedragen en zaken die deze aan zijn schuldenaar verschuldigd is (art. 1539, eerste lid *Ger. W.*).

Het beslagexploot omvat op straffe van relatieve nietigheid de vermelding van het gevorderde bedrag (art. 1359, 3° *Ger. W.*), d.w.z. de hoofdsom maar ook de interest, en meer bepaald de vervallen interest en de gegevens van de nog te vervallen interest tot aan de betaling (*R.P.D.B.*, XI, Tw. *Saisie-arrêt*, nr. 493, 584; *DE LEVAL*, G., *Saisie-arrêt*, nr. 105, 3, B, 161 en nr. 179, 280).

De schuldvordering van de beslagene wordt hierdoor, ongeacht het bedrag van de schuldvordering van de beslaglegger, volledig onbeschikbaar, zowel de hoofdsom als de interest (art. 1540 *Ger. W.*; *CHABOT-LÉONARD, D., a.w.*, 284-286;

DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 681, 350).

281 Het beslag onder derden brengt de onbeschikbaarheid van de interest mee, zelfs indien de interest niet uitdrukkelijk in het beslagexploot vermeld was (DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, nr. 123, 189 en nr. 186, 291-292, met noot 7).

De verschuldigde interest blijft verder lopen. Zo zal de moratoire interest op de onbeschikbare schuldvordering na het beslag verder verschuldigd zijn (Cass., 20 november 1992, *R.W.*, 1992-93, 960 met noot DIRIX, E.; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 356, 696; DIRIX, E. en BROECKX, K., *T.P.R.*, 1991, 192, nr. 217) en valt ook die onder het beslag onder derden (DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, nr. 55, 84 en nr. 123, 189).

Bracht de schuld geen moratoire interest op, dan kunnen de beslagene of zijn schuldeisers (art. 1166 B.W.) de derde-beslagene in gebreke stellen wegens niet-betaling zodat moratoire interest gevorderd kan worden (art. 1153 B.W.).

Wanneer de derde-beslagene geen afgifte doet van het bedrag waarop beslag gelegd is, kan hij daartoe veroordeeld worden na dagvaarding door de beslaglegger voor de beslagrechter (art. 1543, eerste lid Ger. W.; Beslagr. Brussel, 2 maart 1987, *J.T.*, 1988, 249).

Vanaf de dagvaarding is de derde-beslagene gerechtelijke moratoire interest verschuldigd (Brussel, 12 mei 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 920; zie nochtans Bergen, 20 december 1988, *Ann. Dr. Liège*, 1990, 168 met kritische noot BIQUET-MATTHIEU, Chr., waarbij het arrest van oordeel is dat geen moratoire doch vergoedende interest verschuldigd is, steunend op achterhaalde rechtspraak van het Hof van Cassatie dat art. 1153 B.W. enkel toepassing vindt op verplichtingen van conventionele aard).

Om te verhinderen dat hij verder interest verschuldigd zal zijn, kan de derde-beslagene tot *kantonnement* van het voorwerp van het beslag overgaan (art. 1407 Ger. W.; Arbh. Luik, 24 juni 1992, *J.L.M.B.*, 1992, 1175, *J.T.T.*, 1993, 262, houdende bevestiging van Arbrb. Luik, 7 december 1990, *J.T.T.*, 1991, 199).

Het voorwerp van het beslag verdwijnt hierdoor uit zijn vermogen, doch de loop van de interest wordt niet geschorst ten aanzien van de bewaarder van het *kantonnement* (DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 345, 188).

282 Bij *kantonnement* van het voorwerp van een uitvoerend beslag op verzoek van de schuldenaar, een schuldeiser of de derde die het voorwerp (b.v. gelden) onder zich heeft, dat toegestaan is door de beslagrechter, zou volgens sommigen (DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 368, 202) de loop van de interest niet geschorst zijn, terwijl anderen menen (TOP, F., *a.w.*, *T.P.R.*, 1983, 409-410, nr. 96; CHABOT-LÉONARD, D., *a.w.*, 301) dat het om een betaling gaat, indien voldaan wordt aan de voorwaarden van art. 1404 Ger. W.

Dit soort *kantonnement* kan niet als een voorwaardelijke betaling beschouwd worden (Luik, 8 december 1983, *Jur. Liège*, 1984, 32).

Art. 1407 Ger. W. bevat geen bepaling in de zin van art. 1404, tweede lid Ger. W.

283 Bij minnelijk kantonnement zou, behoudens andersluidend beëdiging, de interest ten laste van de schuldenaar verder lopen tot op de dag van de betaling van de hoofdsom (Brussel, 10 februari 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 534; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 275 B, 577; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 362, 198).

Volgens de meerderheidsopvatting gaat het bij minnelijk kantonnement niet om een voorwaardelijke betaling (arg. art. 1404, tweede lid Ger. W.; Arbh. Brussel, 10 december 1986, AR 16051, *onuitg.*; Brussel, 10 februari 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 534; Gent, 17 maart 1989, *R.W.*, 1989-90, 128; Rb. Antwerpen, 17 maart 1965, *R.W.*, 1966-67, 1824; Kh. Kortrijk, 16 oktober 1984, *R.W.*, 1985-86, 544; GUTT, E. en STRANART-THILLY, A.M., *R.C.J.B.*, 1974, 653; LEDOUX, J.L., *J.T.*, 1989, 619-620, nr. 30; Sem. Ger. Recht Gent, *a.w.*, *R.W.*, 1989-90, 983, §3, punt 5; *anders*, Gent, 29 april 1989, *R.W.*, 1989-90, 992; Beslagr. Gent, 27 februari 1985, *T.G.R.*, 1985, 88; Beslagr. Luik, 25 juni 1990, *J.L.M.B.*, 1991, 106; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 369 e.v., 202).

Bij kantonnement door een storting op een gezamenlijke rekening van de advocaten van beide partijen, komt de interest op die rekening dan ook aan de debiteurs toe (Brussel, 10 februari 1987, *J.L.M.B.*, 1987, 534; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 275 B, 577).

Niettemin wordt sinds het cassatiearrest van 9 november 1990 (*Arr.Cass.*, 1990-91, 288, *R.W.*, 1991-92, 535 met noot DIRIX, E.; zie ook Antwerpen, 6 oktober 1986, *R.W.*, 1989-90, 992; Gent, 29 april 1988, *R.W.*, 1989-90, 992) aangevaard dat een minnelijk kantonnement waarbij de geldsom buiten de macht van de solvens wordt geplaatst als een voorwaardelijke betaling en niet als een bewaargeving, waarbij de bewaargever eigenaar van de gelden blijft, beschouwd kan worden.

Het gaat hier om een bijzondere casus (Sem. Ger. Recht RUG, *a.w.*, *R.W.*, 1989-90, 983, §3, punt 6 en 984, §3, punt 8; VAN HERREWEGHE, V., *a.w.*, 23, nr. 79) waarbij de bedoeling van partijen doorslaggevend was.

284 Een partij moet, na hervorming van het vonnis in haar nadeel, hetgeen zij in de uitvoering van het uitgevoerd vonnis heeft gekregen, teruggeven (art. 1183, tweede lid B.W.). Er is een schadeherstellingsplicht (art. 1398, tweede lid Ger. W.).

Dit vloeit voort uit de uitspraak houdende hervorming van dit vonnis, zelfs indien het niet uitdrukkelijk vermeld is (Cass., 10 augustus 1849, *Pas.*, 1849, I, 384; Cass., 30 juni 1960, *Pas.*, 1960, I, 1242; Cass., 15 februari 1973, *Arr.Cass.*, 1973, 599; Cass., 16 november 1973, *Arr.Cass.*, 1974, 311; Cass., 15 september 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 41, *Pas.*, 1984, I, 42 met conclusie LIEKENDAEL; Brussel, 21 maart 1985, *Pas.*, 1985, II, 92; Beslagr. Hoei, 20 mei 1985, *Jur. Liège*, 1985, 491; Vred. Neufchâteau, 15 juni 1973, *T. Vred.* 1976, 170; VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., *a.w.*, *T.P.R.*, 1985, 1060 nr. 14; VAN COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1987, 193, nr. 57; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 223, A, 426).

Niet alleen de als hoofdbedrag ontvangen sommen moeten teruggegeven worden, maar ook de bij de hoofdsom toegekende interest.

De voorlopige uitvoering strekt zich immers uit tot de interest (Rb. Bergen, 4 oktober 1979, *J.T.*, 1980, 221; LEDOUX, J.L., *a.w.*, 27, nr. 38; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 269, D, 557).

285 Moeilijker is het beantwoorden van de vraag, bij veroordeling tot betaling van een geldsom, of interest verschuldigd is op het ontvangen bedrag en zo ja, wanneer en om welke soort interest (moratoire of vergoedende) het gaat. Moet de executant ook schadevergoeding betalen?

Er bestaan daarover drie opvattingen.

Volgens de eerste maakt het feit dat tot de voorlopige uitvoering is overgegaan op grond van een titel de uitvoering op zichzelf niet foutief. Wel kunnen er bij de uitvoering fouten begaan zijn en is er dan sprake van fout-aansprakelijkheid (art. 1382 en 1383 B.W.). Dit zal het geval zijn indien zonder enig nut of zonder noodzaak tot de voorlopige uitvoering is overgegaan (Brussel, 10 november 1971, *R.W.*, 1971-72, 911; Brussel, 3 november 1976, *Pas.*, 1977, II, 136). Alsdan kan de executant tot vergoedende interest op de terug te betalen som veroordeeld worden vanaf de betaling ingevolge het uitvoerend beslag en tot moratoire interest vanaf de akte van hoger beroep die een ingebrekestelling uitmaakt in de zin van art. 1153 B.W. DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 223, A, a, 427 wat betreft de vergoedende interest; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 173, 103, nr. 294, 165).

Volgens een tweede zienswijze leidt de hervorming of de vernietiging van de uitspraak tot een foutloze of objectieve aansprakelijkheid (VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., *a.w.*, *T.P.R.*, 1985, 1066, nr. 22 en de aangehaalde rechtsleer; zie ook MARTENS, P., *a.w.*, *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 191, nr. 6 wat betreft de Franse rechtspraak en rechtsleer). De gemeenrechtelijke regels m.b.t. schadeloosstelling moeten toegepast worden.

De executant zal dus moratoire interest vanaf de datum van het vonnis of arrest houdende hervorming of vernietiging van het uitgevoerde vonnis moeten betalen (DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 295, 165).

Er werd ook gesteld dat de terugbetaling van de moratoire interest bij hoger beroep vanaf de datum van de akte van beroep zou moeten ingaan. Die zienswijze gaat uit van een verkeerde redenering. De schuldvordering bestaat immers ingevolge de nieuwe uitspraak, vanaf de gedane betaling.

De vervulde voorwaarde werkt, volgens art. 1179 van het B.W., terug tot op de dag waarop de verbintenis is aangegaan.

Doch een verbintenis onder opschortende voorwaarde afhankelijk van een toekomstige en onzekere gebeurtenis, kan niet uitgevoerd worden dan nadat de gebeurtenis heeft plaatsgehad (art. 1181, tweede lid B.W.; zie in dat verband Cass., 5 juni 1981, *Arr.Cass.*, 1980-81, 1157; Cass., 7 oktober 1982, *Arr.Cass.*, 1982-83, 215).

De schuldvordering tot terugbetaling is pas eisbaar vanaf de nieuwe uitspraak (conclusie LIEKENDAEL, *Pas.*, 1984, I, 43-46).

Moratoire interest is dan ook pas vanaf de datum van uitspraak verschuldigd (DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 223, A, a, 427 en noot 1836, nr. 224, 433, nr. 276, A, 579 en nr. 279, C, 593). Voor de periode tussen de betaling en de nieuwe uitspraak is vergoedende interest verschuldigd. Dit houdt verband met de verplichting tot volledige vergoeding van de schade (*restitutio in integrum*).

De partij tegen wie het vonnis werd uitgevoerd, ontbeerde immers de interest op de betaalde som (Cass., 24 mei 1878, *Pas.*, 1878, I, 274).

Sommige rechterlijke beslissingen sluiten de toekenning van vergoedende interest uit omdat de executant niet te kwader trouw is (Brussel, 21 maart 1985, *Pas.*, 1985, II, 92; Vred. Borgerhout, 20 februari 1959, *T. Vred.*, 1960, 328).

Een derde stelling gaat ervan uit dat de executant een ontvanger te kwader trouw wordt (art. 1378 B.W.; zie boven, nr. 70). Hij is dan ook vergoedende interest vanaf de ontvangst van de betaling verschuldigd (Rb. Antwerpen, 3 mei 1960, *R. W.*, 1960-61, 848). Die derde stelling is te verwerpen. De executant bezat immers een titel en handelde dus te goeder trouw (VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., *T.P.R.*, 1985, 1063-64, nr. 18; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 279, C, 593; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 173, 104).

Wordt zonder uitvoerbare titel tot uitvoering overgegaan, dan zal de executant te kwader trouw optreden en met toepassing van art. 1378 B.W. vergoedende interest vanaf de gedane betaling verschuldigd zijn (zie b.v. Bergen, 2 mei 1991, *J. T.*, 1992, 39).

286 De thans gangbare stelling is de tweede (VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., *a. w.*, *T.P.R.*, 1985, 1065, nr. 20; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 174, 104-105 en nr. 295, 165). Ze vindt steun in art. 1398, tweede lid van het Ger. W. De uitvoering geschiedde op risico van de executant.

Zonder dat hem een fout wordt aangewreven is hij verplicht de toestand te herstellen zoals hij bestond vóór de voorlopige uitvoering.

Op een terug te geven geldsom moet vergoedende interest toegekend worden vanaf de dag dat die som na de uitvoering werd ontvangen (Cass., 26 oktober 1849, *Pas.*, 1851, I, 124; Cass., 24 mei 1878, *Pas.*, 1978, I, 274; Arbh. Antwerpen, 21 maart 1983, *J. T. T.*, 1983, 296; VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., *a. w.*, *T.P.R.*, 1985, 1069, nr. 24; zie echter DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 223, A, 427 en nr. 279, C, 593).

Vanaf de uitspraak van het vonnis op verzet of het arrest is dan moratoire interest tot op het ogenblik van de terugbetaling verschuldigd (VAN OEVELEN, A. en LINDEMANS, D., *a. w.*, *T.P.R.*, 1985, 1069, nr. 24; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 223, A, 427, nr. 224, 433, nr. 276, A, 579 en nr. 279, C, 593; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 174, 105 en de aangehaalde rechtsleer).

Wel werd er voorgestaan de moratoire interest te doen ingaan vanaf de akte van

hoger beroep, die dan als ingebrekestelling werd beschouwd (Scheidsr. uitspr., 5 maart 1935, *Pas.*, 1936, III, 69; zie ook DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 294, 165).

287 Wordt een arrest na cassatieberoep vernietigd, dan is de gedane uitvoering in beginsel niet foutief. Er bestond een onvoorwaardelijk recht dit te doen daar het cassatieberoep in burgerlijke zaken nooit schorsend werkt (art. 1118 Ger. W.; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 279, A, 591).

Het cassatiearrest verleent wel een titel tot teruggave aan de partij in wiens voordeel de vernietiging uitgesproken is (Cass., 15 september 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 41; VAN COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1977, 193, nr. 57; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 179, 107).

Die teruggave van het in betaling ontvangen bedrag kan gepaard gaan met toekenning van moratoire interest.

De datum van de uitspraak van het cassatiearrest bepaalt de aanvang van de moratoire interest (Cass., 15 september 1983, *Arr.Cass.*, 1983-84, 42; COMPERNOLLE, J., *R.C.J.B.*, 1987, 193, nr. 57; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 223, A, a, 426 en nr. 279, A, 591; *anders*, vanaf de betaling, FETTWEIS, A., *Manuel*, nr. 874 aangehaald door VAN COMPERNOLLE, *R.C.J.B.*, 1987, 193, nr. 57).

Schadevergoeding kan slechts geëist worden indien aan de voorwaarden van art. 1382 B.W. voldaan wordt (DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 180, 108).

Daar het Hof van Cassatie zich niet over de grond uitspreekt, zal het Hof, waarnaar de zaak verwezen wordt, dit moeten doen en kan het hetzelfde of een ander arrest uitspreken dan het in cassatie aangevochten arrest.

Wordt hetzelfde arrest uitgesproken, dan zal dit opnieuw voorlopig uitvoerbaar zijn (zie hierover DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 179, 106-107).

Wordt na vernietiging een ander arrest uitgesproken, dan zou de terugbetaling eerst ingaan op het ogenblik van de uitspraak van dat arrest (Arbh. Antwerpen, 24 september 1992, *T.S.R.*, 1993, 112).

288 Bewarend beslag wordt in beginsel aan de beslagrechter bij eenzijdig verzoekschrift gevraagd (art. 1413 en 1417 Ger. W.). De beschikking van de beslagrechter vermeldt op straffe van nietigheid het bedrag in hoofdsom, interest en kosten waarvan het beslag wordt toegestaan (art. 1418, tweede lid Ger. W.; zie ook art. 1423, 1431, 1° en 1448 Ger. W.; over de sancties zie DE LEVAL, G., *Traité*, 334, noot 1422). Zij wordt op straffe van nietigheid samen met het beslagexploot betekend (art. 1424 Ger. W.).

Het beslagexploot bevat op straffe van relatieve nietigheid het gevorderde bedrag (art. 1389, 3° Ger. W.). Onder bedrag wordt ook verstaan: naast de hoofdsom de interest (DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 180, 343).

De nog te vervallen interest komt voor de duur van het bewarend beslag en hoogstens voor drie jaar ook in aanmerking (art. 1415, tweede lid Ger. W.;

DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 160, 310, nr. 163 A, 313 en nr. 166, 317).

Wel is de duur ervan, behoudens in geval van vernieuwing van het bewarend beslag, beperkt tot drie jaar (art. 1425, eerste en derde lid Ger. W.; zie ook art. 1436, eerste lid en art. 1458, eerste lid). De rechter kan die termijn zelfs inkorten (art. 1425, tweede lid Ger. W.).

Een v o n n i s maakt het de schuldeiser mogelijk, tenzij de rechter het anders heeft beslist, bewarend beslag te leggen zonder zich tot de beslagrechter te moeten wenden (art. 1414 Ger. W.; STRANART, A.M., *a.w.*, *T.B.H.*, 1985, 754, III, A, 1, a en de in noot 185 aangehaalde rechtsleer). Het bewarend beslag is dan mogelijk voor het bedrag waartoe de schuldenaar veroordeeld is, de eventuele interest inbegrepen. Het beslagexploot vermeldt, zoals te voren vermeld, het gevorderde bedrag. Dit is nodig om de beslagene in staat te stellen tot kantonnement over te gaan (art. 1403, eerste lid Ger. W.). Door het bewarend beslag worden de goederen die het voorwerp zijn van beslag, volledig onbeschikbaar.

Bewarend beslag kan ook zonder toestemming van de beslagrechter gelegd worden op grond van een authentieke titel die de verplichting inhoudt voor een schuldenaar om een liquide som te betalen. Dit is ook het geval bij pandbeslag (art. 1461 Ger. W.) en bij bewarend beslag onder derden (art. 1445 Ger. W.; zie verder, nr. 291).

289 Ten einde een dreigend bewarend beslag of de onbeschikbaarheid van de in beslag genomen goederen te vermijden, kan de schuldenaar tot k a n t o n n e m e n t overgaan. Het bedrag moet voldoende zijn om tot waarborg te strekken voor de schuld in hoofdsom, interesten en kosten (art. 1403, eerste lid Ger. W.).

Aangezien het kantonnement bij bewarend beslag niet als een voorwaardelijke betaling beschouwd kan worden, kan het ook de in de toekomst te vervallen interest omvatten (LEDoux, J.L., *a.w.*, *J.T.*, 1989, 619, nr. 26; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 330, 181).

290 In de regel kan iedere schuldeiser, op grond van authentieke of onderhandse stukken, bij gerechtsdeurwaarder, onder een derde, bewarend beslag leggen op de bedragen of zaken die deze aan zijn schuldenaar verschuldigd is (art. 1445, eerste lid Ger. W.).

Bij bewarend beslag onder derden moet, zoals bij bewarend beslag (zie boven, nr. 288) slechts wanneer er geen titel bestaat, de toelating aan de beslagrechter gevraagd worden (art. 1447, eerste lid Ger. W.).

Het verzoekschrift moet het bedrag of de raming van de schuldvordering aangeven (art. 1447, tweede lid Ger. W.). De beschikking van de beslagrechter vermeldt, op straffe van nietigheid, de bedragen waarvoor het beslag gedaan wordt (art. 1448 Ger. W.).

Het eigenlijk beslag geschiedt door een kennisgeving bij gerechtsbrief uitgaand van de griffier of, zo het dringend is, bij gerechtsdeurwaardersexploot (art. 1449 en 1450 Ger. W.).

De schuldeiser kan, op grond van authentieke of onderhandse stukken, zonder machtiging van de beslagrechter, bewarend beslag onder derden leggen (art. 1445, eerste lid Ger. W.). Dit geschiedt bij gerechtsdeurwaardersexploot. Het beslagexploot moet steeds, op straffe van nietigheid, het gevorderde bedrag vermelden (art. 1389, 3° Ger. W.).

Dit bedrag omvat de interest, de vervallen interest en de gegevens voor berekening van de nog te vervallen interest tot aan de betaling (LEURQUIN, Ch., Code, nr. 62, 99 en nr. 161, 204; DE LEVAL, G., *La Saisie-arrêt*, nr. 105, 3, B, 161).

291 Het bewarend beslag onder derden maakt de schuldvordering van de beslagene bij de derde-beslagene onbeschikbaar in haar geheel.

Die onbeschikbaarheid is dus niet beperkt tot het bedrag van de schuldvordering. Ze omvat niet alleen de schuldvordering bestaande op het ogenblik van het beslag, maar ook elke toename ervan, met inbegrip van de interest (LEURQUIN, Ch., Code, nr. 567, 499 en nr. 621, 534; CHABOT-LÉONARD, D., *a.w.*, 273; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 208, A, 2, 390 en noot 1698; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 641, 330).

De loop van de interest wordt immers bij bewarend beslag onder derden niet geschorst (Brussel, 10 september 1987, *Rev. Not. B.*, 1987, 612; Kh. Antwerpen, 11 januari 1991, *J.T.*, 1991, 1107; Rb. Brussel, 1 maart 1988, *T. Aann.*, 1989, 258; *R.P.D.B.*, XI, Tw. *Saisie-arrêt*, nr. 738, 600; DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, 195; DE LEVAL, G., *Traité*, nr. 208, A, 2 en noot 1698, 390; BIQUET-MATHIEU, C., *a.w.*, *Ann. Dr. Liège*, 190, 186, DIRIX, E. en BROECKX, K., *a.w.*, nr. 337, 185).

Zelfs indien de akte van beslag de interest niet uitdrukkelijk vermeldt, strekt de onbeschikbaarheid zich tot de interest uit (LEURQUIN, Ch., Code, nr. 309; *R.P.D.B.*, XI, Tw. *Saisie-arrêt*, nr. 693, 597; DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, nr. 123, 189).

Het beslag onder derden is echter niet als een ingebrekestelling te beschouwen, welke de moratoire interest doet aanvangen (LEURQUIN, Ch., Code, nr. 304, 304-305; *R.P.D.B.*, XVI, Tw. *Saisie-arrêt*, nr. 735, 600).

Wel kunnen de beslaglegger en de beslagene tegen de derde-beslagene een geding instellen om moratoire interest te vorderen (LEURQUIN, Ch., Code, nr. 295, 298; DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, 195, noot 29).

De derde-beslagene kan er dan ook belang bij hebben, o.m. om de aangroei van de onbeschikbare schuldvordering met interest te vermijden, tot kantonement over te gaan (art. 1407 Ger. W.; Brussel, 10 september 1987, *Rev. Not. B.*, 1987, 612; zie ook boven, nr. 281).

Het gekantonneerd bedrag moet overeenstemmen met het gevorderd bedrag, interest inbegrepen (DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, nr. 138, B, 207).

292 Het bewarend beslag onder derden schept geen voorrecht ten voordele van de beslaglegger daar de wet het niet bepaalt (zie boven, nr. 249; Cass., 14 januari 1841, *Pas.*, 1841, I, 61; DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, nr. 129, 198; DIRIX, E. en BROECKX, K., *Beslag*, nr. 43, 27).

Alleen als het bij gerechtsdeurwaarder betekend is, stuit het bewarend beslag onder derden, de verjaring.

De kennisgeving bij gerechtsbrief door de griffier doet dit niet (DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, 239, noot 1).

De stuiting is niet beperkt tot het hoofdbedrag maar strekt zich ook uit tot de interest (LEURQUIN, Ch., *Code*, nr. 299, 302 en nr. 302, 304; *R.P.D.B.*, XI, Tw. *Saisie-arrêt*, nr. 723 e.v., 599; DE LEVAL, G., *Saisie-arrêt*, nr. 156, 240).

Ze houdt op met het verstrijken van de termijn van drie jaar (art. 1458 Ger. W.) of met de evenredige verdeling.

293 Bij uitvoerend roerend beslag in verband met roerende goederen, meer een pressiemiddel en zelden uitgevoerd, wordt de opbrengst verdeeld, na betaling van de bevoorrechte schuldeisers, onder de overige schuldeisers naar evenredigheid van hun vordering (DE CORTE, R., *a. w.*, *T.P.R.*, 1983, 221 e.v.; DIRIX, E. en BROECKX, K., *a. w.*, nr. 599, 312). Dit is ook het geval bij derdenbeslag wanneer de derde-beslagene zaken verschuldigd is die verkocht moeten worden, maar ook wanneer hij sommen verschuldigd is, b.v. bij loonbeslag (TOP, F., *a. w.*, *T.P.R.*, 1983, 403, nr. 81). Die evenredige verdeling wordt toevertrouwd aan een gerechtsdeurwaarder (TOP, F., *a. w.*, *T.P.R.*, 1983, 404, nr. 82 e.v.).

Uiterlijk vijftien dagen na de verkoop of na de inbeslagneming van de gelden, verzoekt de gerechtsdeurwaarder de schuldeisers die beslag of verzet gedaan hebben, de aangifte en het bewijs van hun schuldvordering in hoofdsom, interest en kosten binnen vijftien dagen op zijn kantoor te doen toekomen, met vermelding, indien daartoe grond bestaat, van het voorrecht waarop zij aanspraak maken (art. 1627, eerste lid Ger. W.). Alle schuldeisers die aangifte doen worden toegelaten. De aangifte van schuldvordering wordt gelijkgesteld met een vordering in rechte en doet gerechtelijke interest lopen op die schuldvordering zelfs indien de verbintenis, welke haar ten grondslag ligt, in geen interest voorzag (conclusie DELANGE, *Pas.*, 1977, I, 199 met de in noot 4 aangehaalde rechtsleer). Vanaf die aangifte is er gelijkheid tussen alle schuldenaars. Alle schuldvorderingen worden alsdan vastgelegd (kapitaal, interest en kosten) en brengen alle gerechtelijke (moratoire) interest op.

De gerechtsdeurwaarder maakt een ontwerp van verdeling op (art. 1629, eerste lid Ger. W.). Binnen vijftien dagen na ontvangst van dit ontwerp, kan door de schuldeisers hiertegen tegenspraak gevoerd worden. Is er tegenspraak, dan doet de beslagrechter uitspraak over de gemaakte zwarigheden en sluit de tabel van de verdeling der gelden af (art. 1634 Ger. W.). Het vonnis wordt aan alle partijen

Devaluatie, 30
 Directe belastingen, 57, 271
 Disconto, 200
 Discontomarkt, 197
 Dodelijk ongeval, 138, 150
 Dode pand, 5, 18
 Douane, 140
 Douane- en accijnsrechten, 118, 125, 271
 Dwangbevel, 117, 129
 Dwangschrift, 48, 115

E

Eerherstel, 239
 Eeuwigdurende rente
 Zie: Altijddurende rente
 Eindejaarspremie, 97
 Erfenis, 77
 Erfgenamen, 77, 89, 111, 132
 Erflater, 77, 111, 272
 Esthetische schade, 150, 151
 Executant, 285 e.v.

F

Factuur, 49, 86, 92, 93, 123, 182
 Faillissement, 17, 48, 235 e.v., 242, 247, 262, 264, 266, 269, 272, 278
 Fixingmarkt, 194
 Fonds voor bestaanszekerheid, 257
 Fonds voor arbeidsongevallen, 120, 257
 Fooien, 97
 FRN, 195

G

Garagehouder, 92
 Gebruiksderving, 136, 150
 Gedingkosten, 38, 44, 181
 Gefailleerde, 238, 241
 Gekwalificeerde benadeling, 24, 52
 Geldmarkt, 117
 Geldschuld, 30, 36, 38, 39, 53, 154
 Gemeenschappelijk Waarborgfonds, 65, 138
 Geneeskundige verstrekkingen, 104, 150, 151, 152
 Geldlening, 30, 38, 222, 225, 226
 Gerechtelijk akkoord, 242 e.v.
 Gerechtelijke interest, 12, 41, 54, 56, 59, 60, 71, 72, 121, 144, 145, 147, 176 e.v., 193, 208, 231, 232, 235, 264, 278, 281, 293
 Gerwone schuldeiser
 Zie: Chirografaire schuldeiser
 Gerechtskosten

Zie: Gedingkosten
 Groepsverzekering, 97

H

Handelspand
 Zie: Pand op handelszaken
 Handelszaak, 86, 269
 Herdiscontering- en Waarborginstituut, 200
 Herwaardering schade
 Zie: Actualisering
 Honorarium van arts, 38
 Hoofdelijke schuldenaar, 67, 78, 126
 Hulp derden, 138, 150, 151
 Huurgelden, 38, 45, 52, 209
 Huwelijk, 84, 85
 Huwelijksgoed, 85
 Huwelijksvermogen, 84, 85
 Hypothecair krediet, 21, 25, 26, 55, 193, 195, 295
 Hypotheken, 236, 244, 271, 272 e.v.

I

Inbreng, 77, 87, 132
 Inflatie, 143, 189
 Ingebrekestelling, 3, 30, 33, 35, 37, 44, 46, 47, 58, 64, 67, 72, 77, 78, 81, 84, 87, 88, 90, 103, 106, 107, 115, 117, 121, 123, 132, 135, 140, 141, 144, 180, 182, 212, 239, 291, 294
 Inkomensverlies, 138
 Interbankenmarkt, 197
 Interest begrip, 1
 interestvoet
 Zie: Rentevoet
 Invaliditeit, 150, 151
 Invaliditeitsuitkeringen, 44
 Investeringskrediet, 199

K

Kantonnement, 183, 275 e.v. 281, 289, 291
 Kapitaalmarkt, 194, 195
 Kapitalen, 208, 269
 Kapitalisatie, 203
 Kapitalisatiebon, 198
 Kapitein, 268
 Kasbon, 198
 Kaskrediet, 199
 Kledijschade
 Zie: Schade aan kleren
 Kleinhandelaar, 49, 86, 92
 Kohier, 57
 Kolenhandelaar, 92
 Koop, 38, 45, 86, 93, 135, 136, 150, 264

Kosten van bewaring, 263
Kredietopening, 68, 199, 211, 272
Kroos, 1

L

Landbouwlening, 251, 262
Lastgever, 88, 89, 133, 270
Lasthebber, 38, 45, 88, 89, 133, 136, 270
Leasing, 52
Legaat, 77, 111, 272
Legataris, 77, 89, 111, 272
Leningen, 3, 4, 5, 13 e.v., 35, 52, 53, 182, 185, 210, 222, 224, 225, 226, 228, 230, 240, 261, 263, 270
Lening op afbetaling, 27, 229
Leveranciersdiscontokrediet, 199
Levering levensmiddelen, 259
Leveringsplicht (bij koop), 135, 150
Libid, 195
Libor, 195
Lijfrente, 45, 209, 236
Lineaire obligatie, 193, 194
Loon, 95 tot 101, 172, 213, 234, 253, 268
Loterij, 29

M

Maaltijdcheques, 97
Marktinterest, 141, 194
Medeschuldenaar, 240, 243
Minderjarige, 45, 75, 219, 220, 221, 272
Minnelijk kantonnement, 282
Misdrijf, 38, 41, 147, 172, 214
Mobiliteitspremie, 97
Moratoire interest, 3, 12, 35 tot 71, 77, 78, 81, 84, 86, 88, 89, 90, 101, 106, 107, 140, 144, 146, 147, 151, 152, 169, 172, 190, 208, 212, 231, 232, 235, 239, 255, 257, 258, 260, 264, 268, 281, 285, 286, 287, 291, 293
Moratoriuminterest, 35, 107, 108
Morele schadevergoeding, 136, 138, 150, 151
Muntontwaarding, 50, 52, 53, 139, 155

N

Nalatigheidsinterest
Zie: Moratoire interest
Natuurrampen, 38, 49
N.H.S.V.Z., 257
Nominalisme, 53, 155
Notaris, 89, 295
N.P.M., 258

O

Obligatie, 29
Obligatoire interest
Zie: Conventionele interest
Onderhoudsgeld
Zie: Alimentatie
Oneigenlijk misdrijf, 38, 41, 61, 82, 147, 214
Onrechtmatige daad, 36, 46, 135, 136, 137, 140, 144, 147, 149, 150, 151, 154, 155, 176 e.v.
Onrechtmatige verrijking, 38
Onroerende voorheffing, 57, 107
Onteigening, 36, 38, 43, 54, 55, 56, 83, 135, 136, 151, 154, 155, 164, 165
Ontslagvergoedingen, 97, 98, 178, 213, 253, 268
Oorlogsschade, 137
Openbare Kas van Lening, 9
Opzeggingsvergoeding, 38, 97, 98, 99, 100, 172, 178, 213, 235, 253
Orderbriefje, 200, 240
Orthesen, 104, 138
Overheidsopdrachten, 38, 53, 74, 123, 125, 170, 193, 216
Overlijden, 138, 203

P

Pacht, 68, 180, 260
Pachtgelden, 45, 209
Pand, 236, 244, 261, 270
Pandbeslag, 280
Pand op handelszaken, 262, 269,
Pandverkoop, 18
Pensioen, 42, 59, 184, 185
Postlucratieve schade, 138, 150, 151
Prothesen, 105, 138, 150, 151
Provisie, 89, 183
Pupil, 273

R

Rangregeling, 295
Registratierechten, 48, 58
Reiskosten, 97, 104
Rekening-courant, 16, 46, 68, 85, 91, 130, 134, 198, 202, 211, 212, 272, 273
Rekeninguittreksel, 91, 93
Remboursregres, 51
Remises, 19, 130, 174
Rente,
Zie: Interest
Rentebeding (in wisselbrief), 48,
Rentenfonds, 194, 196
Rentevoet, 2, 7, 9, 10, 20, 26, 29, 32, 52, 86, 88, 89, 91, 93, 94, 95, 102, 103, 113, 117,

- 120, 123, 124, 125, 140, 141, 142, 143, 144,
167, 182, 189 e.v., 216, 225, 227, 228, 241,
272, 295
- Restaurantkosten, 97
- Retentierecht, 236, 237, 261, 262
- Roerende voorheffing, 108
- R.S.V.Z., 121
- R.S.Z., 120, 121, 235, 246, 247, 254, 257
- S
- Schade aan kleren, 151
- Schadebeding, 22, 49, 52, 171
- Schadebeperkingsplicht, 157
- Schadevergoeding wegens rechtsmisbruik, 98
- Schatkistcertificaten, 193, 196
- Schenking tussen levenden, 77
- Sluitingsfonds, 49, 101, 254
- Sluitingspremie, 97, 98
- Sociaal secretariaat, 120
- Sociale uitkeringen, 38, 39, 49, 59, 172, 184, 185,
213
- Sociale verzekeringskassen, 257
- Sociale-zekerheidsbijdragen (werknemers), 120,
128, 132, 246, 254, 257, 268
- Sociale-zekerheidsbijdragen (zelfstandigen), 121,
122, 257
- Spaarboekje, 198
- Splitsingsmethode, 138, 151, 174
- Staatslening, 194
- Strafbeding
- Zie: Schadebeding
- Subrogatie, 61 tot 66, 90, 126, 133, 173, 186,
254, 256
- Successierechten, 48, 59, 111, 112, 113, 114, 115,
129, 271, 272
- Swaps, 201
- T
- Tegemoetkoming minder-validen, 40, 49
- Terugbetaling, 56, 64, 74, 79, 107, 136, 284 e.v.
- Terugvordering, 39, 79 tot 83
- Timmerman-schrijnwerk, 92
- Toekomstige schade, 138, 149, 150, 151, 152
- Toerekening van betaling, 33, 69, 128, 174, 217,
237, 247
- U
- Uitstel van betaling, 262
- Uitstelrente
- Zie: Moratoire interest
- Uitvoerbaarheid vonnissen, 274 e.v.
- Uitvoerend beslag
- Zie: Beslag
- Uitvoering bij wijze van equivalent, 37, 38
- Uitwinningsvergoeding, 97
- V
- Vakantiebijdrage, 255
- Vakantiegeld, 41, 96, 98, 255
- Vakbondspremie, 97
- Valutawaardeclausule, 29
- Vennoot, 87
- Vennootschap, 87, 88
- Verbruiklening, 13 e.v., 91
- Vereffening van vennootschap, 248 e.v.
- Vergoedende interest, 12, 36, 41, 54, 55, 56, 61,
71, 81, 82, 133, 135 e.v., 190, 193, 231, 232,
260, 265, 268, 281, 285, 286, 293
- Vergoeding bij collectief ontslag, 97
- Vergoeding wegens willekeurig ontslag, 97
- Verhogingsbeding, 49
- Verhuurder, 260
- Verjaring, 34, 71, 135, 188, 218, 230, 238, 241
- Verkoop op afbetaling, 229
- Verkoper, 266
- Vermogensverschuiving zonder oorzaak, 82
- Verplaatsingskosten, 97, 151
- Vertragsinterest
- Zie: Moratoire interest
- Verwijlinterest
- Zie: Moratoire interest
- Verzoening, 48
- Verzuiminterest
- Zie: Moratoire interest
- Voogd, 45, 75, 272, 273
- Voogdij, 75, 89
- Voordelen in natura, 97
- Voorlopige tenuitvoerlegging, 136, 274 e.v., 284
e.v.
- Voorrechten, 235, 236, 237, 244, 248, 249, 251
e.v.
- Voorschotten, 75, 89, 161, 162, 163, 174, 270
- Vordering uit onrechtmatige daad
- Zie: Onrechtmatige daad
- Vordering van interest, 231
- VRN, 195
- Vruchtgebruik, 76
- Vruchtgebruiker, 76
- V.Z.W., 248
- W
- Waardebeveiligingsbeding, 29
- Waardeschuld, 36, 38, 144, 154, 155
- Waarde van vordering, 232, 233
- Waardevermindering (van geld) 136, 142, 155

Wachtinterest, 164, 165, 166, 167, 168
Wanprestatie, 36, 46, 49, 135, 136, 137, 140,
144, 147, 149, 150, 151, 154, 155
Warrant, 200
Wederbeleggingsvergoeding, 19
Wederinkoop, 18
Werkkleding, 98
Werkloosheidsuitkering, 42, 185
Wettelijke interest, 12, 64, 72 tot 134, 172, 190,
208, 231, 232, 235, 264, 265
Wettelijke schuldvergelijking, 42
Wisselbrief, 38, 48, 51, 52, 125, 200, 240

Woeker, 1, 4, 5, 6, 12, 219

Z

Zaakschuld, 30
Zaakvoerder, 121
Zaakwaarnemer, 89, 133
Zegelrechten, 58, 117, 271
Zichtrekening, 91, 198, 211
Zorgenverstrekker, 136
Zwangere werknemster, 97, 100

AANGEHAALDE WETSBEPALINGEN

De cijfers verwijzen naar de randnummers

BURGERLIJK WETBOEK

Artikel Nr.

6: 23	1243: 33
455: 73, 75, 132	1244: 33
456: 73, 75, 132	1251: 90
474: 44, 45, 73, 75, 77, 87, 132	1253: 33, 69
475: 132	1254: 33, 69, 127, 128, 129, 130, 174, 217, 237, 247
609: 73, 76	1256: 33
610: 76	1321: 25
612: 73, 76	1375: 133
856: 73, 77, 132, 215	1376: 80
1011: 77	1378: 73, 79 tot 83, 108, 285
1014: 77	1382: 135, 137, 174, 285, 287
1015: 73, 77, 87	1383: 174, 285
1118: 287	1427: 84
1180: 261	1432: 84
1131: 23	1434: 84
1134: 52	1436: 73, 84
1135: 46	1438: 84
1139: 30, 47	1440 (oud): 85
1142: 52	1446: 84
1145: 140	1447: 84
1146: 38, 44, 46, 140	1450: 73, 84
1147: 36, 37, 38, 140	1473 (oud): 84, 85
1148: 38	1543: 42
1149: 135, 154	1548 (oud): 85
1150: 135, 154	1570 (oud): 85
1151: 52, 135	1652: 44, 45, 73, 86, 133, 295
1152: 52	1656: 44
1153: 30, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 49, 50, 52, 53, 77, 80, 81, 87, 88, 89, 91, 182, 191, 281, 285	1673: 18
1154: 206, 207, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 217	1788: 44
1155: 42, 45, 209	1790: 44
1160: 46	1845: 87
1166: 281	1846: 73, 87, 125
1179: 285	1874: 13
1181: 285	1875: 226
1183: 284	1876: 13
1184: 176	1892: 13, 226
1188: 240	1893: 13
1207: 67, 73, 78	1895: 30, 53, 155, 163
1226: 52	1899: 19
1229: 52	1900: 19
1231: 52	1901: 19
	1904: 45

1905: 10, 16
 1906: 31
 1907: 16, 20, 21, 22, 26, 28
 1907ter: 21, 24, 27, 220, 222
 1909: 13, 209
 1911: 13
 1912: 13
 1929: 44
 1930: 13
 1932: 53, 163
 1936: 44, 45
 1939: 44
 1993: 88
 1996: 45, 73, 88, 125, 133
 2001: 46, 73, 75, 89, 133, 270
 2011: 90
 2016: 68
 2028: 90, 125, 133
 2029: 90
 2071: 261
 2072: 261
 2073: 261
 2076: 261
 2080: 261
 2081: 261
 2082: 262
 2220: 34
 2223: 34
 2241: 34
 2246: 34
 2252: 34
 2253: 84
 2260: 34
 2261: 34
 2268: 82
 2272: 131
 2277: 34, 71, 88, 131, 132, 133, 134, 175, 218
 2278: 34

HYPOTHEEKWET

Artikel Nr.

8: 252
 12: 251
 13: 251
 14: 251
 15: 271
 16: 251
 19, 3°bis: 253, 254
 19, 4°: 255
 19, 4°bis: 256
 19, 4°ter: 257
 19, 4°octies: 257

19, 5°: 259
 20, 1°: 260
 20, 3°: 261
 20, 4°: 263
 20, 5°: 264
 20, 7°: 270
 20, 9°: 265
 20, 10°: 205
 27: 266
 28: 266
 43: 272
 44: 272
 47: 272
 80: 272
 83: 272
 87: 266, 269, 273, 294
 98: 296

FAILLISEMENTSNET

Artikel Nr.

427: 273
 447: 273
 450: 240
 451: 235, 242, 244, 247
 474: 262
 479: 241
 543: 269
 545: 253
 586: 239
 588: 239
 605: 262

STRAFWETBOEK

Artikel Nr.

491: 88
 493: 220, 221
 494: 10, 21, 23, 220, 221, 222, 223, 226, 229, 230

GERECHTELIJK WETBOEK

Artikel Nr.

557: 232, 233
 559: 232
 590: 232
 617: 233
 618: 233
 704: 48

807: 95, 231
 808: 39, 72, 95, 231
 1138: 153, 180
 1339: 48
 1389: 280, 288, 290, 294
 1397: 274
 1398: 274, 275, 276, 284, 286
 1399: 274
 1400: 275
 1403: 277, 288, 289
 1404: 275, 277, 278, 282, 283
 1405: 279
 1406: 276
 1407: 281, 282
 1413: 288
 1414: 288
 1415: 288
 1417: 288
 1423: 288
 1424: 288
 1425: 288
 1431: 288
 1436: 288
 1445: 290
 1447: 290
 1448: 288, 290
 1449: 290
 1450: 290
 1495: 274
 1539: 280
 1540: 280
 1543: 281
 1560: 294
 1564: 294
 1567: 294
 1582: 294
 1627: 293
 1629: 293
 1634: 293
 1635: 293
 1637: 293
 1639: 295
 1640: 295

ANDERE WETTEN

Wet 5 mei 1865, 10, 20, 21, 120
 Wet 15 april 1884, 267
 Wet 1 mei 1913, 37, 74, 86, 92, 93, 131
 Wet 24 juli 1921, 34

Wet 27 juli 1934, 10, 16, 20
 K.B. nr. 148 van 18 maart 1935, 10, 20
 K.B. nr. 150 van 18 maart 1935, 15, 34
 K.B. nr. 225 van 7 januari 1936, 10, 20, 21, 25
 Wet 4 mei 1936, 10, 191
 Wet 9 juli 1957, 19, 21, 27, 28, 229
 Wet 24 december 1962, 257
 Wet 30 juni 1970, 10, 192, 203
 Wet 12 juli 1976, 49
 Wet 14 juli 1976, 171
 Wet 4 augustus 1992, 10, 26, 32

 Arbeidsongevallenwet, 35, 66, 74, 83, 103, 104, 120, 256, 265

 Arbeidsongevallenwet Overheidspersoneel, 62, 103, 105, 120
 Arbeidsovereenkomstenwet, 74, 95, 96, 97, 100, 101, 102

 Arbeidsovereenkomstenwet binnenschippers, 62
 Beroepsziektenwet, 35, 62, 106
 Besluit op het gerechtelijk akkoord, 243, 244, 246
 Bestaansminimumwet, 62
 Consumentenkredietwet, 19, 21, 22, 27, 121, 229
 Handelspanwet, 262
 Kinderbijslagwet Werknemers, 35
 Landverzekeringsovereenkomst, 265
 Loonbeschermingswet, 74, 95, 96, 100, 101
 Onteigeningswetten, 54
 Pensioenwet, 258
 R.S.Z.-Wet, 35, 74, 120, 122, 128, 257

 Sluitingswet 1967, 49, 62, 101, 254
 Sociaal statuut zelfstandigen, 121, 122
 Stedebouwwet, 38, 170
 Vakantiewet, 255
 W. B.T.W., 58, 74, 116, 271
 W. Douane en Acc., 74, 119, 271
 Werkloosheidsbesluit, 60
 Wet inpandgeving handelszaak, 269
 W.I.B., 35, 57, 74, 107, 108, 273
 Wisselbriefwet, 48
 W. Kh., 268, 270
 W. Reg., 35, 57, 58
 W. Succ., 58, 74, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 129, 271
 W. Taksen, 58
 W. Zeg., 58, 117, 271
 ZIV-Wet, 62, 63